

EUSKAL HERRIKO EKONOMI LANEN BILDUMA 1981

HERRI-ARDULARITZAREN EUSKAL ERAKUNDEA
INSTITUTO VASCO DE ADMINISTRACION PUBLICA

EUSKAL HERRIKO EKONOMI LANEN BILDUMA 1981/1 ZNB

UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA

Oñati - 1983

© HERRI-ARDURALARITZAREN EUSKAL ERAKUNDEA
INSTITUTO VASCO DE ADMINISTRACION PUBLICA

I.S.B.N. 84-7542-064-8
Lege-gordailua: BI-1661-83
Inprimategia: I. BOAN, S. A.
Plaz. de Costa, 12
BILBAO-10

A U R K I B I D E A

EUSKAL EKONOMIAN ELKARTRUKE EZBERDINA

SARRERA.....	13
LANAREN EREDUA.....	14
ELKARTRUKEKO EREDUAK.....	16
PREZIOEN ERLAZIOAK	17
ONDORIOAK	19

EUROMONETAREN INGURUAN ETA ZENBAIT BEREZITASUN EUROMERKATUAREN EBOLUZIOAN 1978 URTETIK AUERRERA BEREZIKI

SARRERA.....	25
1. Euromerkatuaren inguruko elementuak	28
1.1. Urrearen eboluzioa	28
1.2. Dolarraren eboluzioa.....	29
1.3. Birziklapena.....	30
2. Euromerkatuaren aldaki berezi batzuen eboluzioa.....	31
2.1. "Euromoney Index of Terms and Conditions"-en eboluzioa	31
2.2. 1979 eta 1980 urteen zehar euromerkatuan gertaturiko eragiketa garrantzitsuenak	32
2.3. Euromoneta-indizearekiko estatu-multzo desberdinen portaera.....	33
2.4. L.I.B.O.R.-aren (Londreseko bankarteko eskaintz interes-tasaren) eboluzioa	34

LANGABEZIAREN EGOERAZ ETA ETORKIZUNAZ ZENBAIT OHAR

1. Sarrera	39
2. Langabeziaren neurketa	39
2.1. EPA-ren lagabezi datuak	39
2.2. INEM-eko errejistratutako langabezi datuak	41
3. Hego Euskal Herriko Langabeziaren eboluzioa	41
4. Langabeziaren aurrerako perspektibak	43
5. Enplegu politikaz hitz labur bat	46

KONTZERTUAK ETA KONBENIOA: ATZO ETA GAUR

Aitzinsolasa	61
LEHEN ATALA: HISTORIA LABURRA	63
1. Kontzertu eta Konbenioaren sorrera ezberdina	63
2. Kontzertuaren bilakaera	66
BIGARREN ATALA: EUSKAL ZERGA-SISTEMA BEREZIEN EGITURA	69
A. Oinarrizko arauak	70
B. Erregioarteko zerga-zuzenbideko arauak	75
D. Autonomia arauemailearen erabilera Araban eta Nafarroan	82
HIRUGARREN ATALA: KUPO-SISTEMAK	87
1. Arabaren aportapena Estatuari Kontzertuaren arabera	87
2. Nafarroaren aportapena Estatuari Konbenioaren arabera	90
3. Kontzertu berriaren kupo-sistema	92
LAUGARREN ATALA: ALDERDI POLITIKOAK ETA KONTZERTUAK	97
– PSOE	97
– EPK-PC	101
– EUSKADIKO EZKERRA	103
– EAJ-PNV	105
– UCD	107
– HERRI BATASUNA	108
– OHARRAK	126
BOSTGARREN ATALA: KONTZERTUEI BURUZKO BALORAPENA	111
1. Kontzertuak atzerakorrak omen dira	111
2. Kontzertuak eta Konbenioa pribilegioak omen dira	112
3. Kontzertuak konplexuak omen dira	113
4. Kontzertuak ez omen dira hedatzen beste finantz alorretara	114
5. Autonomia arauemaile eskasa omen dute	115
6. Kontzertuak ez omen dira pakturik	117
LEHEN ERANSKINA: EGOZPEN-ERIZPIDEAK	121
1. Jendearen Errentari buruzko zerga	121
2. Ondareari buruzko zerga	122
3. Sozietatei buruzko zerga	122
4. Jendearen Errentari buruzko zergaren konturako erretentzioak	124
5. Sozietate-zergaren konturako erretentzioak	125

6. Ondorengotzari buruzko zerga	125
7. Ondare-eskualdaketei eta egintza juridiko dokumentatuei buruzko zerga	125
8. Enpresa-trafikoaren gaineko zerga	126
9. Luxu-zerga	126
10. Zerga bereziak	126
11. Tasa fiskalak	126
BIGARREN ERANSKINA: ADMINISTRAZIO LOKALA	127

SISTEMEN DINAMIKA PLANGINTZA SOZIO EKONOMIKOAREN EREDUAK ERAIKINTZEKO METODOLOGIA

1. SARRERA	133
2. GIZARTE-ZIENTZIETAKO EREDU DINAMIKOAK	134
2.1. Eredut mentalak	134
2.2. Eredut formalak	134
2.3. Eredut ekonometrikoak	135
2.4. Eredut dinamikok	135
3. SISTEMEN DINAMIKAREN HASTAPENAK	136
3.1. Zibernetika	136
3.2. Sistemen teoria orokorra	136
3.3. Sistemen paradigma	137
4. SISTEMEN DINAMINAREN SORRERA	137
5. SISTEMEN DINAMIKAREN ELEMENTUAK	138
5.1. Mugak eta diagrama kausalak	138
5.2. Forresterren diagramak	139
6. "SAGUNTO" EREDUA	147
6.1. Problemaren azterketa	147
6.2. E_0 : Bi mailetakok eredu	148
6.3. E_0 : Ereduren ekuazioak	152
6.4. E_1 : Bost mailetakok eredu	156
6.5. E_2 : Zortzi mailetakok eredu	157
7. "WORLD - 2" EREDUA (muncuaren eredu)	159
7.1. Eredut osoa	171
7.2. Simulazioa	174
8. "NAFARROA 2000" (PROSPEKTIBA-AZTERKETA)	177
8.1. Informazioa	178
8.2. 1975.eango Nafarroakok errealitatearen ezagupena	179
8.3. Etorkizuneko arazoen planteamendua	182
8.4. "Nafarroa 2000" zimulazio-eredu	185
8.5. Irudi prospektiboak. Simulazio-eskenategiak	189
8.6. Gogoeta metodologikok	195

SARRERA

Hona hemen 1981-ean euskal ekonomilari batzuk egin zituzten lan ekonomikoen bilduma. Esan beharra dago, lan hauek urte berean Iruñan ospatu zen IX. Udako Euskal Unibertsitatean aurkeztu zirela. Aurreko urteetan ere zenbait lan aurkeztu ohi ziren, baina inoiz ez zen holako urratsik eman, ekonomi taldea nahiko ahula bait zen. Orain berriz, badirudi talde hau sendotzen eta hedatzen ari dela eta arrazoi honek bultzatu gaitu argitaratzeko erabaki hau hartzera. Bestalde, talde honen itxaropena da argitalpenekin jarraitzea ahal den neurri batetan behintzat.

Euskal Herrian ekonomilari mordo bat sortu da azken mende honetan, bai Deustuko Unibertsitatean, bai fakultate ofizialean, baina tamalez, ekonomi literatur produkzioa oso urria izan da. Orain, aldiz, zenbait euskal ekonomilari gogoz beterik eta kementsu sentitzen gara urteetan bete ez den hutsune horri uko egiteko eta hona hemen, irakurlearen eskuetan, frogatik bikaina eta egokia.

Bestalde, liburu honetan argitaratu diren lanak ez dira inondik homogeneoak. Gai oso ezberdinak dira, ez dute lotura handirik, ez dira kongresu bateko txostenak. Baina halaz ere, mintegietan eztabaidatzeko eta euskal ekonomiaren egiturako programetan erabiltzeko aberatsak direla deritzagu. Beraz, euskal ekonomiaren ikasleentzat eta batipat unibertsitariarentzat oso egokia delakoan gaude eta itxaro dugu eztabaidetan azaltzen diren kritikak jasotzea, era honetan aurreratuko baita geure zientzia eta jakintza.

B. Bakaikoa

EUSKAL EKONOMIAN ELKARTRUKE DESBERDINA

PRESTATZAILEA: BALERE BAKAIKOA

EUSKAL EKONOMIAN ELKARTRUKE DESBERDINA

SARRERA GISA

Lan honen bidez demostratu nahi litzatekeena zera da, alegia, ea posible den “elkartruke desberdina” ematea Euskal Ekonomia eta Estatuko Beste Ekonomi Guztiarekin (EBEG) dauden merkatal harremanetan. Elkartruke ezberdina dagoen ala ez esateko jakin behar litzateke Euskal produkto edo merkatzia bat produzitzeko lan denbora eta, berdin, EBEG-tik trukez datorren merkantziaren lan denbora. Eta lehena produzitzeko denbora gutxiago igaro bada bigarrena baino, lan denbora zuzena eta zeharkakoa kontutan hartuta gero, orduan, kapazitatuak gaude esateko bi ekonomi horien artean elkartruke ezberdina ematen dela. Bainan, guzti hau demostratzea ahalezkoa da?

Estimazio hau posible izateko merkantzia guztien balorazioak lan denboretan eginak izan behar lukete eta hori ez da egun gertatzen, beraz eta hutsune hori bere bitartean, prezioetaz behartzen gara. Prezioetaz baliatzen bagara, badakigu, prezio erlatiboak, nolabait behintzat, lan orduen funtzioan daudela, lan ordu hauek zuzenak eta zeharkakoak izanez.

Bestalde, badakigu jakin ere, egunetik egunera, merkantzien balorazioa nazioarte mailan gehiago egiten dela. Halaz ere, pentsatzen dugu, zenbait kasutan behintzat, eta gure kasuan ez dela hain suposaketa irrealia uste da, kapitalaren balorazioa estatu mailan egiten dela, beraz, atzerriko ekonomiatz abstraituz. Era honetan, pentsatzeko puntu hauetan oinarritzen gara: 1) 1972. urtea izanez geure azterketaren “focus”-a, garai horretan atzerriko ekonomiak ez zeukan garrantzi handirik, Espainiako estatua-arentzat noski, zeren eta ez bait zegoen atzerriko kapitalaren kopuru handirik, berdin esan daiteke kanpoko merkatuetaz; 2) Europako Elkarte Ekonomikoarekin ere lehen urratsak ematen ari ziren eta merkatu horrek suposatzen zuena oso gutxi zen, bai estatuko ekonomiarentzat, bai Euskal Herri-

koarentzat eta 3) autarkia ekonomikoa suntsitzeari ekin zitzaiola 13 urte besterik ez ziren. Guzti hau kontutan hartuta, Euskal Herriak (Hegoa) exportatzen zuen kopuru guztiaren ehuneko 85-ek estaturuntz jotzen zuen eta beste ehuneko 15-ek atzerriuntz. Beraz, komertzio mailan behintzat, nahiko bidezkoa da egin duguna suposatzea eta nahiko erreala dela pentsatzea, lanerako hipotesi bezala.

Beste arlo bat atzerriko kapitalari dagokiona izango litzateke, barneko balorizazioari loturik, baina ez dago ukatzerik azterketa honen urte nagusian oraindik kanpotarren partaidetza eskasa zela, hori benetan baieztatze-ko dato fidagarri gehiegi ez eduki arren.

Arazo guzti hauek kontutan edukirik eta Euskal Ekonomiaz zenbait hurbilketa egin nahirik, atzerriko ekonomia guztietaz abstraituko gara, bakar bakarrik estatu osoan ematen diren harremanak aztertuz. Hau hola egiteak baditu bere arriskuak, baina espekulazioetan oinarrituak egon beharrean, goazen ahal den datu objetiboetan finkatzera, bi azpiespazio horien artean ematen diren harreman komertzialak. Beraz, nahi hortatik dator artikulu honen arrazoia.

LANAREN EREDUA

Tesis hau frogatzeko eredu egoki baten beharra dago eta horretarako Ricardo-k atzerriko merkatalgorako eraiki zuen teoriaren baliatuko gara, eta teoria hau nahiko murrizta izanik A. Emmanuel-en teoriara joan beharrean aurkitu gara, honenak ere egokitu beharrean gertatu garelarik. Gero, kontutan hartu behar da ere datu estatistikoak ezin daitezkeela eredu hontan nolanahi aplikatu eta hurbilketak egin beharra dagoela, nolabaiteko ondorio-tara iristea nahi bada behintzat.

Guzti hau kontutan hartuta, holako eredu batekin hasiko gara, non kapital finkoa, kapital konstantea, kapital osoa, alokairuak eta mozkin tasak aztertu eta arakatuko ditugun, bai Euskal Ekonomiarentzat, bai EBEG-rentzat eta biak konparatuz. Baina, kategoria ekonomikoa hauek, Marxek eta Emmanuel-ek lan ordutan neurtzen dituzte eta bienbitartean geure datu estatistikoak ez daukate erreflexu zuzenik era hontako neurriekin. Halaz ere, jakin beharra dago, prezioak harreman biziak dauzkatala azpian sartuta dauzkaten lan orduekin. Hau hola egiterik ez balego, balioaren teoria klasikoak aplikaziorik ez daukala esan beharrean aurkituko ginatke eta hori ukatzea nahi dugu inolaz ere.

Euskal Ekonomiaren EBEG-rekin dauzkan merkatal harremanetan abantailak ateratzen dituela argi baldin badago, hori hemengo sistema produktua afizienteagoa delako da, beraz, bi azpiespazio horien artean elkartrukutzen diren merkantziek ez dute lan denbora berdina xurgatu beraien produktioetan, Euskal Herrikoak denbora gutxiago behar izan du bere produktioan, eta batezbesteko produktibitatea handiagoa delako gertatzen da hori. Honek ez du esan nahi merkantzia guztietan ematen dela

efizientzia handiago hori; merkantzia batzuetan alderantziz gerta daiteke, bainan gehiago kasuetan bestalde izaten da. Produktibitateaz aurrerago mintzatuko gara, orain goazen beste zenbait puntu zehaztera.

Hasteko, kapital osoa ikusi nahi dugu eta estruktura ekonomiko orokorrari begirada bat emanez gero, errez esan daiteke Euskal Ekonomiak EBEG-koak baino kapital gehiago erabiltzen duela produkzioan eta horrek dakarrena zera da, alegia, urtean zehar egin behar dituen amortizapenak handiagoak direla. Hori frogatzeko esan beharra dago euskal industrian gehitutako balio garbiaren ehuneko 11 amortizazioak egiteko erabiltzen dela eta bienbitartean, EBEG-koan ehuneko 10 edo 9. Datu hau ondo interpretatzen badugu, nahiko garbi geratzen da kapital gehiago erabiltzen dela Euskal Herrian, batzbeste noski, gainera kontutan hartu behar da estatu osoan legislazio berdina dagoela amortizazioaz aplikatua. Bestalde, Euskal Ekonomian siderurgiak izugarrizko garrantzia dauka eta industria honetan kapital/lanaren erlazioa oso handia da, industria honen ehuneko 40-a euskal lau probintzietan dagoelarik, estatu osokoarekin konparaturik noski. Beraz, Emmanuelen teoriari uko eginez ez dago errez esaterik estatu baten barruko azpiespazio ekonomikoetan kapital produktibo berdinak daudenik eta, are gutxiago, zentro eta periferiako estatuetan.

Gero alokairuak daude. Alokairuak herri baten kapitalismoaren historian zehar konformatzen joaten dira eta "kultur industrial" batetan oinarrituak egoten dira eta, jakina, herri bakoitzeko langileriaren historia bereziak zer ikusi handia izaten du alokairuen mailak bereizterakoan. Euskal Herrian kapitalismoak izan duen historia, ez dago zalantzarik, benetan, EBEG-koarengandik oso ezberdina eta lehenagokoa izan dela, naiz eta estatua- ren indar erdiratzailea saiatu eta ahalak egin langile guztiak uniformizatzen. Halaz ere, euskal nazio kontzientziak jokaera berezia eman dio euskal langileriari; hor dago, frogaz bezala, euskal sindikato berezi bat aspaldidanik, ELA-ren kasua noski, eta UGT-ren sorreran ere euskal langileriak zer ikusi handia zuela zalantzan ez da jartzen.

Nahiz bi eratako indarrak egon, hau da, bateratzaileak eta banatzaileak, oraindik ez da posible izan Euskal Herriko eta EBEG-ko alokairuak berdintzea. Badirudi joera nagusia bi azpiespazio horietako alokairuak berdintzen joatea dela, bainan oraindik ez dira elkar topatu. Hau frogatzeko Banco de Bilbaoren "Renta Nacional de España y su distribución provincial"-en ematen dizkiguten datuetaz baliatzen gara eta estatu osoan lan ordu berdinak direla kontsideratuz, euskal alokairuak EBEG-koak baino handiagoak izan dira 1969-tik hasi eta 1977. urte arte, bi azpiespazio ekonomikoen alokairuen erlazioa 1969-an 1,38 zelarik, 1971-ean, 1,25, 1973-an 1,06, 1975-ean, 1,08 eta 1977-an 1,16. Beraz, nahiko argi geratzen da euskal langileriaren egoera konparatibo hau. Beste aldetik, zeharkako sistema bat ere erabili dugu alokairuen neurketa egiteko, azpiesektoreko produkzio-egitura kontutan hartuz eta gorago aipatua dugun ondorio berdintsuetara helduko gara, hau da, lehen aipatu dugun erlazio hori 1969-an 1,06 zela eta handik sei urtetara 1,08.

Aurrerago jarraituz, mozkin-tasa daukagu eta horren tamaina estimatzeko goragoko parrafoan aipatu dugun iturrietaz baliatuko gara, alegia Banco de Bilbaoetaz. Inoiz ez da erreza kontzeptu hau, Marxek edo ekonomilari klasikoek erabili zuten era berdinean neurtzea. Kontzeptu hau nahiko abstraktoa da eta zaila egiten da edozein eratako hurbilketa egitea ere. Guzti hau kontutan hartuta, hasteko, kapitalen mugikortasun osoa dagoela suposatzen dugu, estatu barruan noski. Beraz, mozkin tasa handiagoa dagoen edozein eskualdetan han dago kapital produzikorra, abantail handiagoez baliatzeko asmoz. Suposaketa hau erreala izatea ez da oso zaila, zeren eta bi azpiespazio ezberdinetan nahiz eta kuantitatiboki nolabaiteko diferentziak agertu mozkin-tasen artean, faktore politikoek justifika baititzakete zenbakien arteko diferentzia horiek.

Dena dela eta operatibo izateko asmoz, korritu eta korbona kopurua industriak gehitutako balio garbiarekin konparatuz, Euskal Ekonomia eta EBEG-ren arteko erlazioak hauek izan dira: 1969-an 0,8, 1971-an 1,3, 1973-ean 1,0 eta 1975-ean 0,8. Beraz, nahiko gora behera ageri dira epe labur horren barruan. Orain, erlazio berdinean, banatu diren irabaziak eransten badizkiogu numeradoreari, urte berdinetako erlazioak hauek izango lirateke: 1,24; 1,16; 0,96; 0,94. Zifra hauek ikusita, badirudi, salbuespen batzuk eginda noski, Euskal Herriko eta EBEG-ko irabazi tasak normalizatzen joan direla eta lehenengoarena, herri industrializatuagoa bezala, mozkin-tasa txikiagoa korresponditzen zaiola, arrisku ahulagoak baitaude. Holako zerbait izan daiteke ezberdintasun hauen esplikazioa, ekonomiaren indarretatik kanpo noski.

ELKARTRUKEKO EREDUAK

Normalean, ohituta gaude, merkatal harremanen azterketa teorikoak eta beronen aplikazioak erresumen artekoak izaten. Geure ereduaren kasuan, normalki, estatu industrializatu eta periferikoen arteko merkatal harremanetarako erabiltzen da, beraz, nahiko arraro bezala jo daiteke estatu baten barruko harremanetarako erabiltzea. Emmanuelen ereduok aplikatzeko zenbait doiketa txiki egin behar ditugu, hau da, lehenbizi kapitalaren konposaketa organikoa ezberdina jotzea, ekonomilari honen ustetan hau ez baita hola gertatzen, arlo nagusienean behintzat. Ez dago arrazoirik kapital guztiak antzekoak direla pentsatzeko bi eskualde edo estatu ezberdinetan; produkzioaren espezializazioak garrantzi handia dauka arlo horretan eta normala da azpisektore bakoitzean konposaketa berezi bat edukitzea. Beraz, kapitalaren konposaketa organikoa, orokorki hartuta, handiagoa da Euskal Herrian, bainan, halaz ere, Emmanuelen ereduetaz balia gintezkeela uste dugu.

Bienbitartean, alokairuak goragoak dira Euskal Ekonomian eta honen bidez, Emmanueli jarraituz noski, nahi eta nahi ez balioaren transferentzia dago Euskal Herri eta EBEG-rrer arteko merkatal harremanetan, abantailak harentzat direlarik. Hau da, alokairu garaio goek zera agertzen dute, ale-

gia, EBEG-etako merkantziek elkartrukutzen diren euskal merkantziek landenbora gutxiago daramatela, hor dagoelarik abantaila ekonomikoaren sorkundea. Bainan, puntu honetara iristeko estatu mailako prezioak berdinak direla suposatu dugu, batipat langileek erosten dituzten ondasunen prezioak. Emmanuelen bidez ezinezkoa gertatzen zaigu kuantifikazio minimo bat egitea.

Neurketak egiteko S. Amin-ek erabiltzen duen eredia kontutan hartzen dugu, azken finean D. Ricardoren atzerriko merkatalgoaren teoriar oinarrituta dago eredu hau. Horretarako, prezioetan basaturik, ez balioetan, eta estatu osoan irabazi-tasa berdina dela suposatuz, posible izan da EBEG-tik inportatuta datozen merkantzien prezio neurketa egitea eta demostra daiteke merkantzia berak Euskal Herrian produzituko balira garestiagoak irtengo liratekeela, balioen transferentzien mamia eta kakoa hor egonik. Orduan, estimaketa hau eginez, bigarren froga izango litzateke EBEG eta Euskal Herriaren arteko merkatal harremanetan balio transferentziak daudela azaltzeko, azken honek zenbait irabazi lortzen duelarik, merkantzien elkartruketan, irabazi horiek oso handiak ez izan arren.

PREZIOEN ERLAZIOAK

Bi merkantzien prezioak erlazionatzen baditugu, erreza da, Sraffa-ren prezio sistema doituaz, demostratzea merkantzia horiek produzitzeko erabili diren lan ordu zuzen eta zeharkakoen funtzioan daudela erakustea, mozkin edo interesen tasa ere funtzio horren barruan agertzen delarik. Bainan baldintza batzuk betez, laister demostratzen da prezio erlatiboak lan ordu zuzen ta zeharkakoen erlazioan ipintzea. Orain, erlazio puntual bat hartzen badugu, zenbaki bat besterik ez badugu, ez da inolaz ere jakingo bere esanahia, zeren eta lan denboraren erreflexu garbirik ez baitu izango, arrazoi askogatik noski.

Arazo hori konpontzeko asmoz periodo luze bateko prezio erlazio bat hartu dugu. Era horretan, adibidez, produktu siderurgiko eta janarien prezioak erlazionatzen baditugu hogeit bat urteko epe batean, errez ikus daiteke, azalean behintzat, nor izan den irabazi duena. Eta gantzia eman bada beraien produztaileen artean, nola mogitu den beraien erlazioa, elkartrukatzen diren merkantziak produzitzeko lan denbora aldatu gabe dagoela suposatuz. Guzti hau hola azter daiteke ere, bi azpisektore horietako produktibitatearen hazkundea berdina izan dela suposatuz, produkzioko bi prozesu desberdin horietan noski.

Gauzak hola harturik, ahala izan da prezioen erlazio horiek zehaztea 1955-etik 1977-ra eta nahiko garbi gelditu da nekazal sektorearen alde mogitu direla prezio erlatiboak. Beraz, periodo honen amaieran, nekazari batek, industrial siderurgiko-ondasun gehiago eskuratzen zituen epe horren hasieran baino. Guzti hau hola delarik, badirudi, lehen sektorearen egoera orokorra industrial sektorearena baino hobeagoa dela. Halaz ere

eta S. Amin-i jarraituz, azpimarratu beharra dago "ilusio ideologiko" bat besterik ez dela era honetan mintzatzea, gertaerak sakonkiago aztertu behar baitira.

Aurrera jarraituz, gorago aipatu dugun erlazio horietan garrantzitsua da jakitea 1955-ean eta 1977-an Euskal Herri eta EBEG-aren artean elkartrukatzaren diren produktoak lan ordu berdinetan produzitzen jarraitzen dituzten ala beraien lan denboren erlazioak aldatu diren. Elkartrukatzaren diren merkantzien produzitzeko lan denbora berdina bada periodoaren hasieran eta amaieran, ez dago inongo zalantzarik nekazal sektoreak edo, nahi bada, janari industriak, irabazten duela baieztatzeke edo egiaztatzeke. Baina, lan denbora berdinean produzitzen dira merkantzia horiek prozesuaren hasieran eta amaieran?

Lortu ditugun prezioen erlazioak zuzendu beharrak daude eta zuzenketak egiteko produktibitatearen aldakuntzaz baliatuko gara. Oraingoz eta dato estatistikoak hobetzen ez diren bitartean industrial sektorea zazpi azpisektoretan banatu dugu eta, gero, nekazal sektorea erantsi zaio, denetara zortzi azpisektore bildu direlarik. Produktibitatearen datuak 1969-tik 1977-ra eskuratu edo estimatu dira eta era horretan eraiki dugu geure taula. Taula horretan ikusten denez, 1969-tik 1975-era nekazal azpisektoreko produktibitatea ehuneko 55 igotzen da eta 1969-tik 1977-ra janari azpisektorekoa ehuneko 26 bakarrik eta bi azpisektore hauek dira EBEG-tik Euskal Ekonomiara bidaltzen edo exportatzen dituztenak. Bienbitartean, "oinarrizko metalen" azpisektorearen hazkundera ehuneko 108 izan zen eta beste euskal azpisektore exportatzailean, alegia "metalen transformaketan" ehuneko 82, 1969-tik 1977-ra doan epe laburrean.

Garbi geratu behar du produktibitatea estimatzea oso zaila dela eta ez dela nahikoa langile batek urte batean produzitzen duenaren neurriarekin, zeren eta kanpoko faktore asko egoten baita produktibitate horri benetakoa izaten uzten ez diona. Halaz ere, ontzat eman beharrean aurkitzen gara, lehen hurbilketa bezala, datu zehatzagoak eduki bitartean. Beraz, esan beharra dago: produktibitatea era honetan estimatzea nahiko kezagarria da, nahiz toki askotan era honetan kalkulatu izan, baina kontu handiarenkin begiratu behar dira.

Hurrengo urratsa zera izan da, alegia, gorago kalkulatu ditugun prezioen erlazioak zuzentzea produktibitatearen aldaketa horiek kontutan hartuz eta emaitzak oso interesgarriak dira, zeren eta garbi azaltzen baita lehen sektorean eta janari azpisektorekoak galtzen ateratzen direla, produzio-ko lan orduen erlazioak aldatzen direla kontutan edukiaz. Beraz, EBEG-ak 1969-an zeukan prezio erlazioa, lan orduen arabera, 1977-an baino hobeagoa zen, Euskal Ekonomia garaile ateratzen zelarik periodoaren amaieran. Beste hitz batzuk erabiliz, 1969-an bi azpiespazio ekonomiko horien artean elkartrukatzaren ziren merkantzien prezio erlatiboak ^{PEH} _{PEST} bazen, zortzi urte beranduago erlazio hori hazi egiten da lan denbora berdina hartuta noski, abantaila gehiena Euskal Ekonomiak lortzen duelarik.

ONDORIOAK

1. Urtebeteko input-output taula edukita nahiko zaila gertatzen da elkartruke desberdinaren ereduakin lan egitea. Halaz ere, ahal izan da jakitea non dauden defizitak eta superavit-ak Euskal Ekonomian. Adibidez, janari eta nekazal merkantziak beharrezkoak dira inportatzea Euskal Herriarentzat eta "oinarrizko metalak" eta "metalen transformatuak" EBEG-runtz exportatzen dira.

2. Emmanuel eta Amin-en ereduak aplikaturik euskal eta EBEG-aren egitura ekonomikoei, ahalezkoa da demostratzea Euskal Ekonomiak zenbait abantaila lortzen dituela eta inportatzen dituen produktoak Euskal Herrian egingo balira garestiagoak irtengo liratekeela.

3. Elkartrukearen joerak Euskal Ekonomiaren alde jotzen du 1969-tik 1977-rako epea hartzen badugu, hemengo produktibitatea, azpisektore exportatzaileetan behintzat, askoz gehiago handitzen baita, era honetan elkartruke desberdinak jarraitzen duelarik denboran zehar eta joera hau independentea eta ezer ez dauka ikustekorik bi azpiespazio ekonomiko hauen arteko merkatal balantzeak.

1. TAULA

PREZIOEN ERLAZIOA

Urtea	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
1965	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1961	123,5	110,0	105,0	95,2	99,4	96,5	90,5	145,0	103,8	123,6	106,0	109,5	100,8
1964	143,6	125,3	118,7	107,9	101,3	94,9	93,6	97,6	115,7	124,6	124,8	103,2	108,4
1969	164,5	127,5	105,0	116,1	96,8	77,5	89,2	120,8	129,6	117,5	160,7	98,1	103,8
1974	219,4	125,7	127,2	129,0	99,7	73,9	78,0	82,9	130,7	135,1	160,3	91,7	96,8
1978	188,6	107,8	253,3	137,1	116,3	75,2	72,0	121,2	136,0	161,8	167,6	101,5	88,0

Iturria: Nik landuak INE-ren datoak erabiliaz.

2. TAULA

EUSKAL HERRIAN ETA GAINERATIKO ESTATUAN PERTSONA LANDUNAK PRODUZITZEN DUENA

(1969.-eko pezetetan)

Euskal Herria "Gaineratikoa"	1969	1971	1973	1975	1977
Meagintza	229.338 174.105	241.300 194.323	301.833 310.932	282.055 292.593	417.688 386.104
Elikadurak eta Edariak.....	227.055 219.986	183.225 178.204	201.354 203.475	243.776 232.739	285.070 278.224
Textila	147.560 157.016	185.439 186.845	241.517 223.910	230.258 246.579	229.062 226.160
Industria Kimikoa	356.129 320.136	363.483 308.821	462.799 421.220	368.313 399.986	519.837 534.009
Oinarrizko Metalak	321.288 335.399	385.561 367.439	416.518 456.821	676.205 553.593	668.189 570.548
Bihurtutako Metalak	186.455 186.327	198.970 178.361	249.511 248.363	294.032 291.684	339.239 325.296
Ura, Gaza eta Elek.	665.896 473.430	685.052 454.826	1.173.328 767.311	831.430 603.395	1.089.243 955.502
Nekazal Ondasunak	95.932 66.514	144.254 78.996	145.800 121.363	172.919 104.243	— —

Iturria: Banco de Bilbao neronek landuta gero.

3. TAULA

ELKARGANBIO ERLAZIO-ERREALA

Urtea	(1)		(2)		(3)		(4)		(5)		(6)	
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
1969	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1977	101	58	101	70	106	25	106	33	96	119	98	55

Iturria: INE eta Banco de Bilbaoko datuak landuta gero.

- a) Elkarganbio erlazioa zuzendutzeke.
- b) Elkarganbio erlazioa zuzenduta.

- (1) Nekazal Prezioak
Oinarrizko metalen prezioak
- (3) Elikadurako prezioak
Oinarrizko metalen prezioak
- (5) Nekazal prezioak
Produkto kimikoen prezioak

- (2) Nekazal Prezioak
Bihurtutako metalen prezioak
- (4) Elikadurako prezioak
Bihurtutako metalen prezioak
- (6) Elikadurako prezioak
Produkto kimikoen prezioak

**EUROMONETAREN INGURUAN ETA
ZENBAIT BEREZITASUN EUROMERKATUAREN EBOLUZIOAN
1978 URTETIK AURRERA BEREZIKI**

PRESTATZAILEA: KARMELO BUSTURIA

SARRERA

Artikulu honen gai nagusia azken hiru urte hauetako, euromerkatuaren eboluzioa da bainan eta, hala ere, euromerkatu horrekiko, eta beraz, euromerkatu horri dagokion monetarekiko, hau da, euromonetarekiko zenbait gogoeta egitea komenigarria dela iruditzen zait azalpen eta kontzeptu zenbait une honetan argiago ukan dezagun.

Zer den euromoneta lehenbiziko kontzeptua da. Estatu baten herritar batek, hau da, erresidente edo erresidente ez den batek beste estatu bateko erakunde bankarioetan diru-gordailu bat egiten duenean euromoneta jaio dela esan daiteke. Euromoneta esaten dugu “euro” horrek bere jatorri geografikoa gogora erazten digulako, hots, “euro” aurrezkia “moneta” hitzaren aurrean baldin badago, hasiera batean moneta hori Europara etortzen hasi zelako da eta, beraz, hemen Europan hasi zirelako, maileguak ematen. Hasieran euromonetak “eurodolar” izena ere jasotzen zuen, hasierako moneta dolarra baitzen. Gaur, berriz, nahiz eta dolarra funtsezko moneta izan beste monetek —markoak batez ere— garrantzi handiagoa dute euromerkatuaren eragiketak egiterakoan.

Nola jaio zen euromerkatua da ikusiko dugun bigarren kontzeptua. Eta, hemen, bi zio-multzo nagusi bereziko nituzte: Iharduera orokorretik ondoratzen diren zio orokorrak, eta, modu kronologiko batean jaiotzaren garaian gertatu ziren gertaera batzuk edo zio hurbilak. Lehenbizikoen artean, iharduera ekonomikoa gero eta nazioartekotuagoa dagoela azpimarratu behar da. Honela, erreza da ikusten, kanpoko merkataritzaren biderkadura izugarria izan dela azken hogeit hiru urte hauetan, produkzioa nazioartekotua dagoela, eta zirkulazio-prozesua ere bai... Honekin batera kapital-fluxuen nazioartekopenaren beharra sortzen da. Horregaitik, finantziakzioa gero eta nazioartekotuagoa ikusten da, eta beraz, banka-iharduera gero eta nazioartekotuagoa da, hau da, diruaren mugimenduarentzat estatuen arteko mugak gero eta ezezagunagoak dira.

Zio hurbilei buruz mintzatzeko 1950. hamarraldira itzuli behar dugu. Garai horretan "gera hotza"-ren bihotzean gaude, eta, Soviet Batasuna beldur da bere dolar-aktiboak Estatu Batuetan, hesitu edo blokeatuak ikusteko; horregaitik, dolar-aktibo horiek transferitzen ditu bere Europako banku korrespondenteetara: Moscow Narodny Bank eta Banque Commerciale pour l'Europe du Nord-era. Banku horiek, derrigorrezko errentabilitate bat atera behar zieten dolar horiei eta, honela, merkatu bat hasten da jaiotzen diru-mota horren inguruan.

1957. urtean Bretaina Handiko pagamendu-balantzan desdoikuntza batzuk agertzen dira eta aginte monetarioek finantzaketarekiko neurri murriztaile batzuk hartu zituzten, ondorioz, beste finantz baliabideak erabiliz, hauen artean eurodolarra batez ere. Urrango urtean, 1958-an, Europako monetek birreskuratzen dute Munduko Bigarren Gerra baino lehenago zeukaten kanpo-bihurgarritasuna eta egite honi esker nazioarteko kapital-mugimenduen liberalizazioaren premisa agerian dago. Bestalde, Munduko Bigarren Gerra geroztik Estatu Batuetako urre-erreserbak kanpo-pasibo monetarioak baino txikiagoak ziren, hots, U.S.A.-ko zorrak handiagoak ziren. Honela, doikuntza ekonomikoa lortzeko beharrean aurkituko dira baina ez zuten nahi haien moneta inolaz ere deflaktatutik ikusi, horregaitik, defizit horrek eramaten dituen dolarrei esker eurodolar-merkatua loditu egiten da.

Zio hurbilei aimaiera emateko Estatu Batuetan 1960-1970. urteetan hartu ziren arau murriztaileak aipatu behar dira. Arau murriztaile horien artean hauk dira garrantzitsuenak: "Interest Equalization Tax", "Voluntary Foreign Credit Restraint Programme", "Q. Regulation", eta "M. Regulation". Neurri hauengatik dolarrak Europara etorriko dira errentabilitate handiago baten bila.

1970 eta 1971. urteetan dolarrak jarraituko dira etortzen Europa alde-
ra eta euromerkatua sendotzen.

Hala eta guztiz ere, petrolio-krisialdia (prezioen biderkadura), birziklapen arazoak, Moneta-Sistemaren krisialdia eta krisialdi ekonomikoaren hasierarengatik 1974-an euromerkatua ere krisialdi batean sartzen da. Ez da ahaztu behar 1974-an Herstatt bankuaren lurjotzea eta lurjotze horregaitik eta baita ere ganbio-merkatuan egindako eragiketa arriskutsuengatik beste banku askoren galerak, eragiketa horietan "jarrera ireki" asko zegoe-lako.

1974. urtetik aurrera, 1975 eta 1976. urteetan bereziki, euromerkatua tinkotu eta sendotu egingo da, gurengandik urte hurbilagoetan egoera hori hobeagotzeko.

Sarrera luze xamar hau egin ondoren, euromerkatuaren eboluzioa ikusiko dugu 1978-tik aurrera bereziki. Honetarako bi puntu aztertuko dira. Batetik, euromerkatuaren inguruan diren elementuak ikuituko ditugu, hau da, urrearen eta dolarren eboluzioak, eta baita ere, birziklapen problematika. Bestetik, euromerkatuaren aldaki berezi batzuen eboluzioa azertu-

ko dugu. Honetarako lau puntu hartuko dira kontutan: "Euromoney Index of Terms and Conditions"-aren eboluzioa (Epe eta Baldintzetako Euromoneta-Indizea), 1979. eta 1980. urteetan zehar euromerkatuan gertaturiko eragiketa garrantzitsuenak, euromerkatuan parte hartzen dutenen portaera eta bukatzeko, L.I.B.O.R.-aren (London Interbank Offer Rate, hau da, Londres-eko bankarteko eskaintz interes-tasa) eboluzioa ikusiko da.

1 Koadroa.—Urre-prezioaren eboluzioa

Une hypothèse: le prix de l'or suit plus ou moins la croissance des engagements à court terme des Etats-Unis

- (1) Engagements à court terme des Etats-Unis (réserves de change autres que l'or défalquées).
 (2) Millions d'onces d'or (31,103 grammes) à Fort-Knox.
 (3) Prix auquel la valeur du stock d'or est égale aux engagements.
 (4) Prix de l'or sur le marché de Londres.

	(1)	(2)	(3)	(4)
1960	19 994	509	39,1	35,60
1961		484		35,15
1962		459		35,07
1963		446		35,08
1964		442		35,12
1965	29 130	402	72,5	35,12
1966	30 273	378	60,1	35,19
1967	33 802	345	98	35,20
1968 (*)	34 655	311	111,4	41,90
1969	42 034	339	124	35,20
1970	44 945	316	142,2	37,37
1971	67 386	292	230,8	43,63
1972	82 227	276	297,9	64,90
1979	91 739	276	332,4	112,25
1973	117 893	276	427,1	186,50
1974	128 069	275	465,7	140,25
1975	157 746	275	573,6	134,75
1976	200 577	277	724,1	164,95
1977	255 028	277	920,7	226
1978		263		600
21-1-1980				850

(*) Les banques centrales cessent, depuis la dissolution du pool de l'or, de maintenir le prix du marché au niveau du cours officiel (moyennant une marge de fluctuation étroite) de 35 dollars l'once.

Iturria: 1980-ko Urtarrilak 29, Le Monde.

Oharra: Ikus bereziki (4) zutabea.

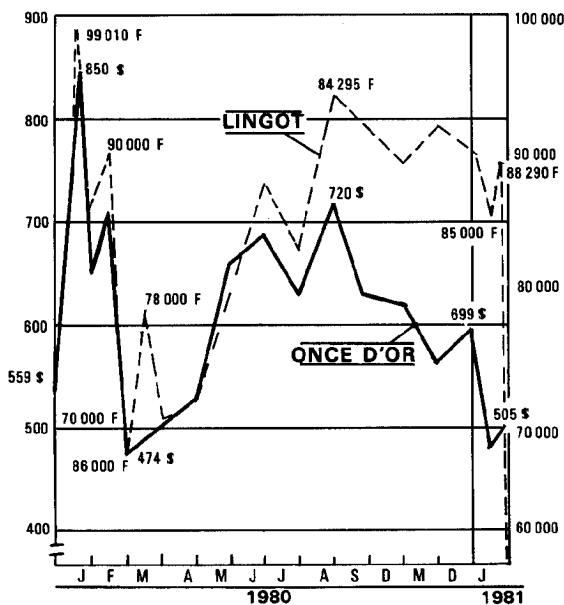
1. Euromerkatuaren inguruko elementuak

1.1. Urrearen eboluzioa

Gaurko nazioarteko moneta-sistemaren funtzionamendua askotan zalantzatan jarria izan da, ekonomiaz arduratzen direnengatik batez ere. Dakigunez, Bretton Woods-en hartutako eta onartutako moneta-sistema Jamaika-ko akordioen bidez nolabait baztertu egiten da, eta, honela, urrearekiko desmonetizazio partziala gertatzen da. Hala eta guztiz ere, metal preziatu honek banku zentralerako erreserbarako funtsezko tresna jarraituko du izaten, eta, bestalde, baita ere, espekulatzailen gutziak erne mantenduko dira.

Honela, ez da harritzekoa 1979-ko azken hiru hilabeteetan, urrearen prezio-igoerarekin batera etorri zen urre-eskari-gehikuntzaren helburua espekulazioa izatea, nahiz eta inbertsioa garrantzi handiko arrazoa bazen ere. Ondoan dagoen 1 koadroan urrearen gorabeherak nabari ditzakezu: 1978-an urrearen prezio-igoera nahiko handia izan zen eta 1980-ko Otsailaren 21-ean urrezko ontza maximo batera igo zen (850 dolar ontzako) oso merkatu mugikor baten erdian (ikus (4) zutabea).

2. Koadroa.—1980-ren zehar urre-prezioaren eboluzioa

Iturria: 1981-eko Otsailak 10, Le Monde.

Maximo hori aldez aurretik iragandako 21 egunekin gonbaratzen badugu, urre-prezioa, bere aldetik bakarrik, % 62 igo zen. Merkatua jarraitzen duten ekonomistei kasu egiten badiegu sinestezina den izugarrizko urre-prezio-igoera horien arrazioen artean Ekialde Erdian gertatzen ari ziren arazo politikoetan oinarritu behar dira. Hala ere, eta 2 koadroan ikus daitekeenez, prezio hau esandako kantitatearen erdira berehalaxe eta fite jeitsi egingo zen hilabete bat beranduago, hots, 474 dolar ontzako jeitsi egingo zen. Urte horretako Apirila eta Maiatzean zehar urre-prezioa, kantitate txiki batetan bakarrik igoko zen (500 dolarretara inguruan), eta, Uztaillean, prezioa 600 dolarrekoa izango zen, prezio-mota hau Federal Reserve Bank-ek martxan jarri zuen monetal politika murriztailearen liberalizazioa-rengatik gertatu zen batzuen ustez.

Azkenik, eta urrearen eboluzioarekin bukatzeko, azpimarratzekoa da 2 koadroan agertzen den Abuztu-Iraila-ren maximoa eta geroztik 1981-eko Urtarrila arte gertatzen den jeitsiera progresiboa. Urte bereko Otsailean, urre-prezioa berriro ere 500 dolarrekoa baino txikiago izango da, urrengo hilean, hots, Martxoan, prezioa 500 dolarrekoa baino handiagoa izateko (zifra hauk ez dira 2 koadroan agertzen). Zuzperraldi honen funtsa garai berean gertatu zen eurodolar-merkatuaren interes-tasaren jaitsieran kokatu behar omen da.

1.2. *Dolarraren eboluzioa*

Nahiko ezaguna denez, 1970-1978 urteetan dolarraren ahulezia zen moneten arteko —Europako moneten arteko bereziki— tentsio handiak ager erazten zituen. Horrengatik, 1977-ko Uztailetik aurrera marko alemanarekiko dolarraren baliogalera % 25-ekoa dela ikus daiteke, eta Europako beste moneten egoera aztertuko bagenu antzeko gauza ikusiko genuke. Gertaera mota hauek, gero, batzutan, Europako Elkarte Ekonomikoaren “monetal sugea” delakoan ageriko ziren arazo batzuen jatorria izan ziren.

Dolarra, poliki-poliki, zuzpertzten joan da 1981 arte. Urte honetako Maiatzean azken lau urte hauetako ibilbidean maximo bat lortu da. Mota horretako igoerak banka-interes-tasen igoerengatik gertatu omen dira eta badirudi, etorkizunean ere, gertatzen jarraituko dutela interes-tasak igotzeko presioak segitzen badira agertzen.

Esandako joera hori mantenduko balitz, 1977-tik aurrera euromerkatuan beste monetak edukitzen hasi ziren garrantzia desagertu egingo litzaiteke, euromerkatuko kredituak beste moneta batzutan ere hasi bait ziren ematen dolarraren papera gutxi eraziz. Beste hitzetan, Estatu Batuetan eskeinitako interes-tasek epe motzerako moneta eta inbertsio ziurrena eta deigarriena dolarra bihurtzen dute, eta beraz, beste moneten papera —ikus markoaren kasua— euromerkatuan ahuldu egiten da.

Harremanetan ipintzen badugu dolarraren igoera hau, lehen ikusitako urrearen jeitsiera progresiboarekin, lehenbizikoa (dolarraren igoera) biga-

rrenaren jatorrian (edo eta, alderantziz) ez dagoela azpimarratu behar dugu, eta, horregaitik, beste faktore osagarri eta azalgarriak bilatu behar ditugu. Horien artean, interes-tasen igoerak kontutan hartzekoak dira. Honela, interes-tasaren igoera batek diruzaintzen estutasuna agerrerazten du —diruzaintza publiko nahiz pribatuak—. Bestalde, kontutan hartzekoak dira ere lehengaien merkatu handien ahultasuna eta inflazioaren jaitsiera baten itxoinaldia, Estatu Batuetan batez ere, beste hainbat faktore osagarriak direlako.

Puntu hau bukatzeko azken aldi honetan gertatu den dolarraren igoerak nazioarteko zuzperdura ekonomikorako eduki ditzakeen ondorioak azpimarratu behar dira. Igoera hori gertatu dela eta, munduko beste estatuek haien interes-tasak igotzeko beharrean ikusiko dituzte haien dibisak, gutxienez, defendatu nahi badituzte, eta hau gertatzen bada kreditua garestiago izango da zalantzarik gabe, inbertsioak beste oztopo bat ezagutuko duelarik. Bestaldetik, petrolioarekiko fakturak —dolarretan datozen fakturak— garestiturik aurkituko dira petrolio-prezioaren beste igoera baten aurrean aurkituko baiginan, eta beraz, estatu erosleen pagamendu-balantzeen defizitak handiturik gertatuko dira.

1.3. *Birziklapena*

Munduko krisialdi ekonomikorako danbada moduan gertatu zen petrolio-krisialdiak agerian ipini zuen birziklapenaren arazoa ordurarte ezezagunak ziren eretan. Geroztik, mundu kapitalistaren ekonomiaren etorkizuna partzialki, noski, Lurralde Petrolio-Exportatzaileen Erakundeak, O.P.E.P.-ek, beste estatuetako baliabideak irensteko edukiko duen ahaltsunaren menpean dago. Eta prozesu guzti honetan euromerkatuaren papera funtsezkoa izan da.

1980. urtearen amaieran petrolioaren munduko batezbesteko prezioa pezeta korronteetan —exportaziorako prezioa— upa bakoitzeko 32 dolarretakoa zen gutxi gora behera, honela, hirurogeitamargarrenaldiko prezioak ez dira gehiago ezagutuko. 1974. urtea oinarri bezala hartzen bada, hau da, 1974 = 100, urte beltzaren prezio-igoeraren indizea 1978-an 88 zen baina 1979-an 128 izango zen.

Ondoan dagoen 3 koadroan era erraz batean dakusagunez, kontu korronteko munduko pagamendu-balantzaren desoreka deigarriak daude. Londres-en dagoen National Institute of Economic and Social Research (N.I.E.S.R.)-en bidez 1980-an O.P.E.P.-eko bazkideen kontu korrontearikiko soberakin osoa 142 biloi dolarretakoa izan zen, 1979-an 78 biloitakoa zen bitartean, eta, 1981-ean birziklaturik izan beharko duen —zati batean behintzat— soberakina, Instituto horren aurrikuspenak jarraituz, noski, 154 biloi dolarretakoa izan beharko du. Bestalde, koadro horretan agertzen den informazioa, berez mintzatzen da, eta horregaitik, ez du merezi hontaz gehiago luzatzea.

2. Koadroa.—Desorekaren Tamaina

THE SIZE OF THE IMBALANCE World balance of payments on current account (\$ billion)

	1979 (estimate)	1980 (estimate)	1981 (forecast)
Total OECD	- 36	- 98	- 103
Other developed ¹	-	+ 1	+ 2
Oil exporters ²	+ 78	+ 142	+ 154
Non-oil developing ³	- 46	- 59	- 67
Centrally-planned	+ 5	+ 14	+ 14

¹ Malta, New Zealand, South Africa and Yugoslavia.

² Algeria, Bahrain, Brunei, Ecuador, Gabon, Indonesia, Iran, Iraq, Kuwait, Libya, Nigeria, Oman, Qatar, Saudi, Arabia, Trinidad and Tobago, United Arab Emirates and Venezuela.

³ All other non-OECD countries.

Source: *National Institute Economic Review*, No. 94, November 1980.

Iturria: 1891-eko Urtarrila, Euromoney.

Dena dela, kontutan hartu behar da gaurko arazoa. Orain arte, birziklapena, merkatal bankuek egin dute edo gutxienez haien bitartez egin da, baina une honetan zalantzatan jartzen da egite hori, eta horregaitik, espezialista batzuk beste zenbait proposamen egiten ari dira. Honela University of Surrey-ko Stephen F. Frowen-ek Nazioarteko Moneta-Fondoak eta Munduko Bankuak, etorkizunean, birziklapen arazoetan —eta beraz euromerkatuaren prozesuetan zeharkako modu batetan— garrantzi handiagoa eduki behar dutela esaten du.

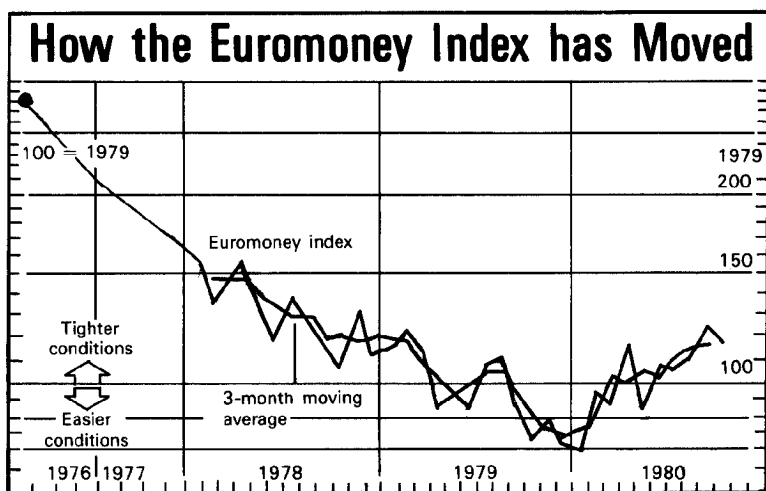
2. Euromerkatuaren aldaki berezi batzuen eboluzioa

2.1. "Euromoney Index of Terms and Conditions"-en eboluzioa

Orain dela denbora gutxi arte ez zen existitzen euromerkatuaren joe-rak ulertzeko nolabaiteko indize orokor eta globalik. 1980. urtean, berriz, "Epe eta baldintzetako euromoneta-indizea" hasi da lantzen. Indize hortaz eta lan honen helbururako zera esango dugu: indize horrek euromoneten baldintza desberdinak adierazten dizkigu, hau da, indize hori igotzen bada —gora badoa grafiko batean— maileguen baldintzak garestiagoak direla adierazten zaigu. Hau gertatuko da "spread"-etan igoera bat agertzen bada, hau da, "spread"-ak garestiagoak badira, edo-eta baliagarritasunak mugatuak baditugu, edo-eta baita ere, bi gauza horiek batera gertatzen badira. Alderantziz, baldintza horiek hain gogorrek ez direnean indizeak jeisteko joera edukiko du.

Ondoan dihoakizun 4 koadroan aipatutako indizeak 1976 eta 1977. urteetan zehar jeisteko joera du, 1978-an joera berak jarraitzen du, 1979-aren azken hiru hilabeteetan minimo bat dakusagularik. 1980. urtean,

4. Koadroa.—“Epe eta baldintzetako euromoneta-indizea”-ren eboluzioa

Iturria: 1980-ko Abendua. Euromoney.

berriz, grafikoan agertzen den azken data izanik, joera-aldaketa bat daku-sagu. Beste hitzetan, 1978 arte merkatu-baldintzak nahiko gogorrak izan dira eta 1979-an zehar pixka bat biguntzen dira, 1980-an zehar, Apirila aldean, egoera hori aldatzen hasten den bitartean.

2.2. 1979 eta 1980. urteetan zehar euromerkatuan gertaturiko eragi-keta garrantzitsuenak

Puntu honetan esandako bi urte horietan zehar euromerkatuan gerta-tu diren eragiketa garrantzitsuenen zerrenda eraikiko da. Honela, 1979-an zehar hauek izan dira:

- Urte horretan, euromerkatua gehienbat erabili duena, gure artean nahiko ezaguna den enpresa –Petronor-en eduki duen partaidetza garrantzitsuarengatik– Mexiko-ko Pemex da. Enpresa honek euomerkatuan lortu dituen diru-kantitateak zailak dira ezagutzeko, horien inguruan gorde izan den sekretuarengatik.

- Electricité de France-k bi mailegu lortu zituen euromerkatuan, bakoitza biloi bat dolarretakoa. Honetan, azpimarratzekoak dira % 5 baino gutxiagoko spread-ak, % 0,486 eta % 4 hain zuzen ere.

- Sonatrach, Algeriako petrolio-enpresa nazionalizatuak ez zuen sekulan ere lortu urte horretan lortu zuen 500 miloi dolarretako mailegua,

10 urteetara eta % 1 spreadarekin, euromerkatuaren momentu hartako egoera –grafikoan ikusi dugunez– adieraziz.

– “Epe eta baldintzetako euromoneta-indizea”-ren eboluzioa ikusi dugunean, 1979. urtearen azken aldian, maileguen baldintzak nahiko errazak ziren, beste arrazoen artean spreaden jeitsierarengatik. Bankuek ez dute nahi, beren aldetik, haien marjenak hondatuagorik ikusi ere. Honen-gatik, eta adibidez, Japoiko Finantz Ministraritzak hartuko dituen arauketen bidez jeisteko joera hori bigundu egingo da.

– 1979-an rekord berria egin zen euromerkatuan maileguz eman ziren kantitateetan. Honela, mailegu guztien bolumen osoa 102,5 biloi dolar izan zen, 1978-an 82 biloi dolar zen bitartean.

– Txina, lehenbizikoz, euromonetan merkaturatu ageri zen, 9 biloi dolarreko mailegua lortuz, berak eskatu zuen spreada erabiliz, hots, % 1/2-koa.

Bestaldetik, 1980-an izan ziren gertaera eta eragiketa garrantzitsue-nak hauxek izan ziren:

– Spreaden igoera orokortua gertatzen da, eta bereziki, hau, Brasil-en kasuan ikusiko da. Irailaren hasieran sektore publikoaren maileguen beharra eduki zutenek oso spread garestiak ordaindu zituzten, honela, bat-zutan, % 1,5-ekoak izan ziren. Gogora bedi 1979-ko spreadak, % 1/2 inguruan ibili zirela.

– Hala ere, 1980. urtearen hasieran spreadak askoz txikiagoak ziren. Horrela, Belgikako Erreinuak, Apirilean, 1.200 miloi dolarreko mailegu bat izenpetu zuen % 3/8 spreadarekin lehenbiziko bi urtentzat eta % 1/2 urrengo bost urtentzat. Garai berean Italia-estatuko enpresa elektrikoak biloi bat dolarreko birfinantzaketa lortzen zuen % 5/8 spreadarekin. Azke-nik, Venezuelak 1.800 miloi dolarreko mailegua lortzen zuen % 5/8 spreadarekin lehenbiziko hiru urtentzat eta % 3/4 urrengo lau urtentzat.

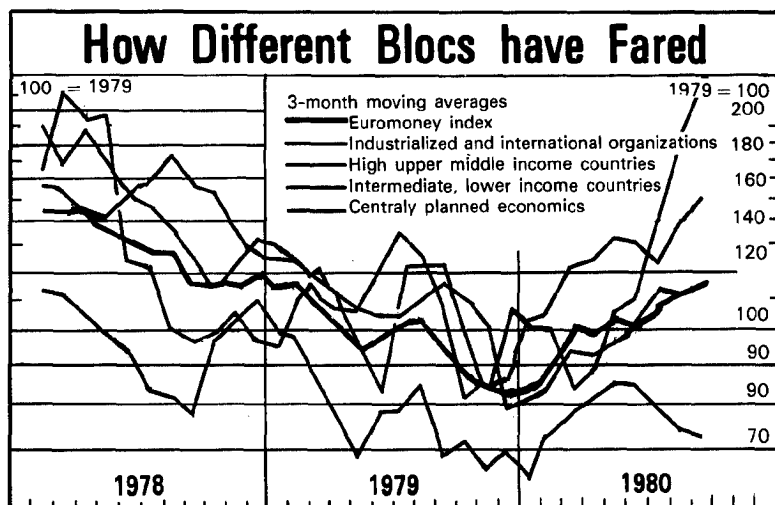
– Mexiko da Hego Amerikako estatuetatik gehien profitatzen dena petrolioaren prezio-igoeraz. Horregaitik urte honetan estatu honek edukiko dituen euromerkatuarekiko mailegu-beharrak iragan urtekoak baino txiki-a-goak izango dira.

– 1979-an euromerkatuaren bidez maileguz emandako kantitate osoak 1980-an emango zirenek ez lituzketela gaindituko 1980-ko Urrian aurrikusten zen.

2.3. Euromoneta-indizearekiko estatu-multzo desberdinen portaera

Lerro hauen pean ikus daitekeen 5 koadroan, 1978. urtearen hasie-ran merkatu berak egiten zuen berezketa estatu industrialdu eta munduko gainerantzekoan artean izaten zen.

5. Koadroa.—Euromoneta-indizearekiko estatu-multzo desberdinen portaera

Hala ere, 1978. urtearen amaieran aldaketa bat egiaztatzen da: Euromerkatuan parte hartzen dutenak nolabait elkartu egiten dira euromoneta-indizearen inguruan. Beraz, garapen bideetako estatuen eta garatutako estatuen arteko aldeak, epe eta beste mailegu-baldintzen artean, alegia, gutxitu egin ziren. Bestalde, eta garai berean, bi estatu multzo horien artean dauden beste estatuak, Mexiko, Nigeria, Filipinas eta Tailandia, adibidez, lortzen dituzten maileguen baldintzak, Kooperazio eta Garapen Ekonomikorako Erakunde-ko —O.C.D.E.-ko— estatuak lortzen dituztenak bezain onuratsuak direla nabari da.

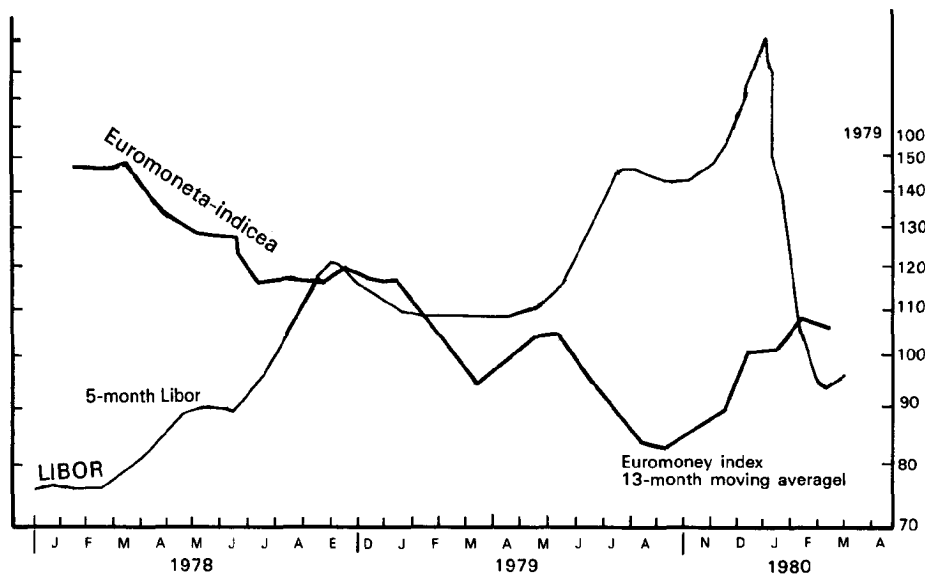
Ekonomia zentralki planifikatua daukaten estatuak kontutan hartzen ez baditugu —ikus 5. koadroan behekaldeko azken marra— argiago ikus daiteke goian esandakoa, 1978.urtearen azken aldiarentzat bereziki, nahiz eta, nolabait, gauza bera esan genezakeen ere koadro horrek besartzen duen denboraldiaren gainerantzekoaz.

2.4. L.I.B.O.R.-aren (Londreseko bankarteko eskaintz interes-tasaren) eboluzioa

Ondoko 6. koadroan dakusagunez, Libor-a maximo batera ailegatzten da 1980-ko lehenbiziko hiru hilabeteen azken aldian eta minimo batera 1978-ko Urtarrilean. Bestalde 1980-ko Maitza eta Ekainaren artean behe-rakada izugarria gertatzen da 1978-ko Abuztu eta Iraileko mailetara jeitsiz.

Grafiko berberean Libor-a eta euromoneta-indizea gonbaratzen badi-tugu zera dakusagu: Libor-eko mailak handiagoak diren neurrian txikia-

6. Koadroa.—Euromoneta-indizearekiko Libor-en eboluzioa 1978-1980 denboraldian zehar.

Iturria: 1980-ko Urria, Euromoney.

goak dira spreadeko mailak, jakin dakigunez spreada euromoneta-indizearen osaketan funtsezko osakina baita. Hala ere, spreaden eta Libor-raren eboluzioak gonbaratuko bagenitu emaitza berdinerira iritsiko ginateke, honetarako, gogora bedi 2.2 delako lerrokadetan spreaden eboluzioaz komentatu dena.

LANGABEZIAREN EGOERAZ ETA ETORKIZUNAZ ZENBAIT OHAR

PRESTATZAILEA: IÑIGO GARAIALDE

LANGABEZIAREN EGOERAZ ETA ETORKIZUNAZ ZENBAIT OHAR

1. SARRERA

Hego Euskal Herriko (HEH, hemendik aurrera) langabezia neurtu eta etorkizunerako aurrikuspenak formulatzeko metodoei buruz zenbait ohar labur aurkeztu nahi dira txosten honen bidez. "Jakinen"-en 16.alean argitaratutako artikulua (ikus bibliografia) abiapuntu moduan harturik prestatu dira ohar hauek.

2. LANGABEZIAREN NEURKETA

HEHko langabezia neurtzeko, aldizkako base batean argitaratzen diren bi iturburu nagusi daude. Alde batetik, Espainiako Ministeritzak hilero argitaratzen dituen erregistratutako langabezi datuak. Datu ofizial hauek Instituto Nacional de Empleo (INEM) deritzan erakundeak jasotzen ditu. Beste aldetik, Espainiako Instituto Nacional de Estadística (INE)-k bere Encuesta de Población Activa (EPA)-n hiru hilabetero argitaratzen ditu langabezi datuak. Bi iturburu hauek datu ezberdinak agertzen dituzte, beren arteko diferentzia oso nabaria delarik, bai Espainiarako, bai HEHko. Atal honetan ezberdintasun hauen arrazoiak eta iturri bakoitzaren balorapen bat azaldu nahi genituzke.

2.1. EPA-ren langabezi datuak

Nahiz eta EPA-ren datuak langabezia neurtzeko fidagarriak izan, ba dituzte zenbait akats zeregin hori ondo betetzeko. Hara hemen horietako larrienak:

- (I) EPA, jendetza aktiboa eta landuna aztertzeko inkesta bat denez gero, ez dago langabezia neurtzeko eratua. Ikuspuntu honetatik,

langabezia ondo jasotzeko inkesta berezi bat beharko litzateke, langabezia ez baita jendetza aktiboa edo enpleguaren arabera banatzen, ez sexu, ez adin, ez geografi aldetik. Horretaz beste, Nazioarteko Lan Erakundea (OIT)-k erabiltzen duen definizioa hertsiki jarraitzen duelarik, langabeziak ukitutako zenbait pertsona langabetuen sailetik at uzten ditu (aktibo etsiak edo lanaldi laburtuetan dihardutenak, adibidez).

- (II) Langabetu definizioa nahiko hestua izateaz gainera, inkestaren galdeketa berak langabetu bazala sailkatzeari oztopoak jartzen dizkio. Galdeketa berezitasun horrix zor zaio inkestak langabetuen kopurua azpiestimatzeko duen soslai. EPA berak agertzen duen bezala, inkestaren emaitzak kontrolatzeko egiten den galdeketa errepikatuan langabetuen kopuruan soslai nabaria azaltzen da. 1980.eko urtean, batazbesteko soslai % 15,4 izan zen.
- (III) Beste ikuspuntu batetik, EPAREN galdeketa eta erabilitako definizioak maizegi aldatzen dira. Horrela, lan indarraren merkatua ikertu nahi duenak zailtasun larriak aurkituko ditu datu sail luze bat biltzeko. INE-k 1972, 1976 eta 1980.ean aldatu ditu EPAREN galdeketa definizio, klasifikazio eta datuen agerpena. Azkeneko aldaketak (1980.eko 1 eta 2 urtelaurdenen artean egina) populazio aztertuen adina 14 urtetik 16 urtera jaso zuen, modu horretan datu sailaren etendura berri bat sortuaz. EPAREN aldizkotasuna 1975.ean aldatu zen, sei hilabetetik hirura laburtuaz.
- (IV) Azkenik, EPA aktibitatea eta enplegua Espainia mailan jasotzeko taitua dago. HEH edo lurralde mailan EPAREN datuak erabiltzean kontutan eduki behar da aurkezpen errore-maila haundiago bat izango dutela neurketa horiek. Adibidez, 1980.eko azken urtelaurdeneko aurkezpen errore-mailak ondorengo hauetxek ziren (% etan).

	Jendetza aktiboa	Langabezia
HEH	0,9	4,3
Bizkaia	1,1	7,6
Araba	1,7	11,2

Susma daiteke errore-maila neurtzen den aldagaiaren tamainarekin erlazionatua dagoela. Zenbat eta kopurua haundiagoa izan, hainbat eta errore-maila txikiagoa gertatuko da.

2.2. INEM-eko errejistratutako langabezi datuak

INEM-ek hilerio argitaratzen dituen datuek errejistratutako langabezia neurtzen dute. Kopuru honek Enplegu Bulegoetara joaten diren desenplegatuak bakarrik jasotzen ditu. Europan zehar langabezia neurtzeko metodo honek akats asko ditu, Espainian akats hauek askoz ere larriagoak gertatzen direlarik. Espainian eta HEHan gertatzen den bezala, Enplegu Bulegoak kolokazioak prestatzeko gai ez direnean bertan errejistratua egoteko arrazoi ia bakarra desenpleguagatiko prestazioa jasotzea da. Horrela, aseguru hau jasotzeko eskubiderik ez duten asko (aurretik lanposturik gabeak, bereziki) ez dira Enplegu Bulegoetan errejistratzen. Sail honen tamaina adierazteko, 1980. urtean Espainiako langabetuen % 36 aurretik lanik egin gabeak zirela esatea nahikoa litzateke. Ez da harrizkoa horietatik erdiak baino gutxiago errejistratuta egotea. HEHan kopuru hau oraindik haundia goa da. 1979. urtean 51.300 desenplegatu zeuden HEHan aurretik lanik egin gabeak, guztira 99.100 langabetu zirelarik (totalaren % 52). Momentu berean, Espainian % 41 bakarrik ziren aurretik lanik egin gabeak totalaren gonparazioan HEHan, 51.300 pertsona horietatik, 20.500 bakarrik zeuden Enplegu Bulegoetan errejistratuak, % 40 alegia (% 38 Espainian). Beste aldetik, aurretik lanpostu bat izan dutenen kopurua berdintsua da bi iturrietan (47.800 EPAren datuetan eta 51.800 INEM-enetan).

1979.etik, INEM-en datuen estaldura aurretik lanik egin gabeen artean hazi egin dela aitortu behar da (gazteen enplegu programak direla medio, batez ere), baina oraindik sail horren erdiak bakarrik daude HEHko Enplegu Bulegoetan errejistratuak. Beste aldetik, ordea, desenpleguagatiko prestazioa jasotzen dutenak, krisialdia luzatzen dijoanez gero, urriago-tzen doaz. Espainian, 1980.eko azken urtelaurdenean EPAren langabetuetatik % 38 bakarrik jasotzen zuten aseguruak. HEHan portzentai hau oraindik txikiagoa gertatzen da, heren bat baino gutxiagok jasotzen bait dute gaurregun desenpleguagatiko prestazioa.

Azkenik, INEMek noizbehinka errejistratutako langabezia murrizteko neurri burokratikoak hartzen ditu. 2.irudian ikus daiteke 1978.eko abenduan eta 1979.eko urrian hartutako administratibo neurrien ondorioak, adibidez. Azken hilabete hauetan, INEM ahalegin bereziak egiten ari da horrelako beharpen berri bat lortzeko.

Konklusio gisa, EPA-ren datuak fidagarriagoak direla onartu behar da, nahiz eta zehaztasun gehiago jakiteko INEM-en datuak nahitaezkoak gertatu, EPAk HEH mailan datu orokorrak bakarrik ematen dituelako.

3. HEGO EUSKAL HERRIKO LANGABEZIAREN EBOLUZIOA

HEHko jandetza aktiboa, enplegua eta langabeziaren eboluzioa 1., 2., 3., eta 4. tauletan jasotzen dira. 1. eta 2. irudiek datu hauek grafikoki erakusten dituzte. Aurreko atalean azaldu diren zenbait aldaketa taula eta gra-

fiko hauetan somatu daitezke. Horien artean nabarienak ondorengo hauek lirateke:

- (I) EPA-k 1976. urtean jasandako aldaketa. Ordurarte aktiboen artean aldizkako langileak eta atzerrian zeudenak barne kontatzen ziren. Horregaitik, langabeziak 1976. urte arte atzerrian zeuden langileak eta aldizkako langile desentregatuak ere barne ditu. HEHko kasuan bi sail hauek garrantzi txikia dutela esan daiteke.
- (II) EPA-ren datuak 1980.eko bigarren urtelaurdenetik aurrera 16 urte eta gorakoak bakarrik kontatzen ditu (ordurarte 14 urte eta gorakoak barne zirelarik).
1979. urterako bi datu jaso ditugu EPA-tik, bata 14 urte eta gorakoentzako eta bestea (txikiena) 16 urte eta gorakoa.
- (III) INEM-en datuak (aurretik OSE eta SEAF-PPO-k jasoak) noiz-beinka administratiboki jeitsi araziak izan dira, eta jausi horiek ez dute langabeziaren benetako egoerarekin zer ikusirik. Hori baieztatzeko, nahikoa da errejistratutako langabezi datuak aldi bereko EPA eta INP-ren datuekin gonbaratzea. Bitxia da aldaketa nabarienak hauteskunde bezperetan izatea (1978 eta 1979 bukaeretan, adibidez).
- (IV) Zenbait hazkunde aldi ez dira egiazkoak. Esate baterako, 1976. azken hilabetetan Enplegu Bulegoak OSE-ren ardurapetik SEAF-enera pasa zirenean langabetu ugari lehenbiziko aldiz errejistratu ziren.

Laburpen moduan langabeziak azken urteotan HEH.an ikaragarritzko gorakada egin duela argi dago. Gorakada hori oraindik ez da gelditu, are gutxiago beherako bidean jarri. 4. taulan gorakada hau Espainiako eta Europako egoerarekin gonbaratzen da. Gerra geroztik lehenengo aldiz, HEHko lanbabezi tasa Espainiakoa baino haundiagoa da 1978. urtetik aurrera.

Langabeziaren gorakadaren beste aldea aktibitate tasek 1975. urtetik hasita beheruntz duten joera da. HEH.an joera honek Espainian baino indar gutxiago duelarik, aktiboen kopuru totala ez da jeitsi azken urtetan, baina 1976-80 bolaran oso hazkunde txikia izan du. Aktibitate tasen beherakuntza gazte (25 urtetik beherakoak) eta zaharren (55 urtetik gorakoak) artean izan da nabariena. Nahiz eta bi kasu hauetan joera historikoak jokatzen duten (ikasketak luzatuz eta erretiroa aurreratuz), krisia hasi denetik joerak indar berezi bat hartu du. Era berean, emakumeen aktibitate tasek hazteko zuten joera aldatu egin da, eta azken urteetan ia zifra berean dago. Mekanismo hauen medioz krisiaren efektu osoak ez dira langabetuen kopuruan agertzen, aktiboen "etsipenean" zati bat behinik behin izkutatzen baita.

4. LANGABEZIAREN AURRERAKO PERSPEKTIBAK

HEH-ko ekonomiaz dagoen datu eskasiak perspektiba zehatzak ematea ez du errazten. Hala ere, eredu sinple baten laguntzaz HEH-ko enplegu eta langabeziaren aurrikuspen batzuk agertu ziren "Jakin"-en 16. alean. Han erabili zen eredua apur bat gehiago argituko dugu ondoren.

(I) Enplegu eredua

Enplegu eredu honen oinarria Barne Produktu Gordina (BPG)-ren hazkuntzak eta sektore banaketak alde batetik, eta produktibitate aldaketak bestetik enpleguan duten efektua neurtzean datza. Doikuntza estatistikoak egiteko erabili diren 1964-77 datu sailak Bilboko Bankuak bi urtero argitaratzen duen "Renta Nacional de España y su distribución provincial"-etik hartuak daude.

BPG-aren banaketa doikuntzak ondorengo emaitzak bota zituen:

$$\text{Nekazaritza: } 9,939 e^{-0.049 t} \quad (R^2 = 0.960)$$

$$\text{Industria: } 40,309 e^{0.022 t} \quad (R^2 = 0.983)$$

$$\text{Eraikuntza: } 7,311 e^{-0.042 t} \quad (R^2 = 0.891)$$

$$\text{Zerbitzuak: } 43,032 e^{-0.011 t} \quad (R^2 = 0.848)$$

Banaketa normalizatzeko (guztira % 100 izateko, alegia) ondorengo zuzenketa faktorea erabili zen:

$$\frac{1}{\sum_{i=1}^4 p_i^t}$$

non p_i^t i.sektoreko BPG-aren % zen t urtean t_0 ($t_0 = 1964$). PGB-aren oinarrizko urteko datuak eta hurrengo urteetarako hazkuntza tasak ezagutuz gero, sektore bakoitzeko produkzioa agertutako ekuazioen bitartez erraz kalkulatu daiteke.

Langile bakoitzaren produktibitatea era berdintsuan doitu da. Lanorduek laburtzeko duten joera "naturala" kontutan harturik, doikuntza linealak erabili dira. Zikloaren efektuak nolabait ereduan sar arazteko industri sektorean produktibitatearen doikuntzarako BPG-aren hazkuntza tasa aldagai esplikagarri bezala sartu da. Ondorengo emaitzak bota ditu kalkuluak:

$$\text{Nekazaritza: } 97.956 + 6.176 t \quad (R^2 = 0.940)$$

$$\text{Industria: } 146.969 + 18.139 t + 0.906 r_t \quad (R^2 = 0.996)$$

$$\text{Eraikuntza: } 160.29 + 1.013^{t-12} \quad (R^2 = 0.169)$$

$$\text{Zerbitzuak: } 171.289 + 11.911 t \quad (R^2 = 0.993)$$

non $t_0 = 1964$ eta r , BPG-aren t urteko % hazkuntza tasa diren. Eraikuntza-aren kasuan 1970 urteetan produktibitateak jokabide bihurria agertu duelarik, doikuntza esangarririk ezin ahal izan da aurkitu sektore horretarako. Horregaitik, 1964-67.etik 1973-75.eraino agertutako produktibitate hazkuntza tasa erabili da, 1975-77.eko zifra gaurkotzeko.

Sektoreen produkzioa eta produktibitatea ezagutuz gero, zatiketa baten bidez urte bakoitzeko enplegua estimatu daiteke. Enplegu zifra hauek jendetza landunean bihurtzeko (Bilboko Bankuaren datuetan pluri-enplegua agertzen baita), 0,9657 faktorea erabili da, 1973 da, 1973-77 batezbesteko erlazioa, alegia.

(II) Ereduaren egiztapena

1978-80. erako ezagutzen diren datuak (Lankide Aurrezkiak eta Eusko Jaurlaritzak beren urteroko informeetan argitaratuak) erabiliz 5. taulan erakusten diren zifrak egozten ditu ereduak. 1978-80 aldiko ereduaren emaitzak eta enplegu datuak gonbaratuz gero, aldaketaren zeinua eta nolabait haunditasuna ere jaso dituela ereduak ikus daiteke:

	1978-80.eko aldaketa (milaka pertsonetan)	
	datua emaitza	ereduaren
Nekazaritza	— 9.9	— 15.0
Industria	— 20.2	— 26.9
Eraikuntza	— 14.8	— 10.2
Zerbitzuak	— 1.9	— 39.2
GUZTIRA.....	— 46.8	— 91.3

Ereduaren errore nagusienak BPG-ren banaketan zerbitzuen zatia behestimatzeko eta produktibitatean zikloak dituen efektuak gutiestea dira. Hala ere, ereduak etorkizunaren ideia bat emateko gai dela erakusten du proba honen bidez. Bestalde, berreragiketa ekonomiko baten aurrean ereduak enplegua gainestimatzeko joera izango du bigarren errorea dela medio batez ere.

(III) Ereduaren aurrikuspenak

5. taulan bertan Euskal ekonomiak berreragite baten aurrean izango lukeen jokabidea agertzen da. BPG-aren hazkunde-tasa hipotetiko batzuk

erabiliz (% 2,3 eta 4 1981-84 urteetarako), enplegua beheruntz joango dela ikus daiteke, 27.000 lanpostu galduaz lan urte horietan. Langabeziaren joera aurrestimatzeko, lan merkatuan sartuko diren langileen kopurua batu behar zaio zifra horri. Urtero 5-10 mila langile sartuko direla suposatuz, HEHan 1984. urtean 1980.ean baino 40-60 mila langabetu gehiago izango liratekeela esan daiteke.

BPGaren hazkundeaz bakarrik enplegu politika helburuak lortzeko ezintasuna ereduaren medioz egiztatzea ez da zaila. Kalkuluak egiteko urte jakin baterako BPGaren banaketa eta produktibateak ezagunak dira (industriaren elementu txiki batez landa). Jomuga urte horretarako zein BPG beharko litzakeen enplegu helburu bat lortzeko erraza da kalkulatzeko. Adibidez, 1983. enplegua ondorengo formularen bitartez kalkula daiteke:

$$E_{83} = \left(1 + \frac{r}{100}\right)^3 \quad \left(378,3 + \frac{186748,3}{500,406 + 2,211 r}\right)$$

1981-83 hiru urteetarako hazkuntza tasa homogeneo bat (r) suposatuz. Argibide moduan, ondoko helburuak lortzeko halako hazkuntza tasak beharko lirateke:

<i>Helburua</i>	<i>r (%)</i>
1) 1980. urteko enplegua mantentzeko (826 mila pertsona) .	3,5
2) 1980. urteko langabezia mantentzeko (20 milaren bat lanpostu berri sortu; 846 mila pertsona)	4,4
3) 1980. urteko langabezia laurden batez jeitsi (52 mila lanpostu berri sortu; 878 mila enplegu)	5,8

Ez da erraza izango hiru urte hauetan halako batazbesteko hazkuntza tasak lortzea.

Enplegu ereduak beste hipotesi ugari arakatzeko ere balio du, esate baterako, produktibitate aldaketak, lanorduen laburpena, etab.

(IV) **Eredua hobetzeko bideak**

Enplegu eredu hau, HEHko enpleguan zenbait faktorek duten eragina neurtzeko asmatua dago. Hala ere, faktore asko eredutik at gelditzen dira. Nahiz eredu hau lehen hurbilketa bezala mesedegarri izan, hobekuntza ugari eskatzen ditu bere fidagarritasuna haunditzeko. Beste batzuen artean hara hemen zenbait posibilitate:

- 1) Datu sailak luzatu eta hobetu. Erabili diren datuak 1977.eraingo bakarrik izanik zikloaren efektoa ez dute osoki jasotzen. 1979.eko datuak erabiltzeak ereduaren doikuntzak hobetzeko aukera emango lukete.

- 2) Produktibitatea eta BPGren banaketa oso erlazio simple baten bidez estimatu dira (denboraren efektoa besterik kontutan hartu gabe). Inbertsioen efektoak edo faktore ziklikoak ereduari sartzeak hobekuntza lortzeko beste bide bat irekitzen dute.
- 3) Enplegu eredu hau beste eredu zabalago baten barnean sartzeak beste posibilitate bat irekitzen du. Modu horretan, erlazio eta aldagai berriak elkartzeko aukera izango litzake (soldadak, lanorduak, etab. zuzenki, eta inbertsioa, mozkina, etab. zehazki).
- 4) Azken puntu honen bidetik, lehen posibilitate bat lan indarraren eskaintza estimatzean datza. Modu horretan, enpleguaz bakarrik hitz egin beharrean lanindar eskea eta eskaintza gonbaratu ahal izango litzake eta bertatik langabezia zuzenean estimatu.

5. ENPLEGU POLITIKAZ HITZ LABUR BAT

Lehendabizikoz 1977. urteko Moncloako Akordioak izan ziren. Izene-petu zirenean langabezia Espainian ehun mila pertsonaz bakarrik haziko zela espero zen. 1978.aren azken aldiarako 334.000 lanpostu galdu eta 250.000 langabetu gehiago sortu ziren, nahiz eta aktibitate-tasak zeharo erori bitartean. HEHan bakarrik langabezia 42.000tik 74.000ra igo zen, eta guztia nahiz BPGaren hazkuntza % 2,7 izan, Akordioak sinatzeko orduan espero zen % 1.1 baino askoz gairagoa.

1978.ean Espainiako Lan Ministraritzak "Fomento de Empleo" izeneko programak hasi zituen, batez ere gazte eta desenpleguagatik prestazioa jasotzen zutenentzako. Beste zenbait politika neurriekin bezala, Estatuaren sosalak aurreratzeko asmoarekin aplikatuak izan dira programa hauek, eta maiz egunkarietan ozenki barreiatuak izan diren erresultatu triunfalak azken bi urte t'erdian hauetan langabeziak egin duen gorakadarekin gonbaratu behar dira. 1978. urtearen erditik 1980.aren amaiera 684.000 langabetu gehiago daude Espainian, 23.000 mila gehiago hilero, alegia. HEHan ere 2.200 langabetu gehiago sortu dira hilero. Egia esateko, programa hauek bi helburu nagusi zituzten: bata, lanpostuen kosteak beheratzea subentzioen bidez, eta bestea, langileak kontratatze eta kaleratzeko erraztasunak ematea. Enplegu berririk ez dute sortu, baina beste bi helburu hauek ondo xamar bete dituzte.

Azkenik, aurtan "Enplegurako Akordio Nazionala" (ANE) sinatu da Madrilan, Gobernu, Sindikato eta Ugazaba-elkarteen artean. Alde batetik pisu astuna ezarri zaio langileriarik soldata eta lan kondizioetan; bestetik sinadura momentuan zegoen enplegua (alokatua bakarrik, gainera) mantentzea eskaintzen da. Gure ereduaren emaitzak sinestekotan, azken asko hau betetzea ez da erraza izango, zerren BPGaren hazkuntza tasa ahulak espero dira. Kondizio horietan sinesgaitza da Gobernuak 350.000 lanpostu berri sortuko dituelako promesa. Hala izanez gero ere, aktibitate-tasen uzkurdura apur bat bederen lasaituko balitz (emakumeena, batez ere), zai-

la izango litzake langabezia Espainian 150-200 mila pertsona gehiagoz ez igotzea. "Enplegu politika" honekin HEHan datorren urtearen amaieran beste 15-30 mila langabetu gehiago edukitzeko prestatu gaitezke oraindik.

Donostia, 1981.eko Uztaila

LANGABEZIAREN EGOERAZ ETA
ETORKIZUNAZ ZENBAIT OHAR

(ERANSKINA)

1. Taula. **HEGO EUSKAL HERRIKO JENDETZA AKTIBOA**
(Pertsonak milakotan)

Urtea	Hego EH (4)	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa
1972 (2)	931,1	85,1	410,2	265,3	171,0
1973	953,7	88,2	320,3	265,3	179,9
1974	970,8	90,0	431,1	266,7	182,9
1975	987,1	92,1	438,6	273,0	183,4
1976 (1)	1.007,9	94,3	448,1	277,3	188,2
1976 (2)	972,1	91,7	429,8	264,5	186,2
1977	972,0	94,4	431,8	264,5	181,4
1978	984,0	97,5	442,2	264,6	179,8
1979	991,8	97,4	445,6	267,5	181,4
1979 (3)	980,8	96,3	441,5	263,6	179,4
1980 (3)	983,8	98,3	442,9	264,7	178,0

Iturria: INE, Encuesta de Población Activa.

(1) Lehen urterdia.

(2) Bigarren urterdia.

(3) 16 urte eta gorakoak bakarrik.

(4) 1976raino aldizkako langileak eta atzerrian dauden aktiboak barne.

2. Taula. **HEGO EUSKAL HERRIKO JENDETZA LANDUNA (1)**
(Pertsonak milakotan)

Urtea	Hego EH (5)	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa
1972 (3)	901,8	83,1	398,6	254,0	166,1
1973	924,9	87,3	405,0	258,3	174,2
1974	942,3	89,3	417,3	259,2	176,5
1975	956,3	91,5	427,3	263,9	173,7
1976 (2)	964,3	93,3	432,7	265,9	172,6
1976 (3)	931,5	89,6	410,0	253,8	178,2
1977	929,5	92,0	411,3	252,0	174,2
1978	910,0	93,7	404,7	243,1	168,5
1979	892,7	91,9	397,4	238,7	164,7
1979 (4)	887,6	91,2	395,4	237,2	163,8
1980 (4)	859,2	90,8	379,5	231,8	157,1

Iturria: INE, Encuesta de Población Activa.

(1) Landunak hertsiki deituak eta aktibo marjinalak.

(2) Lehen urterdia.

(3) Bigarren urterdia.

(4) 16 urte eta gorakoak bakarrik.

(5) 1976raino atzerrian dauden aktiboak barne.

3. Taula. **HEGO EUSKAL HERRIKO LANGABEZIA**
(Pertsonak milakotan)

Urtea	HEH.ko langabezia		Estaldura (%)	Desenpleguatik prestazio osoa hartzaileak	Estaldura (%)
	EPA (5)	INEM			
1972 (2)	29,8	5,8	19		
1973	28,8	3,8	13		
1974	28,4	3,8	13		
1975	30,8	6,7	22		
1976 (1)	43,6	11,3	26		
1976 (2)	40,6	14,9	37		
1977	42,6	34,8	82	14,0	35
1978	74,1	56,7	77	24,5	33
1979	99,1	72,3	73	36,3	37
1979 (3)	93,0	72,3	78	36,3	39
1980 (3)	124,5	92,6	74	41,3 (4)	33

Iturria: INE, Encuesta de Población Activa, eta INEM, Estadística de Empleo.

(1) Lehen urterdia.

(2) Bigarren urterdia.

(3) 16 urte eta gorakoak bakarrik.

(4) Zifra estimatua.

(5) 1976-raino atzerrian dauden aktiboak eta aldizkako langile desenpleguatuak barne.

4. Taula. **LANGABEZIA ZENBAIT HERRITAN**

Urtea	Langabezi tasa (%)						HEH/ Espainia (%)
	Frantzia	Italia	Beljika	Bretaina Haundia	Espainia	HEH	
1976 (1)							
1976 (2)	4,4	...	5,6	5,1	...	...	...
1977	4,9	...	6,3	5,5	5,2	4,2	5,95
1978	5,2	7,1	6,8	6,1	5,7	4,4	5,69
1979	—	—	—	—	7,5	7,5	7,47
1979 (3)	5,9	7,5	7,3	5,8	9,2	10,0	8,22
1980 (3)	6,3	7,4	8,8	7,0	8,7	9,5	8,30
					11,5	12,7	8,40

Iturria: INE, Encuesta de Población Activa, eta AOCDE.

(1) Lehen urterdia. Aldizkako langileak eta atzerrian dauden aktiboak barne.

(2) Bigarren urterdia.

(3) 16 urte eta gorakoak bakarrik.

Oharra:

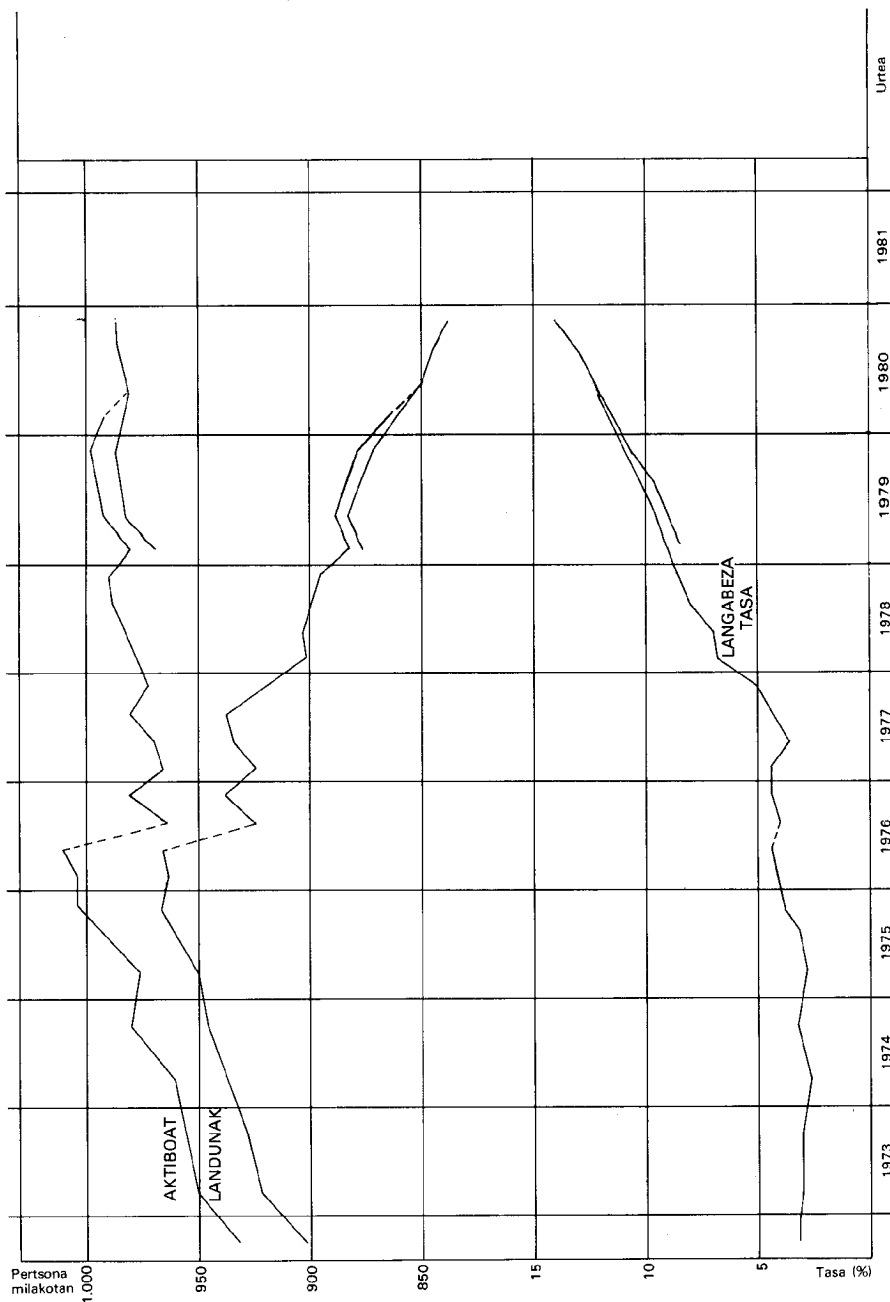
Beste Europako erresumen tasak argibide moduan ematen dira, ez bait dira guztiz gonbaragarriak. Taulan ez agertu arren, erresuma industrializatu gehienetan enplegua 1973-81 epean hazi egin dela jakitea interesgarria deritzagu.

5. Taula. ENPLEGU EREDUAREN EMAITZAK

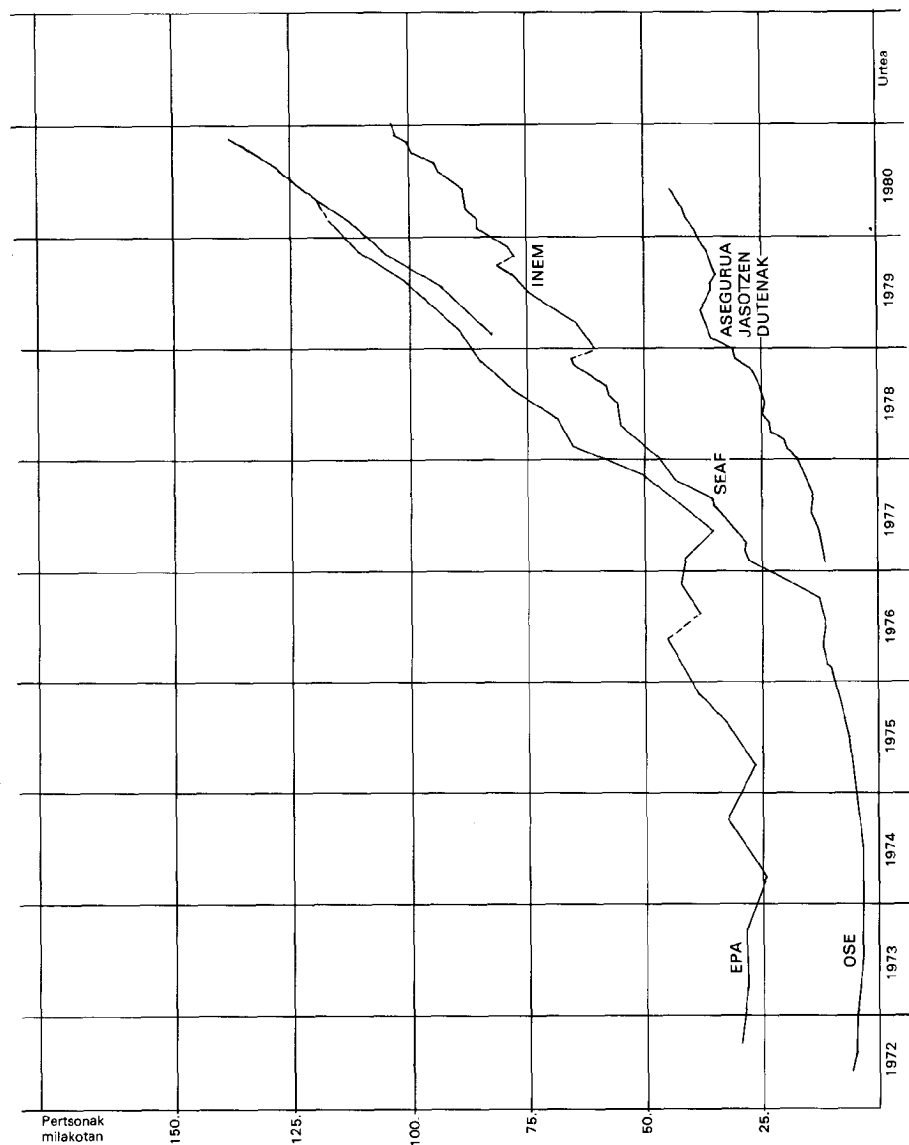
Urtea	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
BPGren egitura (%):							
Nekazaritza	4.96	4.71	4.46	4.22	4.00	3.79	3.58
Industria	54.51	55.52	56.51	57.48	58.44	59.40	60.34
Eraikuntza	4.02	3.84	3.67	3.50	3.33	3.18	3.03
Zerbitzuak	36.51	35.93	35.37	37.80	34.22	33.64	33.05
BPGren banaketa (1970.eko 10 ⁶ pezetetan)							
Nekazaritza	15.913	15.095	14.023	13.549	13.216	13.006	12.797
Industria	174.877	178.121	177.656	184.336	193.050	204.045	215.573
Eraikuntza	12.909	12.326	11.523	11.212	11.009	10.914	10.815
Zerbitzuak	117.124	115.281	111.206	111.599	113.041	115.563	118.085
GUZTIRA	320.823	320.823	314.407	320.695	330.316	343.528	357.269
BPGren hazkuntza tasa (%)	1.3	0.0	- 2.0	2.0	3.0	4.0	4.0
Produktibitatea (1980.eko 10 ³ pezetetan)							
Nekazaritza	184.4	190.6	196.8	203.0	209.1	215.3	221.5
Industria	402.1	419.8	435.4	457.1	476.2	495.2	513.4
Eraikuntza	164.5	166.6	168.7	170.9	173.1	175.4	177.6
Zerbitzuak	338.0	349.9	361.9	373.8	385.7	397.6	409.5
GUZTIRA	339.1	353.7	367.8	384.4	400.2	416.2	432.0
Enpleguak (pertsonak milakotan)							
Nekazaritza	86.3	79.2	71.3	66.8	63.2	60.4	57.8
Industria	434.9	424.3	408.0	403.2	405.4	412.0	419.9
Eraikuntza	78.5	74.0	68.3	65.6	63.6	62.2	60.9
Zerbitzuak	346.5	329.4	307.3	298.6	293.1	290.7	288.4
GUZTIRA	946.2	906.9	854.9	834.2	825.3	825.3	826.9
Jendetza landuna (10 ³ pertsona)	913.7	875.8	825.6	805.6	797.0	797.0	798.6
Landunen aldaketa (10 ³ pertsona)		- 37.9	- 50.2	- 20.0	- 8.6	0.0	1.6

Iturria: Autorearen beraren elaborazioa.

1. Irudia. HEGO EUSKAL HERRIKO ENPLEGUAREN ETA LANGABEZIAREN
EBOLUZIOA (1972-80)

2. Irudia. HEGO EUSKAL HERRIKO LANGABEZIAREN EBOLUZIOA
(1972-80)

BIBLIOGRAFIA LABUR BAT

(a) Langabeziaren datu iturburuak eta berorien balorapenak:

- INE, *Encuesta de Población Activa*, Madrid. Inkesta bidez aktibitatea, enplegua eta langabezia neurtzeko hiruhilabetero egiten den zenbaketa. Probintzietako zenbait datu argitarapen aurreratuan bakarrik agertzen dira. Argitarapen definitiboak oso atzeratuak daude (azkena 1979. 4. urtelaurdena izanik).
- INEM, *Estadística de empleo*, Madrid. Erregistratutako langabeziaren hileroko datu ofizialak, zehaztasun probintzialarekin.
- LEGUINA, J., Los indicadores de paro, *Boletín de Estudios Económicos*, 101. zbk., 1977. abuztua, Universidad Comercial de Deusto, Bilbao.
- MINISTERIO DE ECONOMIA, *Análisis de las estadísticas del Paro*, Madrid, 1980. Langabezi datuez oinharritzko sarrera bat.
- OCDE, *L'emploi et le chômage. Critères de mesures*, Paris, 1979. OCDE-ko enplegu eta langabezi estatistiken lan taldeak prestatua. Europako erresumetan jasotzen diren datuak arakatzeko dituzte eta zenbait proposamen egiten.

(b) Enplegua eta langabeziaz analisiak:

- FANJUL, O., *Crecimiento y generación de empleo. Algunos factores condicionantes de la absorción de trabajo en la economía española*, Fundación del INI, Serie E, n.º 5, Madrid, 1975.
Espainiako ekonomiaren enplegua sortzeko joera 1962-70 aldian analizatzen da.
- MINISTERIO DE ECONOMIA, *Seminario Franco-Español sobre problemas actuales de la economía de empleo*, Madrid, 1978.
Lanindarraren eskaintza eta eskea, langabeziaren zergatiak eta egitura, enplegu politika, hezkuntza politika eta desenpleguaren kontrako babes politika aztertzen dituzten 51 lan jasotzen dira liburu honetan.
- MINISTERIO DE ECONOMIA, Grupo de Trabajo sobre problemas de empleo, *Población, actividad y ocupación en España*, Madrid, 1979 eta 1980.
 - I. alea: Reconstrucción de las series históricas 1960-78.
 - II. alea: Proyección con horizonte 1995.

Espainiako aktibitate, enplegu eta langabezi datuak nolabait doitu eta sail homogeneo bat prestatzen da lan honetan. II. alean 1995 urterako aurrikuspenak aurkezten dira.

(c) Enpleguaz eta langabeziaz aldizkarietan agertutako ale bereziak:

- *Información Comercial Española*, 553. (1979. Urria) eta 558. (1980.eko otsaila) aleak.
- *Sociología del Trabajo*, 3/4. alea, 1980. Zenbaki honetan lanindarraren merkatua eta produkzio erlazioak aztertzen ditu. Espainiako lanindar merkatuaz bibliografia labur bat ere aurkezten da.
- *Papeles de Economía*, 8. alea, 1981 (argitaratzeko).

(d) Euskal Herriko enpleguaz zenbait lan:

- CAMARA OFICIAL DE COMERCIO, INDUSTRIA Y NAVEGACION DE BILBAO, *Dinámica de la población y del empleo en el País Vasco*, Bilbao, 1978.
Azkeneko urteetako gertaerak nahiko zahartu dituzte liburu honetan eskainitako aurrikuspenak, baina (Hego) Euskal Herriko populazio, aktibitate eta enpleguaz argitaratuko lanik zabalena, hala ere, Bigarren ataleko shift-share analisia, aitzitik, zeharo nahasia dago aldagai okerra erabili zenez gero.
- CONSEJERIA DE TRABAJO DEL C.G.V., *Libro blanco sobre el paro y la economía de Euskadi*, Bilbao, 1978.
EKN-ko Lan Kontseilaritzak antolatutako ihardunaldietako hitzaldi eta mahai inguruak jasotzen ditu liburu honek. Eritzi ugari agertzen dira, baina datuen analisi gutxi.
- GARAIALDE, I, Langabezia Euskal Herrian: egoera, perspektibak, alternatibak, *Jakin*, 16. alea (1980 Urria-Abendua). Hemen aurkeztu diren oharak artikulua honetan agertzen ziren enplegu eta langabeziaren zenbaketa eta aurrikuspenak zehaztu nahiean prestatu dira.

KONTZERTUAK ETA KONBENIOA: ATZO ETA GAUR

PRESTATZAILEA: MIKEL NAVARRO

AITZINSOLASA

Kontzertu eta Konbenioari buruzko estudio hau, ESTEn aurkezturiko tesina baten laburpen "eguneratua" da. Ez dira aurkitzen figura hauek ezagutzeko liburu asko, ez euskaraz eta ez erdaraz, edo ez behinik-behin sarrera moduan eginak. Ikerlan honen bidez erdietsi nahi nuen helburu nagusia, hutsune hori betetzea zen.

Hura lortzeko, oster, oztopo handiak kausitu ditut. Alde batetik lege-gizon ez izanik, gai honetan hain garrantzitsu den arlo juridikoan hankasartzeren bat edo beste agian aurkituko duzue. Bestetik, Kontzertu eta Konbenioaren errealitatea ongi ezagutzeko Diputazioetan sartuta egon behar da, zeren eta haietan egindako ikerlan eta azterketa asko, ez bait dira argitara ematen edo, areago, izkutatatu eta sekretuz gorde egiten bait dira.

Estudio hau, bestalde, Kontzertu berria onartu eta handik denbora gutxira burutu zen, eta honek ere bere edukina baldintzatu du. Bateko, garai hartan Kontzertu berriaren figura txit kritikatu izan zen EHTik bertatik, Konbenioaren azpitik gelditzen zela edo argudiatuz. Hori zela eta, Kontzertua aztertzerakoan neurri handi batean Konbenioa hartu nuen erreferentzi puntu bezala, haien arteko alderapena eginez, eta ez nituen behar hainbat ukitu Kontzertuaren barruan zeuden zehaztugabeko puntuak. Horregatik egun ikerlan honi berriro ekitekotan, beharbada beste modu batetan burutuko nuke.

Besteko, azterketa hau bukatu ondoren, Kontzertu eta Konbenioari buruz estudio gehiago plazaratu dira. Nik betarik ez estudioa berriro zuzentzeko eta idazteko, eta zegoen zegoenean uztea erabaki dut. Dena dela, puntu batetan, oker nengoen eta, aldatu behar izan dut hasierako lana.

Aurretik egindako tesinan eta, Konbenioa PAKTU bat zela edo somatu bide zen. Aurten Kepa Larunbek Donostian emandako hitzaldi paregabe baten ondoren eta UEUn gai hau azaltzean izandako eztabaiden ostean,

zalantza edo ezbaiak aienatu zaizkit eta, ondorioz, ikerlana ukitu nahi ez banuen ere, bostgarren ataleko 6. puntua, "Kontzertuak ez omen dira pakturik" izenekoa, berridatzi behar izan dut. Hor argi eta garbi uzten dut, Kontzertuaren eta Konbenioaren paktu-izaera ezin defenda daitekeela, eta beraz horrela ulertu behar dira, testu honetan zehar agertzen diren zenbait expresio ilun edo nahasgarri (a.b. "paktu-izpiritua" etabar).

Bukatzeko esan dezagun, agian batek baino gehiagok bigarren atala zail samar aurkituko duela. Egia esan, ezin izan dut errezago bihurtu; Kontzertuak eta Konbenioa oso konplexuak dira eta ezin da hori erabat gainditu bere azalpenean. Edozein moduz ere, hurrengo atalak (batez ere laugarrena eta bostgarrena) errezagoak dira eta bigarrena irakurri gabe irakur litezke.

Oharra: Behin liburua argitaratzeko bidalita, M.ª Cruz Mina Apat-ek idatzitako "Fueros y revolución liberal en Navarra" (Ed. Alianza Editorial) liburua nire eskuetara iritsi zait. Aipatutako liburu honetan konbenioaren "paktu-izaera" gezurrezkoa dela ezin hobeki egiaztatzen da. Ikus ezazue, batez ere, arazo honetaz 208-223 orrietan esaten dena.

Egilea.

LEHEN ATALA

HISTORIA LABURRA

1. Kontzertu eta Konbenioaren sorrera ezberdina

Kontzertuak nahiz Konbenioak aztertu dituzten gehienek, lehengo foruen aztarnatzat jotzen dituzte eskuharki. Foruen sistema koherente eta osoak beste berezitasunen artean honako hauek zituen: a) Aduanak ez zeuden itsasaldean eta Pirinioetan; b) Hego EHan ez zeuden indarrean Espainiako zergak. (Diputazioek ezarritakoak ziren, indarrean zeuden zerga bakarrak, edo Koroari ematen zitzaizkion diruak beti "donatibo" gisa izaten ziren.)

Hemeretzigarren mendea baino aski lehenago, Foruak deuseztatzeko ahaleginak hasiak ziren Euskal Herritik kanpo. Estatu erdirakoi eta batua sortzearen alde zeuden ideologiei, erantsi beharko litzaieke XVIII. mendearen azkenean Espainian zegoen krisi ekonomiko sakona, dirua edonondik bilatzera eramaten zuena. Hori zela eta, Foruen kontrako erasoak ugaritu ziren aipatutako garaian, batez ere Godoy lehen ministro zelarik.

Honek EHTik Espainiara zihoazen produktuak zergapetzen ditu gogor-ki, Gaztelan sartu baino lehen zeuden aduanetan, eta Santanderko portuei laguntzen die Gipuzkoa eta Bizkaikoen kaltetan.

EHan bertan ere, gauzak ez zeuden bare-bare. Interes ekonomiko ezberdinek jendea jarrera diferentetara eramaten zuten. Honela, adibidez, Gipuzkoako eta Bizkaiko merkatariek ez zuten atsegin Espainiako merkatu-rako bidean aduanak topatzea, eta beste horrenbeste gertatzen zen Nafarroako behe aldeko merkatariei eta lurjabeei. Hau da, EHTik bertatik interes ekonomiko batzuk eskatzen ari ziren jadanik aduanak kostalde eta Pirinioe-tara eramatea, eta zalantzan jartzen ari ziren Foruak berak.

Beste faktoreekin batera, interes ekonomiko hauek zerikusi handia izan zuten lehen karlistadan. Beltzek hau irabazi ondoren, Gorteek atera zuten 1839ko Urrian lege bat, non haxe agintzen bait zen: "Artículo 1: Se

confirman los fueros de las provincias Vascongadas y Navarra sin perjuicio de la unidad constitucional de la Monarquía. Artículo 2: El Gobierno tan pronto como la oportunidad lo permita y oyendo antes a las Provincias Vascongadas y Navarra, propondrá a las Cortes la modificación indispensable que en los mencionados Fueros reclame...”.

Nafarroan gerraldian nagusitu ziren klaseek legea onartu egin zuten eta negoziaketan hasi ziren gobernuarekin. Horren fruitua 1841eko Abuztuko Paktu-Legea izan zen. Lege hau arlo politiko, administratibo, ekonomiko eta militarretara hedatzen da. Arlo fiskala ere barne zenez gero lehen Konbeniotzat jo izan da, edukina zabalagoa bada ere.

Araba, Gipuzkoa eta Bizkaiko Diputazioek ez zuten berriz, amore eman eta gorabehera askoren artean, horrela jarraitu zuten 1876ko Uztail-leko Legea arte. Lege honetan bukatzen da, probintzia hauen zergagabezia eta soldaduskarik egiteko behar eza.

Halaz ere, bitartean Foruetan aldaketa garrantzitsuak gertatu ziren 1841ean, zeren eta aduanak itsasertzera eta Pirinioetara eramanez izan ziren eta horrela euskal merkataria eta industriari Espainiako merkatu babestura jo ahal izan zuten. Honek zer ikusia zuen euskal industriaren bizkortzarekin, 1867an Pablo de Gorosabelek berak aitortzen zuenez. Baina oraindik Foruek burdinaren esportapenari ipintzen zizkieten trabak ezabatu behar ziren, Bizkaian sortzen ari zen industri klase kementsuaren interesek eskatzen zuten bezala, eta hori ere lortu zen 1876ko legearen bidez.

1876ko Uztailaren 22ko Legeak soldaduska derrigorrezkoa bihurtzen zuen hiru probintzietan, eta haiei zegozkien zergak ordaintzera behartu. Honela zioen legeak zerga-sistemari buruz: “Quedan igualmente obligadas desde la publicacion de esta Ley las provincias de Vizcaya, Guipúzcoa y Alava a pagar en la proporción que les corresponda y con destino a los gastos públicos las contribuciones, rentas e impuestos ordinarios que consignen los presupuestos generales del Estado”.

Hiru probintziek ez zioten honetan ere 1876ko legeari amore eman nahi, eta luzamenduetan zebiltzan. Horregatik Gobernuak 1877ko Azaroko dekretu baten bidez moztu zuen hau, probintzia bakoitzari kupo bat ezartzen ziela. Diputazio foralek hau ez zuten onartu eta disolbatuak izan ziren eta ordezkioak izendatu. Hauek, hain zuzen ere, izan ziren Gobernuarekin lehen Kontzertua negoziatu zutenak.

Hona hemen Nafarroak, alde batetik, eta Arabak, Gipuzkoak eta Bizkaiak, bestetik, hartu zituzten bide ezberdinak. Bide batetik Konbenioa sortuko da, bestetik Kontzertua. Nafarroaren kasuan arlo fiskalera ez ezik, beste aliotara hedatuko da hitzarmena. Baskongadetan honetara soilik. Sortutako bi figurek, Espainiako biztanleak ordaintzen ari ziren zergakopurua Hego Euskal Herrian ere ordain zedila zuten helburutzat, nahiz eta ordaintze hau tankera ezberdinetan eman zitekeen. Autore batek dioenez, bi sistemetan printzipio bat garbi zegoen: “la obligación general de contri-

buir por igual a levantar las cargas comunes, principio este que no se pone en discusión" (T.R. Fernández).

Ez da gure xedea Kontzertu eta Konbenioaren historia zehatz-mehatz aztertzea, baizik eta ahalik eta lasterren gaur egun duten egiturari heltzea. Edozein moduz ere, esan dezagun honako Konbenio hauek egon direla:

- 1.º 1841eko Abuztuaren 16koa (Paktu-Legea).
- 2.º 1877ko Otsailaren 19koa (Erret Lege-Dekretua).
- 3.º 1927ko Abuztuaren 15koa (Erret Lege-Dekretua).
- 4.º 1941eko Azaroaren 8koa (Estatuburuaren legea).
- 5.º 1969ko Uztailaren 24koa (Lege-Dekretua).

Jeneralean Konbenioaren berritzeak ematen ziren kupoa txikia gertatzen zelako edo erreforma fiskal garrantzitsua egina zelako, eta berriztapen hauetan elementu berriak sartuz joaten ziren Konbenioetan.

Agian berritzeen artean garrantzitsuenetako bat izango da 1927an egin zena, Calvo Sotelorekin negoziatu zenean, zeren eta Nafarroaren autonomia fiskala ezin garbiki aditzera emateaz gainera (ordurarte hori 1841eko Paktu-Legearen ulermen soila zen) eta kupoaren zenbatekoa finantzeaz aparte, kriterio batzu ematen bait dira noiz tributatu behar zaion Diputazioari eta noiz Estatuari jakiteko. Lege berean, Konbenioa aldatzeko Diputazioaren oneritzia edo akordioa behar zela ezagutzen zen.

Kontzertuari gagozkiola, berriz, egundaino zazpi Kontzertu egon dela esan dezakegu.

1. 1878ko Otsailaren Errege-Dekretua.
2. 1887ko Ekainaren 29ko Aurrekontu-Legearen 14. art.
3. 1894eko Otsailaren 1eko Errege-Dekretua.
4. 1906ko Abenduaren 13ko Errege-Dekretua.
5. 1926ko Abenduaren 24ko Errege-Dekretua.
6. 1952ko Otsailaren 29ko Dekretua.
7. 1976ko Azaroaren 26ko Errege-Dekretua.

Kontzertu hauen baitan eman diren aldaketen artean, Nafarroako Konbenioan bezala oso garrantzitsua dugu Calvo Sotelok sartutakoa 1926koan, zeren eta Kontzertu honetan zehatz-mehatz mugatu bait ziren Diputazioei eta Administrazio Zentralari tributatu behar ziren kasuak (hau da, inputazio-kriterioak).

Denok dakigunez, Kontzertua Gipuzkoari eta Bizkaiari Francok kendu egin zien Dekretu-Lege baten bitartez, zigor gisan, Errepublikaren alde probintzia hauek jarri zirelako eta orain dela gutxi arte Araban bakarrik egon da indarrean. Horrez gero hamaika bider eskatua izan da Kontzertua-

ren berrezarpena Bizkaian eta Gipuzkoan (Diputazio frankistek berek, Gorteetako prokuradore baskoek 1974ean...); "erregimen berezi" bat sortzeko ahaleginak egin ziren 1976an; Francok emandako Lege-Dekretua ezeztatua izan zen partzialki (1968) edo osotara (1977), 1936ko Estatutua jarriko zelako zurrumurrua zabaldu zen 1979ko Maiatzean;... baina azkenean deus ez.

Bakarrik 1979ko Urriko 25ean erreferendunez onartu zen Estatutuan Kontzertuaren mugarriak finkatzen dira. Pixkat lehentxeago Kontzertua ezartzeko elkarrizketak hasiak ziren, 1979ko Urriaren 16an, baina hauk ez dira zertu 1980eko Abenduaren 29a arte. Zertze honen ondorioz, eta Espainiako Gorteetatik igaro ondoren, 1981eko Maiatzaren 13an lege bat jaulki da non Kontzertua onartzen baita, 1981eko Urtarrilaren 1eko atzeraginezko efektuz.

Dena dela, historiari zuzendutako lerro hauek amaitu baino lehen, Kontzertuaren edukinak eta izaerak izan duen bilakaeraz, zerbait esan nahiko nuke.

2. KONTZERTUAREN BILAKAERA

Gorago ikusi dugu Kontzertua nola sortzen den: Karlistadak galdu ondoren, eta berez Foruekin zer ikusirik ez zuen formula, erdi-bortxaz ezarri egiten zaigu.

Bizkaiko Diputazioa disolbatu ondoren, Gobernuak 1877ko Azaroaren 13an atera zuen Errege-Dekretuan garbi asko azaltzen du bere asmoa kupoa ezartzean: "piensa el Gobierno que los habitantes de las dichas provincias, que disfrutan de los derechos y ventajas de los demás españoles, deben contribuir, como estos, a levantar las cargas comunes; pero teniendo al mismo tiempo en cuenta los motivos de alta pendencia y justas consideraciones hacia los habitantes de las provincias hasta aquí exentas, desea que la proporcionalidad del impuesto no se realice de un golpe, sino paulatina y sucesivamente, y que la forma de establecerse esta proporcionalidad se atempere, en todo lo posible, a las circunstancias locales y a los antiguos usos del país".

Tomás R. Fernandez-en ustez, lerroalde honetatik zera ondorazta daiteke:

- Kontzertuak *behinbehineko* sistematizat sorten dira (ikus goragoko lerroaldean "paulatina y sucesivamente") zerga-gabeziatzeko egoera batetik ("hasta aquí exentas") Estatuaren zama orokorrak espainiar estatuko beste biztanleek bezala berdintzera igaro arte.

- Behinbehineko sistema honen autonomia *arlo fiskalera mugatzea da soil-soilik*. Kupo hori ordaindu ahal izateko, Diputazioei ahalmena lagatzen zaie, haiek nahi dituzten zergak jar ditzaten.

– Diputazioen eskutan ez dira uzten *administrazio-mailako konpetentziak* (apezeria eta 220 probintzainak mantentzeko izan ezik).

Finantz autonomia honi esker, Diputazioek diru-kopuru handiak erabiltzen zituzten eta gastu batzu egiten hasten dira. Arlo fiskalean konpetentziak edukitzeak sorrarazten du hasiera-hasieratik, era enpiriko batez, konpetenzia administratibo gehigarri batzu. Tributatzeko manieraren konponketa soil bat bezala jaio zena, deszentralizatzeko formula bihurtzen da.

Jadanik 1882an bertan, lehen Kontzertua indarrean zegoen bitartean, euskal Diputazioek lortzen dute Gorteek honoko klausula onartzea: “Mientras subsista el concierto económico... se considerarán investigadas dichas corporaciones no sólo de las atribuciones consignadas en los capítulos 6 y 10 de la presente ley (lurralde Komuneko Diputazioen Konpetentziez ari da lege hau), sino de las que con posterioridad a dicho convenio han venido ejercitando en el orden económico para hacerlo efectivo”.

Bigarren Kontzertuaren textuan ere, 1887koan, haxe agintzen zen: “...Las diputaciones de las tres provincias se consideraran investidas no sólo de las atribuciones establecidas en la Ley Provincial, sino de las que con posterioridad al Real Decreto de 28 de febrero de 1878 han venido disfrutando”. Hirugarren Kontzertuan ere: “...continuarán investidas, así en el orden administrativo como en el económico de todas las atribuciones que vienen ejerciendo”. Laugarrenean beste horrenbeste. Bostgarrenean “facultades que en el orden económico y administrativo...” esaten da. Eta bar.

Halaz ere, egiten ziren gastu horiek kupoaren kalkuluetan kontutan hartu behar zirela konprenitzen badugu, Kontzertuan sartu zen formula hori oso iluna zela garbi ikusiko dugu. 1927-an, Kontzertuen defendatzaile sutua zen Zabala y Allendek zioenez: “Ahora bien, careciendo de reglas fijas e invariables, de principios fundamentales de donde partir, no podemos a priori, enumerar las facultades económico-administrativas atribuidas a las diputaciones vascongadas, ni menos señalar su alcance y extensión, sino que tenemos necesidad de acudir a la casuística... Ciertamente que el radio de acción de las diputaciones vascongadas no se circunscribe al conocimiento de las cuestiones que la Administración Central ha declarado como de competencia de ellas al conocer y resolver los recursos interpuestos sino que se extiende a más casos y materias sobre los que no ha tenido de decidir la superioridad...”.

Diputazioei, bada, pixkanaka-pixkanaka zenbait gaietan beren konpetentzia ezagutzen zaie legez. Horrela, gerra zibilaren ostean ikus daiteke nola lege berezi berri bat promulgatzen zen bakoitzean, ordurarte dudadunadazko edo eztabaidatuak ziren Foru-Diputazioen konpetentziak finkatu eta argitzen dira: Erregimen Lokalari buruzkoak 1950ko abenduaren 16ko Legean eta 1954eko abuztuaren 10eko Lege-Dekretuan...; Garraioak 1947ko abenduaren 27ko Legean eta 1949ko abenduaren 9ko Erregulamenduan...; Zirkulazioa 1961 uztailaren 24eko Lege-Dekretuan...; Autopistak 1972ko maiatzaren 10ekoan...; Autobideak...

Diputazioen konpetentziak, hortaz, poliki-poliki finkatuz eta hedatuz doaz, legegintza sektorialaren bitartez. Dena dela, kasuistika honen gainean eraikitako deszentralizapena oso lainotsua da, zehazgabea, beti arrisku eta tirabiren artean. Horregatik, oztopo hauek guztiak gainditzeko beharrezko eta nahitaezkoa zen hiru probintzietako erakundeen eskuetan gelditzen ziren konpetentzia eta funtzioak legez finkatzea. Hori Estatuaren bidez lortu da.

Estatutuak eta beronetan oinarritutako Kontzertuak, alde hontatik izugarritzko aldaketa edo jauzi kualitatiboa dakarte aurreko Kontzertuekiko. Geroxeago ikusi ahal izango dugunez jauzi kualitatibo hau ez da puntu honetan bakarrik gertatu. Hor dago adibidez, kupoa kalkulatzeko filosofia ezberdina, eta beste puntu asko. Baina ez gaitezen aurrera. Hemen historiari zuzendutako atal honetan bi puntu ukitu nahi nituen funtsezki. Bata Konbenioaren eta Kontzertuaren sorrera ezberdina. Bestea, Kontzertuak izan duen bilakaera.

2. ATALA

EUSKAL ZERGA-SISTEMA BEREZIEN EGITURA

Lehen ikusi dugunez, Kontzertuak eta Konbenioa sortzen dira Espainiako gainerako biztanleek zergak ordaintzen zituzten ginoan, foru-lurraldeetakoek ere Estatuaren zama orokorren berdintzean parte har zezaten. Halaz ere, eskualde hauek betidanik izan zituzten berezitasunak kontutan hartuz eta haiei zegokien aportapena era bereizi batetan eman zitekeela ezagutuz, eskualde hauen eta Estatuaren artean eman behar ziren zerga harremanak, orokorra ez zen era berezian (Konbenioaz eta Kontzertuaz alegia) antolatu eta zertu ziren. Hau dela eta, foru-lurralde hauetan Zerga-Zuzenbidearen alorrean erregimen bereziak sortuko dira.

Erregimen edo sistema hauen azalpen eta elkarrekiko alderapena errazteko, beren egitura osatzen dituzten arauak hiru mailatan banatuko ditugu:

A) Lehen mailan, oinarritzko arautzat izenda litezkeenak daude. Horietan eskualde hauen ahalmen arauemailea ezagutzea da, zerga-alorreko ahalmen honi muga edo limiteak jarri, sistema hauen iraupen edo berriztakeraz mintzatu, eta honen aportapen edo kupoa finkatu.

B) Bigarren mailan, ahalmen tributario hori ezagutuz gero, zergapen bikoitzari ihesegiteko, Administrazio Zentralaren erregulapenarekin koordinatzeko, besteritzi edo desakordioen tratamendua erabikitzeke, eta ...Koordinazio-batzordea antolatzeke dauden arauak datoz. Autore batzuk hauei, Erregioarteko Zerga-Zuzenbideko arauak deitzen diete.

D) Aurreko mailetakoa arauetz gainera (Kontzertu eta Konbenioaren textuetan jasoak etorri ohi zaizkigunak) Diputazioek (edo "Herrialde Historikoetako instituzio bidezkoek" Kontzertu berrian) beren zergak ezartzen eta erregulatzen emandako arauak ditugu (egite zergagarriak, tipoak, zerga-kenketak...), Foru-erregimenaren Zuzenbide Tributarioaren hirugarren mailakotzat jo daitezkeenak. Mota edo klase honetako arauak ez datoz Kontzertu eta Konbenioaren textuetan. Hain zuzen ere, Diputazioek testu hauen desarroilorako emandako arauak dira.

Arau-mailakatze hau edo zerga-sistemaren egitura hau nola Kontzertuei (Arabakoari edo berriari), hala Konbenioari aplikatuko diegu, eta horrela beren antzak eta ezberdintasunak era errazago batetan agertuko zaizkigu.

A) OINARRIZKO ARAUAK

A.1. Zerga-ahalmena eta bere mugak

Honela dio Konbenioaren aurretiko tituluaren 1 puntuak: "La Diputación de Navarra tendrá amplias facultades para mantener y establecer en la provincia el régimen tributario que estime procedente, siempre que no se oponga a los pactos internacionales, al presente Convenio o a las contribuciones, rentas o impuestos propios del Estado".

Arabako Kontzertuaren 2.1. artikulua, berriz, honela: "La Diputación de Alava tendrá amplias facultades para mantener y establecer respecto a los Impuestos concertados el sistema tributario que estime procedente, siempre que no se oponga a lo dispuesto en este Real Decreto, a los pactos internacionales, ni se refieran a rentas o tributos propios del Estado".

Kontzertu berriaren 2. eta 3. artikuluetan, azkenik, hola: "Las instituciones competentes de los territorios históricos podrán mantener, establecer y regular, dentro de su territorio el régimen tributario, salvo los tributos que se integran en la Renta de Aduanas, los que actualmente se recaudan a través de Monopolios Fiscales, y la imposición sobre alcoholes cuya regulación es competencia del Estado" (2.1. art.).

"El sistema tributario que establezcan los territorios históricos seguirá los siguientes principios:

- a) Respeto de la solidaridad en los términos prevenidos en la Constitución y en el Estatuto de Autonomía.
- b) Atención a la estructura general impositiva del Estado.
- c) Coordinación, armonización fiscal y colaboración con el Estado de acuerdo con las normas del presente Concierto Económico.
- d) Coordinación, armonización fiscal y colaboración mutua entre las instituciones de los territorios históricos según las normas que a tal efecto dicte el Parlamento Vasco.
- e) Sometimiento a los tratados o convenios internacionales firmados y ratificados por el Estado español, o a los que este se adhiera" (3.1. art.).

Irakur daitekeenez, ahalmen tributarioaren esentzia edo izana berdintsua da hiru kasuetan: zerga-sistema mantentzeko eta ezartzeko ahalmena alegia. Baina zerga-ahalmen honen hedadurari erreparatzen badi-

gu, antzeko gauza edo erregulapen batzuen ondoan garrantzizko diferentzia batzu azaltzen zaizkigu.

Zenbait zergatan erregulapen ezberdina jartzen baldin bada merkatu berdin baten barruan, oker edo kalte handiak sort daitezke. Horregatik, Kontzertuetan eta Konbenioan, holako zergatan, "lurralde historikoetako instituzio bidezkoek" duten ahalmen tributarioari, muga batzu jarriko zaizkio eta horrela, zerga horien erregulapena koordinatu eta armonizatua gelditzen da lurralde komunean eta foralean.

* Kontzertuen eta Konbenioaren textuetan agertzen diren mugapen hauei buruz edo, *hiru textuetan* haietan agindutakoari kasu egin behar zaio la esaten zaigu. Mugapen orokor hau, hortaz, berdintsua da hiruretan.

Bigarren murriztapen komuna, nazioarteko hitzarmenei dagokiena da. Mugapen honen arabera euskal erakundeen araugintza Estatuak bersiaturiko nazioarteko zerga-akordio guztietara plegatu behar da.

Hiru textuetako beste mugapen bat da Estatuaren errenta eta zergei buruz ari dena. Mugapen honengatik Estatuaren eskuetan osoki gelditzen diren zergetan (gasolinak, aduanak...) edo Finantz Ordezkaritzari tributatu behar zaizkion kasu guztietan, euskal erakundeei ez zaie autonomia arauemailerik ezagutzen.

* *Kontzertu berrian*, bestalde, "herrialde historikoetako instituzio bidezkoen" zerga-ahalmena, euskal Parlamenduak emango dituen arauetara makurtu beharko dela erabakitzen da. Konprenigarri da hori beste textuetan ez agertzea, zeren eta lehen ez bait zegoen euskal Parlamendurik, eta Diputazioek ez bait zuten honen azpian egon beharrik.

Kontzertu horretan bertan azaltzen den solidaritate-printzipioaren mugapenak ere, ez dirudi izkutuko esanahirik gordetzen duenik. Printzipio horrek, hemengo erakundeei euskal lurraldetik kanpoko biztanleen bizkarretik joango ziren zergen sorrera galeraztea, eta "paradisu fiskalen" establezimenduaz egon litekeen bildurra kentzea helburutzat bide zuen, eta ez besterik.

Kontzertu berrian gainera, zergak jartzeko ahalmena "lurralde historikoetako instituzio bidezkoen" eskuetan jartzen da (2.1. art.), Arabako Kontzertuan eta Konbenioan Diputazioen eskuetan ipintzen zen bitartean. Hor aipatzen diren instituzio bidezko horiek zein izango diren jakitea, ez da oraingoz erreza. Hori erabakitzeko, euskal Parlamenduan lege bat (Lurralde Historikoen legea, alegia) eztabaidatu eta onartu egin beharko da, non Komunitate Autonomoaren erakunde bakoitzaren funtzio eta eginkizunak mugatuko bait dira. Lege hau, ez dago esan beharrik, txit polemikoa izango da, berarekin interes-gatazka handia dakar eta.

* *Arabako Kontzertuan*, ordea, zerga-ahalmen hau zerga kontzertuetarako ezagutzen zen bakarrik ("respecto de los impuestos concertados"), eta horrek ondorio bat zekarren: Arabako Diputazioak ezin zuen zer-

ga berririk ezarri, eta bere ahalmenak zerga kontzertatueta mugatu behar ziren.

Murritzapen hori, Konbenioan eta Kontzertu berrian, aldiz, ez da kausitzen, eta beraz, horko erakunde bidezkoek, edozein zerga berri sort dezakete, Estatuak zergapetuak ez dituen egite edo gauzen gainean, eta zerga horiek euskal eskualdetik kanpo dauden gauzen edo pertsonen lepotik ez diren bitartean.

Zenbait pertsona, oster, ez da eritzi horretakoa, Kontzertu berriari dagokionez. Horien ustez, euskal Komunitatearen zerga-sistemak Estatuaren zerga-egitura orokorrari "atentzio" edo kasu egin behar diola esaten denean, han sortuak dauden zergaz aparte, hemen ez dagoela zerga berririk sortzerik ulertu behar da.

Guk ez dugu, aldiz, hori uste, ondoko arrazoiengatik: 1) Jakingarria da nola Estatu "atentzio" hitza jarri ordez "sujezio edo lotze" hitza jartzen saiatu zen biziki, eta nola bakarrik eztabaida luzeren ostean, euskal negoziaketarien proposamenara makurtu zen. 2) Berezko zergak jartzeko ahalmena, euskal Komunitate Autonomoak ezagutua du (gorago aipaturiko antzeko salbuespenez) 1980ko Irailaren 22ko "Comunidades Autonomas: Financiación" delako Lege organikoaz. Hortaz, ez dugu uste "atentzio" hitzari eman behar zaionik pertsona horiek ematen dioten ulerpena, beti edo gehienetan, Komunitate Autonomoen Lege hori, Kontzertuaren azpitik gel-ditu bait da.

* Zerga-alorrean, azkenik, beste mugapen bat jartzen zaio autonomia arauemaileari *Kontzertuetan*, Konbenioan agertzen ez dena. Mugapen hau honela dator Kontzertu berriaren 4.10 artikuluan: "Se adoptarán los acuerdos pertinentes con objeto de aplicar en los territorios históricos las normas fiscales de carácter excepcional y coyuntural que el Estado decida aplicar al territorio común, estableciéndose igual período de vigencia que el señalado por este" (antzeko erregulapena Arabako Kontzertuaren 5. artikuluan).

Esan dugun bezala, mugapen hau ez da azaltzen Konbenioan eta beraz han ez daude behartuak, salbuespenezko neurri horiek aplikatzera. Edo hobeki esan, ez daude legez behartuak, zeren eta praktikan, Estatuaren legegintzan hartu ohi diren salbuespenezko neurri horiek handik gutxi-ra, eta mimetikoki, Nafarroako Diputazioak ere ezartzen bait ditu. (R. Aizpunek berak honela zioen arestian artikulua batetan: "De hecho, además, la Diputación Foral, viene ajustando siempre su sistema tributario no ya solamente a las directrices político económicas que, en cada momento, informan el sistema tributario general, sino incluso —salvo detalles de matiz— a las técnicas impositivas del sistema tributario común").

A.2. Iraupen eta berrikuspena

* Arabako Kontzertuaren bizitzaldia hogeitabost urtetakoa zen (lehenengo Kontzertuek bizitzaldia laburragoa izan zuten: bederatzi, bost,

hamairu, hogei, eta azkenekoek hogeitabost) eta hura berritzeko edo aldatzeko ez zen ezer esaten.

Lege aldetik, Arabako Diputazioa, Estatuaren mendea aurkitzen zen negoziaketa hauetarako. Bi aldeek, ez zuten lege aurrean indar berberaz negoziatzen eta Kontzertua Estatuak Arabari ematen zion erregimena zen. Horrela, adibidez, 1952ko Kontzertua onartu zuen Dekretuaren aitzinsolasan honela esaten zen: "*El Estado español, en adecuada consideración a la provincia de Alava, ha estimado conveniente regularizar el régimen fiscal de dicha provincia... (eta beheraxeago). La duración del Concerto será de veinticinco años, por considerarlo conveniente para el mejor planeamiento y el útil desarrollo del nuevo régimen económico que el Estado otorga a la provincia de Alava*" (azpimarratua nerea).

Egitez edo errealtatean Estatuari asko kostatuko zitzaiokeen Arabari Kontzertua kentzea edo murriztea, probintzia osoa kontra jarriko bait zitzaiokeen, baina ez dago ukatzerik, Estatuak jokatzeko zuela legeko abantaila horrekin.

* Nafarroako Konbenioan, berriz, egoera bestelakoa da. Alde batetik, Konbenioaren bizitzaldiari ez zaio eperik edo mugarik jartzen, eta bestalde, Konbenioaren 2.oinarrizko erabakian, beronetan ezarritako erregimenaren edozein aldaketa (osoa edo partziala), Konbenioa egiteko eramandako prozeduraz (hau da bi aldeek akordioz) egin beharko dela agintzen da. Hortaz, bi administrazioek ados egon beharko dute Konbenioaren testuan aldaketarik egingo bada.

* Hau honela, Kontzertu berrian bigarren agindu gehiagarriak, izugarrizko aldaketa ekarri du Arabako Kontzertuarekiko, "oraingo hitzarmenaren edozein aldaketarako, berau ezartzerakoan eramandako prozedura beraz egingo dela" finkatzean. Prozedura hori, Kontzertu berrian eta berriz errepikatzen denez, akordioz edo Konbenioz burutuko da, eta beraz Nafarroako Konbenioan aplikatzen denaren parekidea.

Bestalde, Kontzertu berriaren testua indarrean egongo da 2001eko Abenduaren 31 arte, eta orduan beste testu berri bat akordioz onartu eta indarrean jarri beharko da.

Puntu honetaz esan beharrean gaude, Kontzertu zaharraren *textuak* indarra galduko badu ere, *Kontzertu-sistemak* indarrean jarraituko duela Estatuaren 41.1 artikulua —indarrean egongo dena— hola agintzen duela: "Estatu eta Euskal Herriaren arteko zerga mailako harremanak, aintzina erara, Kontzertu ekonomiko eta Komenio sistemaz erregulatutako izango dira".

Estatutuan esan eta Kontzertu berriaren testuan behin baino gehiagotan errepikatzen denez, Kontzertua ez da Estatuak bere borondate hutsez ematen duen zerbait, baizik eta foru-lurraldeen eskubide historiko bat, berauei berezko zaiena, eta Estatuak ezagutzen diena.

A.3. Konbenio eta Kontzertuak onartzeko moldea

Arabako Kontzertua eta Nafarroako Konbenioa onartzen zen moldean diferentzia galanta zegoen: lehena Dekretuz onartzen zen, bigarrena, berriz, Legez (ikus adibidez liburu honen 63 eta 64 orr.).

Konbenio-onartzerako Lege hau, prozedura normala jarraitzekotan Gorteetan onartu behar zen, baina nahiz 1927ko eta 1941eko Konbenioetan —Gorteen ohizko funtzionamendua galerazita zegoenean—, nahiz 1969koan —presazko arrazoiek bestela jokatzera eramán zutenean—, hau ez zen hola egin (Lege-lerrunez edo rangoz onartuak izan baziren ere).

Dena dela, Gorteetara joan izan balira, Konbenioa Paktu-Lege bat denez gero, bi Administrazioen akordioa denez gero, han Gorteek bi hauek paktatutako testu *osoari* bakarrik eritz liezaioke, eta osoki onartu edo errefusatu. Inolaz ere, ez zuketeen edukiko emendakin partzialak jartzeko aukerarik.

Kontzertu berriak hemen ere Konbenioaren eredia jo du. Ezin izan bestela gainera, zeren eta Kontzertu berriari paktu-izaera erizten bait zaio.

Hau honela, Gorteetan onartu den Kontzertu-legea artíkulu bakarrekoa izan da eta Parlamentariak artíkulu honi baietz ala ezetz esan diote Kontzertuaren testuari emendakin partzialak jartzeko modurik izan gabe. Artíkulu bakar horrek honela dio: "Se aprueba la presente ley reguladora del Concierto Económico entre el Estado y el País Vasco".

Badirudi, aldiz, kupo-legean problema dagoela. Jakina denez, Estatutuan bereizten zen alde batetik Kontzertu-legea eta bestetik, Kupo-legea. Kupo-legea prestatzeko denbora luze beharko litzatekeenez gero, eta Kontzertua lehen bait lehen martxan jarri nahi zenez gero, Kontzertu-legean 1981erako behin behineko kupo bat ezartzea erabaki zen, eta horrela Kontzertua funtzionamenduan 1981ean bertan jartzea, Kupo-legea onartu arte itxoegin gabe.

PSOE eta beste alderdi batzu (PCE eta CD) orain aditzera ematen hasi dira, Kupo-legeak artíkulatua izan behar duela (ez beraz artíkulu bakarrekoa) eta hortaz, beronetan emendakin partzialak jartzeko erarik egon behar duela. Hauen aburuz, Kontzertu-legea eta Kupo-legea ez dira berdinak, eta aurrenak ez du izan behar prezedente bat bigarrenerako. Solchagaren hitzez: "tampoco se puede hacer referencia a un pasado foral, porque lo que dice la Constitución es que se respeta el derecho foral o las características forales, pero renovadas y actualizadas".

Alderdi abertzaleen artean PSOEn jarrera oso gaizki hartua izan da eta bi legeen paktu-izaera aldeztu dute. Gainera EAJren ustez, gehiegikoa da solidaritate-printzipioaren defentsan PSOEek bere burua bakarrik ikustea eta Kontzertu eta kupoa negoziatu zuten pertsonetikiko mesfidantza hori agertzea.

Arazoa hor gelditu da konpondu gabe eta, ezpairik ez, negoziatzen hasi den Nafarroarako Konbenio berria Gorteetan sartzea berririo plazartuko da.

A.4. Kupo ereduak

Liburu honen hurrengo atalean azalduko dira.

B. ERREGIOARTEKO ZERGA-ZUZENBIDEKO ARAUAK

B.1. Koordinatzeko arauak

Arau hauek izateko arrazoia konprenitu nahi baldin badugu, gauza bat eduki behar dugu gogoan: Araba, Gipuzkoa, Bizkaia eta Nafarroaren ekonomiak Espainiako merkatuan zeharo integratuak daudela.

Orduan zerga konkreto batzutan erregulapen ezberdina (tipo edo tarifetan, zergarinketetan...) jarriko balira, tarifa altuago horiek hemengo biztanleek ez lituzkete ordainduko, espainiarrek baizik (zeren eta zerga asko ordaintzen bait ditu erosleak —espainiarrak—, bildu eta Administrazioari eman produktugileak —hemengo enpresariak— egiten badu ere), eta Euskal Haziendaren eskuetara letorke kanpotarrek ordaindutakoa (a.b. Enpresa-trafikoari buruzko zerga). Gerta daiteke gainera, baliabideen berezko kokapenean okerrik sortzea eta “paradisu fiskalak” bultzatu nahi izatea.

Arrisku eta peril hauek ez dira zerga guztietan berdin ematen. Batzuk beste herrialdeetara aisago lekuzaldatzen dira besteak baino. Hori dela eta, arrisku eta peril horiek ematen diren zergetan, erregimen berezien erregulapenak eta erregimen komunekoak antzekoa izan behar du, koordinatuta egon behar du, eta hori lortzeko euskal erakundeek ahalmen tributarioari, Konbenio eta Kontzertuen textuetan mugapen edo murriztapen batzu ipintzen zaizkio.

Mugapen horiek noraino iritxi behar duten, noraino diren beharrezkoak eta noraino erantzuten dioten jokaera erdirakoi bati, une bakoitzean ikusi behar da. Edozein moduz ere, eta orohar, Kontzertu berrian eta Konbenioan agertzen diren mugapen guztiak, Federalismo Fiskalaren teorian guztiz beharrezkotzat jotzen direla esan dezakegu. Eta áreago. Textu hauetan euskal erakundeek zenbait zergatan duten autonomia arauemailea ez dago eskuharki ondo ikusita, ezkomenigarria erizte diote. Bi hauetan eskuratutako autonomia arauemailea oso altua da batezbeste ikusita, eta edozein erresuma federalistaren parekidea edo handiagoa.

Baina itzul gaitezen harira. Esan dugunez, Diputazioek zerga batzutan ahalmen gehiago edukiko dute bestetan baino. Hola, Arabako Diputazioari

Kontzertuaz ezagutzen zitzaizkion konpetentzia ezberdinen arabera, zergak lau multzotan sailka edo taldeka genitzake.

1. Zerga goiburutu autonomoak:

Hauetan euskal erakundeek ahalmen arauemailea dute, eta hortaz, nahi dituzten tipoak, zergarinketak etab. ezar ditzakete.

2. Zerga goiburutu autonomigabeak:

Hemengo erakundeek behartu, gestionatu eta exazionatzeko ahalmena dute, baina ez dute haiek nahi dituzten tipoak eta, ezartzeko ahalmenik. Zerga hauetan ez dago autonomia arauemailerik.

3. Gestio administratiboan dauden zergak:

Zerga hauetan ere ez zegoen autonomia arauemailerik, eta gainera, horietan Arabako Diputazioak biltzen zuen guztia Finantz Ministraritzari eman behar zion, zerga horien bilketan edukitako gastuak deskontatu ondoren (kenketa honi kobrantz saria esaten zitzaion). Arabako Diputazioa hauetan, bada, kudeatzaile soila zen. Konbenioan eta Kontzertu berrian, kategoria hau ez da aurkitzen.

4. Estatu-zergak:

Estatuak bere eskutan gordetzen dituen zergak. Berak erregulatu gestionatu eta abar egiten du.

Behin talde hauek eginez gero, ikus dezagun zergak nola banatzen diren haien artean, Arabako Kontzertuan, Konbenioan eta Kontzertu berrian (ikus, 1. laukia).

Arabako Kontzertua Konbenioarekin alderatzen badugu, berehalaxe antzematen da azken honek bere Diputazioari autonomia askoz handiagoa ematen diola: 1) Araban "gestio administratiboan" dauden zergak, Nafarroan goiburutuak daude (nafarroan ez da aurkitzen arabar kategoria hori); 2) Jendearen Errenta-zergan eta Ondare-zergan nafar Diputazioak ahalmen arauemailea du tipoak edo, bere gogora jartzeko, Araban zerga hauek goiburutu autonomigabeen kategorian dauden bitartean (eta beraz, horietan erregimen komunez arauteria orokorra aplikatu behar da); 3) Zerga batzu (alkohola, tabakoa) Araban Estatu-zergatzat hartzen dira, Nafarroan goiburutuak diren bitartean (eta beraz, Diputazioaren eskuetara doaz).

Kontzertu hobekuntza galanta erakarri du Arabako Kontzertuarekiko (gestio administratiboan zeuden zergak, goiburutuak izatera igaro dira eta beste zerga autonomigabe batzu autonomo bihurtu dira), baina halaz ere, puntu honetan Konbenioaren erregulapenaren maila "teorikora" ez da bete-betean heldu.

Bi dira Konbenioarekiko ematen diren diferentziak: 1) Jendearen errentari buruzko zergan eta Ondare-zergan autonomia arauemailea partziala da (ik. laukiaren oharra); Nafarroan, berriz, oso-oso. 2) Alkohola eta tabakoa Estatu zergatzat hartu dira Kontzertuan; Nafarroan, berriz, goiburutuak daude.

1º LAUKIA

ARABAKO KONTZERTUA	KONTZERTU BERRIA	NAFARROAKO KONBENIOA
ZERGA GOBURUTU AUTONOMOAK	– Jendearen Errenta-zerga (B.1) – Ondare-zerga (B.2) – Sozietate-zerga (Euskal Komunitate Autonomoan exklusiboki ari direnentzat). – Ondorengotza-zerga (B.3) – Ondare-eskualdaketei eta egin-tza juridiko dokumentatuei buruzkoa (beheko taldean daudenak izan ezik) (B.4)	– Jendearen Errenta zerga (N.1) – Ondare-zerga – Sozietate-zerga (N.2) – Ondorengotza-zerga (N.3) – Ondare eskualdaketei eta egin-tza juridiko dokumentatuei buruzkoa (beheko sailean daudenak izan ezik) (N.4)
ZERGA GOIBURUTU AUTONOMIGABEAK	– Jendearen Errenta-zerga – Sozietate-zerga (Arabian eta lurralde komunetan ari direnentzat). – Enpresa-trafikoari buruzkoa. – Luxu-zerga (gasolina eta tabakoa izan ezik) – Ondare-eskualdaketei eta egin-tza juridiko dokumentatuei buruzkoa (sozietate-erakitzetako kapital aldaketak) (A.1). – Zerga bereziak (txikoria, garagardo eta edari freskagarriak).	– Sozietate-zerga (N.2) – Enpresa-trafikoari buruzkoa. – Luxu-zerga (gasolina izan ezik). – Ondare-eskualdaketei eta egin-tza juridiko dokumentatuei buruzkoa (truke-letra, sozietate-erakitzetako kapital aldaketak) (N.4). – Zerga bereziak (petrolioa ez beste).
ZERGA GESTIO ADMINISTRATIBOAN	– Ondare zerga – Zerga bereziak (telefonoa eta azukrea).	– Bat ere ez
ESTATU - ZERGAK	– Luxu-zerga (gasolina eta tabakoa). – Zerga bereziak (alkohola, petrolioa). – Aduanen errentak.	– Luxu-zerga (gasolina) – Zerga bereziak (petrolioa). – Aduanen errentak.

Oharra. Zerga estatutara mugatu daitezkeen zergak Beraz egun Administrazio Lokalaren zergak diren Hirilur-Kontribuzioa etabari ez ditut hemen jartzen

LAUKIAREN OHARRAK

(A.1) Honako mugapenez: "En todo caso la Diputación Foral de Alava aplicará los mismos tipos que rijan en cada momento en territorio común por los conceptos de constitución, aumento y disminución de capital, prórroga, modificación, transformación y disolución de sociedades (Arabako Kontzertuaren 13.A.4. art.).

"Los documentos que realicen una función de giro o suplan a las letras de cambio estarán exceptuados del Impuesto del Estado en los mismos términos que expresa la norma anterior... la Diputación Foral no aplicará tipos tributarios inferiores a los que rijan en cada momento en territorio común" (Arabako Kontzertuaren 13.B.6 art.).

(B.1.) Kontzertuan hola izendatuta dator, horretan ematen den autonomia nahiko mugatuta bada ere. Autonomia, honoko alor hauetan eman da Uriarteren hitzez labur esanik, "regularización o actualización de valores activos afectos al ejercicio de actividades empresariales, profesionales y artísticas; planes especiales y coeficientes máximos y mínimos de amortización de activos; determinación y valoración de signos, indicios y módulos para la elaboración de rendimientos sometidos a régimen de estimación objetiva singular; la deducción por inversiones en activos fijos y materiales por sujetos pasivos residentes en el País Vasco; modelos y plazos de presentación de la declaración y modalidades de ingreso; todo el tema de donativos y de gastos personales. Nos hemos centrado en los aspectos propiamente empresariales, en los generadores de riqueza. Tenemos que respetar sin embargo las tarifas y deducciones de carácter general, por hijos, etc." (El Diario Vasco 1981 Urtarrila 8) (ikus Kontzertu 7.5. art.).

Zerga honen konturako erretentzioetan ere lurralde komuneko tipoak aplikatuko dira (K. berriaren 4.3. art.).

(B.2) Zerga hau ere, goiburutu autonomotzat izendatzen bada ere, errealitatean autonomigabea da, zeren eta punturen batetan aldatu nahiko balitz, Komunitate Autonomo guztiekin "zergapen bikoitzeko hitzarmenak"-sinatu beharko bait lirateke. Gainera zerga hau tamaina gutxikoa da eta desagertuko da. Honela dio 16. artikulua: "No obstante, las Diputaciones Forales exigirán este impuesto, durante la vigencia del presente Concerto, aplicando las normas reguladoras del mismo vigente en territorio común, excepto en lo relativo a los modelos y plazos de presentación de las declaraciones-autoliquidaciones y las modalidades de ingreso dentro del ejercicio".

(B.3) Honako mugapenez: "Las Diputaciones Forales aplicarán las normas de territorio común cuando el causante o donatario hubiere adquirido la residencia en el País Vasco con menos de diez años de antelación a la fecha del devengo del Impuesto. Esta norma no será aplicable a quienes hayan conservado la condición política de vascos" (K. berriaren 26.2 art.).

(B.4) Honako mugapenez: "Se someterán a igual tributación que en territorio común, los actos de constitución, ampliación y disminución del

capital, transformación, fusión y disolución de sociedades" (K. berriaren 4.6 art.).

"...el Impuesto sobre Transmisiones Patrimoniales y Actos Jurídicos Documentados, que tendrá el carácter de tributo concertado de normativa autónoma, salvo en las operaciones societarias, letras de cambio y documentos que suplan a las mismas o realicen funciones de giro, que se regirán por la normativa común." (K. berriaren 27 art.).

(N.1) Honako mugapenaz: "cuando un contribuyente sujeto a este tributo en territorio común adquiera con posterioridad las condiciones fijadas en el número 1, quedará obligado a contribuir a la Diputación, aplicando ésta durante los diez años siguientes a la fecha de la adquisición de su condición civil navarra, las normas de liquidación y tipos impositivos vigentes en cada momento en régimen común". (Konbenioaren 6.a art.).

(N.2) Honako mugapenaz: "Las Sociedades que por estar comprendidas en los números 1 a 4 deban tributar exclusivamente a la Diputación de Navarra y realicen sin embargo negocios en territorio común, éstas tendrán que ser gravadas por la Diputación con arreglo a las normas de la liquidación y tipos impositivos, que no podrán ser en ningún caso, más beneficiosos que los establecidos por el Estado" (Konbenioaren 7.7 art.).

Gero ikusiko dugunez, Nafarroako Diputazioari eskusiboki tributatu ahal izateko baldintza gogorrak daude, eta horregatik Diputazioak ezin du erabili autonomia hau kasu askotan. Gainera, autonomia hori erabil leza-keen kasu gutxi horietan ere, ez du kasik egin.

(N.3) Honako mugapenez: "...la Diputación aplicará la legislación y tarifas del Estado en la liquidación de las sucesiones cuyo causante hubiese ganado por la residencia de dos años la vecindad navarra, si no han transcurrido los diez años a que el citado artículo del Código Civil se refiere" (Konbenioaren 9.1 art.).

"...En el caso de que en una misma transmisión por causa de muerte, fuesen de aplicación el Impuesto General sobre Sucesiones del Estado y el que por el mismo título corresponde a Navarra, la aplicación de la tarifa progresional de aquel se considerará común para ambos impuestos" (Konbenioaren 9.6. art.).

(N.4) Honako mugapenez: "...la constitución, los aumentos de capital, prórrogas, modificaciones, transformaciones y disoluciones de Sociedades de todas clases, así como la disminución de su capital... la Diputación Navarra no podrá aplicar tarifas inferiores ni establecer normas de comprobación o de liquidación distintas a las vigentes en territorio de régimen común" (Konbenioaren 11.A.5 art.).

"Tributarán a la Diputación las Transmisiones de efectos públicos, acciones, derechos de suscripciones y obligaciones de todas clases intervenidos en Navarra por Corredor oficial de Comercio, sin que la Diputación pueda aplicar tarifas distintas de las establecidas por el Estado" (Konbenioaren 11.A.9. art.).

Errealitatean abantaila hori, Nafarroak Jendearen Errenta-zergan duen autonomia arauema lera muga daiteke (oso abantaila garrantzitsua, dena dela), zeren eta ondare zergaren er egulapena berdin-berdina bait da Nafarroa eta erregimen komunean, e a ondare-zerga honen tamaina oso txikia

Bestalde, tabako eta alkoholari buruzko zergak, nahiz eta Estatuak bildu euskal Komunitate Autonomoaren emaitzat jotzen dira eta beraz, azken buruan eskutara eman beharko litzaiokeen kupotik deskontatu. (Hau da, hemengo Diputazioek bildu eta kupo gisan Estatua i eman ordez diru horiek, Estatuak bildu eta eskutara eman behar zaion kupotik zuzenki deskontatu egiten du).

B 2. Zergapen bikoitzari itzuri egiteko arauak

Lehen a patu dugu, zergapen bikoitzari itzuri egiteko (hots, Estatuak eta Diputazioek gauza bera bi bider ez zergatzeko), arau batzu jarri behar dira, noiz ordaindu behar zaion batari eta noiz besteei, finkatuz eta argituz. Oraingoan, hain zuzen ere, arau horiek aztertuko ditugu.

Kontzertuen eta Konbenioaren arauak, arau hauek toki luze hartzen dute, eta nori tributatu behar zaion jakiteko, zerga bakoitzaren kasu bakoitzeko erizpide batzu ematen dira auzatasunekoak, lurraldetasunekoak, edo biok nahastuak.

Auzatasuneko erizpidea erabiltzen denean, zergaduaren pertsonari begiratzen zaio. Adibidez, pertsona hori nafarra bada, bost axola egite zergagarria non sortu den, kasu honetan Nafarroako Diputazioari ordainduko zaio.

Lurraldetasunekoak erabiltzekotan, berriz, zer pertsonak partehartu duen ez da kontutan hartzen, kasu honetan funtsezko dena da non zauden egite zergagarria. Adibidez, Ondorengotza-zergan ondasun mugiezinak Nafarroan badaude, bertako Diputazioari ordaindu behar diote, eta bost axola hil dena edo bere ondorengoak nafarrak diren ala ez.

Guk hemen, zerga bakoitzeko kasu guztietan erabili diren egozpen-erizpideak ezin ditugu ukitu irakurle gehienentzat, oso gauza tekniko, aspergarri eta luzea izango litzateke eta. Edozein moduz ere guztiz interesgarria da bi Kontzertuen eta Konbenioaren erizpideen alderapena egitea. Horregatik alderapen edo ekarpen hau egin ondoren eta erabil tako erizpideen artean aurkitutako diferentziarik ikusi eta baloratu ondoren (ikuste eta balorapen horren erakuspenak eranskin batean ematen ditut liburu honen azken aldean), ondoko erroetan, ateratako ondorio edo konklusioak azaltzera mugatuko naiz.

Nahiz eta Arabako Kontzertuan erabiltzen ziren egozpen-kriterioak (noiz tributatu behar zaion Estatuari ala Diputazioari erabakitzeko kriterioak alegia) hobeak ziren Jendearen Errentari buruzko zergan, Ondare-zergan,

Sozietateei eta Jendearen Errentari buruzkoen konturako atxikitze edo erretentzio batzutan (dibidenduen, obligazioen korrituen... eta abarren atxikitzeetan) eta Ondare-eskualdaketei buruzkoaren funtsezko kasu batzutan (Sozietateen eraikitze... eta kapitalaren gehitze edo gutxitzetan...), Diputazioaren ardurapean kasu gehiago gelditzen ziren eta.

Konbenioaren abaintailak, ordea, bi kasutan nabariak ziren: tabako erosketei eta alkoholaren ekoizpenari buruzko zergetan (hauek Nafar Diputazioaren eskuetara doaz eta Araban ez), aurreko atalean ikusi dugunez. Gainontzeko kasuetan, erizpide berdintsuak erabiltzen ziren Araban eta Nafarroan.

Kontzertu berria puntu honetan, orohar, Arabakoaren bidetik joan da, kasu askotan honen kriterioak hobetuz eta era argiago batez azalduz. Horrenbestez, oraingo Konbenioaren erizpideekiko hobe delako esan genezake.

B.3. Administrazioen arteko besteritzi edo desakordioen tratamendua

Arabako Kontzertuan, beronen arauen ulerpenei buruz Estatu-Administrazioaren eta Foru-Diputazioaren artean sort zitezkeen besteritzien ebazpen edo erresoluzioa Finantz Ministaritzaren eskuetan lagatzen zen, eta honen erabakien aurka errekurtsio kontentzioso administratiboa altxa zitekeen. (Kontzertuaren 23. art.). Beraz, Diputazioa Finantz-Ministritzaren mendean aurkitzen zen.

Konbenioaren textuaren ulerkera eta aplikapenaz besteritzirik sortzen bada, ostera, "arbitraiazko batzarrera" joko da. Arbitraiazko batzarre hau Finantz Ministaritzako bi ordezkari, Diputazioko beste bi ordezkari eta Auzitegi Goreneko magistrari (batzarburu) batez osatuta dago (Konbenioaren 19 art.). Hemen bada, bi Administrazioak parekideak dira. Arbitraiazko batzarre honetan paktu-izpiritua dago.

Kontzertu berrian ere, paktu-izpiritu horrez igurtzita eta osatuta dagoenez, "arbitraiazko batzarrea" azaltzen zaigu 39. artikuluan. Bere partaideak, ordea, gehiago izango dira, Diputazio bakoitzaren ordezkari bat eta euskal Gobernuaren beste bat horretan egon ahal izateko. Hona hemen berriz, Arabako Kontzertuarekiko bereiztea eta Konbenioarentzako hurbiltzea.

B.4. Koordinazio-batzordeak, kolaborazioak, goi-goiko inspektzioa eta beste zenbait

Badaude nola Kontzertuetan hala Konbenioan, bi Administrazioen kolaborazio edo lankidetzak bultzatzera doazen neurriak nola diren koordinazio-batzordeen erregulapena, informazio-elkartrukatzeaz ari dire-

nak, etabar. Guk hemen, berriz, ez dugu ihardungo horietaz, teorikoki problema eta axola handirik ez dute eta.

Badago puntu bat, ordea, bat baino gehiago kezkatu egin duena: Goi-goiko inspekzioarena. Zer esan nahi du horrek? Nola erabiliko da?

Lehendabizi, goi-goiko inspekzio hori hiru textuetan (bi Kontzertuetan eta Konbenioan) aipatu edo agertzen dela esan beharrean gara, eta ez bakarrik, beraz, Kontzertuenetan. Honela adibidez, Konbenioaren aurretiko titularen 2.zenbakian hauxe esaten da: "En todo caso, queda siempre a salvo la Alta Inspección de la Administración del Estado conducente al cumplimiento de sus fines propios y a los de este Convenio".

Ikus dezagun zer zioen honetaz J. I. del Burgok: "En realidad se trata de una frase que tiene más contenido retórico que eficacia práctica. Que nosotros sepamos el Estado nunca ha pretendido hacer uso de esa 'Alta Inspección'... (eta beheraxeago)... tampoco está nada claro como ha de ejercitar el Estado esa Alta Inspección. La Diputación sólo rinde cuentas de su gestión financiera al Consejo Foral de Navarra"(beste horrenbeste esan liteke Arabako Diputazioaz).

Kontzertu berrian, goi-goiko inspekzioaz zehaztasun txiki batzu erantsen dira: "La alta inspección de la aplicación del presente Concierto, a cuyo efecto, los órganos del Estado encargados de la misma emitirán anualmente, con la colaboración del Gobierno Vasco y de las Diputaciones forales, un informe sobre los resultados de la referida aplicación". (K. berriaren 6.5 art.).

Txosten honek zer puntu ukituko duen ez da zehatz-mehatz aditzera ematen, baina formula honen iraganari begiratura, eta lerroalde horri hartzen zaion tankera eta, nire ustez, inspekzio honek ez du ondorio praktikorik edukiko, eta lehen aipaturiko kolaborazio zentzu edo esanahiez ulertu behar da.

D. AUTONOMIA ARAUEMAILEAREN ERABILERA ARABAN ETA NAFARROAN

Gorago ikusi ahal izan dugu Arabako eta Nafarroako Diputazioei Kontzertu eta Konbenioaren bidez, zerga goiburutu autonomoetan ahalmen arauemailea ezagutu zaiela. Diputazioek, ahalmen arauemailea ezagutu zaiela. Diputazioek, ahalmen honetaz horniturik, tipoak, egite zerga-garriak etabar definitzeko arauak eman dituzte, eta horrela zerga horiek erregulatu. Hemen, bada, Kontzertu eta Konbenioan ezagutu zaien ahalmenez, Diputazioek zerga goiburutu autonomoetan jaulki dituzten araez ariko gara.

Arau horiekin sartu aurretik, ordea, ohar batzu:

— Aurreko lerroetan azpimarratu dugunez ahalmen hau bakarrik zerga goiburutu autonomoetan dute, eta beraz, zerga horiek bakarrik ukituko ditugu hemen.

– Arau hauek ez dira Kontzertu eta Konbenioaren testuan aurkitzen nahiz eta testu horietan ezagutzen zaien ahalmenagatik sortuak izan.

– Zerga hauetan ematen zaien ahalmena erabatekoa bazen ere, segidan ikusiko denez ez da erabili asko. Erregimen komunean eta sistema berezi hauen artean egun dauden diferentziak ez dira oso handiak; bien artean konbergentzia edo bateratzeko prozesu bat gertatu da, batez ere azken urteotan. Nire ustez, merkatu komun baten barruan oso zerga-sistema diferenteak egotetik sort litezkeen kalteei ihesegiteak, eta postfran-kismoan diferentziak hauek pribilegiotzat hartuak izan zitezen bildurrak ekarri dute prozesu bateragarri hau.

– Ahalmen arauemaile honen erabilera iraganean, argi eman diezai-guke geroan egingo denaz, eta euskal Gobernuak sarreren arloan eraman dezakeen politika fiskalaren mugez.

– Besteetan ere egin dugunez, honetan ez dira Administrazio Lokaleko zergak ukituko (Hirilur-kontribuzioa etabar).

1. Sozietateei buruzko zerga

A) ARABAN

– Amortizazio-taula, bakunago edo sinpleago da eta koefiziente altuagorekin (enpresarientzat hau mesedegarria da).

– Zenbait kasutan oinarri zergagarria zinegotziz edo juradoz determinatzen da (Erregimen komunean estimapen zuzenez beti).

– Aurrezki-kutxei, Nekazal kutxei, Seguru Jeneralezko Elkarteei eta Kooperatibei % 16ko tipoa aplikatzen zaie (Erregimen komunean % 18).

– Inbertsioengatikoen kenketek, tipo altuagoak dituzte kasu batzutan.

– Hiru miloitatik gorako kapitala duten sozietateek, nahiz eta urte batean irabazirik ez eduki, beren kapitalari milako 6ko tipoa aplikatuz aterratzen dena ordaindu behar dute (egungo krisian enpresarientzat kaltegarri).

B) NAFARROAN

– Amortizazio-taula bakunago da eta koefiziente altuagorekin.

– Tipoak lurralde komunekoaren parekoak dira (% 33 alegia), zeren eta nahiz eta kasu orokor bezala Diputazioak % 30ko tipoa aplikatu, ondoren Udalek kuoten gainean % 10ko gainkargua jartzen bait dute.

– Nafarroarentzat lehentasunezko interesa duen enpresek, zenbait berezitasun dituzte zerga honen erregulapenean.

2. Jendearen Errentari buruzko zerga

A) ARABAN

Kontzertuan zerga hau ez zen goiburutu autonomia eta beraz Diputazioak ez zuen tipoak, kenketak etabar diferenteak jartzeko ahalmenik. Halaz ere, Ollorak "vía gasto" izendatzen duenaren bidez, Diputazioak subentzio batzu ematen zizkien tramu edo tarte batzuri, famili egoera kontutan hartuz. Subentzio hauen efektua zerga honetan leudekenen kenketen parekoa da.

Arabako zergaduruek, pentsa daitekeenez, poz haundiz hartu zituzten neurri hauek, baina ez berriz Administrazio Zentralak, zeinek, 1980ko Urriaren 2ko probintziako Boletín Ofizialean azaltzen zenez, subentzio hauen kontra errekurtsio altxatu bait zuen. Horrela, nahiz eta Diputazioak erregimen komuneko arauak teorikoki aplikatu, praktikan zerga honetan Diputazioak eramandako gastu publikoarengatik, zergaduruei presio fiskala gutzitzen zaie eta zerga hau aurreragarriago bihurtu.

Bestalde, politika hau mozteko asmoz edo, Kontzertu berriaren 4.8 art. zera jarri da: "No se establecerán privilegios de carácter fiscal, directos o indirectos, ni se concederán subvenciones que supongan devolución de tributos".

Aditu dudanez, ordea, Araban sindikatuek egindako presioengatik edo aurten ere subentzio horiek emateko asmotan dabiltza, horretarako legeak jartzen dien traba nola gaindituko duten ez badakit ere.

B) NAFARROAN

Diputazioak Nafarroan zerga honetan duen ahalmen arauemailea bi gauzatan erabili du funtsezki: kuotaren kenketa mardul batzu ipintzeko alde batetik; eta zerga honen konturako atxikitze edo erretentzioen ehunekoak txikiagoak jartzeko bestetik.

3. Ondorengotzeei buruzko zerga

A) ARABAN

Zerga honen barruan erregimen komunean bi gauza zergapetu ohi dira: pertsona juridikoen ondasunak eta mortis causako ondare-eskurapenak.

Arabako zerga-sistemak pertsona juridikoen ondasunak (enpresenak eta, alegia) zergapetu gabe uzten ditu, eta hauxe da, hain zuzen ere, arabar zerga-sistemaren berezitasun handienetako bat.

Mortis causako ondare eskurapenez ari garela, ondoko zera nabari daiteke: a) Araban herentziazko eskurapenek gutxiengo edo minimo zergagabetua altuago dute, erregimen komunean baino, kasu guztietan. (Hau beheko klaseei zergagabetzeko egiten omen da); b) Subnormalak, elbarriak etabar, zergagabetuak daude Araban; d) Tipoak Araban ez dira mailaka aplikatzen (lurralde komunean bezala) baizik eta tarifa aurreragarri jarraituen bidez. Gainera 3 miloitatik aurrera, oinarrian tarte gehiago ezartzen dira, aurrerakortasun handiagoa lortzeko; e) kopuru batetik beherako herentziazko eskurapenek, Araban kuota txikiago dute eta erregimen komunean handiago, baina kopuru horretatik gorakoetan alderantzizkoa gertatzen da: Araban handiagoak, lurralde komunean baino. Honekin ere aurrerakortasuna sartzen da sistema fiskalean.

B) NAFARROAN

Gauza bat guztiz bestelakoa dago nafar arauterian eta axola handikoa: aurrekoen eta legezko ondorengo edo seme-alaba legeztatuen arteko zuzeneko ondorengotza, adoptatzailearen eta adoptatuen artekoa eta ezkontideen artekoa, Nafarroan zergagabetuta dago.

Hau oso kritikaturia izan da, alde batetik zerga honen bidez lort litekeen aurrerakortasuna erabiltzen ez delako, eta bestetik, zenbait pertsona, erregimen komunezko zerga honi itzuri egiteko, Nafarroan kokatzen zelako.

Hori dela eta, badirudi PSOE ahaleginak egiten ari dela orain indarrean dagoen arauteria aldatzeko. Dena dela, zerga hau erregimen komunean aurki berrikusi egin behar da Erreforma Fiskal delakoaren barruan, eta behin hola egin, Nafarroan ere berrikusiko da, nunbait.

Bukatzeko zerga honekin, tipoak ere diferenteak direla, sistema batean eta bestean, esan beharrean gara, eta beti-beti Nafarroan tipia-goak, kasu batzutan tipoen arteko aldeak ez nolanahikoak izanik.

4. Ondare-eskualdaketei eta egintza juridikoei buruzkoa

A) ARABAN

Zerga honetan ematen diren ezberdintasunak, batik-bat tarifetan izaten dira. Diputazioak, erregimen komunezko tipoak aplikatzera behartua dagoen kasuez aparte (sozietate eta truke-letrak), jarrita dituen tipoak berdinak edo beheragokoak dira lurralde komunezkoak baino.

B) NAFARROAN

Gai hau aztertzen ari naizen une honetan, erregulapen berria ematen ari zaio zerga honi Nafarroan. Foru-Parlamenduko 27 eta 31 Boletinetan

azaltzen ziren erregulapen berrirako projektua eta honi ipinitako emendakienak irakurriz gero, lehen zerga honetan zeuden diferentziak (tarifen eta) neurri handi batetan desagertuko direla eta lehen "bateratzeko prozesu-tzat" izendatu duguna hemen ere gertatzen ari dela iruditzen zait.

5. Ondareari buruzko zerga

A) ARABAN

Zerga hau ez da goiburutu autonomoa.

B) NAFARROAN

Zerga honetan Diputazioak ahalmen arauemailea badu ere, ez du hau erabili bestelako erregulapena sortzeko. Erregimen komuna eta Nafarroa-koa berdintsuak direla esan daiteke.

3. ATALA

KUPO-SISTEMAK

Komunitate Autonomoak eta Nafarroak, Estatuaren zama orokorrak berdintzen lagundu behar dute, eta laguntza hau neurri handi batetan, kupoan gauzatu edo zertu egiten da.

Zenbait autorek, kupoaren azterketa, Kontzertu eta Konbenioaren lehen mailako elementuekin batera (ikus 76 orr) egin ohi dute. Guk berriz, gai honek duen garrantzia kontutan harturik, eta Kontzertu berrian bertan Kontzertu-legea eta Kupo-legea bereiztu direla ikusirik, nahiago izan dugu atal berezi bat berari dedikatu. Horrela hurrengo orrialdetan Arabako Kontzertuan, Konbenioan eta Kontzertu berrian azaltzen diren hiru-kupo-sistema ezberdinak, ukitu eta arakatzeko asmoa dugu.

1. Arabaren aportapena Estatuari Kontzertuaren arabera

Arabak Estuari egiten zion aportapenaz mintzatu denean, behin baino gehiagotan Arabak kupo gisa Estuari ematen zion diru-kantitateaz hitzegitera mugatu da jendea. Hau, ordea, ez da bidezko.

Kupo hori ezezik Arabari egozgarri edo inputagarriak zaizkion beste sarrera batzu ere hartzen zituen Estatuak.

Dena dela, apartatu honetan, Kontzertuaren textuan aportapen bezela aipatzen diren horietaz ihardungo dugu soilik. Horrela hauek beste textuetan (Kontzertu berrian eta Konbenioan) daudenekin alderatu ahal izango ditugu, zein den sistemarik onena aportapen hau neurtzeko, eta zeinek gordetzen duen hobekien gure autonomia, bidenabar, azalduz. Beraz, Kontzertuaren textuan aipatzen diren aportapenak ondoko hauek dira:

a) Kupo garbia

Gorago azaldu dugunez, zerga goiburutuen gestio eta bilketa (ikus hauek zein diren, lehenago ipinitako 1. laukian), arabar Diputazioaren

eskuetan gelditzen da. Estatuak ez du zerga horietan Arabako biztanle bakoitzeko inolako "biltzaile/zergaduru" erlaziorik; arabar jendea ez da zerga honetan Estatuaren subjektu pasibotzat azaltzen. Arabar jendeak zerga hauetan subjektu aktibo bakartzat Diputazioa du. Haiek honen zergaduruak dira, ez Estatuarenak.

Arabaren Estatuak zergaduru bakar bat daduka Diputazioa. Hau Estatuaren aurrean zergaduru kolektibo bat bezala, hiperzergaduru baten antzera, agertzen da, alde batera utziz, gero hark, arabarren subjektu aktibotzat, autonomoki sortuko duen zerga-azpisistema.

Zerga bakoitzeko, bada, Estatuak bere zergaduru bakar horri, Diputazioari alegia, kopuru bat kobratuko dio, kupo partzial bat jarriko dio, eta ez da gehiago kezkatuko Diputazioak gero, errealitatean, zerga horrengatik arabarregandik bildutakoaz. Honek diru gehiago biltzen badu (iruzur fiskala Araban txikiago delako, zerga-gestio hobeak edukitzen duelako, kupo partzial horiek behetik kalkulatu direlako edo beste edozein arrazoiengatik), orduan hainbat hobe harentzat. Baina nola iristen da lehen aipatu dugun kupo garbi horretara?

* Lehendabizi goiburutua —autonomo edo autonomigabea— den zerga bakoitzeko urte bakoitzean *kupo partzial* bat kalkulatzeko da; gero bilatutako kupo partzial guztiak batu egiten dira; eta batuketa horretatik ateratako emaitzari *kupo gordina* deitzen zaio.

1977ko kupo partzialak Kontzertuaren textuan bertan finkatuak zetozen, eta hurrengo urteetakoak bilatzeko ere, han ematen zen metodologia. Hurrengo urteetako kupoen neurbidea hauxe zen: zenbat eta aldatu Estatuak zerga horrengatik Espainian biltzen zuena aurreko urtearekiko, hainbat aldatu beharko zukeen Arabak Estatuari emandakoa aurreko urtearekiko. Ikus dezagun hau adibide batez:

Pentsa dezagun 1977an Administrazio Zentralak Sozietate-zergan 1.000 pezeta bildu zuela Espainian eta 1977ko Kontzertuaren textuan Arabari zerga horrengatik 20 pezetako kupo partziala jarri zitzaiola (zifra hauek, noski, neronek asmatuak dira). Orduan 1978an Estatuak zerga honengatik 1.100 pzta. bildu bazuen Espainian, zenbateko izango litzateke zerga honen kupo partziala Araban?

$$\text{Erantzuna: } \frac{1100}{1000} \times 20 = 22 \text{ pzta.}$$

Azaldu dugun era honetan, bada, kupo partzialak urtero eguneratzen ziren eta aurreneko Kontzertuetan kupo hauek urte mordoska batetan kostanteak izatetik pribilegiarik sortzen bazen (pentsa dezagun kupoak finko edo kostanteak diren bitartean, Estatuaren zama orokorrak handituz zihozela errenta gora zihozalako, eta prezioak eta inflazioa ere bai), hori eguneratze-molde honen bidez moztua izan zen. Hau honela, finkatzen diren lehen kupo partzialak eta eguneratzeko moldea egokiak badira, Kontzertuan ez dago zergatik pribilegiarik egon behar puntu honetan.

* Orain arte, kupo gordinaz eta bere eguneratze-moldeaz aritu gara. Baina Estatuak beste probintzietan betetzen dituen funtzio batzu, Araban Diputazioak bere gain ditu, berak eman eta bete zen ditu horretan diru mordo bat gastatuz.

Funtzio horietan Diputazioak gastatutako diruari, *gastu konpentsagarria* deitzen zaio, eta kupo partzialekin gertatzen zen bezela, hauek ere urtero kalkulatu egin beharko dira kupo gordinatik deskontatzeko.

Kalkulabidea antzekoa da: 1977rako gastu konpentsagarrien kopurua Kontu-ertuaren textuan bertan emana zetoarren, eta hurrengo urteetarako kopu u hori eguneratu behar zen, kupo partzialak eguneratzen zirenen bezalaxe. Zenbat eta a datu kupo gordina urte batetik bestera, hainbat eta aldatzen zen gastu konpentsagarrien kopurua ere.

Ollorak erakutsi duenez, kupo gordina osatzen zuten sarrerak motelago igotzen ziren, funtzio horietan egin behar izaten ziren gastuak baino. Gaurkotzeko molde hau, horregatik Arabaren interesen kaltetan zihoan, ez zen oso egokia eta eguneratzea ondo egin nahi izan baltz horiela egin beharrean (zergen sarreraren aldaketekin erkatu baino, alegia), beste zerbaitek n —Estatuaren gastuaren aldaketekin adibidez— alderatuak izan behar ziratekeen.

* Behin kupo go dila eta gastu konpentsagarriak biltuta, lehenari bigarrenak kentzen kupo garbia ateratzen da. Gainera kupo gordina eta gastu konpentsagarriak urtero eguneratzen direnez gero kupo garbia ere automatikoki urtero gaurkotatu da.

Eguneratze-molde hauetan, ordea, arrisku bat dago Arabako errenta-maila e a Espainiakoa parean mugitzen ez badira, bata bestea baino azkarrago igotzen bada, eguneratze-molde hau urte batzuen buruan desegokia bilakatzen da. Arabako errenta Espainiakoa baino azkarrago igotzen bada, Araban biltzen diren zergak ere bizkorrago igoko dira, eta Kontzertuaren egunera ze-moldean hauek Espainiakoek duten aldaketez neurtzen direnez gero, azpiko baloratuak geldituko dira (Eta alderantzizko kasua gertatzen da Espainiako errenta azkarrago igotzen denean).

Horrela eta, urtero egiten ziren oraingotze automatikoak ez-ezik, Kontzertuaren textuan bost urtero berrikuspen berezia egitea erabaki zen modu horretan hazkunde-eritmo ezberdinez —edo beste zernahi arrazoik— sortutako okeak zuzen eta egoki zitezen.

b) *Gestio Administrazioan dauden zergak*

Zerga hauetan (ikus 1. laukia) Diputazioak biltzen zuen guztia berak edukitako gestio gastuak (kobrantz saria deitzen zena) deskontatu ondoren, Estatuak ematen zitzaion. Hau honela aipatzen hau urtero aldatzen zen Diputazioak bildutakoaren arabera, deus estimatu beharrik ez zegoelarik.

Bestalde zerga hauetan Diputazioak ez zuen subjektu aktiboaren papera hartzen arabarren aurrean. Hauetan, Diputazioa Estatuaren zergen kudeatzaile edo gestore hutsa zen. Arabarrak Estatuaren zergaduruak ziren nahiz eta honek, bere kobrantzaz edo zerga-bilketarako Diputazioaren zerbitzuak erabili.

d) *Estatuaren eskuetan gelditzen diren gasolina eta tabakoari buruzko zergak*

1976ko Kontzertuaren 15. artikulua arabera, aipatutako zergetan Estatuak bildutakoa, Arabaren aportapen bezela jotzen da.

Baina Kontzertuan ez dira aipatzen Estatuak bildu eta Arabari egozgarri edo inputagarriak zaizkion beste zergen kopuruak (Aduanak, alkoholak...), eta ezta Estatuak, zergak ez diren bidez, izandako sarrerak ere, errealtatean Arabari egozgarriak bazaizkio ere (adibidez, Estatuak edukitako ondare-sarrerak, 1980ko Aurrekontuetan 108.000 miloitan estimatuak zeuden, horietako puska bat Arabari zor zitzaiola). Horregatik, Kontzertuaren testuan aipatzen diren aportazioetara mugatzen diren azterketa guztiak, Arabak Estatuari egin ohi zion aportapena azpibalaratzen dutela esan dezakegu.

2. Nafarroaren aportapena Estatuari Konbenioaren arabera

Estatuaren zama orokorretarako Nafarroak Konbenioaren arabera ematen duen kantitatea honela osatzen da:

a) *Kupo kontributibo deitu ohi dena*

Kupo hau finkoa da eta ez da aldatzen aldian zehar. Hain zuzen ere, kupo hau bakarrik berrikus edo alda daiteke bi Administrazioak ados badaude eta, beraz, Konbenioaren berrikuspena onartzen badute. 1969ko Konbenioan 230 miloitan finkatzen zen hau.

Kupo hau, tradizionaliki, Diputazioaren eskuetan egon ohi ziren zuzeneko eta zeharkako zergen kontrapartida da eta hortaz zerga-kontzertatu gehiengoarena.

Aportapen honen izateko arrazoia, hola ikusi du zenbait pertsonak: Nafarroak kopuru hau ematen dio Estatuari Diputazioaren eskutik gelditzen ez diren funtzioengatik; hau da, Estatuak Nafarroari prestatzen dizkion zerbitzuengatik. Bestela esanda: gastuan oinarritutako kupoa dugu hau (Estatuak dituen gastuengatik ematen den kopurua).

b) *Zeharkako zergengatiko konpentsazio deitu ohi dena*

Lehen Estatuaren eskuetan zeuden zeharkako zerga batzu Diputazioaren eskutara (1969ko Konbenioaren bidez) igaro zirenean sortu zen

konpentsazio hau. Zeharkako zerga talde horretan Enpresa-trafikoarena, Luxuarena eta Zerga bereziak daude

Zerga hauen konpentsazioak, zenbatekoa izan behar duen kalkulatzeko Konbenioan haxe erabakitzen da: 1970eko eta 1971ekoa 390 miloitan finkatuta datoz eta handik aurrerako urteetan zenbat eta aldatu urte batetik bestera Estatuak zerga horiengatik biltzen duena, hainbat eta aldatuko da konpentsazio hau aurreko urtean oraindu zenarekiko.

Ikus dezakegunez, hemen erabiltzen den metodoa Arabako zerga goiburutuetan erabiltzen zenaren parekoa da. Konpentsazio honetan ez da inondik aurkitzen kupo kontributiboan kausitzen genuen izpiritua. Konpentsazio hau ez da inolaz ere gastuan oinarritua. Alderantziz, Arabako kasuetan gertatzen zen bezala, hau sarreretan sustraituta dago.

Bestalde, Arabako kupoaz ihardutean esaten genuen bezala, hazkunde-erritmo ezberdinak ematen baldin badira, konpentsazioa eguneratzeko finkatzen den moldea desegokia bilaka daiteke eta konpentsazio hau handiegi edo txikiegia gelditu.

d) Exportapenentarako ematen diren zergarinketen konpentsazioa

Nafar enpresek egiten dituzten exportapenengatik, Estatuarengandik subentzio edo sari batzu hartzen dituzte, teorikoki, enpresa horietatik bildutako zergen itzulera dena. Baina enpresa horietako batzuk ere zergak Diputazioari ordaintzen dizkiote, eta ez Estatuari. Horregatik, exportapenentarako zergarinketa hau enpresa horietatik bildutako zergen itzulera baldin bada, eta zerga-bilketa Diputazioaren eskuetan gelditzen bada, bidezko dirudi, gero honek Estatuari konpentsatzea honek emandako zergarinketengatik.

Aurreko konpentsazioan bezala, honetan ere metodo bat finkatzen da hura kalkulatzeko: 1970 eta 1971erako konpentsazioa 80 miloitaikoa izan zen eta handik aurrerako urteetan hau aldatuko zen Finantz Ministraritzak Nafarroako Diputazioari tributatzen zioten enpresei emandako laguntzen kopuruaren arabera.

e) Beste emaitzak

Estatuaren eskutan gelditzen diren gasolinari buruzko luxu-zergatik, eta petrolio eta bere eratorriei buruzko zerga berezitik Estatuak bilduriko diruak, Nafarroaren aportapen bezala jotzen dira Konbenioaren textuan.

Baina Arabako Kontzertuan gertatzen zen bezala, hemen ere ez dira aipatzen Estatuak bildu eta Nafarroari egozgarriak zaizkion beste zergen kopuruak (Aduanak, Sozietateen zergak...) eta ezta Estatuak, zergak ez diren bidez izandako sarrerak ere. Bi kontzeptu hauek berriz, kontutan hartzekoak dira Nafarroak Estatuari egiten dion aportapen osoa baloratzeneko momentuan.

3. Kontzertu berriaren kupo-sistema

Kontzertu berriaren kupo-sistemaren oinarri eta zimenduak, Estatu-tuan ipini ziren. Honetan honela erabakitzen zen: "Euskal Herriak Estatuari egingo dion aportazioa gopuru oso bat izango da, eta Komunitate autonomoak bere gain hartzen ez dituen Estatuak hartutako kargen kontribuzio gisa lurralde bakoitzak emandako gopuruez osatuko da" (Estatutuaren 41.2.d.art.).

Hona hemen Arabako kupo-ereduarekiko errotiko diferentzia: Estatuak ez dio Diputazioari konpentsatzen bere ordeztu hornitutako funtzioen gastuarengatik, baizik euskal Komunitatea da Estatuari konpentsatzen dio-na, gure eskutan gelditzen ez direnengatik; euskal komun-tateak bere kon-petentzien hornikuntza konpentsazio mekanismo baten bidez finantziatu beharrean, berezko baliabidez (bereak diren sarrerez) finantziatuko ditu; nondik sortu eta nori dagokion dirua, kupo-sistema berrian, ezin hobeki ikusten da: gastu-desberdirapen formula soil batetik, estatu federalista huts baten formula batetara igaro da. Hau dela eta, Kontzertu berriaren kupoa gastuan oinarrituta dagoela (Estatuak dituen gastuengatik ematen den kopurua dela) esan ohi da. Ez dago esan beharrik, honela euskal komuni-tate Autonomoaren subirotasuna askoz nabarmenago dela.

Kupo-sistema honen bigarren abantaila —pixkat beherago erakutsiko dugunez— bere osotasun, koherentzia eta maila teknikoa da. Lehen ikusi da, nola Arabako Kontzertuaren eta Konbenioaren textuetan, Estatuak probintzia hauetatik jasotzen zituen sarreretatik bakarrik banaka batzu aipatzen bait ziren, eta nola honek probintzia hauek Estatuari egiten zioten aporta-pen osoaren tamaina azpibalaratzera eramaten bait zuen.

Kontzertu berrian, berriz, kupoaren kalkulabiderako faktore hauek guztiak kontutan hartu dira, eta Euskal Herriak Estatuari eta bere herrial-deen garapen edo desarroliorako ematen dituen kantitateak (nola zuzenki hala zeharka) garbi asko nabarmenduak datoz, eta kupoa, beraz, hobeki neurtuta.

Beraz kupo-sistema berri honek, jauzi kualitatibo bat suposatzen du Arabakoarekiko, eta uka ezinezko hobekuntza Konbenioarekiko. Izan ere ez dugu ahantzi behar, Konbenioan Nafarroaren aportapen guztiak ez aipatzeaz gainera, badi-rela konpentsazio batzu (zeharkako zergengatik ematen dena adibidez) gastu-izpirituan oinarrituta ez daudenak eta beraz nafar kupo-sistema gauza hibrido bihurtzen dutenak.

Kupo-sistema berri honen oinarriak jartzen zituen Estatuak, Kontzertu-lege bat egin behar den bezalaxe, Kupo-lege bat egiteko agin-dua ematen du. Kupo-lege hori sortzeak denbora luze eramango zuela eta, Kontzertu-legea lehen bait lehen onartu eta funtzionamenduan ipini nahi zela ta, erabaki zen Kontzertu-lege honetan 1981erako kupo bat ezartzea, Kupo-legea atera ledin arte itxoegin gabe.

Guk jarraian azalduko dugun kupoaren neurketarako metodologia, Kontzertu-legean datorrena da, eta beraz, Kontzertuan bertan esaten

denez: "Los principios que configuran la metodología de determinación del cupo, contenido en el presente Concierto, podrán ser modificados en la ley quinquenal del cupo, cuando las circunstancias que concurren y la experiencia en su aplicación así lo aconsejen" (K. berriaren 48.3 art). Dena dela, ez dugu uste metodologia honen bizkar-hezurrik aldatuko denik.

Kupoaren neurketarako ondoko urratsak jarraitzen dira:

1. Komunitate autonomoak bereganatu ez dituen funtzioen gastua Estatuaren Aurrekontuetan zenbatekoa den kalkulatzen da, eta zenbateko horretatik Komunitate Autonomoari zenbat egozgarri zaion (bere aberastasuna ikusita) koefiziente baten bidez ateratzen da.

Printzipio bezala argia eta ulerterreza bada ere, aplikatu nahi izaten denean lan ikaragarria ematen du. Ez ahatz Estatuaren Aurrekontuetan bost bat mila partida daudela eta hauek banan-bana hartu eta beren eduki-
na arakatu egin behar dela, edukin hau euskal Komunitatearen konpeten-
tzen barruan gelditzen den ala ez juzkatu eta baloratzeko.

Hori egin eta gero, 1981eko aurrekontuetarako, Kontzertuaren nego-
ziantzaileak ondorio hauetara iritsi ziren:

	(miloi pta.)	(Ehunekoak)
Estatuaren Gastu-aurrekontu osoa:	2.823.200	100,0
Euskal Komunitateak bereganatutakoa:	964.189	34,2
	<u>1.859.011</u>	<u>65,8</u>

Gogoan eduki behar dugu, bestalde, euskal Komunitateak ez dituela bereganatu Estatuan berezkozat ezagutzen zaizkion konpetentzia guztiak, eta hauek eskuratuz joango den heinean % 34 hori igotzen joango dela.

Ehuneko hori zenbateraino igo daitekeen kalkulatzeko (Estatutuak ezagutzen dizkion konpetentziak guztiz eskuratuak izatean) estimazio batzu egin dira eta % 50aren inguruan irteten zen. Eta J. M. Huguet eta Villal-
tak estimazio antzeko batzu egiten (Konstituzioak Komunitate Autonomoei ezagutzen zizkien konpetentzien arabera) 1978ko Aurrekontuari buruz, % 48,4 era iritsi ziren.

Karga ez bereganatu horretan, puska handi bat hartzen dute "Defen-
tsa" sailean sartuta daudenek eta antzekoek (euskal Komunitateari "egoz-
garri" baina txit "desonuragarri" zaizkionak), baina baita industri bermol-
daketaekin zerikusia duten batzuk ere. Horrela adibidez orain dela gutxi
onartu den siderurgia integralaren plana, eta laster negoziatuko den untzi-
gintzarena, bere miloi pilarekin, estuki euskal ekonomiari lotuta badaude
ere, espainiar zergaduru guztiek ordainduko dute.

Dena dela, hola aterako karga bereganatugabez (1.859 mila miloi)
Espainia osoari dagokio, euskal Komunitateak ez bereganatutako funtzio
horien gastua, Espainia osoan egin da eta. Gastu hori eskualdekatzeko for-

mula bat sortu beharko litzateke, eta variable batzuen bidez (biztanleria, lurraldearen hedadura, errenta-maila, ...) neurtu, zenbateraino afektatzen dion gastu horrek euskal Komunitateari.

Errenta-maila aukeratuko balitz biztanleria edo lurraldearen hedadura (txikiagoak zaizkigunak) hartu beharrean, karga ez-bereganatuarengatik ordaintzeko aterako litzaigukena, altuago izango litzateke, eta alderantziz. Pentsa liteke orduan, Kontzertuan errenta-maila egozpen-koefizientetzat hartu denean, oker aukeratu dela edo gure kaltean behintzat. Hau gastu osoa eskualdekatzeko egia bada, kontutan hartu behar dugu sarrerak ere koefiziente honen bidez eskualdekatuko direla (beraz sarreren arloan onuradun aterako garela) eta alde batetik galdutakoa, bestetik irabaziko dugula.

Hoberena izan liteke formula edo koefiziente konplexu bat erabiltzea, eta beronetan variable horiek guztiak barneratu. Negoziatzaileak ordea, formula simple batetara jo nahi izan dute eta errentarena bakarrik hautetsi dute.

Koefiziente hori, 1981erako % 6,24 da, eta karga bereganatugabeari (1859 mila miloi) aplikatuz gero, euskal Komunitateak 1981ean ordaindu beharko duen kupoa ateratzen da (116 mila miloi).

Bereganatu gabeko konpetentziengatik ematen den kupo honetan, kontutan hartu behar da ere —Nafarroako kasuan bezzla-Estatuak Euskal Komunitateko enpresei exportatzeagatik emandako zergarinketak, eta baita erbestetik honuntza datozen produktuei Aduanetan jartzen zaien “barneko zerga-konpentsazioa”, Estatuaren eskuetan gelditzen dena. Horrela bi faktore hauek kontutan hartuz, Estatuari 977 miloi gehiago eman behar zaizkiola ateratzen da, eta hortaz azkeneko kupoa 116.979 miloitakoa dela.

2. Estatuak bere gastu osoa finantziatzeko bide bat baino gehiago du. Diru puska bat zergen bidez lortuko du, beste puska bat bere ondare-ondasunetatik (berak daduzkan enpresen akzioen dibidenduetatik adibidez), beste bat Zor Publikotik eta nazioarteko merkatuetan eskatutako kredituetatik etabar.

Estatuaren sarrerak, orduan, partida askotatik datoz. Horietako batzu kontzertatuak daude, baina beste batzu ez. Hiru dira funtsezki kontzertatu gabeko partida-sailak:

a) Kontzertatu gabeko zergak (petrolio, tabako, alkohola eta aduane-nak).

Lehen ikusi dugunez, nahiz eta zerga horiek euskal Komunitateari inputagarri edo egozgarriak izan (hemengo jendeak ordaintzen dituelako), Estatuaren eskutan gelditzen dira. Horietan bildutakoa Espainia mailan: 624.474 miloi pzta.

b) Sarrera ez-tributarioak.

Hauen artean daude bere ondare-ondasunetatik jasotzen dituenak, berak iraganean emandako maileguen itzulerak, eta abar. Horietan bildutakoa Espainia mailan: 196.066 miloi pezeta.

d) Defiziten bidez finantzatua.

Zor publikoaz, nazioarteko merkatuetan eskaturiko kredituez eta Tesorok Espainiako Bankura jotzeaz eskuratuko duena, 1981ean 27.182 miloi pzta. izango dira.

Hiru bide hauen bitartez Estatuak erdietsitako kantitatetik (guztira 1.256.149 miloi pzta) puska bat euskal Komunitateari dagokio, gaur egun Estatu horren puska bat bera da eta. Oizan ere euskal Komunitateak ez-bereganatutako Estauaren funtzioen gastua eskualdekatzen zen bezalaxe, eta gastu horren zati bat euskal Komunitateari egozgarri zitzaion antzera, Estatuak eskuratutako kontzertatu gabeko partiden sarrerak eskualdekatu eta euskal Komunitateari horien parte bat inputatu egin behar da.

Horretarako, gastuetan bezala (eta horrela hauetan sartzen zen okerra konpentsatuz) hemen ere, errenta-mailaren koefizientea aplikatu behar da. Hori dela eta $1.256.149 \times 6,24 = 78.383$ miloi.

Beraz Estatuari eman beharzitzaion kupoa 116.979 miloitakoa baldin bazen, eta guk bere sarreretan 78.383 miloitako partizipazioa jaso behar badugu, bi zifra hauek konpentsatuz, azkenik Estatuari eskutara eman beharko zaiona 88.596 miloi pezeta dela ateratzen da.

Datuak probintziaka emanez:

Lurralde historiakoak	Hasierako kupoa	Kompentsazioa	Eskutara emateko dena
Araba.....	14.341	9.610	4.731
Gipuzkoa	38.243	25.625	12.618
Bizkaia	64.395	43.148	21.247
HIRU PROBINTZIAK	116.979	78.383	38.596

Azpimarratu nahi genuke atal hau utzi aurretik, euskal Komunitateak egiazki aportatzen duena 116.979 miloi direla eta ez zenbaitek dioen bezela 38.596 miloi bakarrik. Gauza bat da zer aportatu den eta beste bat, guztiz bestelakoa, aportapen hori zuzenki (kupoa eskutara) egin den ala zeharka.

4. ATALA

ALDERDI POLITIKOAK ETA KONTZERTUAK

Alderdi bakoitzaren klase- eta nazio-ikuskerak, oraingo atal honetan ikusiko dugunez, berebiziko eragina eduki du, berak proposatzen zuen Kontzertu - eredurako. Bestalde, bistan izan denez, ikuskera hauen artean eman diren burruka eta enfrentamenduetatik sortu da 1981ean funtzionamenduan sartu den Kontzertu berria. Baina zein izan da alderdi bakoitzak Kontzertuarekiko edukitako jarrera eta proposatutako eredua? Hauxe da, hain zuzen ere, ondoko orrialdeetan aztertzen eta argitzen saiatuko garena.

Haatik, horrekin hasi baino lehen, ohar bat: alderdien bozeramaileen hitzak zeuden zeudenean jarriko ditut —erderaz badaude erderaz— horrela hauek eraldatuak izan direnik esan ez dadin. Gainera, liburu honetan eramandako jokabidearen kontra, hitz edo aitormen horiek nondik hartuak diren agertzera behartuta ikusten dut nere burua. (Beste ataletan ez dut hau egin nahi izan, liburuaren irakurketa errazteko). Horretarako aitormen bakoitzaren atzean zenbaki bat ipiniko dut. Zenbaki horrek, atal honen azkenean datorren artikulua edo liburuen zerrendaren zenbakiekin alderatzeak, erakutsiko digu haiek nondik hartuak diren.

Has gaitezen, besterik gabe, alderdien eritziez.

PSOE

1. Kontzertuarekiko jarrera

PSOEkoak ez dira inoiz oso Kontzertuzaleak. Hasiera batetan jarrera hau bortitzago zen eta argi eta garbi proposatzen zuten "la sustitución del sistema de cupos actualmente existente en el único Concierto vigente que es el de Alava, por un sistema de cuotas" (1) (beherago ikusiko dugu zer

(1) Carlos Solchaga: "Euskadi ante la autonomía". Gipuzkoako Marketing Klubak antolatutako ihardunaldien testuak. 1978ko Ekainaren 7a.

den hau). Dena dela, herriaren eskakizunen presioz edo, gero eta gehiago amore ematen joan dira, eta dagoeneko sozialistek ez dute inon esaten, Kontzertuen aurka daudenik.

Kontzertuaren kontra egoteko, bi arrazoi-mota ematen zituzten:

a) Arrazoi tekniko-ekonomikoa:

Eguiagarayk hauei buruz honela ziharduen artikulu batetan: "No parecen existir dudas sobre la superioridad técnica de los servicios centrales de recaudación... Además existen tanto economías de escala como economías externas en el hecho de que la mayor parte de la recaudación fiscal sea centralizada. De otra parte, las figuras impositivas más aptas técnicamente son complejas en su gestión y requieren el conocimiento de hechos que con frecuencia se producen fuera de los límites regionales... Los impuestos susceptibles de cesión... por su simplicidad recaudatoria y alto rendimiento, tienden a ser poco flexibles y con frecuencia más regresivos que los impuestos del Estado..." (2).

Eta Solchagak, honela osatzen zuen planteamendu hau: "en la medida en que todos y cada uno de los entes económicos y no sólo el de Euzkadi sean capaces de introducir impuestos indirectos diferentes, de modificar las tarifas de un impuesto... por razones de localización industrial, por razones de apoyar el desarrollo económico... se crearán perturbaciones muy serias para una asignación de recursos racional a nivel del Estado" (1).

Hau da, sozialisten ustez, Euskal Komunitatearen erakundeen eskutik ez luke egon behar zerga gehienak biltzeko eta askoz gutxiago funtsezko zergetan arauak emateko ahalmenak, eta guzti hau federalismo fiskalaren printzipio "teoriko" batzuen arabera.

b) Arrazoi politikoak:

Baina sozialisten jarreraren atzean zeuden arrazoi handienak arrazoi politikoak ziren. Haien ustez Kontzertuak zera izan dira:

– "un sistema de privilegio fiscal" (1). Zeren eta Arabak beharko zukeena baino gutxiago ordaintzeko erabili bait dira eta horrek imajina gaiztoa sortzen du Espainiako gainerako herriengan. Beste hitzez esanda, Kontzertuak "para defender posturas insolidarias" (3) erabili izan dira.

– "refugio de argumentación de todos aquellos que celosos de la tradición fiscal vasca y defensores acérrimos de la soberanía fiscal se había opuesto a la aplicación al País Vasco de todas las reformas progresistas que poco a poco se fueron introduciendo en la vida española" (3).

(2) Juan M.ª Eguiagaray: "El concierto económico un problema a resolver: Los aspectos económicos de la descentralización una opinión. 1976.

(3) Carlos Solchaga: "La negociación de los conciertos económicos". El País, 1978, Iraila 27.

Hau, da Kontzertuak beste herrialdeekin insolidarioak izateko erabili dira, eta Baskongadetan bertan zerga-sistemaren atzerakortasuna areagotzeko. Guzti honengatik honako hau proposatzen zuten: "Se trataría de establecer una cuota en porcentaje de la recaudación total de la Administración Central en la provincia o región (con exclusión de una parte al menos de la renta de adunas) que sería automáticamente atribuida a los entes regionales. Tal cuota sería fijada:

- teniendo en cuenta las nuevas competencias fijadas a los entes territoriales,

- teniendo en cuenta la necesaria solidaridad interregional" (2).

Honela, sozialistek hasieran, herrialdeen autonomia gastu publikoaren deserdirapenean ipini nahi zuten bakar-bakarrik.

Eguiagarayk berak haxe aitortzen zuen; "me parece más importante y más eficaz de cara a los fines de regionalización y autonomía poner el acento en la descentralización del gaso público que en la del ingreso público" (2). Eta A. Maneirok, PSOEren jarrera kontzertuekiko azalduz, hau idazten zuen arestian: "Desde la perspectiva del PSOE-PSE La Hacienda Autónoma Vasca no podía tener autonomía normativa en materia fiscal bajo ningún concepto. No podía pensarse en recaudar los impuestos de las empresas que operaban en el País Vasco ni mucho menos el impuesto sobre la renta y el patrimonio de las personas físicas. Practicamente lo único que quedaba según los planteamientos socialistas era la administración de la parte de los presupuestos generales del Estado dedicados al País Vasco" (32).

Edozein moduz ere, jendearen presioaz edo alderdi abertzaleek agertu zuten indarrez, Kontzertuaren figura gailendu zen eta PSOEk, hura azkenean onartu egin zuen, Euskal Kontseilu Nagusiak bi baldintza onartu ondoren: a) "La presión fiscal en las provincias correspondientes no habría de ser inferior a la existente en el resto de España; b) los conciertos no habrían de constituir obstáculo a la obligada contribución de las provincias vascas a las cargas generales del Estado y el fondo de compensación interregional que pudiera crearse" (3).

Sozialistek, ordea, ez dute sinatzen Autonomi-Estatutuaren aurreprojektua 1978ko Abenduan, beste gauzaren artean, aurreprojektu honetan Kontzertuaz dagoen tituluarengatik. Baina Estatutuaren testua Madrilen paktatua izan ondoren eta erreferendunez onetsi baino lehen, PSOEk atzera ematen du eta testua onartu. Eguiagarayren ustez "nos hallamos en consecuencia ante un esquema de organización económico-administrativo satisfactorio por su contenido autonómico y por su regulación técnica" (4).

(4) Juan M.ª Eguiagaray: "El Estatuto y la Hacienda autonómica". El Diario Vasco, 1979, Iraila 19.

(32) Arturo Maneiro: "El largo camino hacia los Conciertos Económicos" Información. 1980 abendua.

Aitormen hauek gorabehera bere Gobernu-programan textu honi ondoko problemak aurkitzen dizkiote: "a) En primer lugar la dependencia de la Hacienda Central de Euskadi de las Haciendas de las tres provincias; b) En segundo lugar, los problemas de coordinación presupuestaria en el ámbito de la Comunidad Autónoma; c) En tercer lugar, las posibilidades por la vía de las subvenciones y otras prácticas fiscales de que se creen en el País Vasco diferencias en el tratamiento y la presión fiscal de los contribuyentes de provincia a provincia" (5).

Estatutuan jartzen ziren mugarren arabera eraiki beharra zegoen Kontzertu berria, PSOEk "en el contenido material del Concierto de Alava" (5) oinarritu zedin nahi zuen, baina azkenean, atera dena baliagarria zaio. Eguigarayk honetaz ari zela, gorago azaldu ditugun aitormen batzuekin kontraesanean dauden eritzi hauek bota zituen: "Tanto yo como mi partido estamos globalmente de acuerdo con este Concierto... Este sistema de Concierto es el que aprobamos en el Estatuto... En cuanto al sistema de cupo es diferente al alavés y políticamente más autónomo. Realmente supone un gran avance y permite eliminar susceptibilidades al ser un sistema muy clarificador por su objetividad, ya que la Comunidad Autónoma cotiza en función de los servicios que le presta el Estado y que no ha asumido (beste toki batetan ikusiko dugunez, kupo-sistema hau PSOE-ren borondatearen aurka sartu zen Kontzertuan)... La autonomía normativa me parece buena... va a dar suficientes garantías para que no pueda ser utilizada discriminadamente" (6).

Kontzertuak direla eta, sozialistekin sortu diren azken tirabirak Gortee-tan hauek eduki behar duten onartzeko eraz izan dira, baina beste atal batetan puntu hau ukitzen denez, ez dugu honetaz hemen ihardungo.

2. Autonomia arauemailea eta politika fiskala

Lehenago erakutsi ditugu, PSOEk autonomia arauemaileaz zeuzkan erreserbak eta berari jartzen zizkion mugak. Sozialistek, behin eta berriro "hasierazko presio fiskal berdina" berba egiten azaltzen zitzaizkigunean, zera esan nahi zuten: "que la presión fiscal de principio de todas y cada una de las figuras impositivas concertadas ha de ser igual que en el régimen general. Es decir que se han de mantener los mismos parámetros que afectan "a priori" a la presión fiscal: definición de bases imponibles y sujetos pasivos, tipos impositivos, exenciones, desgravaciones, bonificaciones, etc." (3). Honela, zerga-arauteki berdintsua jartzen zerga kontzertatuetan, sozialistek "paradisu fiskalak" egoteko posibilitatea ezabatu nahi zuten.

Euskal Komunitateak nahi izanez gero, eta hasierazko presio fiskal berdina hori behin seguratzat gero, PSOEkoek hau proposatzen zuten: "La

(5) PSOE "Programa de gobierno". 1980.

(6) ERE "Conciertos: Los partidos dan el sí". 1981. Urtarrila 14-20.

posibilidad de crear recargos en los impuestos básicos, girados sobre las mismas bases de éstos y que fueran autónomos, que respondieran a los deseos de su comunidad de tener un nivel dado de servicios" (7). Honela, PSOEren ustez, oinarri edo base malguak eta aurrerakorrak aprobetxa litezke, eta bilketa-gastua oso txikia izango litzateke.

Gainkargu hauek, euskal Parlamenduak ipini beharko litzuzke eta batik-bat jendearen errentari buruzko zergan. Parlamenduak gura izanez gero, tasa parafiskalak eta zeharkako zerga berriak ere (luxuzkoak adibidez) sort litzake (1).

1980ko Urrian Gobernuaren programa euskal Parlamentuan eztabai-datu zenean, berriro sortu ziren liskarrak autonomia arauemaileaz. Azkenean, PSOEek honela mugatu zuen bere jarrera: "Si el PNV y el Gobierno nos garantizan que los impuestos en Euskadi no serán inferiores a los mínimos del Estado, nosotros apoyamos esta autonomía fiscal" (8). Eta bukatzeko, autonomia arauemaileari buruz sozialistek duten eritzi eta mesfidantzaren frogatzat hona hemen Solchagaren hitzak batzorde mixtoak onartutako testuaz: "Esto tiene un aspecto positivo y otro negativo: positivo en cuanto se profundiza en la autonomía; negativo en cuanto se corre el riesgo de que determinadas personas, en lo que ellos llaman la estrategia de elevar el techo autonómico, vayan sistemáticamente pidiendo cotas mayores de autonomía normativa, que, hoy por hoy, en el Concierto firmado, están limitadas para evitar que degeneren en privilegio fiscal o en insolidaridad".

3. Diputazioen eginkizunez

Sozialistak beti-beti saiatu dira Diputazioaren funtzioak gutxitzen eta Euskal Parlamenduarenak handitzen. Hori izan zen, hain zuzen ere, Autonomi-Estatutuaren aurreproektua ez sinatzeko erabili zuten arrazoi bat (Diputazioei ematen zitzaien egitekoa), eta beren Gobernu-programan ere, gauza berbera salatzen jarraitu dute. Puntu honetan ezkerreko alderdi guztiak ados azaldu izan dira.

EPK - PC

1. Kontzertuarekiko jarrera

EPKren aburuz Kontzertuek sarrera eta gastuaren kontrolean efikazia handiago ekarriko dute eta horrenbestez dudarik gabeko onura, baina halaz ere Euskal Herriak, egun duen azpiegiturazko defizita gainditzeko eta

(7) Juan M.ª Eguiagarayri neronek egindako elkarrikuska.

(8) El Diario Vasco, 1980, Urria 18.

industri birmoldaketari aurre egiteko, sektore publiko indartsuago bat behar du eta horretarako presio fiskala goratu (9). Gainera, aspaldidanik zera proposatua dute: "soberanía en las cuestiones relativas a la gestión, inspección y recaudación de los impuestos, incluso en los atribuidos al poder central" (10).

Batzorde mixtoak onartutako Kontzertu berriaz, hauxe zen Lertxundi-
ren eritzia: "...mi opinión es que estamos ante un buen Concierto... Ahora bien el Concierto no es sino un instrumento: su utilización dependerá de la correlación de fuerzas, hoy claramente favorable a la derecha, y de la capacidad de las fuerzas de izquierda y progresistas para oponerse a sus instrumentación" (6).

2. Autonomia arauemailea eta politika fiskala

Presio fiskala gora dadin —lehen aipatutako premia— zuzeneko zerga-
tan jarri behar da indarra, baina egundainoko Kontzertu eta Konbenioari
begiratzen badiegu —hala diote haiek— zera egiazta dezakegu: "que la car-
ga fiscal que ha sido soportada por la imposición indirecta tanto en Alava
como en Navarra ha sido inferior incluso a la media del Estado" (11).

Orduan EPK bildur zaigu eskubiak autonomia arauemaile horretaz
egin lezakeen erabileraz, zeren eta autonomia hori sistemaren aurrerakor-
tasuna areagotzeko erabil baitaiteke, baina atzerakortasuna biziagotzeko
ere bai. Horregatik, bizkarra gordeta edukitzeko, hauxe aldeztzen zuten:
"(el) establecimiento de un único sistema impositivo de base (configurar
de forma idéntica las figuras básicas)" (10). Eta beste testu batean: "Noso-
tros decimos conciertos económicos sí, pero autonomía normativa según
de qué impuestos se trate" (11).

Presio fiskal hori goratzeko, eta aurrerakortasuna sisteman sartzeko
haiek bide hau proposatzen dute: "que las comunidades autónomas pue-
dan imponer tributos propios sobre hechos imponible y explotados por
los impuestos del Estado... (eta beheraxeago) un tributo propio que grave
la renta de las personas físicas a partir de ciertos niveles, podía ser una
fuente de ingresos que contribuyera a los objetivos de suficiencia y pro-
gresividad que deben estar presentes en la hacienda vasca" (9).

EPKk beraz, Kontzertuak inoiz errefusatu ez baditu ere, PSOEren pro-
posamen antzekoa du: oinarritzko edo funtzezko zergen erregulapena edo
sistemak, bakarra (Euskal Herrian eta Espainian) izan beharko luke. Behin
honela gutxienezko presio fiskala eta aurrerakortasuna seguratuak, presio

(9) PC-EPK "La reconstrucción de Euskadi" (118-119 orr.).

(10) Jon Larrondo: "Nacionalismo y Economía Política: ¿Una Euskadi para el capital inter-
nacional o una Euskadi nacional?" "Hemen eta Orain". 1978. Uztaila-Abuztua.

(11) Jon Larrñaga: Transición 10-11 zenbakia.

fiskal hori gora eta aurrerakortasuna areago dadin bide bat ematen dute: EPKkoek bide hori "tributo propio" bat izan litekeela diote, PSOEkoek berriz gainkargu bat.

Jon Larrinagak elkarrikuste batetan esaten zidanez: "Este impuesto propio no tiene por que ser un recargo, pues es un tributo propio sobre el que se fija una escala y unas cifras (en USA hay bastantes casos de aplicación de esto)".

Arazoa da, haiek berek aitortzen dutenez, Autonomi Finantzapenerako Lege-projektuan bide hau ez dagoela jasota. Baina: "no obstante el proyecto de ley de financiación de las autonomías es aún modificable y desde la izquierda resulta absolutamente imprescindible conseguir que las comunidades autónomas puedan imponer tributos propios sobre hechos imponibles y explotados por los impuestos del Estado" (10) (Oharra: onartutako textuan ez da lortu hau aldatzea).

EUSKADIKO EZKERRA

1. Kontzertuarekiko jarrera

Ez dago esan beharrik, EE betidanik egon dela Kontzertuaren figuraren alde. Dena dela, kupoaren sistemaz zuen ideia, badirudi aldatu egin duela aldian zehar, zeren eta, EEren Estatutuaren aurreprojetuko 42 artikuluan azaltzen den kupo-eredua (honetan sartzen dituzten elementu berriak gorabehera) hurbilago bait dago Arabako Kontzertuaren kupotik, Konbenioarenetik baino.

Halaz ere, geroago egun Estatutuan eta Kontzertuan jasota dagoen eredura igaro zen su eta gar, eta horren defentsan ere eskuhartu Ollorak berak aitortzen zuenez: "el modelo de cupo formulado en el Estatuto no fue una cabezonería política de las fuerzas "nacionalistas" (PNV, EE, ESEI), sino que tenía su referencia comparada y antecedente histórico" (13). Kupo-sistema hau aldeztzen, hauxe zioten: "este sistema respeta mucho más la personalidad de Euskadi que el sistema de Alava" (12).

2. Autonomia arauemailea eta politika fiskala

Puntu honetan, EE beti sailatu da autonomiarik zabalena lortzen (14), eta luze lihoake horretaz egin dituen aitormenak honera ekartzea. Baina

(12) Mario Onaindia: "Euskadiko Ezkerra ante el Estatuto". 1979.

(13) Ollora Ochoa de Aspuru, Juan María: "Los Conciertos Económicos: Estado de la negociación y reflexiones teóricas". Gasteiz. 1980 (ale multikopiatua).

(14) Juan María Bandrés: "Euskadi ante la Autonomía. Gipuzkoako Marketing Klubak antolatutako ihardunaldien testuak. 1978, Ekaina 7.

zergatik eskatzen du subiranotasun fiskala?: "EE exige esta potestad legislativa en materia fiscal desde su doble perspectiva nacional y de clase. Nacional por la importante soberanía política que la soberanía tributaria supone (eta beste textu batetan honi haxe eransten diote: como para eliminar obstáculos para la integración de Navarra a la Comunidad Autónoma, no olvidemos la gran autonomía tributaria de que dispone Navarra") (15). Y de clase porque la relación de fuerzas en la sociedad, es en Euskadi más favorable para la clase trabajadora que en el conjunto del Estado" (16).

Hau honela, autonomia tributario honen bitartez errenta-birbanaketa hobetu nahi lukete langileen mesedean. Horretarako ez dute inolaz ere presio fiskala gutxitzea pentsatzen —beren Estatutu aurreproiektuan ziotenez (12) eta bere "Programa de lucha y gobierno" delakotik ondorazta daitekeenez (gastu publikoa handitzea aldarrikatzen dute eta)—, baina jakinaren gainean daude hori zenbait zeharkako zergatan (Enpresa-trafikoaren gainekoan etab) ez dagoela egiterik, bestela zerga horien igoerak Euskal Herritik kanpoko jendeak ordainduko lituzkelako (zerga horiek oso erraz trasladatzen dira eta) eta merkataritzari eta ekonomi iharduerari oztopo izango litzaiekelako (15).

EEK zerga guztien bilketa-kopuruan zuzeneko zergek hartzen duten tamaina goratu nahiko luke. Hau, 1979an, Espainian % 51,5 baldin bazen eta EEEn % 57, azkeneko honen mailan utzi gura luke. Horretarako gaur egungo zerga-sisteman dauden neurri batzu salatu egiten ditu, eta kentzea proposatu: "la larga serie de incentivos, exenciones, bonificaciones y desgravaciones que bajo el concepto de apoyo a la inversión privada originan un trato superfavorable del factor capital en detrimento de los trabajadores... la deducción de un 15 % por la compra de acciones... el tipo máximo en el IRPF se fija en el 40 % a partir de 9.800.000 con lo cual a partir de esta cantidad de ingresos anuales desaparece la progresividad del Impuesto. Y para colmo, la cuota total del Impuesto sobre la renta y el patrimonio no puede exceder el 55 % de la base imponible del IRPF... cual es la empresa que no tiene más de una contabilidad... los impuestos sobre el lujo deben expresar efectivamente lo que es lujo y no aquellos bienes de uso general..." (15).

Josu Fernandez-ek, beste elkarrikuska batetan, aitortzen zidanez zerga goiburutu autonomotzat batez ere Jendearen errentarena izan ledin nahi zuten: "EEri interesatzen zaio —hala zioen— zerga hori euskal Parlamenduan eztabaidatzea, horrela alderdi bakoitzaren klase-izaerak agerira irten daitezen eta zerga hau aurrerakorrago bihur dadin... Sozietateen gaineko zergan ez dugu horrenbesteko interesik" (17).

(15) Euskadiko Ezkerra: "Programa de lucha y gobierno". 1980.

(16) Josu Fernández. Transición 10-11 zenb.

(17) Josu Fernandezi neronek egindako elkarrikuska.

Errenta-zergan eraman nahi duten burrukaren adierazpen, 1980ko Urtarrilean EEk aldizkarietara bidalitako oharra dugu, non zerga honetarako erabateko ahalmena eskatzen bait dute. Arrazoi berberagatik, dirudie-nez, EE abstenitu egin zen Bizkaiko Diputazioek eta Biltzar Nagusiek Kontzertuak erratifikatu zituztenean eta azkenik, Parlamenduan bere baietza ematea erabaki badute ere, "si matizado" da hau, zeren eta Kontzertuaren negoziaketak aurrera eraman bait dira "sin posibilidad de información" eta "parece que el PNV ha prioritario a aquellos impuestos que benefician a su electorado" (18).

3. Diputazioen eginkizunez

EEren ustez —beste ezkerreko alderdiek bezalaxe— Diputazioek garbi-garbi egon behar zuten euskal Parlamentu eta Gobernuaren men-pean, eta hau, batik-bat, arlo fiskalari zegokionean.

Ikuskera honen aurrean "que prima a las instituciones centrales vas-cas frente a las diputaciones en definitiva, que trata de construir una Eus-kadi común frente a una perduración de las provincias, la derecha, vasca o no, presentó un proyecto totalmente contrario y ganó... Lo único que se pudo hacer es modificar en algunos puntos esenciales la propuesta del PNV, de forma que el proyecto aprobado no fuese tan provincial" (12). Geroago ikusiko dugu zer puntutan aldatua izan zen hura.

EAJ-PNV

1. Kontzertuarekiko jarrera

EAJ betidanik agertu zaigu, Kontzertuaren figuraren defendatzaile gartsua. PSOEn "kuota-sistema"ren edo beste ereduren aurka, berea aurrera ateratzea lortu du, aldaketa txikiekin. Antza denez, bere erudia Arabako Kontzertutik hartuta zegoen neurri handi batetan, honen kupo-sistema aldatu (13) eta zerga batzuetan autonomia zabalagoa eduki (19) nahi bazuten ere.

2. Autonomia arauemailea eta politika fiskala

Pixkat lehentxoago EAJk, zerga batzuetan Araban zegoen ahalmen arauemailea hedatu nahi zuela aditzera eman dugu (batez ere Jendearen errentari buruzko zergan eta Sozietate-zergan), baina nola edo zertarako erabiliko lukete ahalmen hau?

(18) El Diario Vasco, 1981, urtarrila 11.

(19) El País, 1980, abendua 3.

Honi buruz, Ollora-rekin izandako elkarrikuste batetan honelaxe erantzun zidan: "No descarto que pueda haber en algunos puntos concretos de la normativa tributaria algunas variaciones en los tipos... y que se pueda dar un tratamiento diferente acorde con las necesidades específicas, pero no deberíamos olvidar que el margen de medidas y armas que permite el Concierto, es lo suficientemente grande y amplio como para permitiri lograr unos efectos sin acudir a medidas vistosas. Aparte de las posibilidades de alteraciones normativas, existen otras medidas que pueden lograr los mismos efectos (subvenciones, el nivel de prestación de ciertos servicios públicos y otra serie de baterías y medidas). A pesar de lo dicho no se rechaza y se perseguirá que todos sean encabezados autónomos" (20).

Dudarik gabe, Ollorak hau esatean, Arabako Diputazioak Jendearen errenta-zergan eramandako subentzio-politika gogoan zeukan (gorago azaldu duguna), baina halaz ere, ez zuen gehiago zehaztu puntu hau. Horregatik, argi gehiagoren bila euskal Gobernu-programa jo dugu, eta handik atera ondoko printzipioak:

- Euskal Gobernuak ez du nahi, autonomiak "un esfuerzo fiscal superior, al existente en el resto del Estado" ekartzea.
- Ekonomi-iharduerari eragiteko, "un tratamiento fiscal adecuado para el ahorro y la inversión" aurrera eramango du.
- Errenta eta aberastasunaren banakuntza bidezko eta egokiagoa erdietsi nahi du, eta hori "se conseguirá por la vía de la progresividad impositiva" (21).

3. Diputazioen eginkizunez

Agian, EAJk Kontzertuari buruz eramán duen politikaren puntu ilunetako bat, Diputazioei zenbait alditan eman nahi izan dien neurriz gaineko eginkizuna izan da. Diotenez, Estatutuko aurreproiektua egiterakoan EAJk ahalmen tributarioa, Estatuarekin egin behar ziren kupo-negoziaketak, etabar Diputazioen eskutan utzi nahi zituen eta ezkerraren presioz —abertzale eta ez abertzalea— horietako puntu batzu aldatuak izan ziren. Egun, onartutako Estatutuan, adibidez, garbi azaltzen da kupoaren negoziaketetan euskal Gobernuaren ordezkariak egongo direla; Euskal Parlamenduko lege batek erabakiko duela Herrialde Historiko bakoitzaren aportazioa (Diputazioak beraz, Parlamenduaren pean egongo dira) eta hauen moduko beste puntu batzu.

Dena dela, Diputazioen eginkizuna ez da desagertu edo murriztu Katalunian bezala: "Zerga guztien exakzio, gestio, likidazio bilketa eta ins-

(20) Juan Maria Ollorari neronek egindako elkarikuska.

(21) Programa económico del Gobierno Vasco. 1980. Urria.

pezkioa... bertako Diputazio Foralek egingo dute" diosku Estatutuaren 41.2.b artikulua. Ollorak berak haxe esaten zuen artikulua batetan: "destaca el papel de las Diputaciones como únicos autores en todas las etapas del proceso tributario" (22). EEren ustez, Diputazioen figura sendotuak irteten dira, haien bidez zergak ezarri eta bildu egingo bait dira (12).

Halaz eta guztiz ere, badirudi puntu honetan EAJren barruan bi joera ematen direla. Bata Sabino Aranaren Euskadi Konfederalaren ideiar atxikitzen zaiona. Bestea, egungo egoerari gehiago begiratzen diona eta Euskadi mailako erakundeak bultzatu nahi dituen (probintziakoak bultzatu beharrean). Aurreneko jarrerak lehen indar handiagoa zuen, baina gaur bigarrena nagusitzen eta aurrenekoaren probintzikeriak baztertzen ari bide dira.

UCD

Alderdi honek Kontzertuarekiko duen jarrera ezagutzeko, bere adierazpenei baino, eraman duen praktikari kasu egin beharko geniokeela uste dut.

"El País"ek ondo zioenez (23), UCD puntu honetan kontraesan huts-hutsez mugitzen da, zeren eta bere Euskal Herriko ordezkariak ahal duten guztietan Kontzertuei dieten atxikimendua lau haizeetara zabaltzen diguten bitartean, UCDko buruak pribilegiatutzat jotzen duten formula fiskal baten aurrean uzkur agertzen dira.

Hauek, Madrilgo UCD, Kontzertua aplikatu beharrean aurkituko direla aspaldidanik sinistuta zeuden, nahiz eta biziki saiatu diren, hau ahal den beranduen eta murriztuen izan zedin. Begiratu besterik ez dago Kontzertuaren negoziaketan irikitzeari eman dizkieten luzamenduei batetik, eta euskaldunok Kontzertua errebindikatzen zuten guztietan, haiek egiten zituzten erasoei bestetik (Konstituzioa, Estatutuaren projektuan ipiniko emendakinak, Autonomi Finantzapenerako Lege-Projektua...).

Txit adierazgarriak dira, adibidez, Estatutuaren projektuari jarri zizkion emendakinen zergatiak, Haziendari zegozkion arloan (edo hobe esan, zergatirik eza). Horrela, Gorteetan aurkeztu zuen testuan Konstituzioko artikulua batzua aipatu ondoren (133.1; 133.2; 156.1; 158.2; eta 157 art.) eta artikulua hauek daukaten printzipioak "compatibles con el sentido fundamental del sistema tradicional de conciertos" direla aitortu ondoren, beste arrazoirik eman gabe (azaldu gabe zergatik ez diren elkargarriak Estatutuan zeuden artikuluekin), zera erantsi zuen: "se formula desacuerdo con los artículos del Proyecto de Estatuto que se refieren a Hacienda y Patrimonio..." (24).

(22) Juan Maria Ollora: "Valoración económica del Estatuto de Autonomía" DEIA.

(23) El País 1978, iraila 17.

(24) Euskal Herriko Autonomi-Estatuaren projektuarekiko UCDren besteritzien motiboak (ale fotokopiatua). 25.

Bestalde, ez da ahanzi behar, Madrilgo UCDra, beste herrialdeetako UCDren eskabideak iristen direla eta hauek beti-beti Kontzertuaren, edo garai batean jarri nahi izan zen Erregimen bereziaren aurka azaldu direla. Hor daude honen lekuko Gaztelakoen protestak, Errioxakoenak, Santanderkoenak... (25).

Kontzertu berriaren negoziaketetan akordio batetara iristeko, Madrilgo Gobernuaren aldetik zeuden azken oztopoak, Abenduan, hauexek ziren: 1) Finantz Ministraritzaren ustez, kupoaren legea eta Kontzertuarena batera onartu behar ziren; euskal ordezkarien eritziz, berriz, ez (bestela Kontzertua 1982 arte ez zen martxan jarriko); 2) Gobernu zentralak estimatzen zuen sozietate bat bi lurraldeetan (Baskongadetan eta Espainian) aritzen zela bere negozio-kopurutik % 35 baino gehiago bietan egiten bazen; 3) Madril-ek ez zuen inolaz ere analmen arauemailerik utzi nahi Jendearen errentari, Ondareari eta Sozietateei buruzko zergetan (Hau zen benetan punturik eztabaidatuena); 4) Finantz Ministraritzak uste zuen erbestean egoitza zuten baskoek Estatuari tributatu behar ziotela (32).

Bitartean, lehen esan dugun bezala, hemengoek ez zuten paradarik galtzen Kontzertuen alde deklarazioak egiteko. Agian, Madrilgo UCDren eta Baskongadetakoaaren artean eman den etenketarik nabariena, euskal Parlamenduan 1980ko Urrian gobernu-programaren inguruan sorturiko debateetan eman dena izan da. Izan ere, autonomia arauemailea eztabai-datzen ari zenean, Viana jauna honen alde irten zen, eta "dijo que ellos apoyaban esa autonomía para implantar un sistema fiscal propio aunque esto nos ponga en situación crítica dentro de nuestro propio partido. La UCD vasca difiere de la UCD central en esta materia". Jesus Maria Viana fue claro y contundente al decirlo, exponiendo una brecha bien clara en el partido del Gobierno español" (26).

Dena dela, ez zuen hau oso garbi orain dela urte batzu, gaur alderdi horretan leku garrantzitsu bat duen Julen Gimonek. Honek "Cuadernos para el Diálogo" aldizkarirako idatzi zuen artikulu batetan holako perlak jaurtikitzen zituen: "los Conciertos no fueron otra cosa que un expediente oportunista del caciquismo de la restauración al que nadie desea volver salvo quizá algún Canovas redivivo... La auténtica descentralización no reside en la recaudación del ingreso sino en la gestión del gasto y en la decisión de a qué aportarlo" (27).

HERRI BATASUNA

Egia esan, zail gertatzen da mugimendu honek Kontzertuarekiko duen jarrera tajuz eta garbi azaltzea. Mugimendu honek, beti edo gehiene-

(25) El País 1978. Ekaina 20 eta iraila 17.

(26) El Diario Vasco 1980, urria 18.

(27) Julen Guimón Ugartechea: "Euskadi no busca privilegios". Cuadernos para el Diálogo, 1976, azaroa, 6.

tan, honekiko jarrera guztiz kritikoa hartu du (erabateko ukoa ematen dio Kontzertuari), baina ez du alternatiba zehatz eta landurik eskeintzen, eta eskeintzen duenean, hau kontraesan bez beteta agertzen da.

Hau honela, bere jarrera desaroilatzan duen dokumentu gutxi aurkitu dut, eta gainera hauek pertsona ezberdinek eginak. Horregatik, hauek elkarri lotzeko eta koherentzia apur batez azaltzeko bakanketa batzu egin beharrean aurkitu naiz, batez ere Kontzertuarekin zerikusia zuten planteamenduak jasotzeko.

Mugimendu honen planteamenduari egin diodan aitzinsolasa bukatzeko, esan dezagun, beste alderdiekin egin dugun bezalaxe, orain ez garela bere planteamenduaren zuzentasun edo okertasuna ukitzen ibiliko, Kontzertuari buruz nere eritzia liburu honen azken atalean aditzera emango dudalako. Bitartean, alderdi edo mugimendu guztien eritzia dauden daudenean hartu eta koherentzia piska batez azaldu nahi ditugu besterik ez.

Dokumentu hauen irakurketatik honoko ideiak kausitu ditut:

a) Kontzertuak orain arte, burgeseriaren probetxuz erabiliak izan dira, eta Kontzertu berria hildo horretatik doa. Baina zein burgeseriaren mesedean galdetzen badiegu, berehalaxe hasten dira erantzun ezberdinak: M. Kortak Gobernu Zentralaren planen mesedean erantzungo digu (6); Iñaki Gorroñok, berriz, euskal burgesiaren mesedean (Chavarrias, Zuvirias, Ybarras, Urquijos...) (28) eta Luis C. Nuñezek, bestalde, "euskal erdi burgesiaren alderdiari" emanak izan direla azpimarratuko digu (29).

b) Kontzertua eta autonomia politikoa elkarri loturik eta ezin banaturik doaz. Autonomia politiko hori ez zaio EHri ezagutzen Estatutuan (autodeterminazioaren eskubidea ukatu, Nafarroa kanpoan utzi etab.) eta ematen zaien autonomia finantzarioa ere (Kontzertua ezezik, Aurrezki-Kutxen kontrola, Gizarte Asegurantzak... hartzen dituenak) zeharo eskasa da, haien eritziz. Luis C. Nuñez-en hitzez esateko: "Lortutako konpetentziak fiskal alorrera mugatzen dira eta finantziar alorrean egiazko konpetentziarik ez dago" (29).

d) Batzuentzat, Kontzertuak ez du deus balio, ez da ia ezer aldatzen. Honela Kortaren irudiko "al no poseer prácticamente capacidad creadora de impuestos ni capacidad normativa, no puede hablarse de hacienda vascongada" (6). Ortzi-ren ustez ere, Kontzertuak "papel mojado" dira, "derrota del Gobierno vasco"... (31).

Beste batzuk, berriz, eritzi hau ñabartu edo matizatu egiten dute: "Ez digute pasatu egiazko aginterik, itxurazko eta mamirik gabeko aginte batzuk baizik. Arau garrantzitsu honek salbuespen bakarra dauka, ene ustez:

(28) Iñaki Gorroñok: Transición 10-11 zenb.

(29) Luis C. Nuñez: "Hazienda autonomoa behar" (EHBNren eztabaidarako materialean oinarriturik) Zeruko Argia 1979, iraila 23.

(31) EGIN 1981, urtarrila 4.

Kontzertu Ekonomikoena. Hazienda alorrean oligarkia espainolak Euskal Herriari ez ematea nahiago izango zukeen zerbait eman dio. Hobeto esan, euskal erdi burgesiaren alderdiari eman dio. Baina, dena dela, Estatutu honetan oligarkia espainolak hazienda alorrean zerbait eman du" (30).

e) Herri Batasunak, sistema honétaz hitzegin duen guztietan Konbenioaren figuraren alde atera da. Horrela atera zuten Estatutu-projektuan honi buruz ari zirela hau zioten: "La contribución a las cargas generales del Estado se realizará mediante convenio global concertado entre los poderes vascos y el Estado central" (30).

Nuñezek ere haxe zioen: "Nire bigarren kritika zera da, kontzertu direla hain zuzen ere, eta ez Konbenioa. Estatu zentralaren eta euskal botereen artean kontzertaturiko Konbenio globalaren bidez finkatu beharko litzateke urteroko, ordainketaren kopurua, Nafarroan 1841.etik egiten den bezala".

"Kontzertu sistemak Madrilek ezarritako kopurua Euskal Gobernuak, buru makur, ordainduko duela suposatzen du. Era berean Kontzertu sistema horrek Nafarroaren sarrera Hego Euskadin galerazten du, horretarako bere gaurko Konbenio sistemaren beherapena eskatzen baitio. EHBN-k defendatzen duen Konbenio sisteman, berriz, ordaintzeko kopurua bi parteei berdintasunez negoziatuko lukete" (29).

f) Autonomia tributarioaz aritzean, hau mugarik edo limiterik gabea izan zedila eskatu dute beti. Hona hemen adibidez bere "estatuturako oinarrietan" diotena honetaz: "Euskadi podrá aportar el sistema tributario que juzgue justo y conveniente. Corresponde a los poderes vascos la potestad originaria para establecer estos tributos, estableciéndose al efecto un sistema de Hacienda Autónoma propia" (30).

Hain zuzen ere, Kontzertu berria kritikatzean, gogorki salatu dute puntu hau. Ortzi-ren eritziz: "la estructura impositiva de los Concierptos Económicos va a ser exactamente igual que en el caso anterior" (31) eta Kortak dioenez: "al no poseer prácticamente capacidad creadora de impuestos, ni capacidad normativa, no puede hablarse de hacienda vascongada" (6).

(30) Herri Batasuna: "Bases para un estatuto vasco de autonomía" EGIN 1979, otsaila 18.

5. ATALA

KONTZERTUEI BURUZKO BALORAPENA

Liburuaren azken atal honetan, Kontzertuei egin zaizkion kritika batzu ukitu nahi nituzke, eta horrela bidenabar, azaldu nere balorapena sistema berezi hauetaz. Has gaitezen, bada, kritika hauek banan-bana jorratzen.

1. Kontzertuak atzerakorrak omen dira

PSOEk eta beste jendek kritika hau egiten dutenean zera esan nahi dute: sistema berezi hauek zuten atzerakortasuna, errejimen komunekoa baino handiagoa zela, eta honetan egin diren zerga-erreforma aurrerakorrek mila oztopo aurkitu izan dutela sistema honetan sartzeko.

Ez dago, historiari begira, ukatzerik Kontzertuak erabiliak izan direla, nagusi ziren talde eta klaseen mesedean. Hau batez ere bere sorreran izan zen (Beltzak, C. Postigok eta bestek erakutsi duten bezala) erregimen komunean indarrean zeuden zuzeneko zergak jarri orde, hemengo Diputazioek zeharkako zergak jartzen zituztenean.

Frankismoan gertatutakoaz ikerlanak ez dira hain fidagarriak. Nafarroaren kasuan badirudi, Ondorengotza-zergaren erregulapena egiazki txit atzerakorra izan dela eta oraindik ere badela (pertsona bat baino gehiago azken urteak igarotzera eta hiltzera Nafarroara joaten zen), eta beste horrenbeste esan liteke hara kokatutako kapital eta enpresei esku betean eman zaizkien subentzio zergarinketa eta laguntzez (lurraldeak dohanik...). Arabako kasuan, oster, hau ez da horren nabaria, eta bere legegintzari begira (bigarren atalean ukitu duguna) zail da baieztapen borobilik botatz, zeren eta pertsona juridikoen ondasunak zergapetu gabe egon badira ere, bestalde, ondorengotza eta errenta-zergan emandako subentzio-politika, aurrerakorra izan bait da, orohar.

Arras harrigarria da, adibidez (estudio batek erakusten zuenez) 1974ean Arabako Diputazioaren zergaduruak ziren familia handi-mandi

batzuk, 1977an jadanik ez zutela Araban deklaratzeko egiaztatzea. Deklaratzaia —nora eta— Madril joanak ziren. Zergaduru horien artean Oriol Diaz, Oriol Ibarra, Oriol Urquijo, Urquijo Eulate, Urquijo Landecho, Pinedo Angulo eta abar luze bat zegoen.

Gure ustez, bada, Arabako Kontzertuan behintzat salaketa horiek ez daude oso klaro. Eta areago esango dut. Salatzen dena egia izan balitz ere, horrek ez du esan nahi hemendik aurrera hola izan beharko lukeenik.

Orain arte politika-hariak mugitu dituztenek ez zuten ezer justifikatu beharrik, interes jakin batzuren probetxuz higitzen ziren eta gertatutakoa horren ondorio zuzena da. Egun, berriz, egoera ez da atzokoa eta hor daudenek herriaren begirapean ibili beharko dute. Hain zuzen ere, Madrildik honera ekartzen baldin bada zergak ezartzeko ahalmena, politika-lekua herriarenganatzeko ari gara, herriak politikoekiko eduki behar duen kontrola handitzen eta beraz, atzerakortasuna eman zedin posibilitateak murrizten.

Horixe bera ihardetsi lekieke Herri Batasunak Kontzertuei egiten dien kritika bati. Noski, denok jakin badakigu, Kontzertuak beti burgeseriak erabiliko dituela (bestela izateko, sozialismoan murgilduta egon beharko genuke nahita ez), baina seguru asko burgeseriak are gehiago erabiliko du erregimen komuneko zerga-sistema. Kontzertuen bidez zerga-sistemaren atzerakortasuna gutxitzea lor badaiteke —eta nik hala uste dut—, Kontzertuak interesatzen zaizkigu nahiz eta jakinaren gainean egon, horien bidez ez dela ekonomi sistema honen izaera errotik aldatuko.

2. Kontzertuak eta Kobenioa pribilegioak omen dira

Zenbait jenderen ustez, Hego EHan beti zerga gutxiago ordaindu da, lurralde komunean baino, eta horregatik esaten dute Kontzertuak eta Kobenioa pribilegioak direla. Estatuaren zama orokorrak berdintzen ez dugu partehartu, guri dagokigun neurrian, horien ustez. Ikerketek, honetan ere, emaitza ezberdinak ematen dituzte: batzuk pribilegioak direla, eta beste batzuk ezetz.

Nire irudiz (badaude zenbait ikerlan hau uste izateko), hau neurri batetan, egia da Nafarroaren kasuan eta egia izan da Kontzertuan, gaurkotze eta eguneratze-prozesuak honetan sartu ez ziren artean. Kupoa ipintzen zenean bidezkoa gerta balitz ere, nola finkoa zen eta ez zen aldatzen aldian zehar, denboraren poderioz motz eta txikia gelditzen zen. Hau berau aitortzen digu Kontzertuen defendatzailea den Lasalle jaunak hitz hauekin: “podemos decir que efectivamente los conciertos económicos han supuesto una ventaja para las provincias concertadas. El motivo por el que se ha producido esta situación no ha sido por el deseo de otorgar un privilegio ni por un defectuoso estudio de los cupos de ingresos y gastos en el momento de establecerse el concierto sino principalmente por la inexistencia de un mecanismo adecuado de adaptación de las cifras del concierto a la evolución de la situación económica”.

Esan dugun bezala, hamaika estudio daude eginak "pribilegio" hau neurtu nahian, denak zeharkako kalkuluak egiten (zenbat biltzen zuten Arabako eta Nafarroako Diputazioek orain arte sekretu zen eta oraindik ez da liburu ofizialetan argitaratzen). Nire ustez, eta Kontzertuari dagokionean, dagoen azterketarik zehatz eta hoberena Lasallerena da, eta horretan frogatzen da, Arabako azken Kontzertuan ez dagoela pribilegiarik. (Besteetan egindako estimazioak oso eztabaidagarriak dira edo ez dute zenbait faktore kontutan hartzen).

Bestalde, esan beharra dago ezin dela ikusi zerga gutxiago ordaintzen den ala ez, zergen tarifei begiratzen bakarrik, autore batzuk egiten duten bezala. Paradoxikoki gerta daiteke tarifa beheagoak edukitzea eta egiazko permadura edo esfortzu fiskala handiagoa izatea. Hau da, permadura fiskala ez dago tipoek finkatua bakarrik eta, beste faktoreen artean, honi eragiten diote zergen gestio eta inspekzioaren efikaziak eta herriak Administrazioarekin daukan identifikazioak (iruzur fiskalaren tamaina).

Adibidez, Frankismoko Gipuzkoako Diputazioko Lehendakaria izan zen F. Aranburuk, euskal biztanleek Kontzertuekin nahiz eta tarifa beheagoak izan presio fiskal antzekoa zutela defenditzeko argudio hau zerabilen: "la razón de ello hay que buscarla en la sinceridad de nuestros contribuyentes y en la falta de ocultación en Guipúzcoa frente a la del resto de España que alcanzaba proporciones fantásticas. Según datos aducidos por el Delegado de Hacienda de una de las Provincias gallegas, nueve décimas partes de la propiedad rústica estaban ocultas".

Hain zuzen ere, inork uka ez dezakeen puntua Arabako gestio egoki eta tajuzkoa da, Madrilgo Finantz Ministraritzan bertan aitortzen dutenez. Federalismo fiskalaren teorian egun denok onartzen duten printzipio haxe dago: Administrazioaren aparatua jendearengana hurbiltzen lortzen dena da jende horren premiak eta egoera hobeki ezagutzea eta eraginkorrago izatea, nahiz sarrera zein gastu aldetik.

Kontzertu eta Konbenioaren "pribilegioa" mozt daiteke kupoa kalkulatzeko metodoa ondo erregulatzen bada, eta honek gaur egun azterketa eta estudio sakonak eskatzen baditu ere, kalkulatze hau ez da ezinezkoa (Kontzertu berriaren kupoa horrela frogatzen du). Kontzertu eta Konbenioaren onurak, beraz, ez luke etorri behar pribilegioa izatetik, baizik eta gestio hobeago batetik, eta hau daitekeena da federalismo fiskalaren teoria eta praktikak erakusten duen bezala.

3. Kontzertuak konplexuak omen dira

Nire ustez, Kontzertuak konplexuak dira, bai, baina ez zait hori arrazoia iruditzen horiek baztertzeko. Kontzertu eta Konbenioa konplexuak dira, Estatuaren eta Diputazioen arteko konpetentzia fiskalen banaketaren erregulapen zehatz eta osoa direlako, baina hain zuzen ere, hortik datorkie beren balioa, beren egokitasuna, denboraren denboraz erdietsitako osota-

sun ta taxutasuna Kontzertu eta Konbenioa denboran zehar heldu eta lehundutako sistemak ditugu.

Erkidego Autonomoen finantzapena molde ezberdinetan buru daiteke, molde horien artean bat Kontzertu eta Konbenioa izanik. Bide hau aukeratzeko orduan, honek posibilitatzen duen autonomia fiskalera ez-ezik, gure historian dituen sustraletara begiratu beharko genuke eta ez ahanzi sekula, deserdirapen/erdirapen eztabaida zaratatsu honetan, eritzi politikoek bere pisua dutela. Hemen federalismo fiskalaren teoriarik maiz asko idatzi izan denez: "la estructura fiscal de un país es descentralizada o centralizada según la constitución política sea federalista o unitaria y no al contrario".

Aipatutako esaldi famatu horrekin zera esan nahi nuke: Euskal Herriak agertu du bere buruaren jabe izateko gurari eta irrikia, eta orduan nahiz eta horrekin puskatu sistema unitario batek lukeen ustezko sinpletasuna (zergen gestioan), kontutan hartu beharko genuke sistema egokitu behar dela HERRIA-ren desioetara, eta ez alderantziz. Eta erabatekoa izan beharko lukeen argudio hau inori baliagarria ez balitzaio "mozkin hutsa" xedetzat duelako, holako horri zera erantsi beharko genioke: sistema deserdiratu hau, herriaren eskabideetara gehiago egokitzeaz gainera, eginkor eta efizienteago izan ohi dela hark defendatu ohi duena baino.

4. Kontzertuak ez omen dira hedatzen beste finantz alorretara

Kontzertuari kritika hau Nuñezek egin dio (ik. aurreko atala) guztiz desagokia bada ere, nire ustez. Kontzertua arlo fiskalera mugatuta jaio da, bakarrik zerga-harremanak erregulatzeko sortua da eta arlo horretara mugatu beharko lirakeke harekiko botatako aburuak; hau da, funtzio hori ondo betetzen duen ala ez aztertzeri (harrigarria da, hain gogoko bide zaien Konbenioari, nola ez dion kritika bera jaurtikitzen).

Beste finantz alorretan euskal Komunitateak konpetentziarik duen ala ez jakiteko, ez zaio Kontzertuari begiratu behar, Estatutuari baizik. Hain zuzen ere, adibidez, oraindik orain euskal Gobernuak Aurrezki-Kutxen gainean Estatutuak ezagutzen dizkion ahalmenen arabera, dekretu bat jaulki du, eta beronetan, beste gairen artean, beren "ekintza benefiko-sozialak, kreditu- eta gestio-iharduerak eta inbertsioen erregionaltzeak" erregulatzen dira. Bestalde, Euskal Gobernuak Zor publikoa jaulki dezake (baita hemengo Diputazioek eta Udalek ere) eta hemengo enpresen tituluak "kualifikatu", eta horrela Aurrezki-Kutxek duten duten derrigorrezko inbertsioen koefizientearen bidez lehen hemendik eramaten ziren aurrezkiak orain bertan gelditzea lort daiteke.

Labur esanda, euskal Komunitatearen eskuetan finantz alorrarekiko dauden konpetentziak gure liburuaren aztergaiak ez badira ere, eta hauek erabatekoak ez direla garbi asko utzi behar bada ere, zenbaiten eritzien aurka konpetentzia hauek hutsaren hurrengoak ez direla esan beharrean gara.

5. Autonomia arauemaile eskasa omen dute

Puntu honetan, besteetan bezalaxe, eritziak ez datoz bat. Batzuentzat Kontzertuan emandako autonomia arras zirtzila da, hutsaren hurrengoa, ezer gutxi. Beste batzuentzat euskal Komunitatearen eskuetan ez zen autonomia arauemailerik utzi behar, edo behinik-behin ez funtsezko zergetan.

Gorago aipatu ditugu, gure ustez, puntu hau baloratzeko kontutan hartu beharreko bi gauza: merkatu batu baten esijentziak eta Herri baten eskabideak.

Merkatu batu baten barruan mugitzeak bere eskakizunak eta betebeharrak daduzka. Merkatu batu horretan produktuak erruz mugitzen dira, toki batetan produzitzen dena beste batetan saltzen da, kapitalak eta lan-indarra aisa higitzen dira eta lekuz aldatu. Hori dela eta, zerga batzu toki batetan biltzen direnak (produzitzen diren tokian), ordaindu beste toki batetan egiten dira (eroslea bizi den tokian), eta produktugileen eskualdean zerga horiei tipo edo tarifa altuago jartzen bazaie, igoera hori ordainduko duena kanpokoak da, eroslea, eta kanpokoak ordaindutakoa produktugileen eskualdera joan eta han gelditu egingo da. Horregatik, mota honetako zergetan autonomia arauemaile honek kalte eta bidegabekeriak sort ditzake.

Beste zergatan, tipoak, zerga-kenketak, zerga-gabeziak etabar aldatuz, kapitalaren eta lan-indarren kokatze edo lekutzeari eragin dakiok. 1) Tipo beheak jartzen badira, kapitala hara joan dadin, "paradisu fiskalak" sortzen dira, eta horrela, beste eskualdei bortxatzen zaie bere tipoak eta jaistearaztera, enpresak han ere ipin daitezten. Kasu honetan, azkenean, kapitala onuradun, eskualdeen arteko lehiaketa horregatik zerga gutxiago ordaintzen duelako. 2) Tipo altuagoak jartzen badira, sozietate-zergan adibidez —kapitalaren mozkin eta irabaziak zergatzeko— kapitalak eskualde horretatik aldegingo du, langabezia sortuko da, zerga gutxiago bilduko dira... eta azkenean, neurri aurrerakoitzat jarri zena eskualde horretarako kaltegarri bihurtzen da (ez zen kaltegarria izango kapital-ihesegite hori moztutzeko ahalmena edukiko balu eta alboko eskualde eta herriek, antzeko neurriak hartuko balituzte).

Federalismo fiskalaren teoriak problematika hau aztertzen ihardun du eta bere erakuspenak klaroak dira: zerga batzuren erregulapena hobe da Estatu edo merkatu baten barruan berdina izatea.

Dena dela, gauzak ez dira guk gorago azaldu ditugun bezain zorrotz eta mekanikoak. Enpresen lekurtzeko erabakietan zergaarloa ez-ezik, beste faktore batzu ere jokuan sartzen dire (langileriaren trebetasun eta kualifikazioa, azpiegituraren egoera, eskualde horren eros-ahalmena, etabar) eta beraz, neurri batetaraino zerga-politika aurrerako bat aurrera eramane daiteke ekonomian oker handirik sortu gabe. Gainera, zerga guztietan ez dira ematen —edo ez behintzat neurri berean— guk aipatutako efektu gaizto hauek.

Arazo honetan, bestalde, herriaren nahi eta eskabideak kontutan hartu behar dira, zeren eta gauza hauek guztiak ez bait dira kriterio tekniko hutsez erabakitzen; teknika herriaren desioetara moldatu behar da —desio hauek razionalak diren neurrian— eta ez alderantziz, eta Euskal Herriak aski frogatua du burujabe izateko duen gurarria. Beraz, hor erlazio dialektiko bat eman beharko da, Herriaren eskabideak eta merkatu batu batek jartzen dituen limiteak kontutan hartuko dituen.

Autonomia arauemaileari mugapen batzu jarri behar zaizkio Espainia-ko merkatuan gauden artean, bai, baina koska dago zein mugapen, noraino eta zer zergatan? Kontzertuan eta Konbenioan dauden mugapenak noraino dira beharrezko eta ez erdirakoiak?

Nire irudiz, Kontzertu berrian lortu den autonomia arauemailea, ondo samar dago, eta beste estatu federalistetan daudenek ez diote, orohar, ezer eramaten. Euskal Komunitatean Espainiako beste komunitateei "Comunidades Autónomas: financiación" delako legean ezagutzen zaizkien ahalmen arauemaileak ez-ezik Kontzertuarenak ditugu.

Edozein moduz ere, ordean, Jendearen errenta-zergan agian zertxobait gehiago lort zitekeen. Zerga horretan jarriko liratekeen tipoak, kenketak eta, hasiera batetan erregimen komunean daudenak izango liratekeela segurtatz gero, (horrela zenbait sektoretan hemengo presio fiskala txikiago izango zelako ustea uxatu ondoren) beharbada alderdi komunistak proposatzen zuena —alegia erregimen komunek Jendearen Errenta-zerga ez-ezik, "un tributo propio que grave la renta de las personas físicas a partir de ciertos niveles, podría ser una fuente de ingresos que contribuyera a los objetivos de suficiencia y progresividad que deben estar presentes en la hacienda vasca... tributo propio que no tiene por qué ser un recargo pues es un tributo sobre el que se fija una escala y unas tarifas (en USA hay casos de aplicación de esto)" guztiz posiblea zen.

Bukatzeko puntu honekin, zenbait pertsonarengan ikusten den ikuskera historikorik eza salatu nahi genuke. Horien ustez, ia XX. mende arte euskal eskuetan baldin bazegoen zerga-ahalmen osoa, egun ere holaxe izan beharko luke.

Nire ustez, hola izan beharko luke Euskal Herriak estatu propio edo berezi bat eta merkatu propio eta berezi bat edukiko balitu. Orduan ez lirateke emango pixkat gorago agertu ditugun ondorio latzak. Baina Espainia-ko merkatuan eta Estatupean egun integratuak gauden bezela ahalmen hori erdiestea ez da posible. Ezin dira erakunde batek garai mugatu eta jakin batean —produzio-indarrak eta produzio-erlazioak desarrollo edo garapen jakin bat dutenean— izandako ahalmenak, eman ziren garaiaren sozio-ekonomi egituraz abstrazio eginda, beste garai batetara bere bertan aldatu. Gaur egun sartuta gauden Estatu honen mendetik *atera arte*, ahalmen hori ez zaigu sekulan ezagutuko. Hau da, historiari begiratu behar zaio baina ikuskera historiko batez.

6. Kontzertuak ez omen dira pakturik

Nuñez-ek Kontzertuei egiten dizkien kritiken artean bat haxe da: Konbenioak izatea, pakturik ez izatea.

Patxi Zabaletak, bere kidea, berriz, "navarrista" direlakoan kontra eta Konbenioaren paktu-izaeraz haxe zioen EGINen: "... Surge la Ley Paccionada que los vencedores no han dejado nunca de decir que es un pacto. Esto ha sido y es la suprema teorización de los navarristas, un pacto en el que una de las partes —el Reino— dejó de existir: un pacto promulgado por una Ley Española; un pacto establecido entre los vencedores; un pacto irreversible por mandato y poder de uno de los pactantes..."

Ekar ditzagun honera, Kepa Larunbek gai honetaz JAKINen idatzita-koak ere: "'Foruen satrapa' direlako batzuk nafar herria engainatu nahi izan dute, gure Erresumari azkena eman zion Lege hari 'Hitzartua' izena emanez".

"Delako lege hori ezin genezake jo garaitu batzuren legetzat bestetzat: izan ere, Madrilgo Gobernuak eta Probintziako Diputazioak elkarren artean konpondua izan zen; Madrilgo Gobernua irabazlea zen, eta Probintziako Diputazioa, berriz, foru kontrako zalerik sutsuenez osatuta zegoen, autonomi sistema nondik lurrera botako zebiltzanez osatua alegia; izan ere, autonomi sistema horrek ez zuen uzten, Estatu osoaren mailan merkatu batasun nazionalista eta monopolista indar zedin".

"Bidegabekeria nabarmen guztion goreneko puntua, Iruiñean Probintziako Diputazioa ezartzea izan zen; forala izan balitz, gaitzerdi, baina hori ere ez; eta berau izan zen, hain zuzen ere, Bergarako Abenikoak eta 1839ko Urriaren 25eko Legeak ezarritako foruen aldaketa 'paktatu' zuena inolako legezkotasunik gabe, batetik, eta erabat etsaien morroi bihurtuta bestetik... Diodan argi eta garbi, zorioneko 'paktu' hori, Espainiako Gortee-tako bi ganbaren artean aldatu, eztabaidatu eta onartua izan zen Lege bat bihurtu zela, Espainiako Gobernuaren eta Probintziako Diputazioaren arteko negoziaketan ondoren".

Halaz ere, "navarristek" Konbenioaren paktu-izaera lege aldetik froga daitekeela esaten jarraitzen dute. R. Aizpun-ek, adibidez, tesi horren alde dauden argudioen bilketa eginik, haxe idazten zuen artikulua batetan: "Creo sinceramente que negar el carácter paccionado de los Convenios, a la vista del reconocimiento expreso que en el mismo se contiene de tal carácter; del procedimiento seguido por su establecimiento; de la prescripción expresa de su inalterabilidad por el Estado; de su propia denominación, etc., significaría poca objetividad científica. El Tribunal Supremo, en sentencia, por ejemplo, de 12 de diciembre de 1961 (Sala Tercera) refiriéndose al de 1941, al que expresa y reiteradamente denomina Convenio-Ley, negaba la posibilidad de su interpretación unilateral por la Administración estatal... y reconocía expresamente la imposibilidad de su derogación por una Ley posterior del Estado, porque —dice literalmente— 'el Convenio tiene un carácter paccionado que no cabe se revoque unilateralmente'".

Baina argudio hau, bere lege-itxura gorabehera, faltsua da. Jar dezagun adibide bat hau ulertzeko. Pentsa dezagun espainiar Gobernuak nazioarteko itun bat izenpetzen duela. Zer gertatzen da Lege bat itun horretan izenpetutakoaren kontra baldin badao? Bada, Espainia barruan lege hori indarrean dagoela, aplikagarri dela, nahiz eta Nazioarteko Zuzenbidezko erantzunkizunen bat sortu ahal izan. Hau da, Espainiaren barruan, legegintzarako boterearen subiranotasuna osorik eta ukitu gabe jarraitzen duela, itun edo tratatua gorabehera.

Ituna erratifikatzen duen Legea, geroko Lege baten bidez, derogatua izan daiteke. Lege derogatzaileak Lege derogatua duen balio eta maila berbera eduki behar du, eta horregatik Lege derogatua ezin gailendu dakioke Lege derogatzaileari. Eta nazioarteko itun bati buruz esandakoa, berdin-berdin esan liteke Kontzertu eta Konbenioari buruz. Guzti honengatik, hau ondora daiteke: "No existe, en resolución, la pretendida categoría de las Leyes paccionadas" (Ikus zehaztasun gehiago honetaz Eduardo García de Enterría eta Tomás Ramón Fernández-en 'Curso de Derecho Administrativo' liburuan, Ed. Civitas, T. 1. 95-97 orr., Madrid 1975).

Ondoraztatu behar al dugu Konbenioan aurkituriko paktu-izpirituaren "seinaleak" baztertu eta gutxietsi egin behar direnik? Ez dut uste. Gobernuak Konbenioaren kontra eraman nahi litzakeen ekintzetarako beti oztopo dira, traba; herriaren aurrean deslegitimizazio faktore bat; gure historiaren eta eskubideen oroigarri...

"Seinale" horiek, ordea, ez ziren hain ugari Arabako Kontzertuan. Horrela, adibidez, 1952ko Kontzertua onartu zuen Legearen aitzinsolasen honelaxe esaten zen: "... el útil desarrollo del nuevo régimen conómico que el Estado otorga a la provincia de Alava..." (azpimarratua nirea); eta gure liburuaren azterketa honetan zehar ere, halako beste puntu asko azaldu zaizkigu.

Puntu hauek guztiak, ordea, Kontzertu berrian zuzendu dira. Oraingoan, Konbenioan bezala, akordatuak, paktatuak, konbenituak izan direla toki frankotan esplizitoki aditzera ematen da; Kontzertuaren edozein aldaketarako berau ezartzeko jarraitu den prozedura bera jarraitu beharko dela (akordioz egin etabar) esaten da 2. agindu gehigarrian; Kontzertu-sistemaren iraupena Estatutuaz bermatuta dago ("Estatu eta Euskal Herriaren arteko zerga mailako harremanak aintzinako era, Kontzertu ekonomiko eta Konbenio sistemaz erregulatuak izango dira" 41.1 artik.) eta bormea hau aldatu ahal izateko euskal komunitateak bere oneritzia eman beharko du (Estatutuaren 46. artikulua eta Konstituzioaren 147.3.a); Kontzertu-Legea erratifikazio-Legea da (hau da, lehen paktatu den testuaren erratifikazioa); Kontzertuaren aplikazioaz besteritziarik sortzen bada arbitraiazko batzorde batetara joko da eta ez du, lehen bezala, Finantz ministriari azken hitza izango; Kupoaren filosofia guztiz bestelakoa da...

Guzti honengatik Nuñez-ek Kontzertu berriari paktu ez izatea aurpegi-ratzen dionean, oker dagoela iruditzen zaigu, eta beste horrenbeste Kon-

y después de tres años de negociaciones el convenio se realizó "in extremis" por un acontecimiento político. Navarra y sus negociadores mantuvieron la tesis de la territorialidad, pero, al fin, hubo que ceder".

Beraz sinpleago izateaz gainera, onuragarriago ere dirudi lurraldetasuneko erizpidea, Araban hain zuzen aplikatzen dena.

b) Diputazioei eta Finantz Ordezkaritzari, biei, tributatu.

Nafar Diputazioari tributatzeko betebeharrak kunplitzen ez direnean, edo Araban eta lurralde komunean sozietatea ari izaten denean, sozietateak Diputazioei eta Finantz Ordezkaritzari tributatu beharko die, negozio-kopuru erlatiboaren arabera.

Baina nola kalkulatzen da negozio-kopuru erlatibo hau?

– Kontzertuetan horretarako bide batzu ematen dira (Arabako Kontzertuaren 11. art. 6. zenb.; Kontzertu berriaren 19. art.). Hauetan nolakoa den enpresa (merkatarioa, industriarioa...) halakoa izaten da mugabidea.

Konbenio berrian, negozio-kopuru erlatiboaren mugabiderik ez dator. Hau noski, erregulatuta etorri beharko luke aldebiko erabaki batez, baina ez dator. Honetaz: "en la práctica entran en juego los negocios y las inmovilizaciones de la empresa en igual proporción" diosku J. I. del Burgok. Hau dela eta, Kontzertuetan jarraitutako bideari egokiago eta zehatzago deritzagu.

– Kontzertuen erregulapenaren abantailak, ordea, ez dira zehaztasun handiago honetara mugatzen bakarrik. Hauetan Arabaz kanpo helbidea duten enpresek, Araban ere badihardute, probintziari dagokion negozio-kopuru erlatiboaz Diputazioari tributatu behar diote.

Hau ez da hola Konbenioan. Hain zuzen ere, horretaz kexu, J. I. del Burgok zera zioen: "Porque desconoce el principio de reciprocidad pues las sociedades de régimen común que realizan operaciones comerciales en Navarra o posean en ella inmovilizaciones, no tributan en modo alguno a la Hacienda Foral por el Impuesto de Sociedades".

Atzerirako salmentak ere, exportapenak alegia, tratu ezberdina dute bietan. Konbenioan "las ventas al extranjero se asignarán por mitad al territorio navarro y común". Araban berriz, "se imputarán al territorio donde radique la fábrica" (industri-enpresetan) edo "se imputarán al territorio en donde radique dicha gestión y dirección" (merkatal enpresak).

Beraz, Nafarroan helbideratuta edo gestio eta zuzendaritza duten enpresen kasuan, bakarrik esportapenen erdia egozten zaio Diputazioari. Arabako kasuan berriz dena. Hortaz Araba hobeki.

d) Estatuari eskusiboki tributatzea.

Nafarroan helbideraturik ez dauden enpresek Estatuari tributatzen diote eskusiboki. Araban berriz, lurralde komunean eskusiboki ari direnak, eta beraz nahiz eta lurralde komunean helbideratuta egon Araban

badihardute, Diputazioari tributatuko diote negozio-kopuru erlatiboarengatik.

Orain arte esandako guztiairengatik, Arabak zerga honetan darabilen egozpen-erizpidea egokiago dirudi, Nafarroak darabilena baino. Eta Kontzertu berrian ere, Arabako Kontzertuarenaren antzeko bat aplikatu denez gero, bere erregulapena zerga honetan Konbenioarena baino hobea dela esan daiteke.

Bestalde, pixka bat beherago ikusiko dugunez, zerga honetan erabilitako erizpidea, beste zergatan ere erabiliko da (adibidez dibidendu eta obligazioen korrituen erretentzioak egiterakoan; sozietateen kapital-hedatze, aldatze eta abarretan; Ondare-eskualdaketen zergan...) eta orduan zerga honetan Arabak dituen abaintailak, kasu edo zerga horietara ere hedatuko dira.

4. Jendearen errentari buruzko zergaren konturako erretentzioak

Erretentzioak hiru errendimenduen gainean egiten dira: 1) Lanaren 2) Iharduera profesional eta artistikoen eta 3) Kapitalaren errendimenduen gainean. Aurreneko bietan diferentzia txikiak daude egozpen-erizpideetetan Kontzertuen eta Konbenioaren artean eta ez dute garrantzia haundirik.

Badaude berriz, kapitalaren errendimenduen artean bi kasu, guztiz inportanteak, zeinetan erregulapen diferentea erabiltzen bait da: a) Sozietate batek banatzen dituen dibidendu eta antzekoen gainean, edo ordaintzen dituen obligazioen korrituen kontura, erretentzio batzuk egin behar ditu. Baina erretentzio hauek nori emango dizkio: Diputazioei ala Finantz Ordezkaritzari? Batzuei edo besteei ordainduko die, sozietate-zergan ordaindu behar izan dienaren arabera.

Gorago ikusi dugunez, Sozietateen gaineko zergan zein Administrazioari ordaindu behar zaion kalkulatzeko erabiltzen den erizpidea, onuragarriago zaio Arabako Diputazioari Nafarroakoari baino. Hemen ere, erretentzioak erizpide horren arabera egiten direnez gero, Arabako Diputazioa hobeki aterako da Nafarroakoa baino.

Kontzertu berrian, bestalde, Arabako Kontzertuaren erizpidea gorde denez gero, bere erregulapena Konbenioarena baino hobea izango da.

b) Bankuek, Aurrezki-Kutxek eta abarrek ordaintzen dituzten eragiketa pasiboengatik korrituetan, erretentzio batzu egin behar dituzte. Baina erretentzio hauek nori emango dizkiote, Diputazioari ala Haziendako Ordezkaritzari?

Konbenioarengatik Sozietate-zergan erakunde hauek Nafarroan helbideraturik ez badaude (Bankuen kasua adibidez), nahiz eta han ihardun, Haziendako Ordezkaritzari tributatzen diotenez gero, eta erretentzio hauek erizpide hori erabiltzen denez gero, bankuen kasutan edo, erretentzioak Estatuari emango zaizkio eta ez Diputazioari.

Kontzertuetan berriz (Arabakoan nahiz berrian) erretentzioak Diputazioei emango dizkiete "cuando tales operaciones se realicen en territorio vasco y se satisfagan por establecimientos situados en el mismo".

Bi kasu hauetan, bada, garbi dago Kontzertuen erregulapena onuragarriago dela Konbenioarena baino.

5. Sozietate-zergaren konturako erretentzioak

Hauen erregulapena Errenta-zergaren konturako erretentzioetan aplikatutakoaren antzekoa da, eta han esandakoa, pixkat aldatuagatik ere, hemen ere aplikagarria zaigu.

6. Ondorengotzari buruzko zerga

Konbenioaren eta Kontzertuen erregulapena berdintsua da.

7. Ondare-eskualdaketei eta egintza juridiko dokumentuei buruzko zerga.

a) Ondare-eskualdaketen gainekoa.

la kasu guztietan egozpen-erizpide berdinak erabiltzen dira Konbenioan eta Kontzertuetan kasu bat izan ezin, izugarrizko garrantzia duena: Sozietateen eraikitze, bilakatze, kapital-gehitze... eta disoluzioaren kasuetan.

Arabako Kontzertuan, sozietateen-eraikitzeek Diputazioari tributatzeko diote, sozietateak Araban helbideratzen badira. Kapitalaren gehitze edo gutxitzeak eta sozietateen bilakatze... eta disoluzioek nori tributatu behar dioten erabakitzeak, Sozietate-zergan zein Administrazioari tributatzeko zioten kasu egiten zaio.

Kontzertu berrian sozietatearen helbide fiskalari begiratzen zaio bi kasuetan (kriterio argiago).

Konbenioan, berriz, eskriturak non egiten diren eta (gainera) bazkideen auzatasunari kasu egiten zaio. Hau dela eta, berriro J. I. del Burgo kexu ageri zaigu: "Puede afirmarse que una gran parte de las sociedades con cifra relativa de negocios la constituyen empresas que carecen de la mayoría de capital navarro exigida para tributar en exclusiva a la Diputación. Cualquier modificación de su estructura social deberá en consecuencia tributar al Estado" (eta pixkat beheraxeago): "Hubiera sido preferible de alterar el criterio de 1941 (Konbenio hartan eskriturak non egiten ziren hartzen zen bakarrik kontutan) y como mal menor que la competencia se atribuyera al Estado y a la Diputación en proporción a la cifra relativa de negocios, determinada conforme a las normas del Impuesto sobre Sociedades".

Hemen berriro Arabako Kontzertuaren, eta areago berriarenaren kriterioa hobea dela agertzen zaigu.

b) Egintza juridiko dokumentatuen gainekoa.

Erizpideak antzekoak dira kasu guztietan eta ematen diren diferentzia hutsaletan Kontzertua (eta areago berria) onuradun atera ohi da.

8. Enpresa trafikoaren gaineko zerga

Arabako Kontzertuaren eta Konbenioaren artean ematen diren diferentziak bi dira eta axola gutxikoak. Horietako batean (industri-instalazioetarako lan-exekuzioetan) Kontzertu berriak Konbenioaren erizpidera jo du.

9. Luxuaren zerga

Zerga honetan funtsezko diferentzia bat ematen da Kontzertuen eta Konbenioaren artean. Haietan tabako-erosketen gaineko zerga, Estatuaren "Tesoro edo Altxorrera" doa, Nafarroan Diputazioari ematen zaion bitartean. Puntu honetan Konbenioaren erregulapena ezpairik gabe hobe da.

Bestalde, interesgarria da Kontzertu berrian inportapenei buruz egin den aipua (zergaduruaren ohizko egoitzalekuaz egindakoaz gainera gorago esan dugun bezala).

10. Zerga bereziak

Kontzertuen eta Konbenioaren artean honetan ere diferentzia esanguratsua: Alkoholen ekoizpenaren gaineko zerga, Nafarroan Diputazioaren eskuetara doa, Baskongadetan Estatuaren eskuetan gelditzen den bitartean (zerga honengatik hartu ohi diren diruak ez dira oso handiak).

Bestalde, Kontzertu berrian hobetu da edari freskagarrien kriterioa. Enpresa batek orain nahiz eta hemen fabrikarik ez eduki, biltegiak badauka, hauetatik ateratzen diren edariei Diputazioei tributatuko diete (lehen, berriz, ez).

11. Tasa fiskalak

Araba eta Nafarroan lehen era berdintsuan erregulatzen ziren: Estatuaren eskutan gelditzen ziren ia guztiak. Kontzertu berrian salbuespen garrantzitsua sartu da: "salvo aquellas que correspondan a la prestación de servicios cuya competencia haya sido transferida al País Vasco".

ADMINISTRAZIO LOKALA

Gai hau berria da Kontzertuan, Arabakoan ez zen ukitzen eta. Horregatik eta baita lehen erabilitako egituran gai hau sartzeko zaila zelako ere, pentsatu dugu aparte, eranskin batean, berari lerro batzuk zuzentzea.

Negoiatzaileen eritziz, hain zuzen, atal honetan lortu da Kontzertuaren hobekuntzarik garrantzitsuenetako bat. Abantailak hiru puntutan ematen dira funtsezki.

- Administrazio lokaleko zergetan autonomia arauemailea handitu da. Lehen, adibidez, Hirilur-Kontribuzioa ez zen goiburutu autonomia, eta orain bai.

- Udal-aurrekontuekiko (Haziendak onartu beharra etab.) eta beste gauzekiko Estatuak zuen finantz kontrola (berak finantz tutoretza deitzen zuena) orain, Kontzertuaren bidez, Diputazioen eskuetara igaro da.

Hau Kontzertua negoziatu zenean lorpen handia bazen, gaur ez da horrenbeste, zeren eta kontrol-transferentzia hau, espainiar Diputazio guztietara hedatu bait da, Gobernuak aurreko Dekretu baten bidez.

- Estatuak biltzen dituen zeharkako zergetatik, puska edo portzentaia bat, dedikatu ohi da Udal-fondo bat osatzera eta udalen artean banatzera. Orain euskal Komunitateak Kontzertaturiko zeharkako zergengatik bilduko duenetiko portzentaia, ordea, ez da Madrila bialduko handik bana dezaten, baizik eta hemen bertan, Diputazioek finkatuko dituzten erizpideen arabera banatuko da.

Honek garrantzia handia du arrazoi batengatik: biztanle bakoitzeko eskualde hauetan biltzen dena handiago izaten da Espainian biltzen dena baino, baina bildutakoa banatzeko batik-bat biztanleriaren erizpidea erabiltzen zenez gero, gertatzen zen Udal-fondo hori osatzera hemendik diru

gehiago joaten zela, etortzen zena baino. Udal-fondo hau geurok osatuz eta geurok banatuz galduko ez duguna 1.800 miloitan estimatu da.

Esan dezagun amaitzeko, 3. Agindu gehigarrian esaten dena gai honi ere lotuta dagoela. Honetan Foru - Diputazioek, 1906ko Errege-Dekretu batek ezagutu zizkien ekonomi eta administrazio-ahalmenak bizirik dutela agintzen da. Honek atea irekita uzten du, Diputazioek udalekiko zer funtzio-rik zuten ikertzeko eta behin ezagutuak, berriro eskuratzeko.

BIBLIOGRAFIA

Liburuan zehar irakurketa arinago bihurtzearen bibliografia aipatu ez badut ere, azken orrialde hauetan gai honetan pixkat gehiago sakondu nahi duenarentzat bibliografia irazkin-
du zume bat azaltzea, ordea, ezinbestekoa dakusat.

Liburu funtsezkoenetara mugatu naiz eta kanpoan utzi ditut nire eskuetara iritsiak bai-
na argitaratzeko dauden ikerlan eta artikulak. Horregatik gai hau gehiago landu eta biblio-
grafia ugariago hatzeman nahi dezanak, jo beza behean aipatzen dudan nire tesinara, han
ehundik gorako titulu erabili eta aipatu egiten dira eta.

- Fernández, Tomás Ramón: "Conciertos económicos de las provincias vascongadas y descentralización administrativa". "Estudios Regionales" liburuan. Instituto Nacional de Prospectiva y Desarrollo Económico. Madrid, 1977. Interesgarria Kontzertuen sorrera eta bilakaeraz ematen duen ikuskeragatik.
- Postigo, Carmen: "Los conciertos económicos" L. Haranburu editor. Donostia, 1979. Ez da ikerketa-liburua, baina Kontzertu eta Konbenioaren historia era labur eta argi batez azaltzen du.
- Martínez Díez, Gonzalo: "Fueros sí pero para todos". Ed. Silos Alce. Madrid 1976. Kontzertu eta Konbenioari egin zaion kritikarik gogorrena. Historia aldetik burutua, hauek pribilegio bat izan direla frogatzen saiatzen da.
- Zurita, Miguel: "100 años de concierto económico" Diputación Foral de Alava. Gasteiz. Guztiz interesgarria 1977rako Kontzertuei buruz emandako legeria guztia biltzen duelako. Horrez geroztik honen gorabeherak jarraitzeko Probintziako Boletín Ofizialera jo behar da.
- Konbenioari buruzko legeria, Aranzadik Nafarroaren erregimen bereziaz ateratako bi liburukitan aurkitzen da, eta azken urtetakoak Probintziako Boletín Ofizialean.
- Lassalle Riera, Juan A.: "El régimen financiero y tributario de Alava" Documentación Administrativa 181 zenb. Presidencia del Gobierno. Madrid, 1979. Arabako Kontzertuaz egin den azalpenik egokiena. Honetan frogatzen da azken Kontzertuan ez zegoela pribilegioarik.
- Burgo, Jaime Ignacio del: "Régimen fiscal de Navarra: los convenios económicos". Ed. Aranzadi. Pamplona, 1972. Konbenioa ezagutzeko liburu aproposa.
- Navarro Arantzegi, Mikel: "Kontzertu ekonomikoa eta Konbenioa: iragana eta oraina". Lizentziaturazko tesina ESTEko Dekanatoan aurkitzen dena. Liburu honen oinarria izanik, horretan desarrolatzen dira honetan laburtu eta erraztu beharrez apuntatu bakarrik egin

diren puntu batzu. Bestalde, Kontzertu berria onartu aurretik bukatu zen eta beraz honi zuzendutako atala pixkat hankamotz gelditzen da.

- Iburguren, Iñaki eta Serna, Víctor Manuel: "El Estatuto de Autonomía y la Hacienda Autónoma". Estudios Empresariales 42 zenb. 1979 Negua. Kontzertuaren negoziaketetarako estudio bat burutu zuten autoreek, artikulua honetan kupoaren kalkulabiderako ematen ziren zailtasunak adierazten dituzte.
- Luis, Félix de eta Arco, Luis del: "Las distribuciones de los impuestos en una hacienda federal". Instituto de Estudios Fiscales. Ministerio de Hacienda 1979. Liburu aparta erre-suma federalisten hazienda (USA, Alemania, Suiza, Canadá...) nola antolatzen den maila guztietan ikusteko eta beraz Kontzertu eta Konbenioarekin erkatzeko. Hauei buruz, gainera, azalpen batzu egiten ditu.
- V. Theotonio, J. Capo eta R. Reus: "Los Concierdos de Alava y Navarra: una visión crítica. "Hacienda Pública Española" 54 zenb. Instituto de Estudios Fiscales. Madrid, 1978. Diputazioek zergetan dituzten ahalmenak eta betetzen duten papera ikusteko interesgarria. Kontzertu eta Konbenioa pribilegioa direla frogatzen eta neurtzen saiatzen denean hankasartze handiak egiten ditu.
- Kepa Larunbe Biurrun: "Nafarroaren administralgo berezia dela eta" eta "Arabako Erakunde Foralak". JAKIN aldizkarian (6 eta 17/18 zenb) "Paktu"aren mitoa ezabatzeko, eta konbenio eta kontzertuen arteko kidetasuna ikusteko aproposak.

**SISTEMEN DINAMIKA
PLANGINTZA SOZIO-EKONOMIKOAREN
EREDUAK
ERAIKITZEKO METODOLOGIA**

**IOSU ARDAIZ LOYOLA
ANDER BASALDUA
MARIA SOLEDAD ESTEBAN GALARZA**

1. SARRERA

Honelako ikasketen sarrera gehienetan lanaren baliagarritasunaz, garrantziaz eta justifikazioaz mintzatzen da, eta hau da presezki orain egiten saiatuko garena.

Artikulu hau egin dugunok, Sarrikoko Ekonomi Fakultatean joan den urtean antolatu zen Sistemen Dinamikari buruzko mintegi batetan hartu genuen parte.

Plangintza ekonomikoaren arloan erabaki politikoak hartzerakoan, derrigorrezkoa egiten zaigu errealitatea ezagutzea eta horretarako oso baliagarria da errealitate horren eredu bat erabiltzea, ezagupen argiago bat eskuratzeko. Gainera, politikariek, jeneralean, alternatiba batzuren arteko erabakia hartu beharra daukate, eta hori egin baino lehenago, bakoitzaren ondorioetatik egon behar dute jabetuta, azkenean beraiei eritzi hoberena dena hautatu ahal izateko. Hau dela eta, plangintzari ondoen dagozkionak simulazio-ereduak dira. Eta hau da, hain zuzen ere, metodologia honen abantaila: simulazio-ereduak eraikitzea.

Metodologia hau M.I.T.-ko irakasle amerikar batek, J. W. Forrester-ek, asmatu eta landu egin zuen. Hasieran, enpresaren arloan mugitu zen eta beranduago beste arlo askotara (plangintza ekonomikoa, biologia, hirigintza, etab.) hedatu zen.

Sistemen Dinamika, berriz, injinadore batek moldatu zuen eta horrez gero beste espezialitate askotako jendea sartzen ari da mundu honetan, hemen talde multidisziplinarrak lortzea oso erraza baita. Gure kasuan a.b., bat injinadorea da eta beste biak ekonomilariak. Lan honen aurkezpenean, aurtengo U.E.U.n, talde honetako bi bakarrik aritu ginen; baina bestea, Iosu Ardaiz Loyola, "NAFARROA 2000" ereduaren ponentzia idazteaz

arduratu zen, bera, egileren bat izanik, inork baino hobeto ezagutzen zuelako.

Artikulu hau, Sistemen Dinamikaren sarrera izan nahi duena, interesgarria eta baliagarria izango zaizuela espero dugu.

Bukatzeko, J. R. Etxebarria eta Martxel Ensunzari gure eskerrik beroenak eman nahi dizkiegu beraien laguntzagatik.

Iruñea, 1981.eko Uztaila

2. GIZARTE-ZIENTZIETAKO EREDU DINAMIKOAK

EREDUAK

Errealitatearen edo asmakizun baten interpretazio, abstrakzio edo erakuspena dira gizarte-zientzietako ereduak.

2.1. Eredu mentalak

Gizarte-zientzietako ereduak ez dira berriak; alderantziz, erabakiak hartzen ditugunean, kontzienteki edo inkontzienteki, guztiok erabiltzen ditugun tresnak dira. Erabakia hartzerakoan diren alternatibetariko bat hautatzen dugu, alternatiba bakoitzak izango duen ondorioaren arauera. Akzioek eta dagozkien ondorioek lotzen dituzten erlazioek osotzen dute sistemaren eredia. Erabaki bakoitzak predikzioa edo auresana darama berarekin batera, hain zuzen, ereduaren laguntzaz egiten dena. Eredu mentalak ez dira garbiro zehazten; eta horregatik, erabakiak hartzerakoan, ez dira guztiz efikazak.

Sistemen Dinamikaren helburuetariko bat, ereduaren eraikitzearen prozesua formalizatzea da, baina, haien eredu formalean betiko eredu mentalen itxura subjektiboak sartzen saiatuz.

2.2. Eredu formalak

Errealitatearen ulerkuntza edo adikuntza errazteko ereduak erabiltzen ditugu; eta efikazak izateko, interpretazio-anizkuntasunik gabekoak izan behar dira, hots, formalak.

Konputadorean programagarriak diren eredu formalak, arrazona-mendu arruntetan erabiltzen diren eredu mentaletan egiten diren hipotesietan oinarritzen dira. Hala ere, giza-gogamena ez da bereziki gaitua, eredu baten zatien artean ematen diren elkarrekintzak, denboran zehar projekta-

tzeko. Konputadorearen gaitasuna osagarria da, ezin baitu eredua osoztzen duten erlazioen estruktura ezarri, baina bereziki gaitua da eredu formala eman eta gero, elkarerlazioen multzoaren ondorioak garatzeko. Konputadoretan erabiltzeko ereduek, sistemen osagarrien interakzioen ondorio dinamikoak azal ditzakete. Intuizioa ez da fidagarria, problema korapilotsuegiak ebazteko.

2.3. Eredu ekonometrikoak

Gizarte-sistemaren bilakaeraren datu historikoen prozesamenduz bereziki, eredu ekonometrikoa eraikitzen da. Aldez aurretiko eredua, ohituraz lineala, gerturik dauden datuei begira egokitzen da. Eredua hauetan ez da sistemaren barne-egitura ezartzera ahalegintzen.

Eredu ekonometrikoek, datu enpirikoetan oinarrituz, inferentzia estatistikoaren teknikak erabiltzen dituzte, aldagai ekonomiko batzuren interdependentziaren norabide eta magnitudea estimatzeko. Aldagai-multzo mugatuaren baloreak aurrerako (aldagai independenteak deituak), aldagai dependente balira bezala hartzen dira beste aldagai independenteekiko. Gero, aldagai independenteen datuen sail denboralak biltzen dira; eta aldagai dependenteen eta independenteen gaurko egoerarekin eta lehenagokoarekin, biak erlazionatzen dituen "diferentzia finitu"-zko ekuazio-sistemaren parametroak determinatzeko, estimazioaren teoria estatistikoa aplikatzen da. Eredu ekonometrikoak kritikatu egiten dira, barneko egitura ezagutzera saiatzeko ez direlako eta, azken batez, emaitzak egitura horren arauetarako direlako. Hala ere, denboraldi laburretarako, hala nola urtebete edo bi urtebetetarako, eredu ekonometrikoek baliagarritasun itzela dutela erakutsi dute.

2.4. Eredu dinamikoak

Bai eredu ekonometrikoa eta bai eredu dinamikoa, eredu formalak dira. Lehenak ez dio jaramonik egiten sistemaren barne-egiturari. Bigarrena, dinamikoa, estrukturalista da eta lehenik egiten duena, aztertzen ari den sistemaren elementu edo zati desberdinak zehazki ikertzea da, ereduaren barne-logika eta erlazio estrukturalak ateratzeko. Horrela, eraikitako egitura datu historikoen bidez egokitzen da.

Gertatzeko bide den jazoera baten probabilitate zehatzena adierazten duen balorea lortzeko, metodo estatistikoak erabiltzen dira, eredu ekonometrikoak hain zuzen. Geroko baldintzen multzoaren aurrean sistemak izango duen erantzuna ulertzeko, hobe da sistemen dinamika erabiltzea, hots, eredu dinamikoak.

Alde batetik, metodo estatistikoak epe laburretarako dira baliagarriak; bestetik, sistemen dinamikaren ereduak epe luzetarako joerak aurrerakoak dira interesgarriak.

Eredu ekonometrikoa eraikitzeko, teknika ilunak erabiltzen dira, horretan adituak ez direnentsat. Sistemen dinamikaren arloan adituak ez direnentsat, sistema dinamikaren metodologia gardena da, honela, ereduak eraikitzerakoan eta gero ereduaren hurrupakuntzan, modelatu behar den sistemaz adituak direnen laguntza erraztuz, ez baita inorentzako ulertzeko oztoporik agertzen.

Eredu dinamikoak eraikitzeko era bat, baina ez soila, sistemen dinamika da.

3. SISTEMEN DINAMIKAREN HASTAPENAK

3.1. Zibernetika

Bigarren munduko gerratearen garaian koputadorea garatzen da, eta gero, konputadorearen inguruan informatika hazten da, konputadorearen erabilpena errazteko.

Informatikaren jaiotzearen ondorioz, gerrate ondoren sortzen den eginkizun zientifikoari, Wienerrek zibernetika izena eman zion. Wienerren ustez, zibernetikak animalien eta tresnen kontrola eta komunikazioa ikertu behar ditu.

Zibernetika zer den adierazteko definizioak, ugariak dira: "berrelikatze mekanismoen ikerketa", "sistema korapilotsuen ikerketa, normalki konputadorea erabiliz", eta abar.

Wienerrek bi gauza ekarri zituen:

Batetik, ikerketa interdisziplinaren garrantzia azpimarratu zuen, joka-modu hori disziplina bakoitzerako aberasgarri zela erakutsiz. Bestetik, naturako zein gizarteko sistema-mota zabaletan kontrolerako berrelikatze-prozesuen presentzia adierazi zuen.

3.2. Sistemen teoria orokorra

Zibernetika sortzen den garaian, baina zehaztasun-maila apalagoz, arlo filosofiko eta zientifiko zabalean, sistemen teoria orokorraren inguruko mugimendua garatzen da. Mugimendu horren ordezkari nagusia dugun Von Bertalanfy biologoak "Sistemen teoria orokorra" izenez izendatu zuen.

Horrek, Sistemen teoria orokorra ondorengo gogoramen sailetik jalgi dela azaltzen digu, alegia:

- Zientzia guztien integrazioarantzko joera orokorra dagoela.
- Integrazioa Sistemen teoria orokorrean zentratzen dela dirudi.

- Teoria hori zientziaren arlo ez-fisikoetan teoria zehatz bat lortzeko bitarte garrantzitsua izan daiteke.
- Oinarri bateratzaileak garatuz, teoria honek zientziaren batasunera eroaten du.
- Hori guztiori, heziera zientifikoan hain beharrezkoa den integrazioa eroan daiteke.

3.3. Sistemen paradigma

Informatikaren, zibernetikaren eta Sistemen Teoria Orokorren disziplinen agerpenak moldatu zuen textuinguru historikoan, Sistemen Dinamika agertzen da. Azken hau, besteen mugimendu filosofikoan, zientifikoan eta teknikoan sartuta dagoen metodologia berezizat kontsidera daiteke.

Sistemen paradigma delakoaren agerpideak, aurreko disziplina guztion multzoak osotzen du, Kuhn-en iraultza zientifikoaren teorian “paradigma” hitzari dagokion esanguraz. Paradigma, neurri batez, errealitatearekiko ikuspuntua edo ardura zientifikoa ulertzeko era bat da. Ikuspuntu globalizatzaile batez ikertzen duten metodo zientifikoek osotzen dute sistemen paradigma; beste muturrean, metodo analitiko eta murritzaileak ditugu.

Zatien arteko interakzioetatik sortzen diren unitateak errealitatea ikertzeko metodoetarako garrantzitsuak badira, errealitatea ikertzeko metodoa sistemen paradigmaren zentruan dago; ez ordea, zati isolatuen analisisan soilik oinarrituriko metodoetan.

4. SISTEMEN DINAMIKAREN SORRERA

Orain dela 50 urte serbomekanismoen teoria hasi zen garatzen. Berrelikadura kontzeptuari buruzko ikerketa sistematikoan eta sistemen jokaera dinamikoaren ikerketan, garapen zabala eman da. Hasieran serbomekanismoen ikerkuntzarako garatu ziren ideiak, beste problema-motataz hedatu ziren laster.

Orain dela 25 urte, Sprague Electric entpresak ikertzeko problema eman zion Jay Wright Forrester-en zuzendaritzapeko M.I.T.-ren talde bati. Hona hemen problema:

Entrepresa horrek prezisio handiko osagai elektronikoak saltzen ditu. Bezero gutxi eta indartsuak izanik, eskarien jario egonkorra espero zitekeen. Hala ere, eskariek oszilazio handiak pairatzen zituztela ikusten zen. Desegokiro konpentsatutako serbomekanismoen oszilazioen antza zuten, hain zuzen ere. Hasieran, problema hori Ikerkuntza Operazionalaren teknika klasikoaren bidez aztertu zuten, baina Forrester-ek laster ulertu zuen, bide horretatik emaitza egokirik ez zela lortuko. Bide batez, informazioaren

berrelikatzearen estrukturek zuten oinarrizko garrantzia aurkitu zuen eta, bereziki, informazioaren transmisioko atzerapenak eta berrelikatzearen estrukturak elkarrekin konbinaturik zeudela oszilazioaren sorburuan. Berrelikatze-kate negatiboak oszilazioaren izaera berezia argitu zuen. Handik, Forrester-ek "Dinamika Industrial" sortu zuen, nondik, urte batzu geroago "Dinamika Hiritarra" agertu baitzen.

Orain dela hamar urte, "Erromako Kluba" delakoak, mundua sistema dinamikotzat hartuz, bere metodologiaren arauera ikertzeko eskatu zion Forresterri. Forresterren erantzuna, "World Dynamics" liburu famatua eta eztabaidatua izan zen.

Hasiera batetan, Forresterren metodologiak "Industrial Dynamics" zuen izena, baina gerotxoago, ikusi dugun moduan, laburregia geratu zen, eta "Sistem Dynamics" edo "Sistemen Dinamika"-z ezagutzen da.

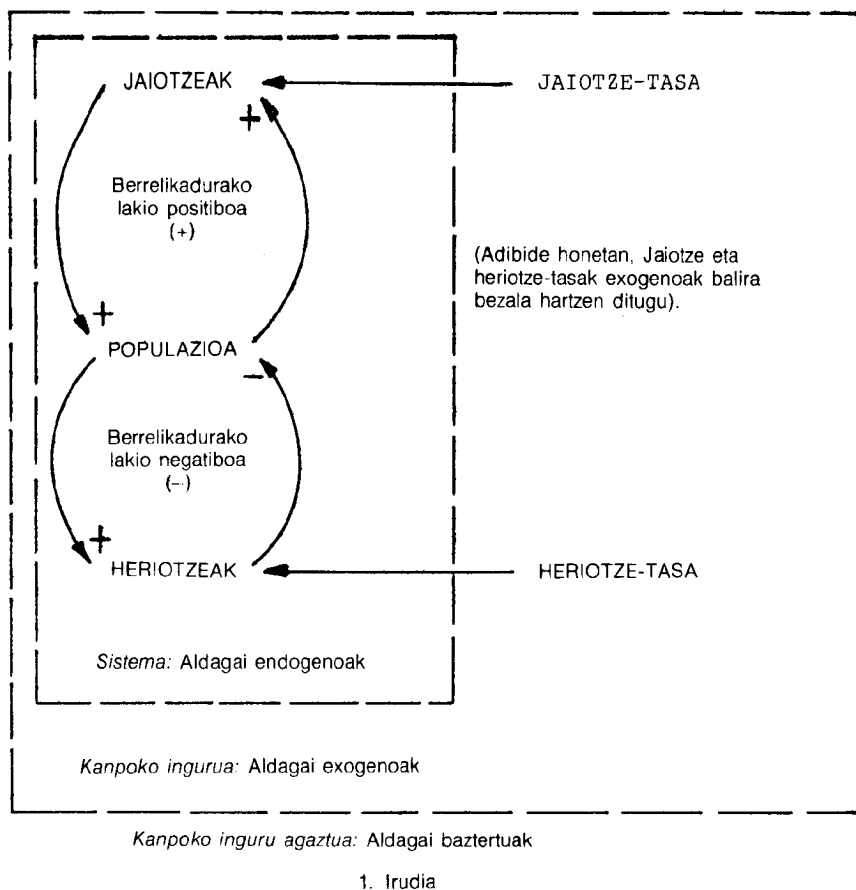
5. SISTEMEN DINAMIKAREN ELEMENTUAK

5.1. Mugak eta diagrama kausalak

Sistema erreal bati buruz, eredu desberdinak eraiki daitezke, interesatzen zaigun sistemaren ezaugarriaren arauera. Ereduaren elementu bakoitza bere definizioaren bidez identifikatzen da, eta elkarrekiko interakzioak, erlazio multzo batez zehazten dira. Eredu batetan parte hartzen duten elementuak edo aldagaiak, exogenoak edo endogenoak izan daitezke. Aldagai exogenoek kanpoko ingururen eragina azaltzen dute, sistemaren kanpoaldetik alda daitekeena. Exogenoak eta sistema, unidirekzionalki erlazionatzen dira elkarrekin. Aldagai endogenoak sistemaren barnean daude, eta ezin dira kanpotik zuzenki aldatu.

Barruko erlazioak pluridirekzionalak eta konplexuak dira edo izan daitezke berrelikatze-kateekin. Erlazioak geziz aurkeztzen dira; esate baterako, populazioaren eredu batetan honela izan daiteke:

Diagrama kausalak sistema dinamikoaren estrukтура erakusten du. Aldagai biren aldaketak sentido berbera dutenean, aldagai biren arteko erlazioa aurkezteko geziaren zeinua, positiboa da, bata handiagotzen denean bestea txikiagotzen bada, zeinu negatiboa. Bi edo gezi gehiagok osotzen dituzten kateak itxiak badira, berrelikadurako lakioak deitzen dira, eta gezi negatiboen kopurua zero edo bikoitia denean, berrelikadurako lakioaren zeinua, positiboa dela esaten da; bestela, bakoitia bada, negatiboa izango da. Jaiotzeak eta Populazioa direlako aldagaiek berrelikadurako lakio positiboa osotzen dute, baina Populazioa eta Heriotzeak direlakoek, negatiboa, 1. irudian ikusten den eran. Berrelikadurako lakio positiboak jokabide lehargarria du; ez ordea negatiboak, oreka-sortzailea baita.

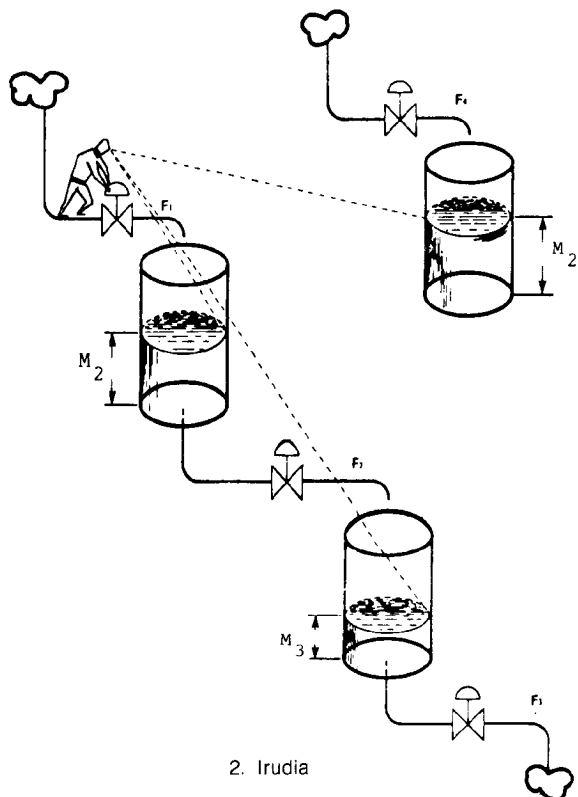
Forresterren Munduaren ereduan populazioaren garapena ere iker-tzen da; baina sistemaren barnean jendearen metatzea, janaria edo elika-dura, satsadura eta lehengaiak ere sartzen ditu, aldagai hauek populazioa-ren gainean zuzenki eragiten dutelarik. Kapitalaren inbertsioak ere sartzen ditu, hauen eragina zeharkakoa delarik.

Diagrama kausalaren eraiketa lan erraza da itxuraz. Hala ere, erroreak baztertzeko kontuz ibili behar da, eta bereziki puntu hauek eduki behar dira kontutan: itxurazko lakioak ekidin, zenbakiz errazki karakterizaturiko alda-gaiak erabili, eredu berean erlazio berbera bi aldiz ez erabili, lakio erredun-dagarriak ekidin, eta "denbora" aldagai kausaltzat ez erabili.

5.2. Forresterren diagramak

Diagrama kausala osotzen duten elementuak, Forresterren diagrame-tan hiru talde nagusitan biltzen dira: maila-aldagaiak, fluxu-aldagaiak eta aldagai laguntzaileak hain zuzen.

Javier Aracil irakasleak proposatzen duenez, aldagai-mota hauen esangura hobe ulertzeko, ondoko irudi hidrodinamikoa asma daiteke.

Irudian hiru biltegi aurkezten dira, non hiru mailak M_1 , M_2 eta M_3 akumulatzen diren. Biltegiak elikatzen dituzten ur-emariak edo fluxuak erregulatzen dituzten balbulen edo txorroten gaineko jokaerek, mailen aldaketak determinatzen dituzte.

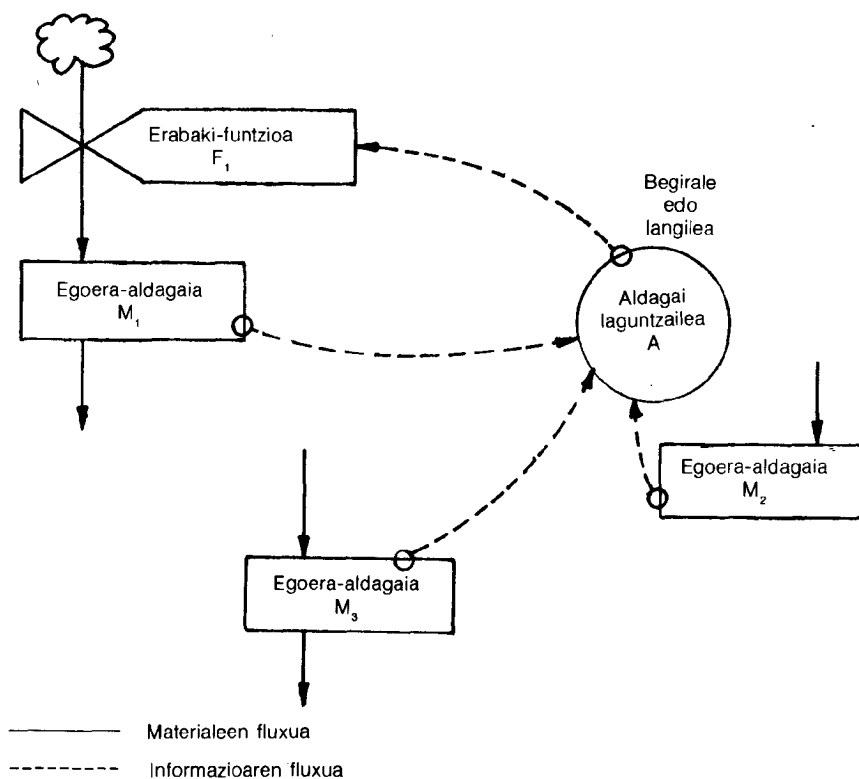
Aldiune bakoitzean, biltegi bakoitzaren mailaren balorea jakinik soilik hartzen da balbularen edo txorrotaren irekidurari buruzko erabakia. Irudian ikusten denez, biltegi-tako ur-mailak ikusiz finkatzen da txorroten irekidura. Begirale edo langile bana txorroterei dagokie, irudian gizon bakarra agertu arren. Aldiune batetan mailen baloreek aldiune bereko fluxu-aldagaien baloreak ematen dituzte. Era berean, maila batekin erlazionaturik dauden fluxuen baloreek, mailen baloreen inkrementuak determinatzen dituzte. Analogikoki, irudiak ondoko ekuazio diferentzialen sistema aurkezten du:

$$\frac{dM_1}{dt} = F_1 - F_2; \quad \frac{dM_2}{dt} = F_2 - F_3; \quad \frac{dM_3}{dt} = F_3 - F_4$$

non: $F_i = f_i(M_1, M_2, M_3)$

$i = 1, 2, 3, 4$ izanik.

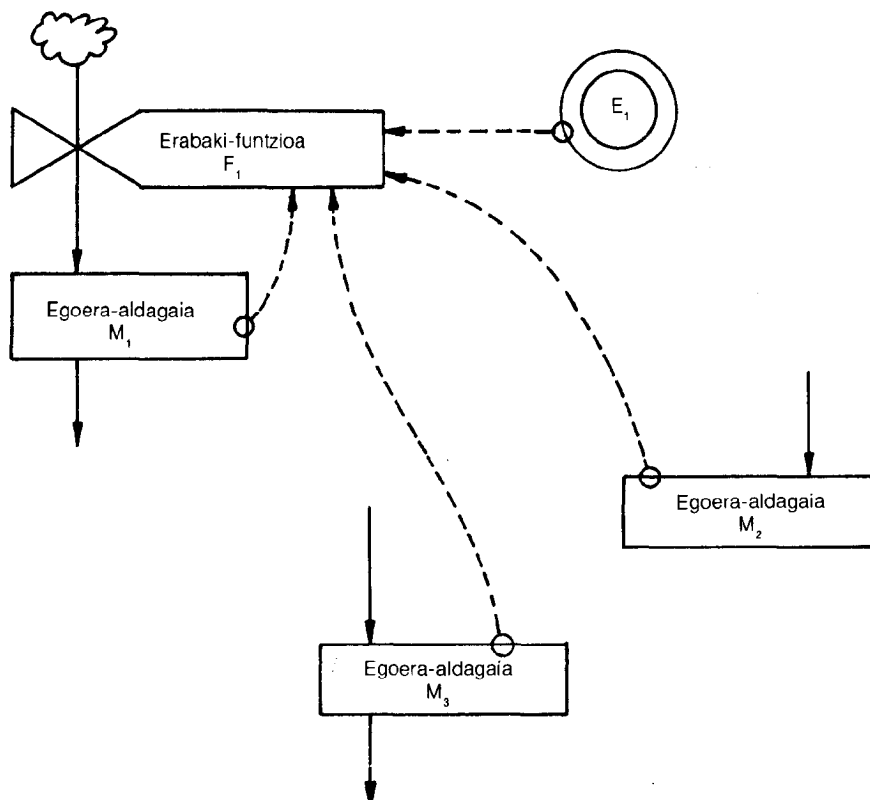
f_i funtzioak linealak edo ez-linealak izan daitezke. Fluxu-aldagaien balorearen kalkulua, batzutan, epeka egiten da, eta orduan aldagai laguntzaileen komenigarritasuna agertzen da. Hala ere, mailen baloreetan oinarrituz fluxuak kalkulatzeko, aldagai laguntzaileek tarteko urratsak aurkezten dituzte, eta horregatik, azken batez, kendu egin ditzakegu.

3. Irudia

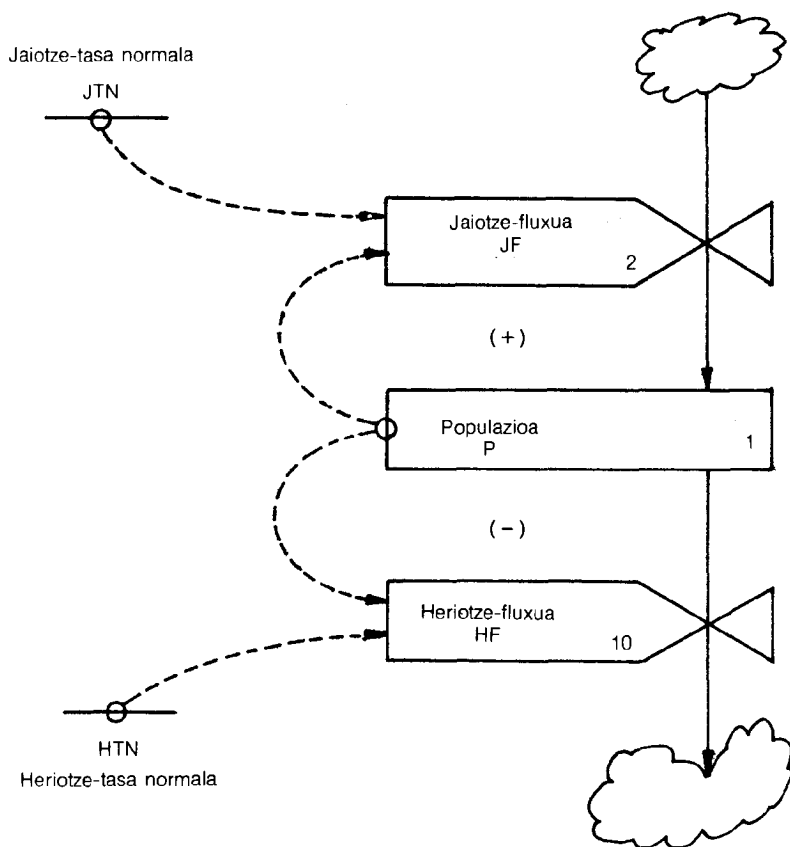
Behar ditugun aldagai exogenoak erantsiz, irudi hidrodinamiko oso daiteke. E_1 delakoa beharrezko izan daitekeen aldagai exogenotzat hartzen badugu, F_1 honela defini daiteke:

$$F_1 = f_1 (M_1, M_2, M_3, E_1)$$

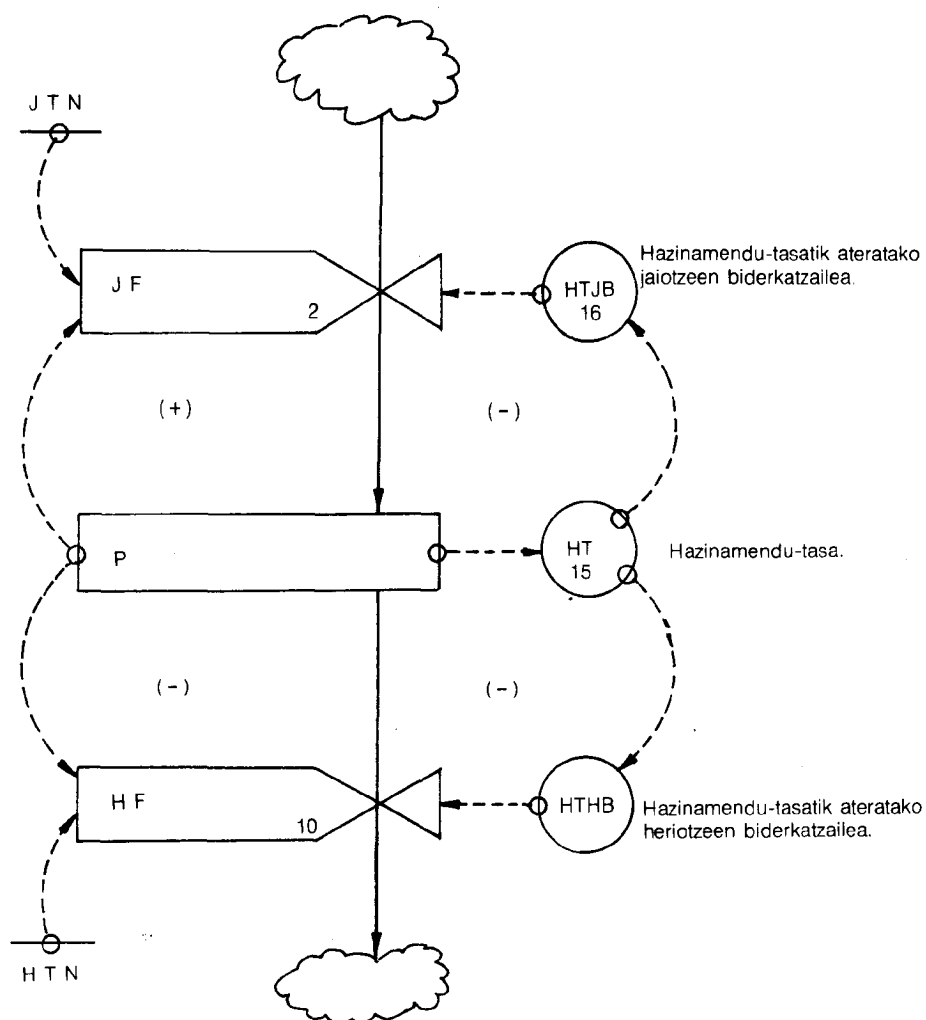
4. Irudia

Sistemen dinamikak, funtsean, berrelikatze-zirkuitu itxien bidez interpreta daitezkeen gizarte-sistemen ezaugarriak aztertzen ditu. Berrelikadurako lakioek ereduaren estruktura osotzen dute. Lehen irudian ikusi dugun diagrama kausalari dagokion Forresterren diagrama (edo Dinamo-diagrama deitua) hauxe izan daiteke:

5. Irudia

Baina aurreko diagrama korapilatu egin daiteke. Adibidez, jendearen metatzea edo hazinamendu-tasa sartzen badugu, honela geratuko da:

6. Irudia

"Munduaren eredua" aztertzerakoan, ekuazioak eta beste lakioak ikusiko ditugu. Horregatik lehen ez gara hortaz gehiegi arduratuko. Orain, ereduetan erabiltzen diren sinboloak azalduko ditugu:

Hodeia

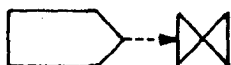
Iturria

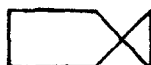
Isurbidea

Maila. Egoera-aldagaia. Biltegiko uraren maila

edo

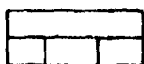
Fluxua. Erabaki-aldagaia. Txorrotaren irekidura

Aldagai laguntzailea

Konstante edo parametroa

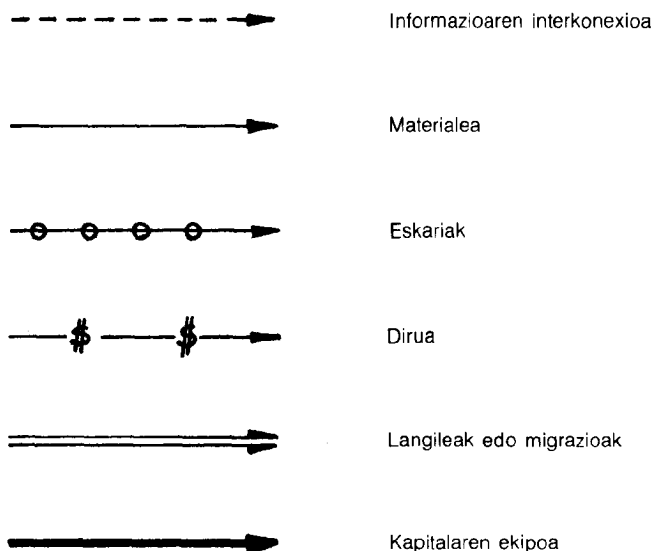

Atzerapena (denboratan)

Aldagai exogenoa

Sinboloak lotzeko, esangura desberdinetako hodiak erabiltzen ditugu. Forresterren "Industrial Dynamics" liburuan, sei hodi-sare interkonektatuak aztertzen dira

8. Irudia

Sareak zehazteko politikak eta erabakiak argitu behar dira, erabakifuntzioen egiturak mugatuz. Alde batetik, sartu behar diren faktore garrantzitsuenak zeintzu diren galdetu behar da, eta bestetik, faktore bakoitzari begira, beraren efektuaren norabidea zein den, beraren efektuaren magnitudea zein den, eta zeintzu ez-linealitate ezagutu behar diren.

Adibidea ipintzeko, gaingiroki hartuz eta orain sakontzeko asmorik gabe, 6. irudian ikusi dugun "P" delako mailari dagokionez, honela zehaztuko edo formalizatuko dugu beraren balorea denboran zehar. P maila, "JF" delako sarrerako fluxuarekin handiagotzen da, eta "HF" delako irtetarako fluxuarekin txikiagotzen da. Orduan, P mailaren bilakaeraren ekuazioa, ondoko hau dugu:

$$P(t) = P(0) + \int_0^T (JF - HF) dt$$

$$\text{edo: } \frac{dP}{dt} = JF - HF$$

tzertu hau aurreko Kontzertuak baino txarrago dela batzuek esaten dutenean. Gure eritziz, lortu den Kontzertua ona da. Beronetan geroan gertatuko diren aldaketak —hobetzeko edo txartzeko— bihar egongo diren indar-erlazioen, eta ordurarte Kontzertuaz eginga egongo den erabileraren fruituak izango dira. Saia gaitezen, bada, gaurtik bertatik, gure indarrak prestatzen eta Kontzertua ongi gobernatzen.

ERANSKINA

EGOZPEN-ERIZPIDEAK

1. Jendearen Errentari buruzko zerga

Nola Konbenioan hala Arabako Kontzertuan eta berrian, zerga hone-
tan, auzatasuneko erizpidea erabiltzen da, baina, baldintza diferentez.

Konbenioan, subjektu pasiboak bere ohizko egoitzalekua Nafarroan
izateaz gainera, nafar auzatasuna eduki behar du. (Hau eskuratzen da: a)
bi urte han igarotzen eta nafar auzatasuna bereganatzeko eskea egiten; b)
hamar urte han igaro ondoren eta nafar auzatasuna izatearen kontrako
aitormenik ez egiten.) Horrez gainera, kanpotik hara joandakoren batek,
nafar auzatasuna horrela lortuagatik ere, Diputazioari tributatu ahal izateko,
Nafarroako Finantz Ordezkaritzan tributatu behar izan du aurreko bi urtee-
tan.

Arabako Kontzertuan Diputazioari tributatu ahal izateko, baldintzak
txikiagoak dira. Subjektu pasiboari bere ohizko egoitzalekua probintzian
izatea eskatzen zaio bakarrik. Eta subjektu pasiboa kanpotik etorri bada,
Arabako Finantz Ordezkaritzari tributatu beharko dio bakarrik "si estuviere-
n obligados a ello".

Kontzertu berrian, baldintzak are murrizagoak dira. Subjektu pasi-
boak euskal erakundeei tribututatuko die, bere ohizko egoitzalekua Bas-
kongadetan baldin badu.

Beste zergetan ere (Luxuzko zergaren eta Ondare-eskualdaketen
kasu batzutan adibidez) honen moduko hobekuntzak sartu dira Kontzertu
berrian. Dena dela, hobekuntza haiek (eta holako beste batzu) ez ditugu
zerga horietan aipatuko, bestela luze lihoake atal hau eta.

Ez dago esan beharrik, bada, Kontzertu berriaren erregulapena, pun-
tu honetan, Arabakoarena baino hobea dela, eta honena, halaber, Nafa-
rroakoarena baino.

2. Ondareari buruzko zerga

Nori ordaindu behar zaion jakiteko hemen erabiltzen diren egozpen-erizpideak, Jendearen errentari buruzko zergan erabilitako berberak dira.

Han frogatu badugu, puntu honetan, Kontzertu berriaren erregulapena onuragarriagoa dela Arabakoarena baino, eta azken honena, orobat, Konbenioarena baino, orain ez dago esan beharrik gauza bera gertatzen dela zerga honetan.

3. Sozietateei buruzko zerga

Egozpen-erizpideak zerga honetan, zeharo bestelakoak dira Kontzertuetan eta Konbenioan. Kontzertuetan lurraldetasuneko erizpidea erabiltzen da soil-soilik, Konbenioan lurraldetasunekoa eta auzatasunekoa nahasturik erabiltzen diren bitartean.

Sozietateek Diputazioei tributa diezaiekete, edo tributa diezaiokete Haziendako Ordezkaritzari, edo biei. Ikus ditzagun kasu hauek banan-bana.

a) Diputazioari tributatu eskusiboki.

Arabar lurraldetan eskusiboki diharduten sozietateek Diputazioari osoki tributatzaren diote. Nafarroan helbidea duten sozietateek, oster, Diputazioari eskusiboki tributatzeko, segidan ematen diren betebeharretan lehen eta bi azkenetatiko beste bat kunplitu behar dute:

1. Kapital despoltsatuaren gehiengoa nafar kondizioa duen pertsonarena izan.
2. Enpresaren negozioaren gehiengoa Nafarroan burutu.
3. Mugiezin sozialen gehiengoa Nafarroan egon.

Beraz, lehenengo baldintzaren arabera —nahitaezkoa dena ez ahanzi— akzio gehienak nafar kondizioa duten pertsona fisikoen eskuetan badaude, enpresa nafarra izango da, bestela ez.

Gaur egun, berriz, kapitala oso mugikorra da (produzitu ez den tokitan inbertitzen da sarri) eta bestalde, Burtsan jalkirikako akzioak izengabeak izaten dira eta ezin nafar kondizioa eduki. Horregatik, eta beste arrazoiengatik ere, nafar kondizioa duen pertsonen kapitala erlatiboki, gero eta txikiago da, eta ondorioz, Nafar Diputazioari eskusiboki tributatzaren dioten enpresak gero baino gero gutxiago dira (gogoan eduki, honez gainera 2. edo 3. baldintza ere bete behar dutela).

Horretaz konturaturik, nafar ordezkariak aspaldidanik ari dira salatzen erizpide honen erabilpena. Adibidez 1969ko Konbenioa egiteko egon ziren negoziaketek haxe zioen Zubiaur jaunak arestian: "Se planteó a la comisión negociadora (erizpide hau aldatu eta lurraldetasunekoa sartu, alegia)

eta, Eulerren zenbakizko integrazioaren metodoaren arauera:

$$P(t + \Delta t) = P(t) + \Delta t \cdot JF(t) + HF(t)$$

sistemen dinamikan erebiltzen dugun eran hain zuzen.

Ikusten denez, egoera-aldagaia edo maila bat kalkulatu baino lehen, sarrerako eta irteerako erabaki-aldagaiak edo fluxuak ezagutu behar ditugu. Erabaki-funtzioak oso korapilotsuak izan daitezke, eta generalki, $F(t)$ fluxua kalkulatzeko, mailak, aldagai laguntzaileak eta exogenoak, konstanteak eta biderkatzaileak kontutan hartu behar ditugu.

Adibideak ikusterakoan, era askotako erabaki-funtzioak aztertuko ditugu. Esate baterako, Munduaren ereduak, Forresterren World-2 ereduak, hain zuzen, $JF(t)$, honela definitzen da:

$$JF.KL = (B.K) (CLIP (JTN, JTN1, SWT1, URTEA.K)) (PJJB.K) \\ (BJB.K) (HTJB.K) (PKJC.K)$$

non: $K = t$ denbora den, $L = t + \Delta t$

eta: $KL = \Delta t$, hots, t aldiunetik $(t + \Delta t)$ aldiunerarteko interbaloa. Ikus daitekeenez, lehen aipatu dugun HTJB biderkatzailea, beste batzuren artean agertzen da hor.

Ondoren, hiru adibide aztertuko ditugu: "MUNDUA-2", "SAGUNTO" eta "NAFARROA 2000" ereduak. Lehena, metodologia erabiltzen zuen lehenetariko bat izan zelako. Bigarrenak, eredu baten eraikitze-prozesua oso argi adierazten duelako; eta "NAFARROA 2000" ereduak, plangintza erregionalari buruzkoa dena, Euskal Herrian egin den bakarra eta Estatu Espainolean egin diren hoberenetariko bat delako.

6. "SAGUNTO" EREDUA

6.1. Problemaren azterketa

Eredu honekin, Saguntón, Altos Hornos del Mediterráneo delako enpresaren ezarreraren inpaktua determinatu nahi zen, batez ere, inpaktu demografikoa ikertu nahi zelarik (zeren populazioa bikoiztu edo hirukoiztu zitekeela pentsatzen bait zen). Eta hau bi ikuspuntatik: alde batetik inpaktuen tamaina ezagutzeko, eta beste aldetik, inpaktuen aldagai determinatzaileak zein zen jakiteko.

Enplegu-politika desberdinak suposatuz, ereduak sistemaren bilakaeraren informazioa emateko gai izan behar zuen. Horrela, Udaletxeak tresna egokia edukiko zuen azpiegiturazko politika koherentea programatzeko: eskolak, etxebizitzak, ospitaleak, etab.

Gorago esan dugunez, hasieran eredu simple bat egin behar da, eta gero, birlaboratuz joan, eredu baliagarri bat eduki arte.

Hemen, hiru eredu prestatuko ditugu, oinarritzko maila bezala enplegua eta populazioa izango dituztelarik.

6.2. **E₀ : bi mailetako eredua**

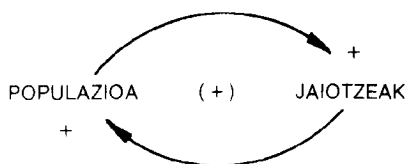
Eredu honetan, lanpostu berrien sortzapearen aurrikuspena izango dugu aldagai exogeno gisa, eta endogenotzat, populazioa. Beraz, gure oinarritzko aldagaiak populazioa eta enplegua izango dira.

Eredu hau oso elementala da: biztanleriaren eta enpleguaren artean dauden interakzioak oso eskematikoki analisatzen ditu.

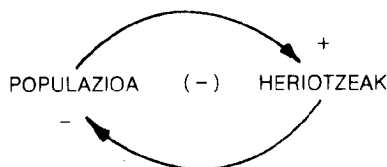
Kontsideratzen ditugun oinarritzko lakioak hauexek dira:

a) *Populazioa/jaiotzeak*

Populazioa eta jaiotzeak lotzen dituen erlazio kausala, oso ezaguna da: jaiotzeen kopurua populazioaren menpean dago, eta populazioa, jaiotzeekin aldatzen da. Gainera, lakioa positiboa dugu: populazioa hazten bada, jaiotzeak gehitu egiten dira, eta ondorioz, populazioa berriz hazi egiten da. 1.irudian adierazten dugu hau.

1. Irudia

2. Irudia

b) *Populazioa/heriotzeak*

“Populazioa/heriotzeak” lakioa bestean bezala eraikitzen dugu, baina, kasu honetan negatiboa dugu. Hau da, zenbat eta populazioa handiagoa, hainbat eta heriotze gehiago eta hortik populazio txikiagoa. 2.irudian adierazten dugu lakio hau.

c) *Populazioa/enplegua/migrazioa*

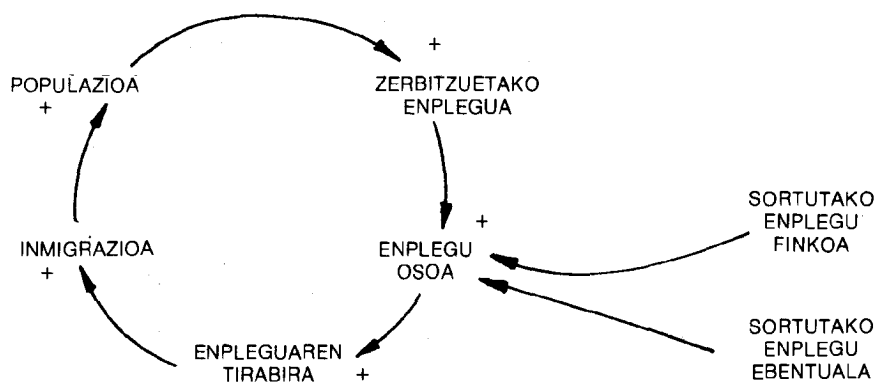
Leku honetan sortzen den enpleguaren hiru mota kontsidera ditzakegu. Hauetatik bi (lantegiak sortzen dituen enplegu finkoa eta ebentuala)

Altos Hornos delakoaren enplegu-politikak determinatuak izango dira eta beraz, exogenoak; bestea (populazioari prestatutako zerbitzuetako enplegua) biztanleriaren menpean egongo da, eta ondorioz, endogenoa da.

Enplegu osoaren eta populazioaren arteko lotura, migrazioaren bidez egingo dugu; baina lehenago, beste aldagai bat definitu behar da, zeinek betegabeko lanpostuak neurtzen dituen: "enpleguaren tirabira" deituko dugu.

E_0 ereduak funtziona dezan, hipotesi bat egiten dugu. Saguntoko udalera etor daitekeen populazioa, infinitua da; orduan, inmigrazioa determinatzen duena, enpleguaren tirabira izango da.

Aldagai hauen arteko erlazio kausalek, ondoko lakio positiboa ematen digute.

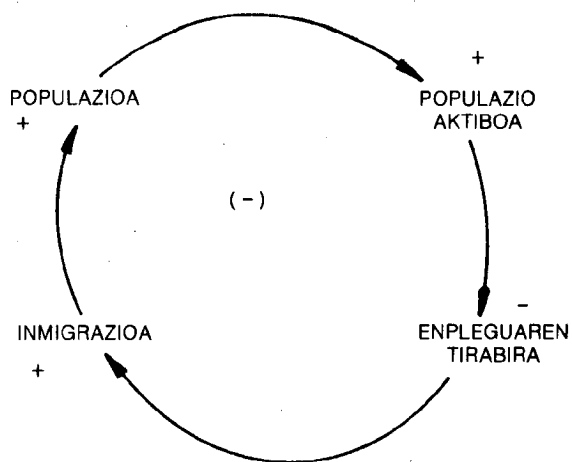

3. Irudia

d) *Populazioa/populazio aktiboa/emigrazioa*

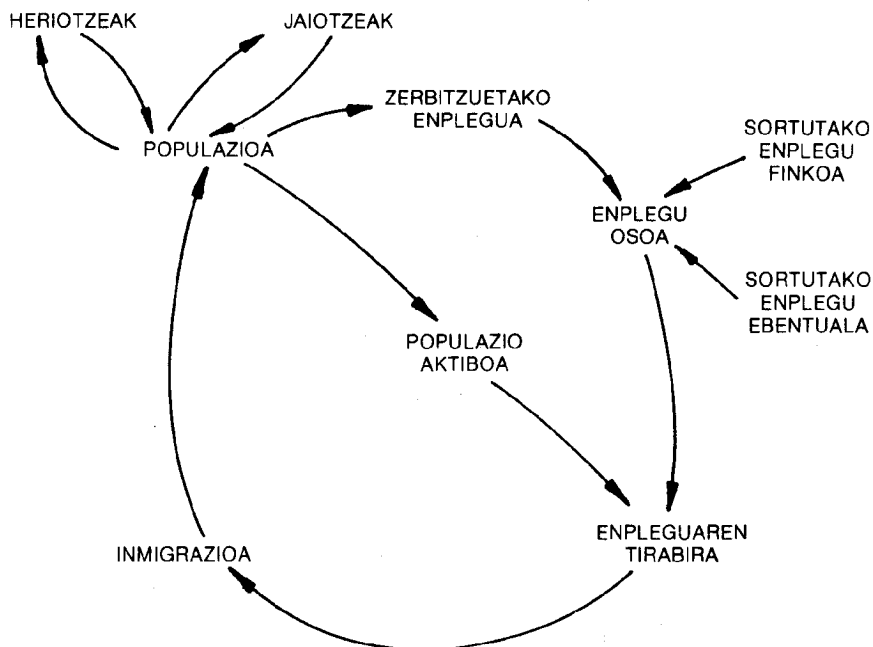
Lehenago definitutako lakioan, kontutan eduki ez den beste aspektu bat ere ba dago: populazio aktiboa.

Populazioa hazten den heinean, populazio aktiboa gehitu egiten da, baina enplegu osoa konstantea izanik, honek enpleguaren tirabira txikitu egiten du. Lakio hau negatiboa da, beraz, eta aurreko lakio positiboa orekatzen du.

4. Irudia

E_0 ereduan hartu nahi ditugun aspektuak aurreko lakioetan daude. Lakio hauetan definitutako aldagaien artean dauden erlazioak, diagrama kausala sortzen dute. 5. irudian adieraziko dugu.

5. Irudia

6.3. E₀ ereduaren ekuazioak

Ondoren, E₀ ereduaren ekuazioak azalduko ditugu.

Ekuazio bakoitzak zenbaki bat darama (Forresterren diagraman erabilakoa) eta letra bat. Letra honek zein motatako ekuazioa den adierazten digu: maila-ekuazioa baldin bada, M; fluxu-ekuazioa, F; eta ekuazio laguntzailea, L. Konstante bat definitzeko bada, ekuazioari K ipiniko diogu; eta hasierako balio bat ematen badu, aldiz, H jarriko diogu.

Orain, ba, banan banan aztertuko ditugu E₀ ereduaren ekuazioak.

1,M ekuazioak, populazioaren maila determinatzen du K momentuan. Kalkulu hori, J momentuan mailak duen balioa, eta jaiotzeen, heriotzeen eta inmigrazioaren fluxuen balioak JK tartean batuz egiten dugu.

1.1,H ekuazioak, J momentuan populazioa konstantea dela esaten digu.

$$1,M \quad POP \cdot K = POP \cdot J + (DT) (JAI \cdot JK - HER \cdot JK + INM \cdot JK)$$

$$1.1,H \quad POP = HPOP$$

POP: Populazioa (pertsonak)
DT: Integrazio-tartea (urteak)
JAI: Urteko jaiotzeak (pertsona / urte)
HER: Urteko heriotzeak (pertsona / urte)
INM: Urteko inmigrazioa (pertsona / urte)
HPOP: Hasierako populazioa (pertsonak)

2,F 3,F, eta 4,F ekuazioek jaiotzeen, heriotzeen eta inmigrazioaren fluxuak determinatzen dituzte, denboraren tarte batetan: lehengo biek, tartearen hasierako unean dagoen populazioaren mailaren funtzioan eta azkenekoek, enpleguaren tirabirarenean (ikus 12,L ekuazioa).

$$2,F \quad JAI \cdot KL = POP \cdot K \times UJT$$

JAI: Urteko jaiotzeak (pertsona / urte)
POP: Populazioa (pertsonak)
UJT: Urteko jaiotze-tasa (pertsona / pertsona eta urte)

$$3,F \quad HER, KL = POP \cdot K \times UHT$$

HER: Urteko heriotzeak (pertsona / urte)
POP: Populazioa (pertsonak)
UHT: Urteko heriotze-tasa (pertsona / pertsona eta urte)

$$4,F \quad INM \cdot KL = ET \cdot K \times BTF$$

INM: Urteko inmigrazio netoa (pertsona / urte)
ET: Enpleguaren tirabira (pertsonak)
BTF: Batezbesteko tamainu familiarra (pertsonak)

5,M ekuazioak, aurreko unean zegoen hasierako balioan eta tartean egon den enpleguaren fluxuan oinarrituz, edozein unetan determinatzen

du enpleguaren maila. 5.1.H ekuazioak, hasierako enpleguaren balioa ematen digu.

$$5,M \quad EE \cdot K = EE \cdot J + (DT) (UEF \cdot JK)$$

$$5,1,H \quad EE = HEE$$

EE: Enpleguaren eskaria (lanpostuak)
 DT: Integrazio-tartea (urteak)
 UEF: Urteko enpleguaren fluxua (lanpostu / urte)
 HEE: Hasierako enpleguaren eskaria (lanpostuak)

6,F ekuazioan UEF determinatuta gelditzen da.

$$6,F \quad UEF \cdot KL = PPZE \cdot K + SEF \cdot K + SEE \cdot K$$

UEF: Urteko enplegu fluxua (lanpostu / urte/
 PPZE: Populazioari prestaturiko zerbitzuetako enplegua (lanpostu / urte)
 SEF: Sortutako enplegu finkoa (lanpostu / urte)
 SEE: Sortutako enplegu ebentuala (lanpostu/urte)

7,L ekuazioak, populazioari prestaturiko zerbitzuetako enplegua determinatzen du, aurreko urtean populazioa zenbat hazi den kontutan hartuz.

$$7,L \quad PPZE \cdot K = PH \cdot K \times PPZET$$

PPZE: Populazioari prestaturiko zerbitzuetako enplegua (lanpostu / urte)
 PH: Populazioaren hazkundera (pertsona / urte)
 PPZET: Populazioari prestaturiko zerbitzuetako enpleguaren tasa (lanpostu / urte)

B,L eta 9,L ekuazioek, faktoriaren ezarreraren sortutako enplegu zuzena determinatzen dute. Logikoa denez, lehenean lanpostu finkoak agertuko dira eta bestean ebentualak. Bi kasuetan, taula baten bidez adierazten da, eta bakoitzaren inpaktua simulazio desberdinetan ikus daiteke.

$$8,L \quad SEF \cdot K = TABLE (SEFT, TIME \cdot K, 1976, 1988, 1)$$

$$8.1,H \quad SEFT = 1718/577/2755/661/1286/
535/390/318/270/1535/420/1248/516$$

SEF: Sortutako enplegu finkoa (lanpostu / urte)
 SEFT: Sortutako enplegu finkoaren taula

$$9,L \quad SEE \cdot K = TABLE (SEET, TIME \cdot K, 1974, 1988, 1)$$

$$9.1,H \quad SEET = 500/1000/500/15000/500/
1000/1000/-500/-1500/-1000/0/
0/-1000/-1000/-1000$$

SEE: Sortutako enplegu ebentuala (lanpostu / urte)

SEET: Sortutako enplegu ebentualaren taula.

10,L ekuazioak, aurreko urtetik hona, populazioa zenbat hazi den determinatzen du.

$$10,L \quad PH \cdot K = AUP \cdot K - POP \cdot K$$

PH: Populazioaren hazkundera (pertsonak)

AUP: Aurreko urteko populazioa (pertsonak)

POP: Populazioa (pertsonak)

11,K ekuazioak, populazio aktiboa determinatzen du, iharduera-tasan zehar.

$$11,L \quad PA \cdot K = POP \cdot K \times PIT$$

PA: Populazio aktiboa (pertsonak)

POP: Populazioa (pertsonak)

PIT: Populazioaren iharduera-tasa (adimentsionala)

12,L ekuazioak, enpleguaren eskariaren (dauden lanpostuak) eta eskaintzaren (populazio aktiboa) artean dagoen tirabira determinatzen du. Tirabira honen zeinuak eragina dauka inmigrazioan (ikus 4,F ekuazioa).

$$12,L \quad ET \cdot K = EE - PA \cdot K$$

ET: Enpleguaren tirabira (lanpostuak)

EE: Enpleguaren eskaria (lanpostuak)

PA: Populazio aktiboa (pertsonak)

14,B, 15,B, 16,B eta 17,B ekuazioak besteen osagarriak dira. Azterketako garaia, definituta dauden mugetatik kanpo dagoenean, ekuazio horiek enpleguaren taulei balio desberdinak ematen dizkiete.

$$14,B \quad SEF \cdot K = CLIP(O, SEF \cdot K, TIME \cdot K, 1976)$$

$$15,B \quad SEF \cdot K = CLIP(SEF \cdot K, O, TIME \cdot K, 1988)$$

$$16,B \quad SEE \cdot K = CLIP(O, SEE \cdot K, TIME \cdot K, 1974)$$

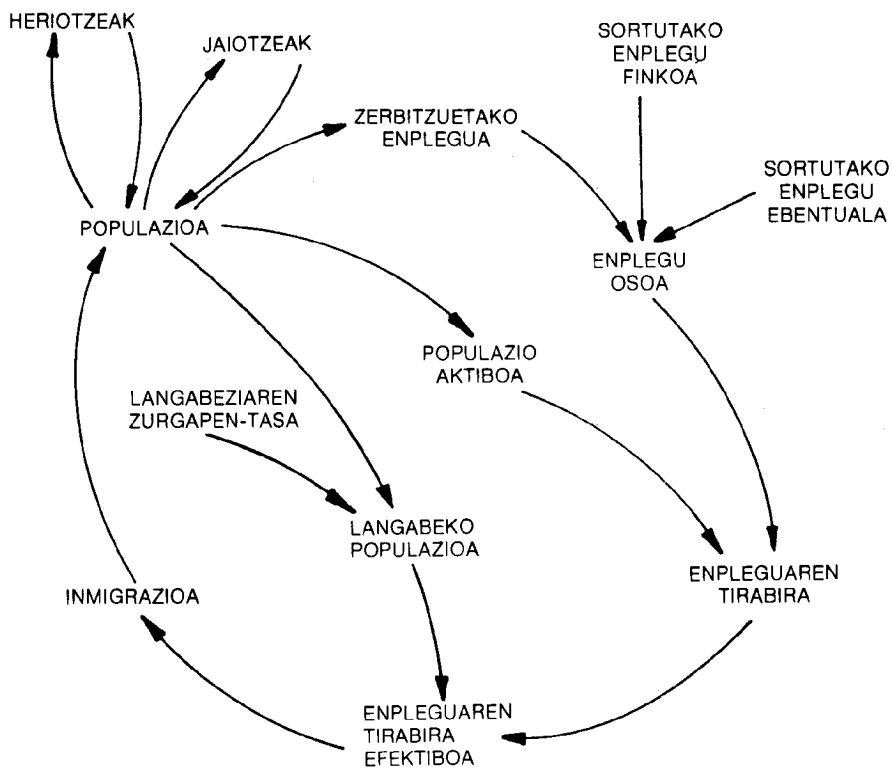
$$17,B \quad SEE \cdot K = CLIP(See \cdot K, O, TIME \cdot K, 1988)$$

E_o ereduarekin eredu arrunta lortu dugu, sistema adierazten duelarik, sinpleegi bada ere.

Berehala ikus daiteke, enpleguaren tirabiraren tratamendua akatsik inportanteenetariko bat dela.

Lanindarra (enpleguaren eskaintza) enpleguaren eskaria baino haundiagoa denean, automatikoki sortzen da emigrazioa. Ostera, langilea lanik gabe gelditzen denean, alde egin aurretik denbora pasatu beharko dela pentsa dezakegu.

E_0 eredua birformulatuko dugu, enpleguaren tirabira negatiboa denean funtzionatuko duen beste lakio bat sartuz. Horrela, E'_0 eredua lortuko dugu. 7. irudian diagrama kausala aurkitzen dugu.

7. Irudia

Ikusten denez, aldagai berri bat definitu dugu: "enpleguaren tirabira efektiboa". Honek, sistemak gehien zurga dezakeen langabeko langileen ehuneko zenbatekoa neurtzen du.

Kontzeptu berri hau sartzeko, ondoko ekuazioak jarri behar ditugu geure eremuan.

20,L ekuazioak, definitutako zurgapen-tasaren arauera, lanik gabe iraun dezakeen biztanleria maximoa determinatzen du.

$$20,L \quad LPM \cdot K = POP \cdot K \times LZT$$

LPM: Langabeko populazio maximoa

POP: Populazioa

LZT: Langabeziaren zurgapen-tasa

21,L eta 22,L ekuazioek, aldez aurretik definituriko enpleguaren tirabiran oinarrituz, enpleguaren tirabira efektiboa determinatzen dute.

$$21,L \quad ETE = CLIP (ET \cdot K, ET1 \cdot K, ET \cdot K, O)$$

ETE: Enpleguaren tirabira efektiboa

ET: Enpleguaren tirabira

ET1: 22,L ekuazioan definitutako aldagai laguntzailea.

$$22,L \quad ET1 \cdot K = ET \cdot K + LPM \cdot K$$

23,L ekuazioak, enpleguaren tirabiraren zeinuaren ez-inbertsioa lortzen du. $ET = 0$, baina $ET = LPM$ direnean, enpleguaren tirabira efektiboa positiboa positibo egiten da eta emigrazioa eragiten du, langabezia gehituz. $ET1$ efektua kentzera saiatzeko gara prezესki.

$$23,L \quad ET1 \cdot K = CLIP (O', ET1 \cdot K, ET1 \cdot K, O)$$

Orain arte, E' eredua aztertu dugu. Eredua honetan daude oraindik akats nabariak eta horrexegatik beste batzuek eraikitzea komeni da, daukaguna osatzeko.

6.4. E_1 : BOST MAILETAKO EREDUA

Alde batetik, langabeziaren zurgapen-tasa exogenoki dago definituta eta endogenoki egitea komeniko litzateke.

Beste aldetik, beharrezkoa egiten da azpiegiturazko sektorea espezifikoki ukitzea; era honetan eraikitzean sortutako enplegua determinatzen dugu, langabeziaren zurgapen-tasa endogenoki definitzeko.

Defini dezagun beste aldagai berri bat "langabeziaren zurgapen-tasarako aldagaia" (LZTA)

$$LZTA = \frac{POP \cdot K}{ETX \cdot K \times EOT}$$

POP.K: K urtean dagoen populazioa

ETX.K: K urtean eraikitako etxebizitzak

EOT: Etxebizitzaren okupazio-tasa (bizilagun/etxebizitza)

LZTA aldagaia, nolabait, bizi-kalitatearen adierazlea da. Bat baino haundiagoa izateak (hots, $LZTA > 1$), etxebizitzaren defizita dagoela esan nahi du, edota existitzen diren etxebizitzaren kopururako populazio gehiegi dagoela eta alderantziz.

Hurrengo irudian E_1 ereduen diagrama kausala jartzen da.

b) Beste aldetik, azpiegiturazko sektorea bi azpisektoretan banatzea beharrezkoa egiten zaigu: etxebizitzena eta zerbitzuena. E₂ ereduaren diagrama kausala 10. irudian dago adierazita.

Hala eta guztiz ere, populazioa desagregatzen deneko formulapen berri batzu egin dira. Horrela, biztanleriaren kohorte bakoitzaren beharrak ezagut ditzakegu eta informazio baliagarria izan, azpiegiturazko plangintza egokia eskuratzeko.

“SAGUNTO” EREDUAN ERABILITAKO NOMENKLATURA

BTF:	Batezbesteko tamainu familiarra
EES:	Enpleguaren eskaria
ET:	Enpleguaren tirabira
HER:	Heriotzeak
INM:	Inmigrazioak
JAI:	Jaiotzeak
PA:	Populazio aktiboa
PIT:	Populazioaren iharduera-tasa
PH:	Populazioaren hazkundera
POP:	Populazioa
PPZET:	Populazioari prestaturiko zerbitzuetako enpleguaren tasa
SEE:	Sortutako enplegu ebentuala
SEET:	Sortutako enplegu ebentualaren taula
SEF:	Sortutako enplegu finkoa
SEFT:	Sortutako enplegu finkoaren taula
UEF:	Urteko enpleguaren fluxua
UJT:	Urteko jaiotze-tasa
UHT:	Urteko heriotze-tasa

7. “WORLD - 2” EREDUA (munduaren eredua)

Forresterrek berak bere liburuan aitortzen duenez, WORLD-2 (Mundua-2) eredua sinpleegia da. Munduaren sistema moldatzerakoan ezaugarri nabariak hartzen ditu bakarrik, beste asko alde batetara utziz. Beste aldetik, aldagaien agregazio handia dela eta, garatze-bidean dauden lurraldeen eta lurralde garatuaren artean dauden desberdintasunak ezin dira adierazi eredu honetan. Era berean, gizartearen balore-sisteman eta helburuetan gerta daitezkeen aldaketak ere ez ditu hartzen.

Hala eta guztiz ere, interesgarria iruditzen zaigu eredu hau azaltzea, argitaratu zenean Mundu osoan inpaktu izugarria izan zuelako batez ere. Lehen aldiz, hazkunde kontrolaezinaren arrisku eta mugei buruzko eztabaida zabala agertu zen eta Munduko problemak beren artean guztiz erlacionaturik daudela adierazi zen argi eta garbi.

Mundua-2 ereduan bost maila kontsideratzen ditugu: populazioa, nekazaritzan inbertituriko kapitalaren frakzioa, kutsadura, baliabide naturalak eta kapital inbertitua.

Ondoren, bakoitzaren ezaugarriak ikusiz joango gara:

POPULAZIOA:

Populazioa, berez, Lurraren gainean dagoen biztanleen kopurua da.

1900. urtean zegoen populazioari balio bat emango diogu eta hori izango da aldagai honen hasierako balioa: 1.600 miloi biztanle zeudela suposatzen dugu.

KAPITAL INBERTITUA:

Kapital inbertituaren mailak kapitalaren metaketa adierazten du, beraren sortzapena eta depreziazioa kontutan harturik. Kapitala kapitalaren unitatetan neurtzen da.

1970. urtean per capitako kapitalaren unitate bat dagoela suposatzen baldin bada, orduan 1900.ean 0,25 unitate zeudela pentsatzen dute ereduaren eraikitzaileek.

Kapital inbertituaren hasierako balioa 400 miloitakoa dela ikus daiteke erraz.

BALIABIDE NATURALAK:

Ikusiko dugunez, maila hau gutxitu besterik ez da egingo, ereduaren bilakaeran zehar.

Eredu honetan, baliabide naturalak berriztezinak izango dira soilik; hau da, egurra edo eguzkitiko energia ez ditugu kontutan hartuko.

Goian bezala, 1970. urtean per capitako baliabide naturalen unitate bat dagoela suposatuko dugu. Gainera, gaur egun dauden baliabideak 250 urte barru agortu direla estimatzen da.

1970. urtean 3.600 miloi pertsona daudenez, baliabide naturalen hasierako balioa 9×10^{11} unitatetakoa dela lortzen dugu biderkapen huts bat eginik.

NEKAZARITZAN INBERTITURIKO KAPITALAREN FRAKZIOA:

Ereduan, sortutako kapital osoa eta nekazaritzan erabiltzen den frakzioa bereizten dira.

Frakzio hau janarien eskaintzaren arauera aldatuko da, baina aldaketa hau ez da bat-batekoa izango. Horregatik atzerapena sartu beharra dago, behar den denbora doikuntza lortzeko: 15 urteetakoa presezki.

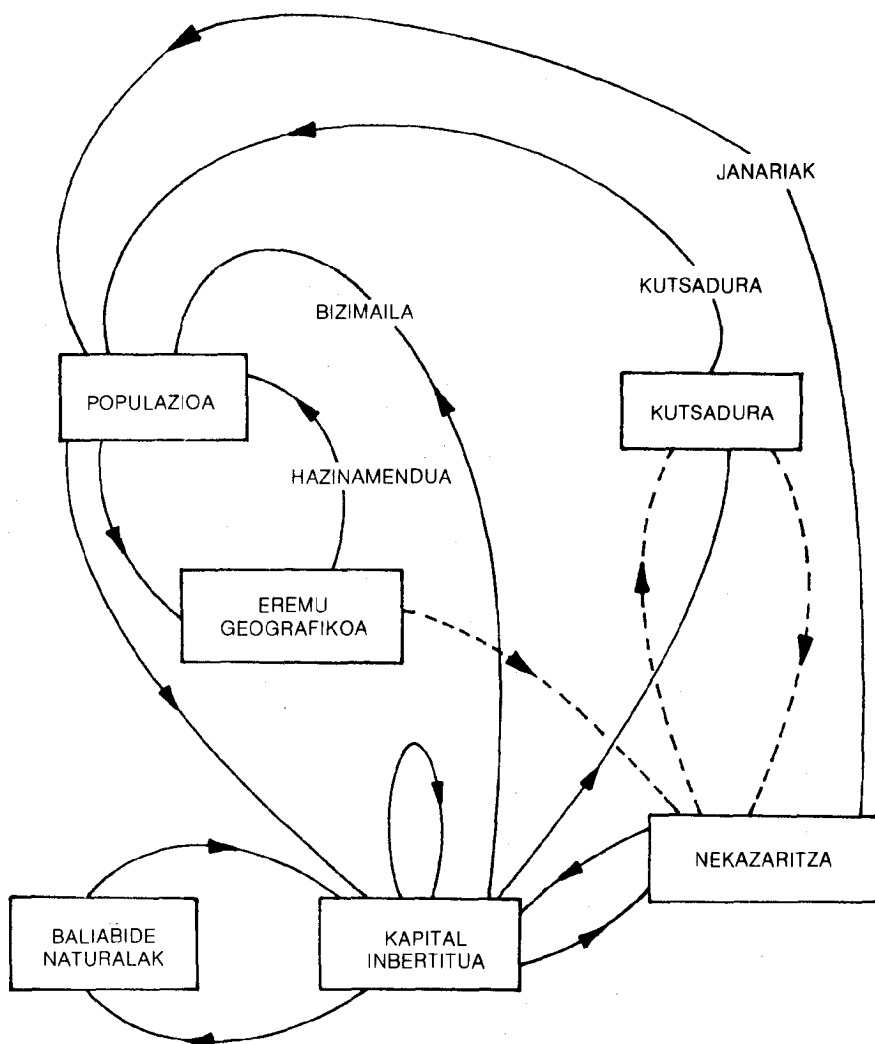
Maila honen hasierako balioa 0,2 unitatetakoa izango da 1900. urtean.

KUTSADURA:

Kontsideratuko dugun kutsadura, aktiboa izango da. Hau da, sortu den momentutik desagertu arte inguruan dagoena.

1970. urtean per capitako balioaren zortzirena hartuko dugu 1900. urteko hasierako baliozat. Orduan, hasieran 2×10^8 unitate zeudela suposatzen dugu.

Maila hauen artean ezartzen diren erlazioek, Mundua - 2 ereduaren diagrama kausala ematen digute. 1. irudian daukagu adierazita:

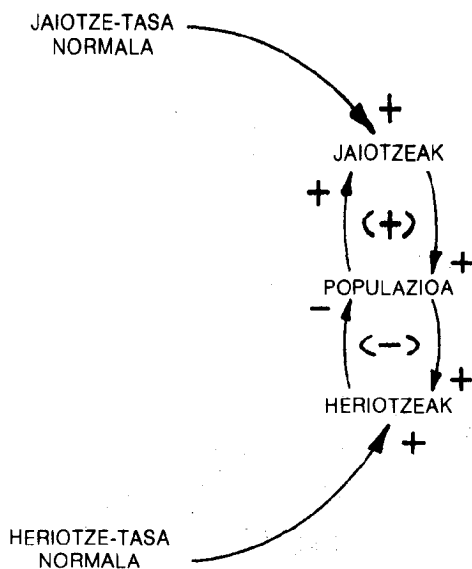

1. Irudia: Munduaren ereduaren diagrama kausala.

Orain, ereduaren oinarrizko lakioak analisatzen saiatuko gara pixkanaka.

POPULAZIOAREN OINARRIZKO LAKIOAK

Biztanleriaren maila jaiotzeek eta heriotzeek determinatuta dago, 2. irudian ikus daitekeenez:

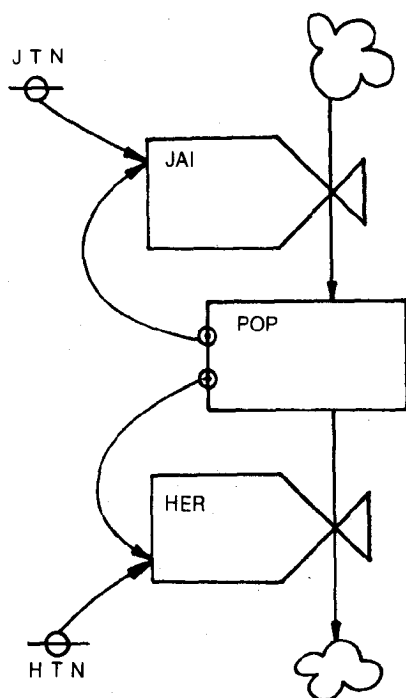
2. Irudia: Populazioaren hazkunde begetatiboaren diagrama kausala.

Baldintza normaletan, jaiotzeen tasa heriotzeena baino handiagoa izaten da, eta hemendik biztanleriaren hazkunde begetatiboa ateratzen da.

3. Irudian, diagrama kausalari dagokion Forresterren diagrama adierazten da.

HAZINAMENDUAK POPULAZIOAN DITUEN ERAGINAK

Biztanleriaren gehipen gogor batek ondorio negatiboak sortzen ditu bizimoduan; hau ahuldu nahian, mekanismo zuzentzaile batzu jartzen dira martxan biztanleriaren maila txikiagotzeko. Ereduan, mekanismo hauek hazinamendu-tasaren bidez interpretatzen dira.

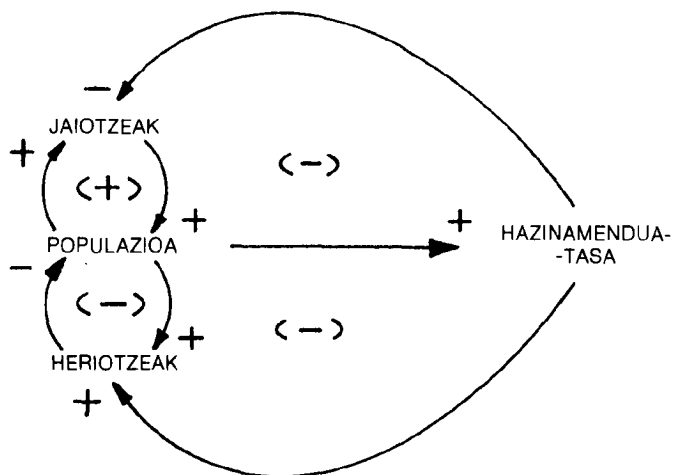

3. Irudia: Populazioaren hazkunde begetatiboaren Forresterren diagrama.

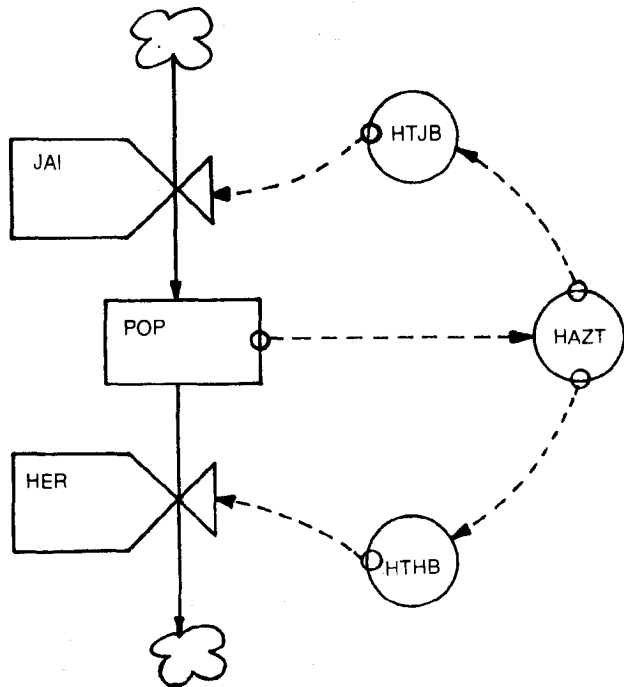
Tasa honek, jaiotzeetan eta heriotzeetan eraginez, populazioaren kopurua erregulatzen du. Hazinamendu-tasatik ateratako jaiotzeen biderkatzailea txikiagotzen baldin bada, jaiotzeak ere gutxitu egingo dira, eta honekin biztanleria. Era berean, hazinamendu-tasatik ateratako heriotze-tasa handiagotzen bada, heriotzeak ere gehitu egingo dira, eta honekin populazioa gutxitzen da.

Eredu honetan sartu den hazinamendu-tasa, teorikoki, oso ondo ulertzen da, baina praktikan determinatzea oso zaila egiten zaigu. Horrexegatik, hurrengo ereduan (WORLD-3) aldagai hau kendu egiten da.

Beheko irudietan efektu honen diagrama kausala eta Forresterren diagrama ditugu:

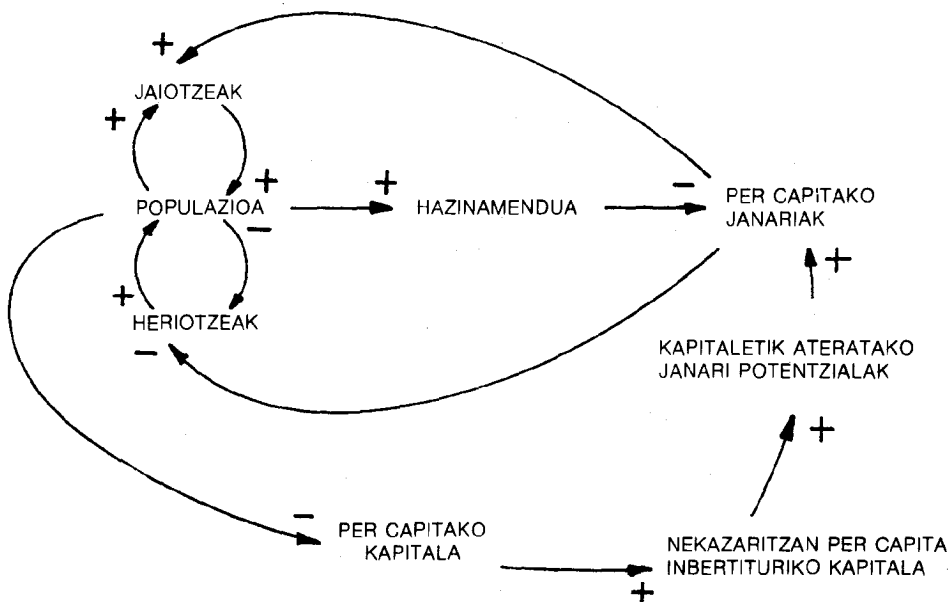
4. Irudia: Hazinamenduak populazioan dituen eraginaren diagrama kausala.

5. Irudia: Hazinamenduak populazioan dituen eraginaren Forresterren diagrama.

ELIKADURAK POPULAZIOAN DAUZKAN ERAGINAK

Per kapitako janariak biztanleria eragiten dutela, gauza jakina da. Efektu hau ulertzeko, 6. irudia aztertuko dugu.

6. Irudia: Populazioa elikadurarekin lotzen duen mekanismoaren diagrama kausala.

Irudi honetan bi efektu ikus ditzakegu. Alde batetik, biztanleriaren gehipenak gutxitu egiten du per capitalako kapitala; honekin "nekazaritzan inbertituriko kapitala" ere gutxitu egiten da; honen ondorioz, dagoen kapitaletik lor daitezkeen janari potentzialak, eta "per kapitako" janariak, urritu egiten dira; azkenean, per kapitako janariaren beherapenak jaiotzeak beherantz eta heriotzeak gorantz bultzatzen ditu, biderkatzaileen bidez. Prozesu honek zuzendu egin du hasierako biztanleriaren gehipena.

Gehipenaren ordeaz beherapena suposatzen baldin badugu, arrazonomendu berberari jarrai diezaiokegu, populazioaren gehipena lortzeko.

Beste aldetik, biztanleriaren mailak hazinamendu-tasaren bidez zuzenean eragiten ditu "per kapitako" janariak.

Populazioaren gehipenak handiagotu egiten du hazinamendu-tasa, eta honek "per kapitako" janariak gutxitu egiten ditu. Hemendik aurrera, prozesua goikoa dugu.

Orduan, hazinamendu-tasak bi bidetatik eragiten du biztanleria: lehenena, efektu psikologikoa eta bigarrena, "per kapitako" janarietan daukana direlarik.

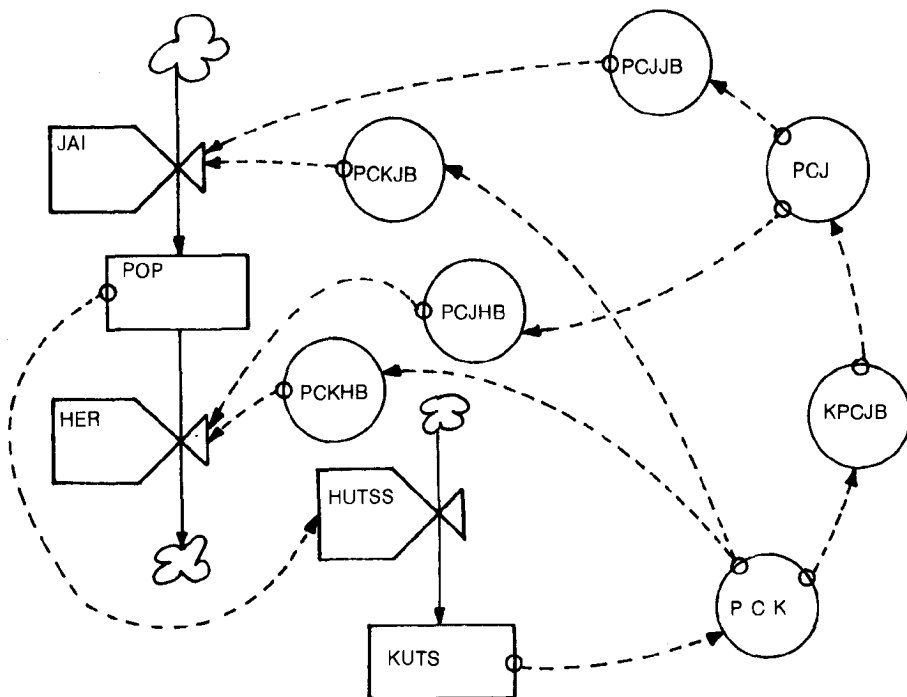
KUTSADURAK POPULAZIOAN DAUZKAN ERAGINAK

166

Populazioaren gehipenak kutsadura sortzen du eta dakigunez, honek heriotzeetan eta jaiotzeetan berehalako eragina dauka. Gainera, kutsadurak ingurua degradatzen duelarik, janarien produkzioa txikiagotu egiten da, biztanleriaren gaineko efektu negatiboa indartuz.

Azken denboretan hasi gara konturatzen lakio honen eraginaz, baina etorkizunean garrantzi handikoa izango dela dirudi.

9. irudian Forresterren diagrama dugu.

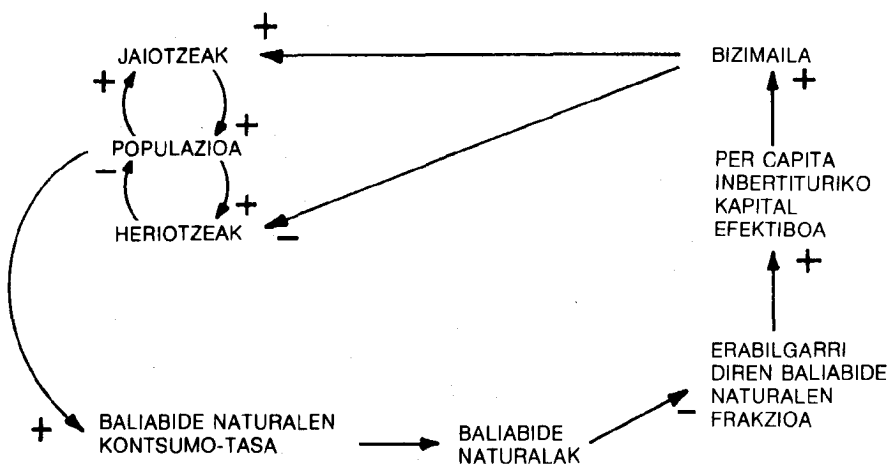

9. Irudia: Populazioaren eta kutsaduraren arteko erlazioaren Forresterren diagrama.

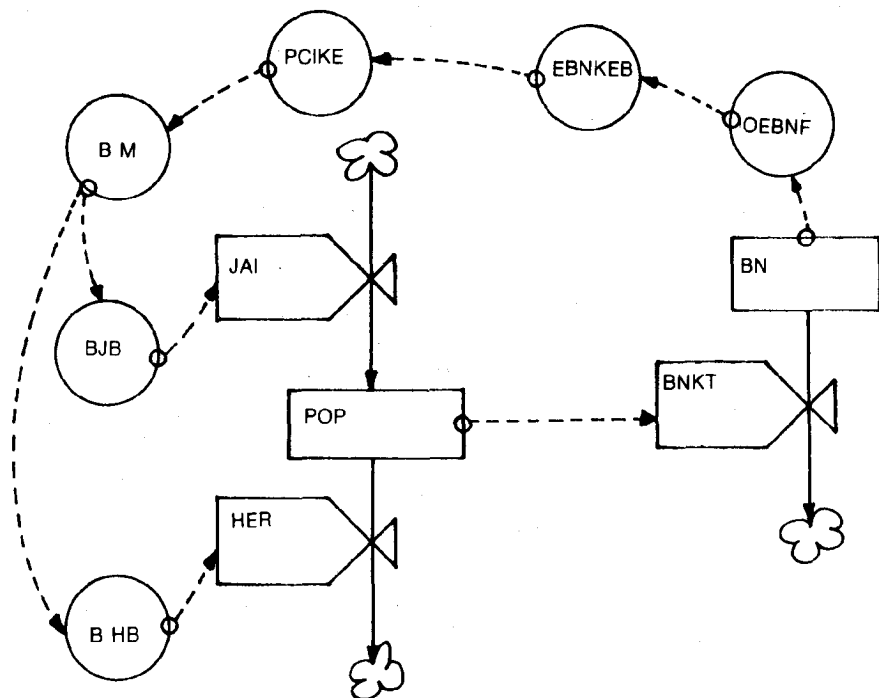
BALIABIDE NATURALEK POPULAZIOAN DAUZKATEN ERAGINAK

Oraintsu arte, Lurrean zeuden baliabideak agortezinak zirela pentsatzen zen eta honen arauera gaur egun jasaten dugun eredu sozio-ekonomikoa eraiki zen. Azken denboretan, aldiz, errealitatera bihurtu gara eta adibide gisa, hor gaude jo eta ke, energia berriztagarrien iturriak ikeritzen eta bultzatzen.

Dudarik gabe, baliabide naturalen agorpenak eragin handia izango du munduko populazioaren mailaren gainean. 10. irudian, ereduak eragin hau nola tratatzen duen ikus daiteke.

10. Irudia: Populazioaren eta baliabide naturalen arteko erlazioaren diagrama kausala.

11. Irudia: Populazioaren eta baliabide naturalen arteko erlazioaren Forresterren diagrama.

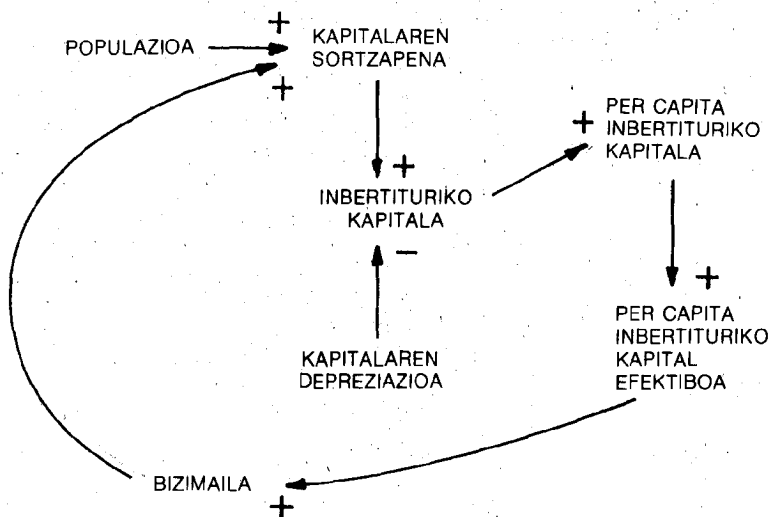
Populazioaren gehipenak baliabide naturalen kontsumo-tasa handia-
gotzen du, honela baliabide naturalak gehiago gutxitzen dituelarik; horre-
gatik, per capita inbertituriko kapital efektiboa handitu egin behar da, bizi-
maila beheratuz, jaiotzeak gutxituz eta heriotzeak gehituz; hau da, popula-
zioa gutxituz. Orduan, lakio hau negatiboa da eta biztanleriaren gehipen
batek, lakioan zehar, bere gutxipena sorteraizten du.

11. irudian Forresterren diagrama adierazten da.

KAPITALAREN HAZKUNDEA

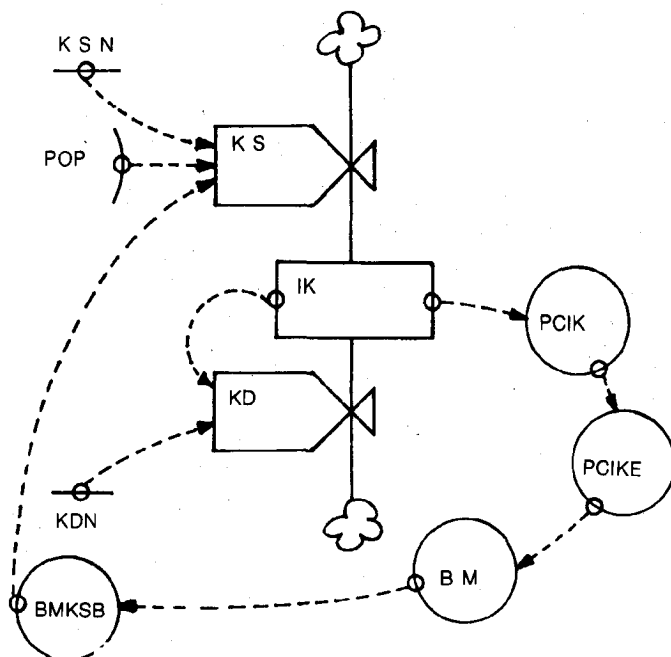
Kapitalaren hazkundera 12. irudiaren bidez uler dezakegu.

Populazioak kapitalaren sortzapena determinatzen du, berori meta-
tzen delarik. Honek per capita inbertituriko kapitala determinatzen du, eta
honekin per capita inbertituriko kapital efektiboa (bizimaila zuzenki hobe-
tzen duena) determinatuta gelditzen da. Azkenik, bizimailak kapitalaren
sortzapenean eragina dauka, lakioa hertsiz.

12. Irudia: Populazioaren eta kapitalaren arteko erlazioaren diagrama kausala.

13. irudian, prozesu horri dagokion Forresterren diagrama adierazten da.

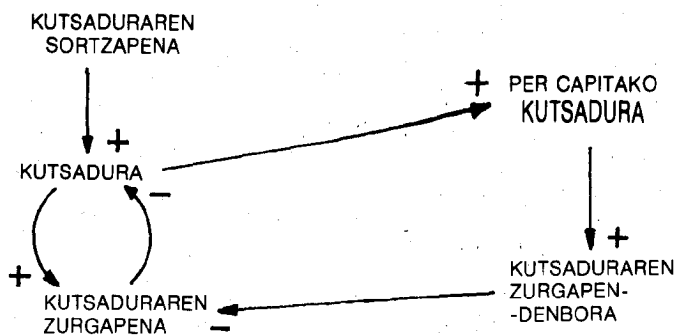

13. Irudia: Populazioaren eta kapitalaren arteko erlazioaren Forresterren diagrama.

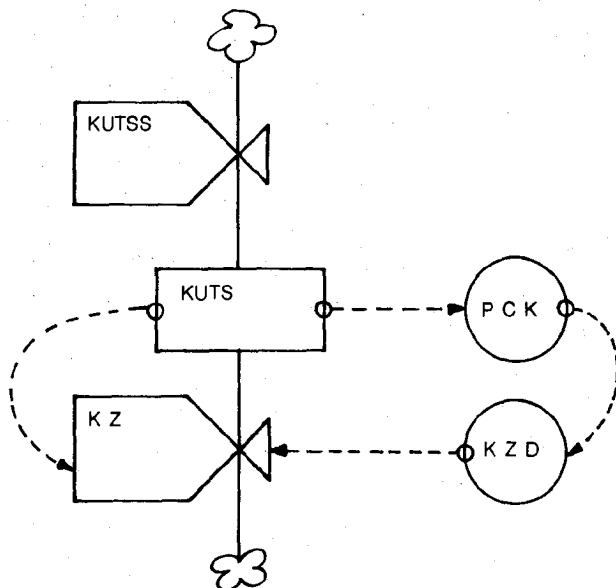
KUTSADURA

Kutsaduraren sortzapena eta metatzea 14. diagrama kausalaren bidez aztertuko dugu.

Kutsadurak, per kapitako kutsadura determinatzen du eta honek kutsaduraren zurgapen-denbora, kutsaduraren zurgapenean eraginik, hasieran zegoena desagertu arte. Lakioa betetzeko, zurgapenak kutsadura eragiten du eta, beraz, zurgapenak zuzenean ere determinatzen du kutsadura. Diagrama honi dagokion Forresterren diagrama, 15. irudian dago emana.

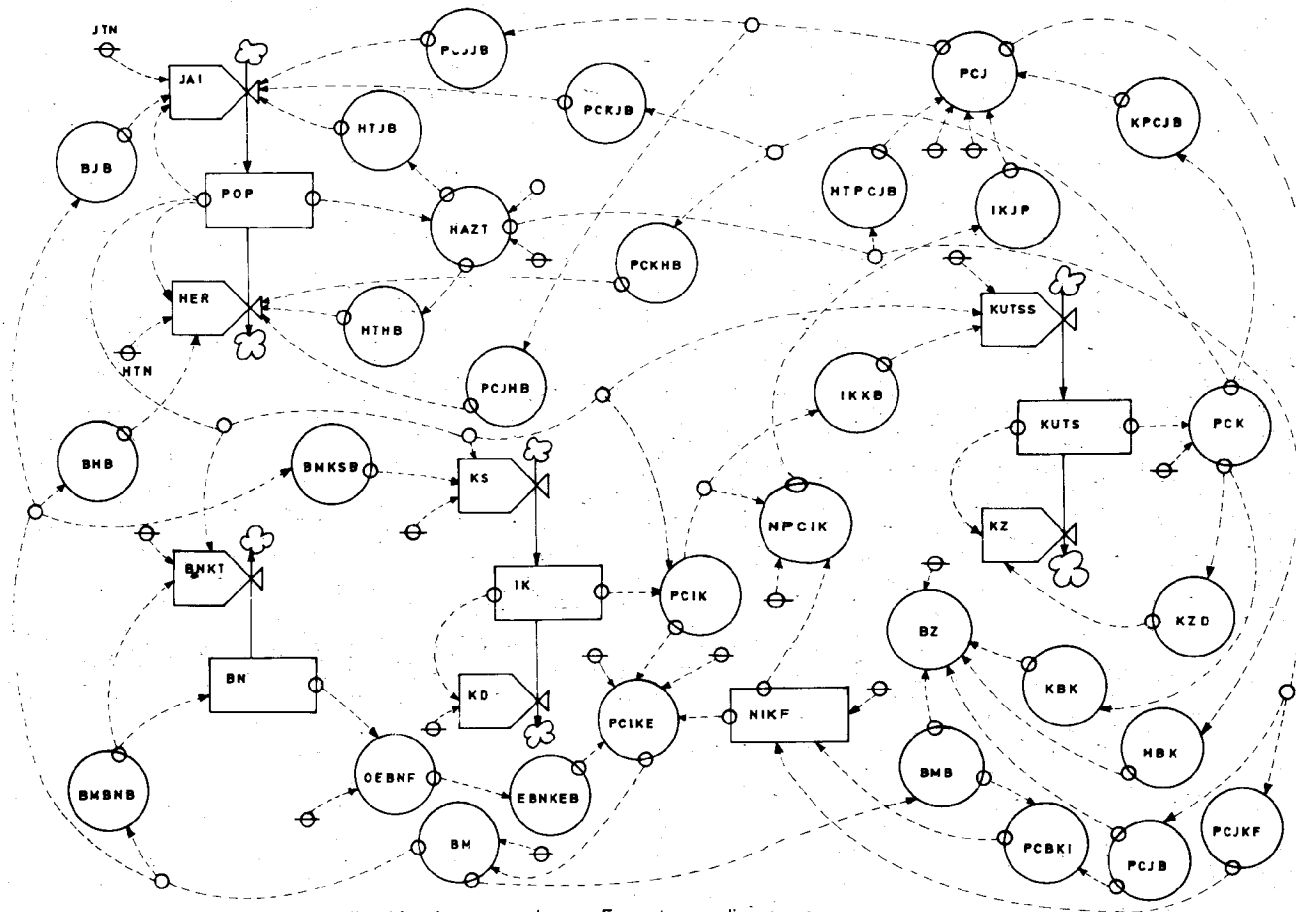
14. Irudia: Kutsaduraren bilakaeraren diagrama kausala.

15. Irudia: Kutsaduraren bilakaeraren Forresterren diagrama.

7.1. Eredu Osoa

16. Irudian "WORLD-2" delakoaren Forresterren diagrama agertzen da (diagrama kausala 43. orrialdean dago). Eredu hau definitzen duten bost mailen artean ezartzen diren erlazio eta interakzio guztiak, bertan daude.

16. Irudia: Munduaren ereduaren Forresterren diagrama.

Lehenago ikusi dugunarekin, diagrama hau ulertzeko gai gara. Gauze bat esatea komeni da: ereduari, aldagai exogeno batzu (parametroak) agertzen dira: "jaiotze-tasa normala", adibidez, Balio "normal" hauek 1970. urtekoak direla kontsideratzen dugu.

Azpisistema batek, beste batetan daukan eragina, biderkatzaileen bidez adierazten da. Parametro hauen balioak aldatzen baldin baditugu, ereduaren joera ere aldatu egingo da. Hau da, alternatiba desberdinak parametroen balioetan agertzen dira. Hurrengo atalean sakonago aztertuko dugu arazoa.

Ondoren agertzen den zerrendan, erabili dugun nomenklatura dago emana.

MUNDUAREN EREDUARI ERABILITAKO NOMENKLATURA

BHB:	Bizimailatik ateratako heriotzeen biderkatzailea.
BJB:	Bizimailatik ateratako jaiotzeen biderkatzailea.
BK:	Bizi-kalitatea.
BM:	Bizimaila materiala.
BMB:	Bizimaila materialetik ateratako bizi-kalitatea.
BMBNB:	Bizimaila materialetik ateratako baliabide naturalen biderkatzailea.
BMKSB:	Bizimaila materialetik ateratako kapitalaren sortzapenaren biderkatzailea.
BN:	Baliabide naturalak.
BNKT:	Baliabide naturalen kontsumo-tasa normala.
EBNKEB:	Erabilgarri diren baliabide naturaletatik ateratako kapitalaren efizientziaren biderkatzailea.
HAZT:	Hazinamendu-tasa.
HBK:	Hazinamendutik ateratako bizi-kalitatea.
HBN:	Hasierako baliabide naturalak.
HER:	Heriotzeak.
HT:	Heriotze-tasa.
HTN:	Heriotze-tasa normala.
HTPCJB:	Hazinamendu-tasatik ateratako per kapitako janarien biderkatzailea.
HTHB:	Hazinamendu-tasatik ateratako heriotzeen biderkatzailea.
HTJB:	Hazinamendu-tasatik ateratako jaiotzeen biderkatzailea.
IK:	Inbertituriko kapitala.
IKJP:	Inbertituriko kapitaletik ateratako janari potentzialak.
IKKB:	Inbertituriko kapitaletik ateratako kutsaduraren biderkatzailea.
JAI:	Jaiotzeak.
JK:	Janarien koefizienteak.
JT:	Jaiotze-tasa.
JTN:	Jaiotze-tasa normala.
KBK:	Kutsaduratik ateratako bizi-kalitatea.

KD:	Kapitalaren depreziazioa.
KDN:	Kapitalaren depreziazio normala.
KPCJB:	Kutsaduratik ateratako per capitako janarien biderkatzailea.
KS:	Kapitalaren sortzapena.
KSN:	Kapitalaren sotzapen normala.
KUTS:	Kutsadura.
KUTSN:	Kutsadura normala.
KUTSS:	Kutsaduraren sortzapena.
KZ:	Kutsaduraren zurgapena.
KZD:	Kutsaduraren zurgapen-denbora.
NIKF:	Nekazaritzan inbertitutako kapitalaren frakzioa.
NIKFN:	Nekazaritzan inbertitutako kapitalaren frakzio normala.
NPCIK:	Nekazaritzan per capita inbertituriko kapitala.
DEBNF:	Oraindik erabilgarri diren baliabide naturalen frakzioa.
PCBKI:	Per capitako bizi-kalitatetik ateratako kapital inbertitua.
PCIK:	Per capita inbertituriko kapitala.
PCIKE:	Per capita inbertituriko kapital efektiboa.
PCJ:	Per capitako janariak.
PCJB:	Per capitako janarietatik ateratako bizi-kalitatea.
PCJHB:	Per capitako janarietatik ateratako heriotzeen biderkatzailea.
PCJJB:	Per capitako janarietatik ateratako jaiotzeen biderkatzailea.
PCJKF:	Per capitako janariak adierazitako kapitalaren frakzio normala.
PCK:	Per capitako kutsadura.
PCKJB:	Per capitako kutsaduratik ateratako jaiotzeen biderkatzailea.
PCKHB:	Per capitako kutsaduratik ateratako heriotzeen biderkatzailea.
POP:	Populazioa.

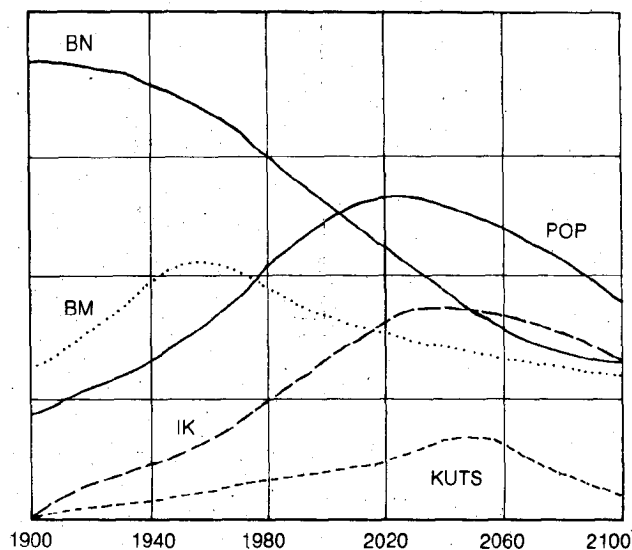
Kasu honetan ez ditugu ekuazioak azalduko, "SAGUNTO" ereduaren "sistemen dinamika"-n zernolako ekuazio-motak erabiltzen diren nahiko zehazki ikusi bait dugu. Gainera, eredu honetan lehen egin ez dugun gauza bat egingo dugu: hasierako baldintza desberdinetarako ereduaren joera ikastea.

7.2. Simulazioa

Eredua eraikiz gero, parametroak (hasierako baldintzak) determinatu behar ditugu. Ondoren, konputagailu batez baliaturik, ereduaren aldagai desberdinen bilakaera ezagut dezakegu.

Eredua projektatzen baldin badugu, hots, hasierako balioak 1970.e-koak badira (eredu hau 1970. urteen hasieran egin zen) oinarritzko aldagaien jokabidea ondoko grafikoen agertzen dena da.

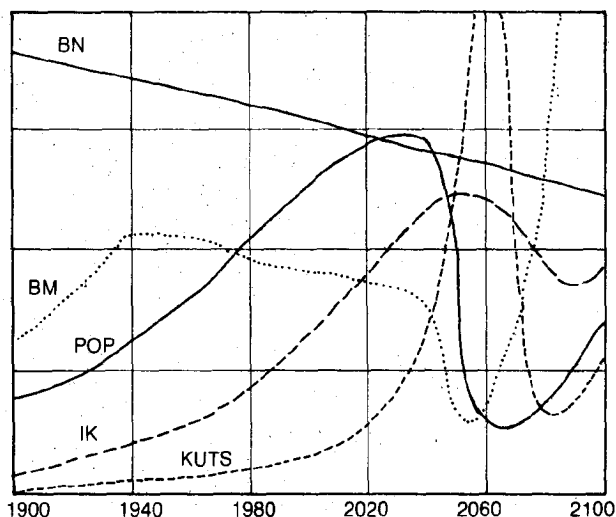
Bistan dagoenez, epe luzera aldagai guztiak beherantz doaz. Joera honen determinatzailea baliabide naturalen etengabeko urripena da.

1. Grafikoa.

"Sistemen dinamika"-ren ereduak oraingo joera ezagutzeko bakarrik balio izango balute, ez lirateke oso baliagarriak izango. Ereduek prezki eskaintzen digutena zera da, beste hipotesi batzu egin ahal izatea.

Suposa dezagun beste hipotesi bat: energi iturri berriak garatzen eta erabiltzen direla. Honekin, baliabide naturalak askoz astiroago gutxituko dira. Konkretuki, agortzearen abiadura, joerako simulazioan erabili denaren 75 %-a izango dela suposatzen du Forresterrek. Balio hau aldatzerakoan, beste grafiko hau (2. grafikoa) lortu dugu.

2. Grafikoa.

Eta nola ulertu hau? Azalpena oso sinplea da. Baliabide naturalak astiroago agortzen direnean, industrializazio "gogorra" bultzatzen da, bizi-mailaren gorapen izugarria sortuz. Azkenean kutsaduraren maila jasaezina bihurtzen da, biztanleriaren kopurua zakarki eroriz.

Beraz, Forresterrek deitzen duen sistema anti-intuitiboen adibide bat dugu hemen. Normala zen aldagaien jokabide "egokia" itxarotea, baina argi ikusten da ezin dugula bakarrik begiratu azalean gertatzen dena. Sakonean gertatzen denetik hasi behar dugu geure azterketa.

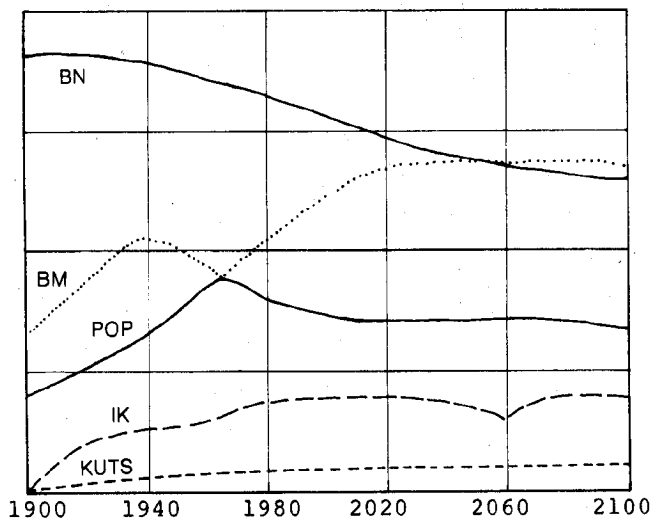
Sistema ondo ezagutzeko, anitz simulazio egin ondoren, Forresterrek sistemaren oreka lortu zuen. 1970. urtean erabaki batzu hartu behar ziren hurrengo tasak adierazten diren neurrietan txikiagotzeko:

- inbertsio-tasa, 40 %-tan.
- jaiotze-tasa, 50 %-tan.
- baliabide naturalen enplegu-tasa, 75 %-etan.
- janarien produkzioa, 25 %-etan.

Baldintza hauekin lortzen den sistemaren bilakaera 3. grafikoan dugu.

Grafikoan ikusten denez, sistemaren orekak oinarritzko aldagai guztien (baliabide naturalak izan ezik, noski) *zero-hazkundera* suposatzen du.

Bukatzeko, eredu honekin ateratzen diren konklusioak ezin direla hitzez hitz hartu esan beharra dago. Gehienez (eta ondorioak zalantzan jarri behar ditugu ere, ereduaren sinpletasunagatik) ereduak, joera desberdinak erakuts diezazkiguke.

3. Grafikoa.

Forresterren eredu hau, Meadowsek geroago egin zuenak osatzen du. Eredu honek 29 maila dauzka, azpisisistema desberdinetan oinarritzko aldagaiak desagregatzen dituelako.

Halaz ere, "Mundua-3" eredutik ateratzen dugun inpresioa "mundua-3" eredutik ateratakoaren antzekoa da: lehenago edo beranduago sistemen "Kraka" izango dugu, baliabide berritzezinen agortzeagatik.

Eredu hauek oso kritikatuak izan dira. Batzuk metodologia bera kritikatzen dute eta beste batzuk, erabiltzen diren hipotesiak. Dena den, lantxo hau gehiegi ez luzatzeko, ez ditugu kritika hauek hemen ikusiko. Norbaitek eredu hauei buruz sortu den eztabaidaren berri ezagutu nahi badu, amaieran ematen den bibliografian kontsulta dezake.

8. "NAFARROA 2000" (PROSPEKTIBA-AZTERKETA)

IOSU ARDAIZ LOYOLA

Nafarroan azken denboraldian egon den garapen industrialari begiratu beharko zaio "NAFARROA 2000" prospektiba-azterketaren garapena bera ulertzeko. Nafarroako garapen industrialia Gipuzkoakoa da.

50 urteetan Nafarroako ekonomia ia osorik zegoen oraindik lehen sektorean oinarritua, eta sektore honi daude loturik, noski, probintzia honen benetako botereak. Beraz, urte horietan, nekazal ekonomia eta gizartea ditugu dudarik gabe. 50etako harmakadaren amaieran, eta Nafarroako Foru Aldundiaren eskuz, industriari emandako lehen bultzadak ikus ditzakegu, eta ondorioz, hazkunde industrialaren lehen urratsak ere.

Hastapen hauek 1964. urtean hasitako bultzatze-politikak indartuak izan ziren (Promozio Industrialaren Programa; Nekazal eta Abel Promoziorako Programa; Oihar-Promoziorako Programa, etab.) 60 urteak oso garrantzitsuak dira Nafarroako oraingo egoera ulertu ahal izateko. Momentu hartan biraketa handia egin zuten bai ekonomiak eta bai gizarteak Nafarroan. Sektore industrialia handituz doan heinean, hau da, Nafarroako BPG-aren zati handiagoa hartzen duen heinean, probintziako hainbat tradizio eta ohitura galduz doaz, eta aldaketa honegatik laster agertzen dira elementu berriak Nafarroan: burgesia berri bat, erdiko klase industrialia eta langileen boterea; talde hauen egoera sozio-politikoak behartuko du tradizionalismo klasikoa errotik aldatzen, eta gizarte modernoak sortuz.

60 urteetako amaieran Nafarroako garapenean agertzen dira, lehen aldiz, zenbait alarma-seinale, sistemak ez baitu ondo jasaten Estatu Espainoleko garapenaren ereduak pairatzen dituen lehen arazoak. Nafarroako industriar tradizio-falta eta ahultasuna izango dira krisiaren kausa nagusiak. Dena den, ondo xamar gaingitzen da momentu hori, eta Diputazio Foralak aurreko garapen-printzipioak mantentzen ditu. Printzipio horiei jarraituz, 1974. urteko inguruan ondoko proiektuak egin zituzten: Nafarroa-

ko autopista eraikitzea, Nafarroako ubidea martxan jartzea, Belagoako plana bultzatzea (Nafarroako Pirineoan), etab. Planteiaketa hauek dira azterketa baten beharraren ideia sortera dutenak, batez ere, inizatiba horiek martxan jartzearen ondorio posibleetatik jabetzeko. Plan horiek guztiak aurrera eramatean, Nafarroako lurra eta gizartea neurri handi batetan alda daitezke, eta horregatik aztertu nahi da aldagetak, noraino izan daitezke onuragarriak.

Hau da azterketa egitearen lehen arrazoia. Oraindik definitu gabe zegoen bera egiteko modua. Argi zegoen 1974-75.eko Nafarroako egoera sozio-ekonomikoa aztertzeko ez zela aski (hori zen momentu horretan egiten ziren lanen helburu nagusia: Aurrezki Kutxek egindako azterketa sozio-ekonomikoak, Iberplanaren azterketa, etab.), baizik eta momentuko planei jarraituz, nolakoa izango litzatekeen etorkizunaren ezagutzea.

Azterketa sozio-ekonomiko konbentzional batek ezin zezakeen hori egin, eta horregatik metodologia berria bilatu zen. Hiru fase onartzen dituen metodologia prospektiba aukeratu zen:

- A) Presentea ezagutzea.
- B) Etorkizun desiragarria finkatzea.
- C) Helburu horietara iristeko behar ziren neurriak aurkitzea.

Honekin lortzen dena zera da: erantzun desberdinak edukitzea egin-tza desberdinen aurrean eman ahal izateko. Eta hori da metodologia prospektibaren abantaila, ez duela soluzio bakar bat ematen, posibilitate-multzotzat baizik; politikoen eskuetan jarrita, beraiek aukeratu dute mar-txan jarriko den alternatiba. Metodologia aukeratuta, 1975. urtean hasi zen "NAFARROA 2000" prospektiba-azterketa izeneko lana.

Lana, ongi berezitatuko lau zatitan banatu zen:

8.1. Informazioa

Etaparen honetan Nafarroan zegoen informazio guztiaren bilketa egin zen, eta halaber, oinarritzko datuen multzoaren sistematizazioa. Ondoko oinarriak finkatu ziren:

Udal-oinarri espaziala, non 264 udal nafar guztietako aldagai asko sartzen ziren (populaziokoak, espazialekoak, sozio-ekonomikoak, etab.); Nafarroako Eredu Ekonometrikoren Oinarria, non "La Renta Nacional de España y su distribución espacial" deituriko Bilboko Bankuaren argitarape-nak Nafarroari buruz zekarren informazio osoa sartzen zen; Erlazio Inter-industrialen Oinarria, non 1972. urtean Nafarroako Diputazio Foralaren Industri-Zuzendaritzak aginduriko Erlazio Interindustrialeko taulan agertzen ziren datuak erakusten ziren; eta Input-Output taularen Oinarria, non Bilbo-ko bankuaren Ikasketa-Zerbitzuak 1975. urtean argitaratutako lanean zegoen informazioa hartzen zen.

Lan halek guztiak kontutan harturik, zegoen informazio osoa bildu, sistematizatu eta konputagailuz tratatu egin zen lehen aldiz. Abiapuntu hau guztiz beharrezkoa zen, eta seguru aski, berez justifikatzen zuen ikasketa hori egitea. Lehen aldiz, informazioaren bilketari eta beraren tratamenduari ematen zitzaien merezi duten garrantzia; arazo hau beti agertu ohi da politikarien eta teknikarien artean, lehenengoen, informazio-sektorean behar den dirutza, ez baitute inoiz inbertsioaren zergaitirik ikusten.

8.2. 1975.eango Nafarroako Errealitatearen Ezagupena

Fase honetan bildu ziren Nafarroan egindako azterketa sozio-ekonomiko guztiak, eta halaber, ondoren egindako sistesi bat non Nafarroako 1975. urteko egitura sozio-ekonomikoaren elementu garrantzitsuenak aurkeztzen ziren. Lan hau egitean, ez zen erabili inolako berriztapen metodologikoa; 2. fase hau eta, egin zen eskualdekapen-azterketa azpimarka daiteke soilik. Lan honen justifikazioa ondokoan zetzan: markaturiko egintzek nolako eragina edukiko zuten Nafarroako espazio eta ekonomian aztertu nahi zen, eta baita ere, leku txikiagoak (eskualdeak) kontutan hartzen zirenean nola aldatzen zen eragin hori ikusi nahi zen.

Eskualdeak definitzeko erabilitako erizpideak bi motatakoak izan ziren: estatistikoak eta ez-estatistikoak. Eritzi estatistikoaren artean, Analisi Funtzionala, eta bereiziki Osagai Nagusiak. Analisi faktoriala egiteko ondokoak dira Nafarroako 264 udaletarako erabili ziren aldagaiak:

1. Benetako populazioa.
2. Familien konposaketa.
3. Azalera.
4. Dentsitatea.
5. Moltsapen-indizea.
6. Altitudea.
7. Bide-zuzkidura.
8. Etxebizitzen okupazio-tasa.
9. Ekipamendu-indizea.
10. Bestelako zerbitzuak.
11. Telefonoen kopurua / 1000 biztanle.
12. Matrikulatuak / 1000 biztanle.
13. Merkatal lizentziak.
14. Merkatu-kuota / 1000 biztanle.
15. Merkatal indizea.
16. Merkatal zerbitzuen indizea.
17. Jabetza pribatuari dagokion azalera/azalera zentsatua.
18. Partzelen kopurua / Explotazioen kopurua.
19. Traktoreak / azalera landua.
20. Azalera landua / azalera osoa.
21. Kamioiak / 1000 biztanle.
22. Espektakuluetatik jasotako dirutza / 1000 biztanle.

23. Banku eta Aurrezki Kutxak / 1000 biztanle.
24. Errenta-maila.
25. Enplegu industrialaren portzentaia.
26. Banku eta Aurrezki Kutxen kopurua
27. 1970. urteko udal aurrekontua.
28. Malda-indizea.
29. Indize litologikoa.
30. Udako sikatearen indizea.
31. Izotzaldien indizea.
32. Indize hidrologikoa.

Eta erizpide ez-estatistikoen artean:

a) *Erizpide administratiboak*

Nafarroa 264 udalek osatua da, non populazio-unitateak 916 diren. Bestalde, Nafarroa bost merinaldetan zatitua dago, eta udal nafarren eraketa administratiboa nahiko konplexua da, batez ere, dagoen aniztasunaren kausaz.

Udalak bi motatakoak izan daitezke: bakunak, hau da, beraien lur osoaren gainean jurisdikzioa dutenak, eta konposatuak, pertsonalitate administratiboa eta berezko baliabideak dauzkaten entitate lokalek osatuta daudenak. Udal konposatuak zenbait mota desberdinetakoak izan daitezke: zendeak, herri-bilerak, mankomunitateak, haranak, etab.

Eskualdekopen operatibo batetara iriste-nahiaren arrazoiak zera izan zen: aintzinetik zetorren eta hango jendeak guztiz onartzen zuen zatiketa ez haustea. Hau zen, ba, azterketa honen justifikazioa eta erizpide administratibo hauen erabilkera.

b) *Erizpide fisikoak*

Betidanik hitz egin da Nafarroan hiru eskualdetaz: Mendia, Erdiko Eskualdea eta Erribera. Lehena eta azkena aintzinako izenak dira. Mendia "Saltus Vasconum" delakoaren zati bat da; Erribera, berriz, "Ager Vasconum" delakoarena.

Mendiaren eta Erriberaren artean muga finkorik ez daukan zona bat dago. Nafarrek Erdiko Eskualdea deritzogu. Bertan aurki daitezke beste bien ezaugarriak eta beraien arteko merkatal harremanak kontutan harturik, argi dago beraren posizioa oso abantailoso dela. Laster sortu ziren han menditarrak eta erriberatarrak joaten zireneko hiriak: Lizarra, Zangozta, Tafalla, eta baita, Iruñea.

Beraz, Nafarroako edozein zatiketa geografikoa egitean diskutiezina dirudi hain zakarra eta onartua den zatiketa hori errespetatzea. Arazoa, noski, hiru eskualdeen arteko mugak markatzean sortzen da

Mendiaren eta Erdiko Eskualdearen artekoak aukeratzeko, bi erizpide nagusi erabili ziren: geomorfologikoa, batetik, eta bioklimatikoa, bestetik. Erdiko Eskualdea Erriberatik bereizteko, aldiz, beste bi erizpide erabili ziren: lur garastatuena eta litologikoa.

c) *Erizpide funtzionalak*

Aspektu funtzionalak aztertzeak, Nafar lurreko udalen arteko harremanak eta dependentziak esan nahi du.

Hori egiteko, Nafarroako Diputazio Foralaren Koordinaketa, Planifikazioa eta Garapenaren Sailak egindako Udal informazioari buruzko inkesta hartzen zen oinarritzat. Han agertzen ziren udal bakoitzaren zerbitzuak edo merkatal iharduera, eta halaber, merkatal eta lanesku-mugimendua eta ekipamendu-datuak. Hau egitean aurkitu ziren eskualdeetako herriburuak, eta udalen artean zeuden harremanak. Hala, Nafarroa osoaren gainean Iruñeak daukan eragina agertu zen; Tuterak eta Lizarrak eragin handia zeukaten eskualde batetan. Eta Zangotza, Aoiz eta Lesakak beste batetan, berauei dagozkien lurraldeak, txikiagoak izanik.

d) *Eskurakoitasunezko erizpideak*

Hurbiltasunak garrantzi handia dauka udal batzuren arteko harreman sozio-ekonomikoetan. Beraz, zatiketarik onena bilatzean, albokotasuna aintzakotzat hartzea beharrezkoa da.

Hurbiltasuna neurtzeko, albokotasunaz aparte, beste datu batzu hartu ziren kontutan: azpiegitura naturala (orografia) eta garraio-sistema, honela, bi punturen arteko hurbiltasun-neurria hobeto lortuko zelarik.

Aurreko erizpide guztiak aplikatu ondoren, Nafarroako eskualdekape-na burutzea lortu zen.

Eskualdekapen-azterketa honek ez zuen berez zentzurik, baina "NAFARROA 2000" azterketarako aurrean bat zen, azken honek simulazio dinamikoko eredu bat eraiki nahi zuela.

Aurreko erizpideak aplikatuta, 19 eskualde lortu ziren. Nafarroako eredu operatibo baterako 19 eskualde gehiegi zirelakoan, beraietako batzu egin ziren gero, 7 eskualde lortuz. Batuketa hori ez zen egin intuitiboki, erizpide batzu aplikatuz eta zenbait teknikariren eritzia kontutan hartuz baino. Aplikaturiko erizpide nagusia nekazal homogeneousitatea izan zen. Beste erizpide batzu ondokoak ziren:

- Ezarpen-mota.
- Habitat ekologikoa.
- Industrializazio-maila.
- Ekipamendu-maila.

- Transformazio sozio-ekonomikoa.
- Isokronak.
- Nekazal ezaugarriak.
- Oihar-ezaugarriak.
- Abel ezaugarriak.

8.3. Etorkizuneko arazoen planteamendua

Oihar-politikaren bidez, Korporazioak markaturiko lerro nagusien ikasketarekin hasi zen 3. fase hau. Lerro horiek Administrazioak bilaturiko etorkizuna erakusten zuten.

Diputazioak azpimarkaturiko puntuak ondokoak ziren:

- Sektore produktiboen aldetik, Nafarroa orekatua nahi zen.
- Garapenak, Nafarroako eskualde guztietan harmonikoa izan behar zuen.
- Garapenak selektiboa izan behar zuen.
- Iruñeko gehiegizko garapena ekidin behar zen.

Baina hau zen zen soilik Administrazioaren ikuspuntua. Bestetik behar zen, hala nola, teknikari nafarren eta Nafarroako Herriaren eritzia. Honetarako bi lan pentsatu ziren; lehena, Mario Gaviriak egindako monografia bat izanik, eta bigarrena, aldiz, Juan Maestre Alfonsok presturiko inkestaren emaitzetan oinarrituz. Lan horien bidez, ondoko helburura iritsi nahi zen; orduko tendentziak eta Nafarroako ekonomiaren egituraren faktore nagusiak larregi ez aldatuz gero, nolakoa izango liratekeen lurraren erabilera, ekonomia eta gizartea.

Mario Gavirlaren lanak "La gestión social de los recursos sociales y espaciales de Navarra" izenburua zeukan, eta han erakusten zuen Mario Gaviriak, 1975. urterarteko politika berbera aurrera eramanda, 2000. urtean nahi ez ziren zenbait efektu agertuko zirela:

- Iruñeko mekrozefalia.
- Iruñea-Tutera bipolarizazioa.
- Hiri-sistemaren degradapena.
- Herrien hustea eta hirietako moltsapena.
- Eskualde deprimituen agerpena (Pirineoetako haranak).
- Nafarroaren ahultasuna energiaren aldetik.
- Bertako baliabide energetikoen erabilera irrazionala.

Juan Maestre Alfonsok bere inkestaren bidez Herri nafarrak nahi zuen etorkizun sozio-ekonomikoa ezagutu nahi zuen. Praktikan jende askori galdetu ezin zitzaion. Hala izanik, Nafarroan existitzen ziren alderdi politikoei, talde sindikalei, baita ere, zientzi eta kultur munduan garrantzia zeukaten pertsonen galdetzea erabaki zen. Erizpide hori zela, ondokoak ziren ikestatuak:

1. Liga Comunista Revolucionaria (LCR-ETA VI).
2. Partido Carlista de Euskadi.
3. Iruñeko Udala.
4. Frente Navarro Independiente.
5. Centro Democrático - Partido Social Demócrata Foral Navarro.
6. Carlismo Integrista.
7. Izquierda Democrática.
8. Alianza Foral Navarra.
9. Partido Socialista Obrero Español.
10. Partido Socialista Popular.
11. Partido Comunista de España.
12. Fraquismo Ortodoxo.
13. Fuerza Nueva.
14. Organización Revolucionaria de Trabajadores (ORT).
15. Comisiones Obreras.
16. U.T.E.C.O. (Nekazarien Elkargo profesionala).
17. Asociación Profesional de Empresarios.

Horretaz gainera, eta lehen esan dugunez, kultur munduari emaitza garrantzitsuenak eman zizkion zenbait pertsonari egin zion inkesta. Inkesta bost gai nagusitan banatu zen, beraiekin Nafarroako errealitatearen ideia lortzea posible zela nahirik. Hauexek ziren gaiak:

- A) Probintziako aldaketa eta garapenerako aukerak.
- B) Problematika erregionala.
- C) Politika konkretuen aplikazioa.
- D) Azpiegitura.
- E) Foraltasuna.

Gai bakoitzari buruz agertutako galderak mota honetakoak ziren:

A) Probintziako aldaketa eta garapenerako aukerak

- Garapen sozio-ekonomikoa eta Nafarroako tradizioa.
- Industriaren premiazko potentziaketarako aukerak.
- Sektore produktiboen arteko oreka.

- Eskualdeen arteko oreka.
- Iruñeko hazkundera.
- Iruñea, zerbitzu-emaitzat.
- Diputazioa, garapenaren bultzatzailetzat.
- Nekazal munduko ezaugarrien aldaketa.
- Nafarroako gizarterako bizi-kalitate desiragarria.
- Gatazkak eta aldaketa.
- Egitekoak dauden aldaketa sozialak.
- Egitekoak dauden aldaketa sozialetarako orientazioa.

B) *Problematika erregionala*

- Probintzia eta beraren biztanleen arteko integrazioa.
- Nafarroa, erregiotzat.
- Nafarroa eta Euskal Herria.
- Nafarroa eta Errioxa.
- Nafarroa eta Aragoa.
- Frantziarekiko harremanak.
- Nafarroa Espainiako erregionalizazio baten barnean.

C) *Politika konkretuen aplikazioa*

- Industri politika.
- Nekazal politika.
- Abel politika.
- Oihar-politika.
- Etxebizitza-politika.
- Hezkuntza-politika.
- Politika kulturala.
- Politika sindikala.

D) *Azpiegitura*

- Autopista.
- "Baiona-Iruñea" trenbidea.

- Nafarroako ubidea.
- Zentrale nuklearra.
- Pirineoko explotakuntza.
- Belagoako harana.
- Bardenetako ubidea.
- Bardenetako Tiro-Poligonoa.

E) *Foraltasuna*

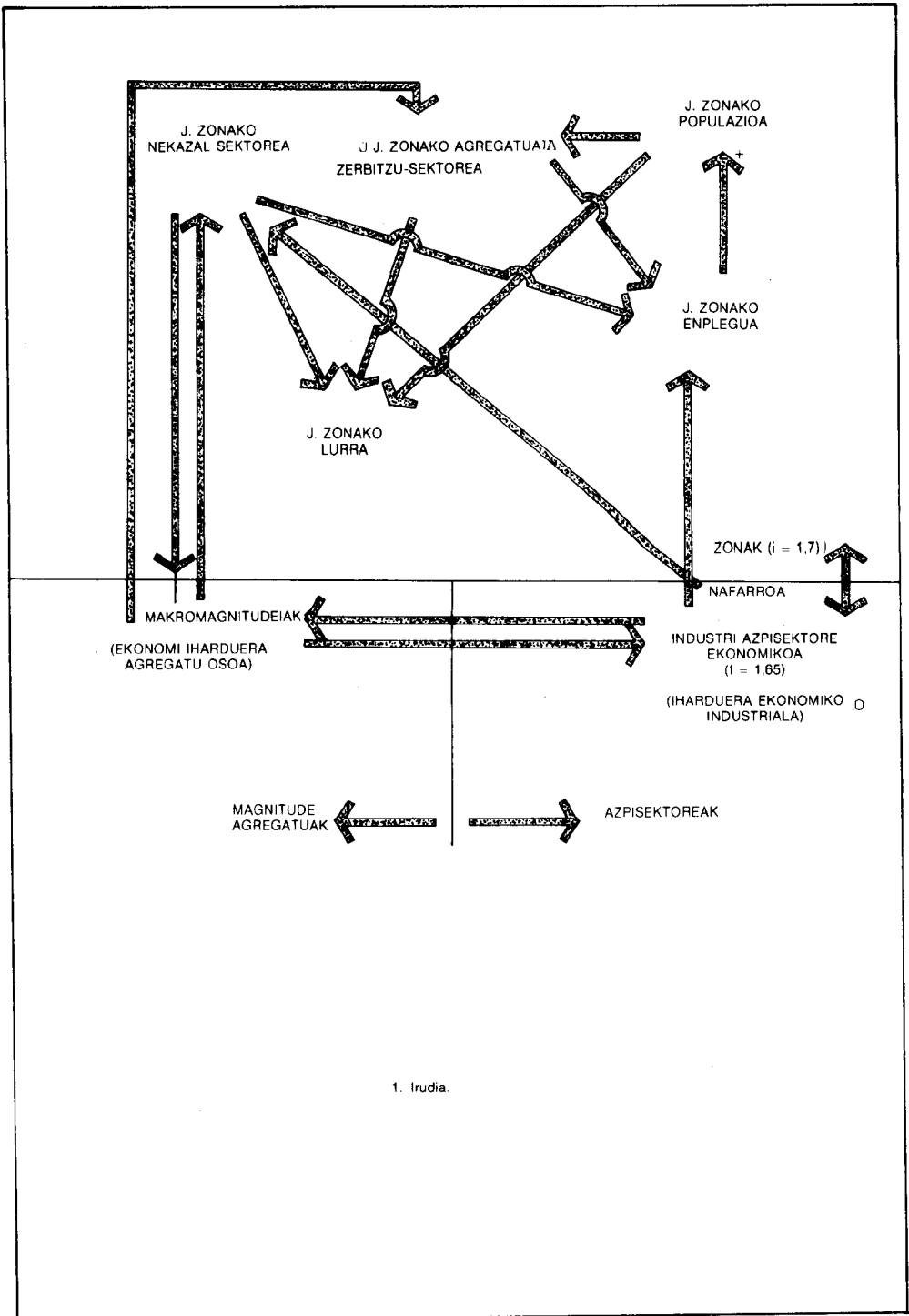
- Oraingo momentuarekiko Lege Foralen egokiera.
- Erregimen forala eta egitura soziala.
- Gobernua-Diputazioa harremanak.
- Hauteskunde-sistema.
- Erregimen foralaren garapenerako aukerak eta bideak.
- Nafarroako foraltasunaren kontzientzia.
- Udala-Diputazioa.
- Diputazioko egintzetarako eremu posibleak.
- Nafarroako erregimen forala, Espainiako erregionalizazio posible batetan.

Aurrean aipaturiko hiru ikuspuntuetan oinarriturik (Diputazio Foralaren puntu programatikoak, Mario Gaviriaren lan monografikoa eta Juan Maestrek egindako inkesta), nahiko datu zegoen Nafarroako etorkizun desiragarria zein litekeen zehazteko. Bestalde, proiektu honen azken helburura iristeko —simulazio dinamikoko eredu bat egitearena— lehen fasea amaitzen zen.

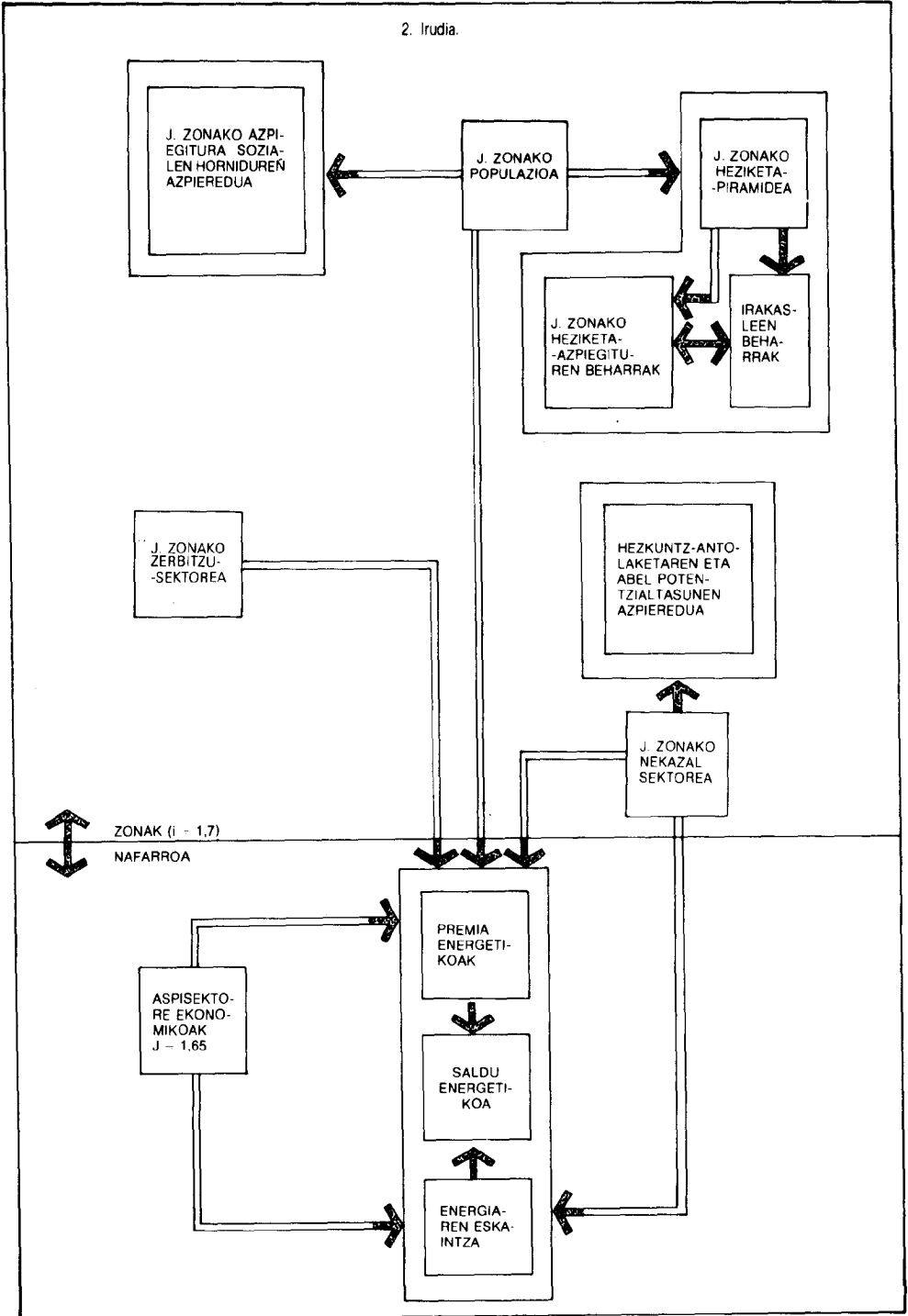
8.4. **“Nafarroa 2000” Simulazio-eredua**

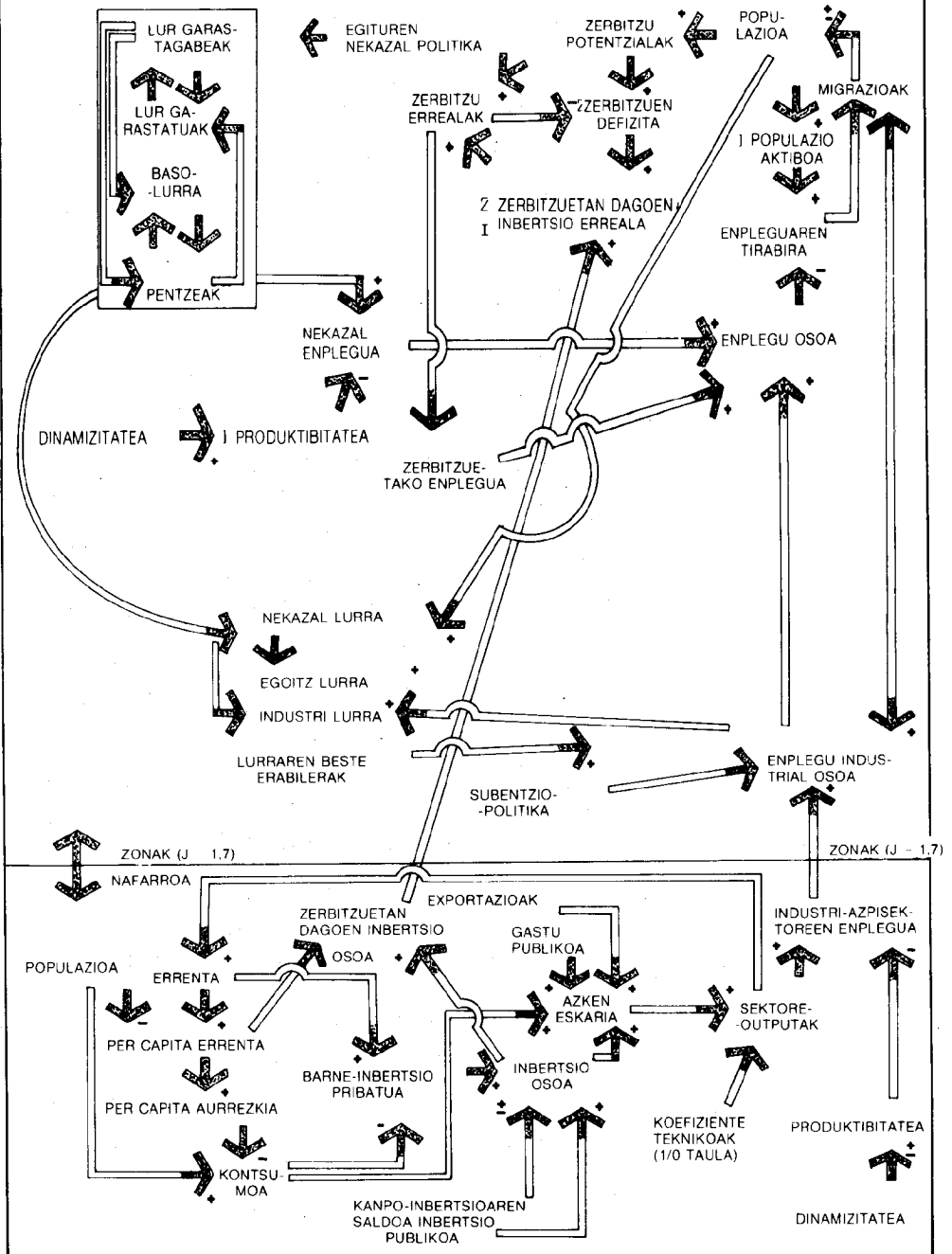
Sistemen Dinamika eta beraren elementuak zer diren artikuluko honen hasieran dago azalduta; horregatik, ba, ez naiz geldituko gai honetan eta “NAFARROA 2000” simulazio-ereduaren egituraz hitz egitera pasatuko naiz zuzen.

“NAFARROA 2000” ereduak bi zutabe dauzka: bata, zutabe zentrala, eta bestea, azpieredu periferikoek osatutakoa (Heziketa, Azpiegitura sozialen zuzkidura, nekazal eta abel potentzialtasunen antolaketa, azpiegitura energetikoa, etab.). Azken hauek (beraien eraikuntza amaitu gabe dago) ez doaz batera zutabe zentralarekin, hau da, informazioa hartzen dute bloke zentraletik, baina ez diote informaziorik bidaltzen.

2. Irudia.

Eredu periferikoen eta zentralaren arteko loturak, gutxi gorabehera, 2. irudian agertzen dira.

1. irudian, bloke zentralaren diagrama kausala agregatua dago adierazita. Bi maila berezi ikus ditzakegu, bata, agregatua, Nafarroari dagokiona; eta bestea, desagregatua, probintzia osotzen duten zazpi eskualdeei dagokiena.

Gainera, bi maila sektorial daude: Makromagnitudeak eta azpisektore ekonomikoak. 1. irudiaren diagraman erabiltzen den kategoria bakoitza, bloke zentralaren azpieredu bati dagokio.

3. irudian diagrama kausal sinplifikatu bat agertzen da, bloke zentralarekiko erlaziorik garrantzitsuenekin. 4. irudiak ereduaren Dynamo-diagrama (Forresterren diagrama) bat ematen du.

Eredua eraikitzerakoan azpimarka daitezkeen puntuak, hauexek dira:

1. Eredua mailaniztuna da.

2. Sistemen Dinamikaren teknika propioak eta ekuazio batzuren minimo karratu arrunten bidezko estimazioa, batera erabiltzen dira.

3. Nafarroako ekonomiaren Input-Output Taulaz egindako egitura ekonomikoaren sektorializatzea ere, barruan sartzen da.

Diagrama hauetatik ereduaren ideia elementala lortzen dugu. Ondoren, "NAFARROA 2000" ereduarekin egin diren eskenategi batzuren deskribapena ematen da, ereduaren erabilpena ulertzeko eta beraren baliagarritasunaz konturatzeko. 1. eranskinean, konputagailuaren iteera batzu biltzen dira, eskenategi desberdinen arauera.

8.5. Irudi prospektiboak. Simulazio-eskenategiak

Atal honetan, hauxe komentatu nahi dut laburki: alde batetik, eskenategia eraikitzeke orduan planteatu ditugun hipotesiak eta beste alde batetik, hipotesi honekin ereduak duen erantzuna. Hau da, geroan gerta daitezkeen emaitzak, hasierako hipotesi hauek ematen baldin badira. Hemen, 3 eskenategi komentatuko ditut, baina ez errealitatearekin daukaten hurbiltasunagatik, beraien balore pedagogikoagatik baizik. Hauexek dira eskenategiak:

A) Eskenategi Tendentziala

Eskenategi hau eraikitzean, ez dugu planteatzen zuzenki aldagaien balioen extrapolazio linealik, aurreko urteetan bilduriko datuen arauera; hau da, ez dugu proiektzio tendentzialik lortzen, hitzaren zentzu zehatzean. Nola edo hala, kojunturaren analisiak ematen dizkigun aurrikuspenak "alderdi tendentziala"-ren barnean gelditzen dira. Eskenategia nola eraiki zen ulertzeko, sarturiko hipotesi batzutat arduratuko gara orain:

- MAILEN eta aurretik determinaturiko ALDAGAI LAGUNTZAILEEN (Nafarroaren errenta, exportazioak, etab.) balioak, aldaezintzat jotzen dira.
- Ereduaren egiturazko datuak ere (elementu osagarriak, biltegiak, komunikazio-sareak) aldaezinak bailira bezala jotzen dira.
- Tendentziaren ezaugarri definizionalei buruzko datuekin egiten zen lan (fluxuak, balbulak, atzerapenak eta berrelikadura-lakioak). Adibidez:
 - Exportazioen hazte-abiadura (EHA). Ez litzateke errealista izango, exportazioa, aurreko urteen arauera hasiko dela suposatzea. Horrela, oraingo kojunturaren posibilitateei dagokien zuzenketa bat sartzen da.
 - Subentzio-politika (SUBP). 1964-75 epearen batezbesteko balioa hartzen da.
 - Nafarroaren kanpo-aurrezkia (NKA). Nahiz eta balio positiboak atera (500 milioi ingurukoa) zero dela kontsideratzen da.
 - Nekazal transferentzien politika. Transformazio-politikaren arloan tendentzia hutsak mantendu ziren.

Ereduaren erantzuna, eskenategi tendentzial honetan finkaturikoa kontutan harturik, aldagai inportante batzuren kasuan soilik aztertuko dugu, asko dira eta. Horrela, ba, Nafarroako populazioa portzentaia handiz haziko litzateke, 2000. urtean 733.000 biztanle izango liratekeelarik. Beraien banaketa irregularra izango litzateke. Iruñea, 221.000 biztanle edukitzetik 375.000-era pasatuko litzateke 2000. urtean; hau da, Nafarroako populazioa osoaren 50 %-a. Honek Iruñeko makrozefalia eta beste zonekiko desoreka suposatzen du.

Enplegu aldagaiarekin berdin jokutzen da, zeren Iruñeko lanpostuen pilaketa errealtate bat baita.

Enpleguen multzoan, nekazal enpleguak beherakada handia jasaten du (3 % akumulatiboa). Industrialak, aldiz, hazi egiten dira zona guztietan eta Iruñean batez ere. Dena den, gehien hazten direnak, zerbitzuen arlokoak dira (*).

Aldagai energetikoak, oinarritzkoa Nafarroako garapenean, narriapen garrantzitsua jasaten du urteetan zehar eta Nafarroako defizit energetikoa 3 aldiz biderkatzen da azterketaren epean.

B) *Hazkunde gogorraren eskenategia*

Eskenategi honetan hipotesi hauek erabiltzen ditugu:

- Azpisektore ekonomikoen produktibitateen hazkunde gogorra onartzen da eta bai exportazioena ere. Oso eskenategi baikorra, oraingo kojuntura ekonomikoari ez dagokiona; baina didaktikoki balio digu.

(*) Kontutan hartu behar da hemen komentaturiko simulazio-ariketak 1976. urtean daudela eginda; orduan, enplegu-aurrikuspenak oraingoez oso desberdinak izan ziren. Honek aurkeztutako hiru eskenategietarako balio du.

- Eskenategi honetan nekazal sektoreak, hazi hautatuen, ongarrien eta makinariaren erabilpen ugarien bidez, errendimentuetan gehikuntza handiak lortzen dituela suposatzen da.
- Sektore industrialean, produktibitatea hasierako urteko produktibitate maximoetara iritsiko dela suposatzen da.
- Kanpo-inbertsioari eta inbertsio publikoari buruz hitz egitean, 1964-75 epean ikusitakoarekin konparatuz, portzentaiak gorantz igoten dira.

Oinarritzko aldagaietatik haxe esango dugu: Nafarroako populazio osoa 483.000-takoa izatetik, 704.000-takoa izatera pasatzen da 2000. urtean, hau da, gehikuntza eskenategi tendentzialaren irudia baino txikiagoa da. Iruñeko populazioa ere handiagotzen da, baina aurreko eskenategian baino gutxiago, populazio osoarekiko beraren %-a ere txikiagoa delarik.

Eskualde desberdinek desoreka gogorak jasaten dituzte hemen ere. Nekazal enplegua beherantz doa proportzio handitan eta zona guztietan, nahiz eta lur garastatuen azalera 25.000-hk-tan hazi. Saldo energetikoak oso kontrakoa izaten jarraitzen du.

C) *Hazkunde Moderatuaren eskenategia*

Eskenategi honetan, aurrekoan emandakoaren kontrako egoera eta jokabide aurkeztu nahi da. Hemen, laneskuaren produktibitatearen gehikuntza orokorrak onartzen dira, aurreko mugetara heldu gabe. Hala ere, azpisektore industrial batzutan ere onartzen dira; batez ere lehen sektorearekin erlazionatuta daudenetan (elikagaiak, egurra, etab.).

Exportazioen hazkundeari dagokionez, aurreko denboretan nabari-tuak baino aurrikuspen ezkorragoak mantentzen dira, nekazal sektorearekin erlazionatutako azpisektore industrial berezi batzutan eta azpisektore honen lehengaien exportazio batzutan izan ezik.

Aurrezki- eta inbertsio-aldagaietarako, irudi tendentzialean bilduriko hipotesiak mantentzen ditugu.

Ordenadorearen irteeran ikusitako emaitzetaz, haxe esan daiteke, oinarritzko aldagaietarako: Nafarroako populazioa 485.000-takoa izatetik 825.000-takoa izatera pasatzen da 2000. urtean. Iruñea, 221.000-tatik 418.000-tara, hau da, populazio nafarraren 50 %-a eta Tuterako gorakada antzematen da.

Migrazioak oso positiboak egiten dira. Enplegua bikoiztu egiten da, zerbitzu-sektorearen hazkundera oso gogorra delarik. Nekazal enplegua behera doa, baina aurreko eskenategietan baino erritmo motelagoan (eskenategi honetan, 50.000 hektarea inguru garastatzen direla kontutan hartu behar da). Saldo energetikoak oso kontrakoa izaten jarraitzen du.

Ondoren, aldagai konkretu batzuren bilakaera deskribatuko dugu laburki, Nafarroako zazpi eskualdeetan.

1. koadroan, zifrak eskualdez-eskualde adierazten dira, "NAFA-RROA 2000" ereduaren outputa erakusteko, maila espazial desagregatuetan.

Koadroaren zifrei jarraituz, populazioaren eta lur-erabileren iharduera ekonomikoan jasaten diren probintzibarneko transformazioetat, zerbait esan daiteke. Adibidez, eskenategi tendentzian I eskualdea (Baztan) gehiegi hazten da, eta honegatik geure buruari galdetu behar diogu eredu-
duan sartu egiten ez den aparteko mugetarik ez ote den egongo. Agian, zail egiten zaigu 25 urtetan populazioa 35.000 pertsonatan —erdia etorki-
nak izanik— handitzen dela onartzea, batez ere 5.000 lanpostu eta mota guztietako zerbitzuak sortu beharko liratekeela ohartzen baldin bagara.

Irudi honen aurrean, askoz egokiago iruditzen zaigu "hazkunde eko-
nomiko gogorraren eskenategiak" ateratzen duena, "teknologia gogorak"
dakartzan eragozpen ekologikoak eta sozialak ekiditen diren neurrian.

Horrela, beharrezko lanpostuak 3.000 izango lirateke, zerbitzuen
banaketa hobe ere komenigarria izanik.

II eskualdea (Pirineoak) guztiz desberdina da; eta ondoen egokitzen
zaion hipotesia "hazkunde ekonomiko moderatua"-rena da (edo hobeto
esanda, "teknologia biguna"-rena). Eskenategi honetan oinarrituz, eskual-
de hau birpopulatu egiten da eta egitura industrial biguna hartzen du,
nekazaritzan finkatuta dagoelarik (egur-industriak, haragi- eta esnakien
industriak, arrain-haztegiak, etab.).

III eskualdearen barnean (Iruñeko hirigunean) ere teknologia gogo-
rraren eskenategia erabiltzen dugu. Jakina, eskenategi hau erabiltzeko hiri-
barruko pilaketaren eragozpen latzak (trafikoa, satsadura, etxebizitzaren urri-
tasuna, etab.) ezereztu behar dira. 32.000 biztanleen populazioa posiblea
da sakabanatze geografiko handiz ematen bada.

IV (Lizarra), V (Erdiko Nafarroa) eta VI (Goiko Erribera) eskualdeen
irudiek ezaugarri berberak erakusten dizkigute:

a) Populazioaren hazkunde egokiena eskenategi tendentzialdean
kokatzen da.

b) Zerbitzuen hornidurarik onena "hazkunde ekonomiko gogorra"-
ren barruan aurkitzen dugu.

c) Eta azkenez, partaidetza erlatiboa hobetu egiten zaigu iharduera
ekonomikoan, "hazkunde gogorra"-ren barnean.

VII eskualdearen (Tutera) emaitzak ez dira oso probableak inolako
eskenategitan. Beharbada, eredu tendentziala da oraingo errealtateari
gehien hurbiltzen zaiona.

1. KOADROA

ESKUALDEEN KARAKTERIZAZIOA ESKENATEGI DESBERDINEN ARAUERA (IRUDI SIMULATUAK 2000.urtean, 1975. OINARRI - URTEAREKIN KONPARATUZ)

Eskual- dea	Aldagaia	Irudi tenden- tziala	Hazkunde gogorren irudia	Hazkunde moderatuaren irudia
I	Populazioa	+ 30.000	+ 28.000	+ 37.000
	Enplegu osoa	+ 17.000	+ 17.700	+ 22.300
	Enplegu industrialä	+ 5.000	+ 2.500	+ 6.000
	Zerbitzuetako enplegua	+ 16.000	+ 20.000	+ 21.000
	Nekazal enplegua	- 4.000	- 4.800	- 4.700
	Lur garastatuen azalera	0	0	0
	Migrazio netoak	15.400	21.100	24.900
	POPULAZIOA, 1975	52.000		
	LUR GARASTATUAK, 1975	300 Hk.		
II	Populazioa	+ 5.000	+ 9.000	+ 10.000
	Enplegu osoa	+ 4.000	+ 5.100	+ 5.600
	Enplegu industrialä	+ 500	+ 400	+ 600
	Zerbitzuetako enplegua	+ 5.000	+ 6.500	+ 6.500
	Nekazal enplegua	- 1.500	- 1.800	- 1.500
	Lur garastatuen azalera	0	0	0
	Migrazio netoak	2.400	6.700	7.300
	POPULAZIOA, 1975	16.000		
	LUR GASRASTATUAK, 1975	400 Hk.		
III	Populazioa	+ 135.000	+ 99.000	+ 197.000
	Enplegu osoa	+ 87.000	+ 57.900	+ 116.600
	Enplegu industrialä	+ 31.000	+ 12.000	+ 39.000
	Zerbitzuetako enplegua	+ 57.000	+ 46.700	+ 78.000
	Nekazal enplegua	- 1.000	- 800	- 400
	Lur garastatuen azalera	0	+ 3.000 Hk.	+ 9.000 Hk.
	Migrazio netoak	74.740	53.500	117.600
	POPULAZIOA, 1975	22.200		
	LUR GARASTATUAK, 1975	500 Hk.		
IV	Populazioa	+ 7.900	+ 10.300	+ 20.700
	Enplegu osoa	+ 6.400	+ 6.900	+ 11.900
	Enplegu industrialä	+ 1.700	+ 200	+ 3.300
	Zerbitzuetako enplegua	+ 7.500	+ 9.300	+ 10.400
	Nekazal enplegua	- 2.800	- 2.600	- 1.800
	Lur garastatuen azalera	+ 1.000	+ 5.000	+ 15.000 Hk.
	Migrazio netoak	3.200	5.400	7.185
	POPULAZIOA, 1975	36.923		
	LUR GARASTATUAK, 1975	4.300 Hk.		

Eskual- dea	Aldagaia	Irudi tenden- tziala	Hazkunde gogorraren irudia	Hazkunde moderatuaren irudia
V	Populazioa	+ 7.200	+ 14.700	+ 24.200
	Enplegu osoa	+ 8.500	+ 8.620	+ 12.050
	Enplegu industrialia	+ 2.700	+ 1.200	+ 4.500
	Zerbitzuetako enplegua	+ 7.300	+ 9.000	+ 10.000
	Nekazal enplegua	- 1.500	- 1.580	- 1.450
	Lur garastatuen azalera	+ 1.000	+ 5.000	+ 4.500 Hk.
	Migrazio netoak	3.000	11.400	10.000
	POPULAZIOA, 1975	32.843		
VI	LUR GARASTATUAK, 1975	5.300 Hk.		
	Populazioa	+ 7.600	+ 11.200	+ 21.300
	Enplegu osoa	+ 5.800	+ 4.500	+ 10.400
	Enplegu industrialia	+ 2.000	- 200	+ 2.900
	Zerbitzuetako enplegua	+ 7.200	+ 8.800	+ 10.800
	Nekazal enplegua	- 3.400	- 4.100	- 3.300
	Lur garastatuen azalera	+ 2.800	+ 7.500	+ 13.000 Hk.
	Migrazio netoak	1.200	6.900	13.000
VII	POPULAZIOA, 1975	49.000		
	LUR GARASTATUAK, 1975	18.600		
	Populazioa	+ 16.700	+ 6.000	+ 32.000
	Enplegu osoa	+ 10.700	+ 7.000	+ 18.300
	Enplegu industrialia	+ 3.000	+ 1.500	+ 4.800
	Zerbitzuetako enplegua	+ 11.400	+ 10.200	+ 17.500
	Nekazal enplegua	- 3.700	- 4.700	- 4.000
	Lur garastatuen azalera	+ 2.800	+ 5.000	+ 9.000 Hk.
	Migrazio netoak	3.500	- 800	17.300
	POPULAZIOA, 1975	74.400		
	LUR GARASTATUAK, 1975	31.300		

Baina, hala ere, ez da oso posiblea, zeren gaurko fenomenoek enplegu industrialaren gehikuntza txikia gaineztatzen bait dute.

Horrela, eskualde honetarako eskenategirik aproposena, teknologia gogorraren (hazkunde gogorra) eta bigunaren erdian kokatuko genuke.

Berriro esan behar da, irudi simulatuek ez digutela geroa aldeaz aurretik erakusten, fenomeno batzu gertatuko balira (exportazioen hazkunde, lurren garastapena, produktibitateen gehikuntza edo gutxipena, etab.) oinarritzko aldagai batzurekin zer gertatuko litzatekeen baizik.

Hiru adibide hauek, simulazio-ariketen baliagarritasuna eta garrantzia erakusten digute. Gainera, argi eta garbi aurkezten digute edozein eskenategi, berez, ez dela desiragarria eta erdiko irtenbide baten bilatzearen beharrean aurkitzen garela.

8.6. Gogoeta metodologikoak

Hauek dira gehien interesatzen zaizkigunak gaurko egoeran, zeren eredu tendentziala izan ezik, beste guztien garrantzia pedagogikoa da soilik. Hauek dira ondorioak:

1. Simulazio-ereduarekin gai gara informazio handia (2000 aldagai baino gehiago) daukaten irudiak eraikitzeke, oso denbora laburrez eta kostu txikiz.
2. Hipotesiak era askotara alda daitezke baina kontutan hartu behar dugu, beraien barruan dauden balioztapenek konsistenteak izan behar dutela.
3. Nafarroari buruzko irudiak ez dira oso zehatzak eta pertsona adituen eritziekin kontrastatu behar dira. Halere, irudiak orokorrak dira eta aspektu askotaz aldiberean egiten dira; horregatik, fokatzeko edo analisi partzialaren arazoa kendu egiten dugu.
4. Metodoak ez du aurrikusten; simulatu egiten du. Hau da, zer gertatuko litzateke hau eta hau... gertatuko balitz? galderari erantzuten dio.
5. Metodoak ez du ezer optimizatzen. Orduan, irudi onenaren aukera, gauza guztiz subjektiboa da.
6. Metodoak ez du ekiditen, hipotesietaz egindako balioztapenen formulazioa, baina era zehatz batez formulatzen diren neurrian, eskenategiak objetibatu eta finkatu egiten dira zalantzarik gabe.
7. Laburpen gisa, plangintza sozio-ekonomiko espazialari aplikaturiko Sistemen Dinamikaren metodoa erabilgarri agertzen zaigula esan daiteke. Halaz ere, beraren mugak ezagutu behar ditugu eta emaitzak beste metodo eta eritziekin kontrastatu behar ditugu.

"NAVARRA 2000"

23-11-79

Año	Población zona Baztán	Población zona Pirineo	Población zona Pamplona	Población zona Estella	Población zona Navarra Media	Población zona Ribera Alta	Población zona Tudela	Población de Navarra
1975	52.377	16.235	221.718	36.923	32.843	49.001	74.439	483.536
1976	52.917	16.323	224.611	37.047	33.080	49.907	75.143	489.031
1977	53.480	16.411	228.053	37.199	33.352	50.747	75.863	495.107
1978	54.036	16.494	231.856	37.359	33.636	51.498	76.551	501.432
1979	54.588	16.578	235.951	37.528	33.932	52.166	77.203	507.948
1980	55.149	16.665	240.314	37.710	34.242	52.763	77.828	514.674
1981	55.730	16.760	244.933	37.913	34.572	53.304	78.439	521.654
1982	56.344	16.869	249.801	38.142	34.927	53.801	79.045	528.931
1983	57.004	16.993	254.915	38.400	35.309	54.264	79.655	536.542
1984	57.718	17.136	260.268	38.691	35.722	54.703	80.278	544.518
1985	58.494	17.301	265.859	39.016	36.169	55.124	80.917	552.882
1986	59.342	17.489	271.681	39.378	36.650	55.534	81.576	561.652
1987	60.266	17.703	277.731	39.776	37.167	55.937	82.258	570.841
1988	61.272	17.945	284.003	40.211	37.720	56.357	82.978	580.490
1989	62.366	18.216	290.494	40.683	38.310	56.792	83.734	590.599
1990	63.552	18.517	297.197	41.192	38.938	57.244	84.525	601.168
1991	64.835	18.850	304.108	41.738	39.602	57.713	85.349	612.198
1992	66.219	19.217	311.224	42.321	40.304	58.198	86.206	623.692
1993	67.709	19.618	318.543	42.941	41.043	58.701	87.095	635.653
1994	69.310	20.057	326.062	43.599	41.821	59.221	88.016	648.089
1995	71.027	20.533	333.782	44.296	42.638	59.761	88.968	661.009
1996	72.865	21.051	341.701	45.034	43.495	60.323	89.952	674.423
1997	74.830	21.610	349.821	45.813	44.392	60.907	90.970	688.346
1998	76.928	22.214	358.144	46.635	45.332	61.516	92.022	702.794
1999	79.164	22.865	366.670	47.503	46.316	62.154	93.111	717.784
2000	81.545	23.565	375.402	48.418	47.345	62.822	94.238	733.337

IMAGEN TENDENCIAL

"NAVARRA 2000"

23-11-79

Año	Renta de Navarra (Pesetas)	Población de Navarra	Demanda alimentos Navarra (Kilocalorías)	Excedente exportable (Kilocalorías)	Renta per cápita Navarra (Pesetas)	Consumo energético Navarra (Kilocalorías)	Saldo energético Navarra (Kilocalorías)	Ahorro Navarra (Pesetas)
1975	7,011270E 10	483.536						
1976	7,892782E 10	489.031	420.566.528	937.719.552	161.396	1,731798E 13	-1,731704E 13	2,406266E 10
1977	8,408347E 10	495.107	425.792.512	932.267.776	169.828	1,837959E 13	-1,837865E 13	2,841400E 10
1978	8,832555E 10	501.432	431.232.000	926.918.912	176.146	1,928633E 13	-1,928539E 13	3,027004E 10
1979	9,232429E 10	507.948	436.835.328	921.397.248	181.759	2,016867E 13	-2,016775E 13	3,179719E 10
1980	9,634434E 10	514.674	442.620.160	915.689.984	187.194	2,106840E 13	-2,106748E 13	3,323674E 10
1981	1,004939E 11	521.654	448.622.848	909.760.768	192.644	2,200318E 13	-2,200226E 13	3,468395E 10
1982	1,048214E 11	528.931	454.881.024	903.571.712	198.175	2,298134E 13	-2,298044E 13	3,617781E 10
1983	1,093518E 11	536.542	461.426.432	897.089.536	203.808	2,400767E 13	-2,400677E 13	3,773570E 10
1984	1,141020E 11	544.518	468.285.696	890.287.872	209.546	2,508566E 13	-2,508475E 13	3,936666E 10
1985	1,190856E 11	552.882	475.478.784	883.145.216	215.390	2,621840E 13	-2,621752E 13	4,107672E 10
1986	1,243160E 11	561.652	483.021.056	875.645.696	221.339	2,740903E 13	-2,740814E 13	4,287082E 10
1987	1,298062E 11	570.841	490.923.264	867.778.816	227.394	2,866063E 13	-2,865976E 13	4,475376E 10
1988	1,355698E 11	580.490	499.221.504	860.611.072	233.543	2,997637E 13	-2,997637E 13	4,673023E 10
1989	1,416212E 11	590.599	507.915.264	853.038.848	239.792	3,135978E 13	-3,135893E 13	4,880512E 10
1990	1,479757E 11	601.168	517.004.800	845.061.632	246.146	3,281445E 13	-3,281360E 13	5,098364E 10
1991	1,546490E 11	612.198	526.490.624	836.677.888	252.612	3,434416E 13	-3,434333E 13	5,327126E 10
1992	1,616578E 11	623.692	536.375.040	827.885.312	259.194	3,595288E 13	-3,595204E 13	5,567364E 10
1993	1,690200E 11	635.653	546.661.888	818.661.888	265.899	3,764486E 13	-3,764404E 13	5,819681E 10
1994	1,767538E 11	648.089	557.357.056	809.055.488	272.730	3,942454E 13	-3,942372E 13	6,084720E 10
1995	1,848790E 11	661.009	568.467.968	799.003.904	279.692	4,129664E 13	-4,129584E 13	6,363136E 10
1996	1,934165E 11	674.423	580.004.096	788.515.584	286.787	4,326607E 13	-4,326528E 13	6,655646E 10
1997	2,023876E 11	688.346	591.977.984	777.577.472	294.019	4,533730E 13	-4,533809E 13	6,962990E 10
1998	2,118158E 11	702.794	604.402.944	766.175.488	301.390	4,751825E 13	-4,751825E 13	7,285951E 10
1999	2,217250E 11	717.784	617.294.848	754.293.760	308.901	4,981234E 13	-4,981158E 13	7,625362E 10
2000	2,321310E 11	733.337	630.670.336	741.914.624	316.554	5,222648E 13	-5,222572E 13	7,982101E 10

IMAGEN TENDENCIAL

"NAVARRA 2000"

23-11-79

Año	Población zona Baztán	Población zona Pirineo	Población zona Pamplona	Población zona Estella Media	Población zona Navarra Alta	Población zona Ribera	Población zona Tudela	Población de Navarra
1975	52.377	16.235	221.718	36.923	32.843	49.001	74.439	483.536
1976	53.111	16.362	225.383	37.159	33.188	50.064	75.382	490.652
1977	53.762	16.462	229.326	37.363	33.525	50.991	76.214	497.645
1978	54.325	16.539	233.374	37.526	33.840	51.771	76.904	504.283
1979	54.823	16.602	237.491	37.662	34.141	52.424	77.469	510.614
1980	55.284	16.660	241.677	37.785	34.440	52.974	77.933	516.757
1981	55.740	16.723	245.950	37.912	34.748	53.446	78.325	522.846
1982	56.216	16.799	250.317	38.054	35.074	53.859	78.665	528.986
1983	56.734	16.893	254.785	38.221	35.427	54.231	78.972	535.266
1984	57.314	17.012	259.360	38.422	35.814	54.576	79.259	541.760
1985	57.973	17.161	264.041	38.664	36.241	54.907	79.538	548.527
1986	58.723	17.344	268.836	38.951	36.711	55.234	79.820	555.628
1987	59.590	17.566	273.723	39.288	37.264	55.597	80.109	563.141
1988	60.571	17.829	278.695	39.678	37.895	55.995	80.409	571.075
1989	61.681	18.137	283.747	40.121	38.601	56.429	80.722	579.439
1990	62.927	18.492	288.871	40.620	39.377	56.898	81.051	588.239
1991	64.324	18.898	294.076	41.179	40.222	57.405	81.399	597.505
1992	65.877	19.358	299.372	41.819	41.132	57.949	81.788	607.300
1993	67.596	19.875	304.745	42.106	42.106	58.531	82.215	617.608
1994	69.487	20.451	310.183	43.334	43.140	59.150	82.674	628.422
1995	71.558	21.089	315.679	44.205	44.233	59.809	83.166	639.742
1996	73.827	21.793	321.259	45.154	45.390	60.515	83.695	651.636
1997	76.303	22.569	326.905	46.182	46.586	61.269	84.257	664.074
1998	78.994	23.420	332.589	47.289	47.827	62.074	84.850	677.044
1999	81.909	24.348	338.310	48.475	49.117	62.931	85.476	690.568
2000	85.058	25.357	344.070	49.741	50.461	63.846	86.133	704.669

CRECIMIENTO FUERTE

"NAVARRA 2000"

23-11-79

Año	Empleo industrial zona Baztán (Personas)	Empleo industrial zona Pirineo (Personas)	Empleo industrial zona Pamplona (Personas)	Empleo industrial zona Estella (Personas)	Empleo industrial zona Navarra Media (Personas)	Empleo industrial zona Ribera Alta (Personas)	Empleo industrial zona Tudela (Personas)	Empleo total industrial Navarra (Personas)
1975								
1976	9.490	1.883	37.899	5.504	5.312	7.715	11.756	79.561
1977	9.764	1.909	39.037	5.620	5.454	8.003	12.062	81.852
1978	9.910	1.908	39.826	5.662	5.532	8.172	12.211	83.224
1979	10.014	1.897	40.579	5.679	5.592	8.289	12.302	84.355
1980	10.099	1.882	41.368	5.684	5.645	8.376	12.365	85.421
1981	10.180	1.865	42.222	5.685	5.699	8.442	12.411	86.507
1982	10.257	1.849	43.124	5.683	5.752	8.490	12.442	87.601
1983	10.337	1.834	44.076	5.681	5.807	8.525	12.463	88.726
1984	10.423	1.821	45.069	5.682	5.866	8.549	12.475	89.887
1985	10.518	1.812	46.095	5.686	5.929	8.565	12.480	91.088
1986	10.628	1.808	47.161	5.698	5.999	8.578	12.485	92.361
1987	10.750	1.808	48.232	5.715	6.073	8.586	12.483	93.651
1988	10.888	1.815	49.302	5.739	6.159	8.597	12.477	94.979
1989	11.044	1.828	50.367	5.773	6.258	8.611	12.468	96.351
1990	11.221	1.848	51.425	5.815	6.369	8.631	12.457	97.770
1991	11.426	1.878	52.494	5.871	6.495	8.661	12.453	99.281
1992	11.653	1.916	53.530	5.935	6.629	8.694	12.445	100.805
1993	11.905	1.962	54.544	6.014	6.773	8.732	12.440	102.372
1994	12.184	2.018	55.537	6.107	6.926	8.775	12.439	103.990
1995	12.494	2.085	56.510	6.214	7.089	8.825	12.442	105.661
1996	12.849	2.164	57.529	6.342	7.269	8.893	12.465	107.513
1997	13.226	2.252	58.474	6.477	7.451	8.959	12.480	109.320
1998	13.636	2.351	59.393	6.624	7.636	9.031	12.497	111.169
1999	14.082	2.462	60.289	6.783	7.827	9.111	12.518	113.074
2000	14.566	2.585	61.165	6.955	8.023	9.200	12.542	115.040

CRECIMIENTO FUERTE

"NAVARRA 2000"

23-11-79

Año	Población zona Baztán	Población zona Pirineo	Población zona Pamplona	Población zona Estella	Población zona Navarra Media	Población zona Ribera Alta	Población zona Tudela	Población de Navarra
1975	52.377	16.235	221.7	36.923	32.843	49.001	74.439	483.536
1976	52.901	16.410	224.545	37.302	33.326	49.893	75.122	489.502
1977	53.430	16.576	228.064	37.689	33.838	50.725	75.839	496.165
1978	53.942	16.727	232.065	38.065	34.356	51.473	76.542	503.175
1979	54.448	16.870	236.470	38.433	34.879	52.145	77.231	510.478
1980	54.965	17.008	241.245	38.802	35.412	52.755	77.918	518.107
1981	55.511	17.148	246.383	39.183	35.961	53.321	78.620	526.130
1982	56.105	17.294	251.886	39.584	36.535	53.860	79.351	534.618
1983	56.765	17.454	257.762	40.015	37.141	54.386	80.125	543.651
1984	57.506	17.630	264.014	40.480	37.785	54.913	80.984	553.314
1985	58.341	17.827	270.645	40.986	38.470	55.449	81.929	563.650
1986	59.283	18.050	277.663	41.537	39.201	56.004	82.963	574.705
1987	60.343	18.301	285.055	42.163	40.018	56.621	84.085	586.590
1988	61.530	18.585	292.818	42.863	40.918	57.297	85.293	599.307
1989	62.854	18.903	300.957	43.635	41.896	58.031	86.586	612.865
1990	64.324	19.261	309.475	44.477	42.950	58.822	87.964	627.276
1991	65.943	19.663	318.371	45.388	44.077	59.669	89.424	642.543
1992	67.736	20.113	327.648	46.393	45.273	60.569	90.967	658.702
1993	69.696	20.616	337.357	47.488	46.538	61.523	92.592	675.813
1994	71.839	21.177	347.498	48.667	47.869	62.532	94.299	693.884
1995	74.186	21.803	358.120	49.935	49.272	63.603	96.099	713.020
1996	76.753	22.499	369.214	51.287	50.719	64.735	97.991	733.201
1997	79.552	23.217	380.782	52.740	52.214	65.961	99.975	754.496
1998	82.599	24.123	392.829	54.289	53.761	67.275	102.052	776.932
1999	85.910	25.063	405.366	55.933	55.366	68.731	104.225	800.595
2000	89.500	26.095	418.402	57.669	57.032	70.317	106.497	825.516

CRECIMIENTO MODERADO

"NAVARRA 2000"

23-11-79

Año	Superficie agrícola regadío zona Baztán (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío zona Pirineo (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío zona Pamplona (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío zona Estella (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío zona Navarra Media (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío zona Ribera Alta (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío zona Tudela (Hectáreas)	Superficie agrícola regadío total Navarra (Hectáreas)
1975	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	
1976	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1977	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1978	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1979	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1980	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1981	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1982	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.300	60.700
1983	300	400	500	4.300	5.300	18.600	31.800	61.200
1984	300	400	500	4.300	5.300	18.600	32.300	61.700
1985	300	400	500	4.300	5.300	18.600	32.800	62.200
1986	300	400	500	4.800	5.800	19.100	33.800	64.200
1987	300	400	500	5.300	6.300	19.600	34.300	66.200
1988	300	400	500	5.800	6.800	20.100	34.800	68.200
1989	300	400	500	6.300	7.800	20.600	35.300	70.200
1990	300	400	500	6.800	7.800	21.100	35.800	72.200
1991	300	400	500	7.800	8.800	21.600	36.300	74.700
1992	300	400	1.500	8.800	8.800	22.100	36.800	78.200
1993	300	400	2.500	9.800	9.300	22.600	37.300	81.700
1994	300	400	3.500	10.800	9.800	23.100	37.800	85.200
1995	300	400	4.500	11.800	9.800	23.600	38.300	88.200
1996	300	400	5.500	13.300	9.800	24.600	38.800	92.200
1997	300	400	6.500	14.800	9.800	25.600	39.800	96.200
1998	300	400	7.500	16.300	9.800	27.600	39.800	101.200
1999	300	400	8.500	17.800	9.800	29.600	39.800	106.200
2000	300	400	9.500	19.800	9.800	31.600	40.300	111.200

CRECIMIENTO MODERADO

BIBLIOGRAFIA

1. ARACIL, J. "Lecturas sobre dinámica de sistemas". Subsecretaría de Planificación, 1977.
2. ARACIL, J. "Introducción a la dinámica de sistemas". Alianza Editorial, 1978.
3. ARACIL, J.; BUENO, J. M. "Dinámica de sistemas y Planificación Urbana". Partes I y II, Revista DYNA, Uztaila-Abuztua eta Iraila, 1976.
4. BUENO, J. M. "Modelo de impacto demográfico de una nueva factoría". Seminario sobre Informática y Planificación, 23-27 junio 1975. Centro de Cálculo de la Universidad Complutense de Madrid.
5. BUENO, J. M.; RUIZ, F.; CAMACHO, E. F. y ARACIL, J. "Aplicación de la Dinámica de Sistemas a la Planificación Regional. IX Reunión Nacional de Investigaciones Operativa, Barcelona, Septiembre, 1976.
6. FORRESTER, J. W. "World Dynamics". Wright-Allen Press, 1971.
7. "Navarra 2000". Gabinete de Estudios y Planificación. Diputación Foral de Navarra.
8. HOOS, I. R. "Systems analysis in public policy. A critique". University of California Press, 1974.
9. MEADOWS, D. H. "Los límites del crecimiento". Fondo de Cultura Económica, 1972.
10. ROSNAY, Joel de. "El Macroscopio. Hacia una visión global". Editorial AC, 1977.
11. TAMAMES, R. "Ecología y desarrollo. La polémica sobre los límites al crecimiento". Alianza Editorial, 1979.